T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TÜRKÇENİN GÜNCEL PROBLEMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Serap KARAKILIÇ AKI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatma ÖZKAN

Ankara-2007

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TÜRKÇENİN GÜNCEL PROBLEMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Serap KARAKILIÇ AKI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatma Özkan

Ankara-2007

ONAY

Serap Karakılıç Akı tarafından hazırlanan "Türkçenin Güncel Problemleri" başlıklı bu çalışma, 11.07.2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili Anabilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

…….
Prof. Dr. Fatma Özkan (Başkan)

…….
Prof. Dr. İsmet Cemiloğlu

…….
Prof. Dr. Çetin Pekacar

ÖNSÖZ

Çağımızda bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, baş döndürücü bir hızla devam etmektedir. Bu durum, kültürün taşıyıcısı ve önemli bir iletişim aracı olan dilde de farklı yansımalarla kendini göstermektedir. Öyle ki bu alanlarda görülen ilerleme ve değişmeler ister istemez dilin mevcut yapısını ve söz varlığını da etkilemekte; dolayısıyla da tüm gerçeklerin yeniden sorgulanması, tüm ezberlerin silinip yeniden gözden geçirilmesi sonucunu doğurmuştur. Böylece yeni bilgilerin veya nesnelerin adlandırılmasında yeni kavram, terim, kelime veya alışılmışın dışında ifade şekillerinin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaçlara bazen akılcı yollarla çözümler üretilse de çoğu zaman dile gereken özeni göstermemekten kaynaklanan geçici ve abartılı uygulamalarla cevap verilmektedir. Bu durumda dilde zamanla önüne geçilemez bir çarpıklık ve yozlaşma baş göstermektedir.

Oysa unutulmamalıdır ki; ihtiyaç duyulduğunda bilginin birikmesi ve bunun tekrar işlenebilmesinin yegâne sağlayıcısı dildir. Yüzyıllar boyunca büyük bir emek ve çabayla işlenerek kültürün taşıyıcısı olma özelliğini hâiz olan dilimize de gereken özeni göstermek; ona layık olduğu değeri vermek; Türkçeyi Türkçe yapan, değiştirilemez ve tartışılamaz kurallarına sadık kalarak kullanmak gerekir. Bu duyarlılık, hem yazı hem de konuşma dilinde gösterilmelidir. Çünkü dil bir bütündür. Ancak konuşma dilinde düşülecek hatalar, telafisi biraz daha mümkün türden olduğu için yazı dili bizim için üzerinde daha büyük bir titizlikle durulması gereken alandır. Bu itibarla yazı dilinin niteliği büyük önem arz etmektedir. Herkesten sanat eseri yazması beklenemez; ancak kurallarına uygun bir dille yazmak, her eğitimli kişiden beklenir. Bunun için kişinin her şeyden önce bu duyarlılığı göstermesi, bunu gerçekten istemesi ve benimsemesi gerekmektedir.

Günümüzde Türkçenin kullanımında bahsettiğimiz özensizlikler sonucu ortaya çıkan yanlışlıklar ve bozukluklar bir çığ gibi büyümüştür. Bu konuda her ne kadar toplu bir bilinç gelişmeye başlasa da, söz konusu eleştiri veya yüksek sesli dillendirmelerin, sadece mevcut durumu ortaya koymaktan ileriye gidemediği ortadadır.

Bu gidişi hızlandıran en önemli faktör de kitle iletişim araçlarıdır. Çünkü bu araçlar, özellikle günlük konuşma dili için gerekli kelime ve ifadelerin en etkin kullanım alanı ve yayıcısıdır. Bu sebeple kitle iletişim araçları, Türkçenin doğru, akıcı, kurallarına uygun, özüne sadık kalınarak kullanımı açısından çok büyük önem taşımaktadır. Ancak maalesef, kitle iletişim araçlarının dilin varlığının korunmasına olumlu bir payı olduğu söylenemez. Gün geçmiyor ki Türkçeyi katleden, onu akıl almaz söz kalıpları ve ifade şekilleri ile dolduran, doymak bilmeyen bir iştah ile moda kullanımların esareti altında bırakan yeni yayınlar (reklâmlar, diziler, şarkılar vs.) türemesin. Bu noktada özellikle görsel basının inkâr edilmez bir etkisi vardır. Bunun sebebi insan beyninin sadece gördüğü veya sadece duyduğu nesne ve kavramlardan çok aynı anda hem duyduğu hem de gördüğü nesne ve kavramların belleğinde daha kalıcı bir yer edinmesidir.

Söz konusu duruma, bu çalışma ile önce mevcut problemlerin ele alınması, yanlışlıkların değerlendirilmesi ve toplu çözüm önerilerinin sunulması ile katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Amacımız, konuyla ilgisi olan ve daha çok popüler nitelikteki veya belirli bir kesimin dil konusundaki yaklaşımlarının savunuculuğunu yapma hedefini taşıyan pek çok çalışmanın aksine, bir tasnif veya listeleme işlemi yapmak değil; mevcut problemlerin varlığına bilimsel çalışma disiplini çerçevesinde dikkat çekmek ve Türkçeyi kullanan

herkese dil bilinci ve duyarlılığı kazandırarak; onlara bu yolda ışık tutmak konusunda bir adım atmaktır.

Çalışmalarım boyunca, bana ilmî birikimi ve yaşama dair tecrübeleri ile yol gösteren kıymetli hocam sayın Prof. Dr. Fatma Özkan'a; sabırlı, ilgili ve anlayışlı yaklaşımından dolayı sevgili eşim Tuncay Akı'ya ve aileme teşekkür ederim.

Serap Karakılıç Akı

Ankara 2007

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ……. i
İÇİNDEKİLER ……. iv
TEZDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ…….. xi
KISALTMALAR CETVELİ ……..... xii
GİRİŞ ……....1

1. BÖLÜM
YAZIM (İMLÂ) VE TELAFFUZ YANLIŞLARI

1.1. Türkçe Kelimelerdeki Yazım ve Telaffuz Yanlışları……...5
1.1.1. Ünlüler …….. 6
1.1.1.1. Ünlü Değişmesi ……6
1.1.1.1.1.Düz Ünlülerin Yuvarlaklaştırılması ……..6
1.1.1.1.1.1. i>ü ……...……..6
1.1.1.1.2. Yuvarlak Ünlülerin Düzleştirilmesi ……..6
1.1.1.1.2.1. ü>i ……...…….....6
1.1.1.1.3. Geniş Ünlülerin Daraltılması ……..7
1.1.1.1.3.1. a>ı ……..……..7
1.1.1.2. Ünlü Düşmesi……7
1.1.1.2.1. ı>Ø …….. 7
1.1.2. Ünsüzler ……8
1.1.2.1. Ünsüz Değişmesi …….8
1.1.2.1.1. ğ>y ……...……8
1.1.2.1.2. ğ>h ……...9
1.1.2.1.3. r>l …….9
1.1.2.2. Ünsüz Düşmesi ……9
1.1.2.2.1. y>Ø ……..9
1.1.2.2.2. r>Ø …….....10
1.1.2.3. Metatez Sonucu Ortaya Çıkan Yanlışlar ……10
1.1.2.4. Ünsüz İkizleşmesi ……...11

1.2. Arapça ve Farsça Kelimelerdeki Yazım ve Telaffuz Yanlışları …….12
1.2.1. Ünlüler ……12
1.2.1.1. Ünlü Değişmesi …….12
1.2.1.1.1. Kalın Ünlülerin İnceltilmesi……...12
1.2.1.1.1.1. a>e …….12
1.2.1.1.1.2. ı>i ……...13
1.2.1.1.1.3. u>ü …….14
1.2.1.1.1.4. ū>ü …….....14
1.2.1.1.2. İnce Ünlülerin Kalınlaştırılması…….15
1.2.1.1.2.1. e>a …….15
1.2.1.1.2.2. ü>u …….16
1.2.1.1.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaştırılması……...16
1.2.1.1.3.1. ı>u ……..16
1.2.1.1.3.2.ī>ü ……16
1.2.1.1.3.3. e>ö …….17
1.2.1.1.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleştirilmesi……...17
1.2.1.1.4.1. u>a …….17
1.2.1.1.5. Uzun Ünlülerin Kısaltılması ……...17
1.2.1.1.6. Kısa Ünlülerin Uzatılması ……..24
1.2.1.1.7. Kısa ve Uzun Kullanımları Anlam Karışıklığına Yol Açan Ünlüler ….. ……29
1.2.1.2. Ünlü Düşmesi……...34
1.2.1.2.1. i>Ø …….34
1.2.1.2.2. e>Ø ……..……..…….. 34
1.2.1.2.3. a>Ø …….. 35
1.2.1.3. Ünlü Türemesi……35
1.2.1.3.1. a türemesi….…….. 35
1.2.2. Ünsüzler……...…….. 36
1.2.2.1. Ünsüz Değişmesi……36
1.2.2.1.1. Sedalılaştırma……..…..….36

1.2.2.1.1.1. s>z ……..……36
1.2.2.1.1.2. ç>c ……..37
1.2.2.1.2. Sedasızlaştırma……38
1.2.2.1.2.1. z>s ……..38
1.2.2.1.2.2. d>t ……..38
1.2.2.1.3. Akıcılaştırma……..……..39
1.2.2.1.3.1. ğ>y ……39
1.2.2.1.4. Sızıcılaştırma……..……39
1.2.2.1.4.1. ḳ>h ……..39
1.2.2.1.4.2. c>j ……...……40
1.2.2.1.5. İnce Ünsüzlerin Kalınlaştırılması ……..…40
1.2.2.1.5.1. k´/ḳ yanlışları ……..……..40
1.2.2.1.5.2. t´/ṭ yanlışları ……..45
1.2.2.1.5.3. l´/l yanlışları……46
1.2.2.1.5.4. g´/ġ yanlışları……..……...49
1.2.2.1.6. Kalın Ünsüzlerin İnceltilmesi……..……50
1.2.2.1.6.1. ḳ/k´ yanlışları …….....50
1.2.2.1.7. İnce ve Kalın Söylenişleri Anlam Karışıklığına Yol Açan Ünsüzler….....53
1.2.2.1.7.1. ḍ/ d´yanlışları ……53
1.2.2.1.7.2. ḳ/k´ yanlışları……..53
1.2.2.1.7.3. l/l´ yanlışları……...……54
1.2.2.1.8. Benzeşme……..…….....54
1.2.2.1.8.1. cz>zz……...……54
1.2.2.1.9. Aykırılaşma…..……55
1.2.2.1.9.1. r>l …….. 55
1.2.2.1.10. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler……55
1.2.2.1.10.1. v>f / f>v ……..……..55
1.2.2.1.10.2. m>n ……..57
1.2.2.1.10.3. s>ş ……58

1.2.2.2. Ses ve Hece Kaybı Sonucu Ortaya Çıkan Yanlışlar ……..58
1.2.2.2.1. h>Ø ……..……..……...58
1.2.2.2.2. ğ>Ø ……...…….……61
1.2.2.2.3. t>Ø …….……...62
1.2.2.2.4. y>Ø ……...62
1.2.2.3. Ünsüz Türemesi…….……63
1.2.2.3.1. ğ türemesi……..……..….63
1.2.2.3.2. v türemesi……..……...64
1.2.2.3.3. y türemesi……..……...…64
1.2.2.3.4. h türemesi……..……..…….67
1.2.2.4. Metatez Sonucu Ortaya Çıkan Yanlışlar…….67
1.2.2.5. Ünsüz İkizleşmesi….……..68
1.2.2.6. İkiz Ünsüzün Tekleşmesi……...69
1.2.2.7. Tamlama Yanlışları…….……70
1.3. Batı Kaynaklı Kelimelerde Yapılan Yazım ve Telaffuz Yanlışları...72
1.3.1. Ünlüler……..72
1.3.1.1. Ünlü Değişmesi……...72
1.3.1.1.1. Kalın Ünlülerin İnceltilmesi……..……...72
1.3.1.1.1.1. a>e ……..……...72
1.3.1.1.1.2. u>ü ……..……..75
1.3.1.1.1.3. ı>i ……..…….....76
1.3.1.1.1.4. o>ö..……77
1.3.1.1.2. İnce Ünlülerin Kalınlaştırılması……..……...78
1.3.1.1.2.1. e>a ……..……...78
1.3.1.1.2.2. ü>u …..……..81
1.3.1.1.2.3. ö>o …..……...82
1.3.1.1.2.4. i>a ..……82
1.3.1.1.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaştırılması…..……..83
1.3.1.1.3.1. a>o ……..……...83
1.3.1.1.3.2. i>ü ..……85
1.3.1.1.3.3. ı>u ……..……86
1.3.1.1.3.4. i>u ..……87

1.3.1.1.3.5. e>o ……..……..87
1.3.1.1.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleştirilmesi……..……..88
1.3.1.1.4.1. o>e …….....88
1.3.1.1.4.2. u>a ……..……...88
1.3.1.1.4.3. o>a ……..……...89
1.3.1.1.4.4. ü>i ……..……91
1.3.1.1.5. Geniş Ünlülerin Daraltılması……..….91
1.3.1.1.5.1. ö>ü ……..……...91
1.3.1.1.5.2. o>u ……..……...92
1.3.1.1.6. Dar Ünlülerin Genişletilmesi……..……92
1.3.1.1.6.1. i>e ……..……92
1.3.1.2. Ünlü Düşmesi……..93
1.3.1.2.1. i>Ø ……...……..…93
1.3.1.2.2. e>Ø ……..……...94
1.3.1.3. Ünlü Türemesi……..……94
1.3.1.3.1. i türemesi……..……....94
1.3.1.3.2. ı türemesi……..……....96
1.3.1.3.3. ü türemesi……..……...98
1.3.2. Ünsüzler……..……..……98
1.3.2.1. Ünsüz Değişmesi……98
1.3.2.1.1. Sedalılaştırma……..……98
1.3.2.1.1.1. s>z ……...……..98
1.3.2.1.2. Sedasızlaştırma……..……..99
1.3.2.1.2.1. z>s ……..……..99
1.3.2.1.2.2. g>k ……..……100
1.3.2.1.3. Sızıcılaştırma……..……100
1.3.2.1.3.1. g>ğ ……...……100
1.3.2.1.4. Süreksizleştirme……..……...101
1.3.2.1.4.1. j>c ……...……101
1.3.2.1.5. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler……..…102
1.3.2.1.5.1. j>z ……..……...……...102
1.3.2.1.5.2. f>h ……...…….....102

1.3.2.1.5.3. f>v ……..……..103
1.3.2.2. Ünsüz Düşmesi……103
1.3.2.2.1. r>Ø ……..……103
1.3.2.2.2. y>Ø ……..103
1.3.2.2.3.Kelime ve Hece Sonunda Bulunan Ünsüz Çiftlerinin Uğradığı Ses Kayıpları ……...104
1.3.2.3. Ünsüz Türemesi……105
1.3.2.3.1. v türemesi……..……..105
1.3.2.3.2. n türemesi…..……105
1.3.2.3.3. r türemesi……..……..105
1.3.2.3.4. y türemesi……..……106
1.3.2.4. Metatez Sonucu Ortaya Çıkan Yanlışlar……...107
1.3.2.5. Diğerleri……107
1.4. Telaffuz ve Yazım ile İlgili Doğru – Yanlış Cetveli……..110

2. BÖLÜM

ANLAMLA İLGİLİ YANLIŞLAR

2.1.Yakın Anlamlı Kelimeleri Birbirinin Yerine Kullanma Yanlışları …124
2.2. Nüanslarla İlgili Yanlışlar……145
2.3.Yazılışları Birbirine Yakın Olan Kelimeleri Birbirinin Yerine Kullanma Yanlışları…….……151
2.3.1. Türkçe Kelimelerde Yapılan Yanlışlar……...152
2.3.2. Arapça ve Farsça Kelimelerde Yapılan Yanlışlar ……...164
2.3.3. Batı Kaynaklı Kelimelerde Yapılan Yanlışlar ……...186
2.4. Birleşik ve Ayrı Yazılmaları Sonucu Anlamlarında Değişme Olan Kelimeler……190
2.5. Aynı Anlama Gelen Unsurların Tekrarından Doğan Yanlışlar ….193
2.5.1.Kelimelerin Gereksiz Tekrarından Doğan Yanlışlar ……193
2.5.2.Kısaltmalardaki Gereksiz Tekrarlar ……209

3.BÖLÜM

MODA KULLANIMLAR VE İNGİLİZCE İFADELERİN OLUMSUZ ETKİSİ SONUCU DİLE YERLEŞEN YANLIŞLAR

3.1. Kelime, Kavram veya Kelime Grubu Biçimindeki İfadeler ……...216
3.2. Cümle Biçimindeki İfadeler ……....226
3.3. İngilizceden Doğrudan Alıntı Yapılarak Kullanılan İfadeler……..239

4.BÖLÜM

TABELÂ, LEVHA VE DUVAR YAZILARINDAKİ YANLIŞLAR

4.1. Tabela, Levha ve Duvar Yazılarındaki Yanlışlar……243

SONUÇ VE ÖNERİLER ……244
KAYNAKÇA……..248
EKLER……...250
ÖZET……265
ABSTRACT.....267

TEZDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Ünlüler:

(¯): Ünlülerin üzerindeki uzunluk işareti.

(^): Ünlülerin üzerindeki inceltme işareti.

Ünsüzler:

ġ: arka damak g'si (kalın g).

ḫ: sızıcı h (hırıltılı h).

ḥ: nefesli h.

ḳ: arka damak k'si (kalın k)

s̱: peltek s.

ṣ: arka damak s'si (kalın s).

ṭ: arka damak t'si (kalın t).

ḍ: sızıcı d.

ẕ: peltek z.

(ʾ): hemze.

(ʿ): ayın.

(´): ünsüzler üzerinde telaffuz noktasının daha öne kaydığını gösteren işaret.

g´: ön damak g'si.

k´: ön damak k'si.

l´: ön damak l'si.

t´: ön damak t'si.

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız.
çev.	Çeviren
İt.	İtalyanca
A.	Arapça
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
Yun.	Yunanca
Lat.	Latince
İng.	İngilizce
S.	Sayfa
T.	Türkçe
T.S.	Türkçe Sözlük
psikol.	psikoloji
tic.	ticaret
TV.	televizyon
vs.	vesaire
Y.K.	Yazım Kılavuzu

GİRİŞ

Kültürün taşıyıcısı olan dil, insanlar ve nesiller arasında iletişimi sağlar. Kelimede ırkçılık yapmak, yanlış ve modası geçmiş bir görüştür. Bu sebeple eğer bir kelimenin anlamı herkesçe biliniyorsa, yani kelimede anlam şeffaflığı varsa, o kelime dilden atılmamalıdır.

Dildeki çok önemli söz varlığı unutturulurken, aynı zamanda büyük bir boşluk açılmış olur. "Tasfiyecilik" adı altında, ev eşyasını değiştirir veya gardırop yeniler gibi kelime değiştirilmeye kalkılırsa, dilin ifade gücü zayıflatılmış olur.

Dilin kelime hazinesini, ihtiyaçlar belirler. Medeniyet ilerledikçe insanoğlunun zihninde oluşan kavramlar da artar. Bu da o dili zenginleştirir. Ancak bir dildeki kelimeler, o dili konuşan insanların ihtiyaçlarıyla sınırlıdır. Bu ihtiyaçlar da bir ülkenin siyasî ve ekonomik şartlarına, kültürel konumuna; ayrıca dünya ile olan bağlantısına bağlı olarak değişir.

Ortaya konulan bu çalışmada amaç, Türkçenin güncel problemlerinin ortaya konularak, Türk dilinin kullanımında ortaya çıkan yanlışlıkları tespit etmek ve bu yolla hem orta öğretim, hem yüksek öğretim öğrencilerine ve hem de alanda çalışanlara, yani dili kullanan herkese doğruyu göstererek; onlara bu yolda ışık tutmaya çalışmaktır.

Osmanlı Türkçesi döneminden günümüze gelinceye kadar geçirdiği sadeleştirme faaliyetleri ile, Batı ile ilişkilerinin gelişmesi sonucunda bugün Türkçenin öğretimi ve kullanımı konusunda pek çok probleminin olduğu açıktır. Bu problemler ***Türk gramerinin sorunları***, ***Türkçenin öğretimi, Türkçenin öğrenimi, yabancı dil eğitimi, yabancı dille***

eğitim, yabancı kelimelerin söylenişi, yabancı kelimelerin yazımı şeklinde sıralanabilir. Ancak tezde, "Türkçenin Güncel Problemleri"ne ilişkin konular derinlemesine inceleme yapmak amacıyla,

- Yazım (İmlâ) ve Telaffuz Yanlışları
- Anlamla İlgili Yanlışlar
- Moda Kullanımlar ve İngilizce İfadelerin Olumsuz Etkisi Sonucu Dile Yerleşen Yanlışlar
- Tabelâ, Levha ve Duvar Yazılarındaki Yanlışlar olmak üzere dört ana başlık altında incelenmiştir.

Tezin hazırlanmasında kullanılan veri toplama tekniği şu şekildedir: Öncelikle, yazılı (basılı) kaynak taraması yapılarak Türkçenin güncel problemleri ve karşı karşıya kaldığı sıkıntılar üzerine "söylenmiş" ler tespit edilmiştir. Daha sonra, bunlar eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiş ve elde edilen verilerin, tezimizle örtüşen yanları göz önünde bulundurularak araştırmada sağlayabileceği yararları ortaya konulmuştur. Bu veriler, karşılaştırma tekniği ile mukayese edilip "ölçüt süzgecimizden" geçirilmiştir. Son olarak, bizce var olan sorunlar ortaya konup bir değerlendirmede bulunulmuş ve bu konuda "yapılması ve olması gerekliler" üzerinde durulmuştur.

1. BÖLÜM
YAZIM (İMLÂ) VE TELAFFUZ YANLIŞLARI

Türkçenin en önemli ve üzerinde büyük bir dikkatle durulması gereken güncel problemlerinin başında, sözcüklerin kurallara uygun yazımı ve seslendirilmelerinde ortaya çıkan yanlışlıklar gelir. Çünkü bir dili konuşan insanların anlaşmalarında ortaya çıkabilecek olumsuzlukların en önemli sebeplerinden biri, konuşma ve yazı dilinde birlik olmamasıdır. Bu da ancak doğru telaffuz ve yazımla mümkündür. Söz gelimi bir kimsenin başka biri ile herhangi bir konuda rekabet etmesi durumu söz konusu olduğunda "O, Ali'nin râkibi …" şeklinde kurulacak bir cümle, hem gülünç bir ifade şekli ortaya çıkarır; hem de imlâ karışıklığına yol açar. Çünkü rekabet eden anlamındaki *rakîb* ile binen anlamındaki *râkib* aslında birbirlerinden çok farklı iki sözcüktür. Yanılmak fiil kökünden gelen *yanlış* sözcüğünü *yalnız* sözcüğüne uydurarak yalnış biçiminde kullanmak özensizliğin cehaletle birleşmesi sonucu ortaya çıkan yanlışlıklara sadece bir örnektir.

"Bir kelimenin telaffuzunu yanlış bilmek bazen o kelimeyi hiç bilmemekten daha kötüdür. Çünkü insanı başkalarının önünde büsbütün mahçûb edebilir." (Özdoğru, 1958: 221).

Türkçe her zaman konuşulduğu gibi yazılan ve yazıldığı gibi okunan bir dil değildir. Ancak *ağabey* sözcüğünü konuşma dilindeki şekli ile *abi* biçiminde ya da *yapacağım* yerine de *yapıcam* söylenişini yazıya geçirmek yazım yanlışı yapmaktır. Bu tarz hataların yaygın hale gelmesi yazıda ve konuşmada birliği bozmak anlamına gelir. Bunun için de dili kullanırken uyulması gereken yazım ve telaffuz kurallarının ne denli önemli olduğunun farkına varılması gerekir. Tabii dilin yapısına ve işleyişine zarar veren; sadece Türkçe kelimelerin kullanımında görülen aksaklıklar değil, Türkçeye girmiş veya girmekte olan yabancı kelimelerin yazımı ve telaffuzunda da söz konusudur. Örneğin artık

Türkçeye bir televizyon kanalının adı olabilecek derecede yerleşmiş olan ve Türkçede var olmayan sesleri barındıran İngilizce *show* sözcüğünün imlâsını *şov* biçiminde vermek dilimize duyduğumuz saygının bir gereği olmalıdır. Ancak artık sadece yabancı kelimeleri değil, Türkçe kelimeleri bile yabancı dil imlâ ve gramer kurallarına uydurarak konuşmak veya yazmak salgın halini almıştır[1]. Bu noktada unutulmamalıdır ki; "Bir dile başka dillerden sayısız kelimenin girmesinden daha tehlikeli olan şey, yabancı dil bilgisi kurallarının o dile hâkim olmasıdır." (Özkan, 1995: 977).

Doğru telaffuz ve yazım konusunda en önemli görev, şüphesiz ki basın yayın organlarına düşmektedir. Çünkü günümüzde bunlar, kitleleri hemen her alanda etkilemek konusunda en etkin araçlardan biri durumundadır. Bu noktada televizyon sunucularına, spikerlere, tiyatroculara, oyunculara, şarkıcılara, metin yazarlarına, senaristlere, gazetecilere, köşe yazarlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu kişilerin telaffuz ve yazımları sadece yanlışsız değil, aynı zamanda etkileyici ve güzel olmalıdır. Dinleyenleri sözleri ve davranışları ile etkileyebilecek konumdaki kişilerin alelâde, düşünmeden, ölçüp tartmadan yapacağı veya hazırlayacağı konuşmalar veya yazılı metinler dilin kullanımı açısından çok olumsuz sonuçlar doğuracaktır. O halde, "Dilimize hak ettiği saygı ve değeri vermek, bu durumun gerekliliğini sadece dillendirmekten öte, çaba ve emek harcandığını göstererek, doğruyu öğrenmeye çalışarak olur." yargısına varılabilir.

Günümüzde gerek halkımız, gerek aydınlarımız, gerekse basın-yayın kuruluşlarımız Türkçeye gereken özeni göstermemektedir. Bu noktada biz de yapılan bu yanlışları dile getiren çığlıkların artık sessiz ve etkisiz kalmaması için çeşitli yazılı-görsel materyal ve araçlar yardımı ile, Türkçenin kullanımında yapılan bazı önemli yazım ve telaffuz hatalarına

[1] Bu konu sonraki bölümlerde daha detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

dikkat çekmek istedik. Dikkatimizi ise daha işlek olan, günlük konuşma dilinde ve kitle iletişim araçlarında kullanım sıklığı kazanmış, hatanın yaygın olarak yapıldığı sözcükler üzerinde yoğunlaştırdık. Bunun için bu konuda daha önce yazılmış eser ve kaynak taramalarının yanı sıra günlük konuşmalar ile yazılı-görsel basındaki yanlışlar bizzat gözlem ve kayıt yolu ile çeşitli değerlendirmelerle ele alınmıştır. Bu değerlendirmelerin ışığında Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu ile çeşitli Osmanlıca -Türkçe Sözlükler baştan sona taranmıştır. Daha sonra bu veriler belli bir sistem dahilinde tasnif edilmiştir.

Çalışmamızı daha sistemli hale getirmek için ele aldığımız sözcükleri kökenlerine göre üç grupta inceledik. Bu ana başlıkları da kendi içlerinde çeşitli alt başlıklara ayırdık. Burada söz konusu olan, daha fazla yanlış tespitinden çok, yanlışlığa dikkat çekmek ve bunu vurgulamak olduğundan bazı bölümlerde zaman zaman tek örnek verilmekle yetinilmiştir. Ayrıca herhangi bir sözcüğün telaffuzundaki yanlışlık, imlâsına da yansıyabildiği için bunları ayırmaktansa aynı başlık altında ele almayı tercih ettik.

Kelime tespitinde ve tercihinde izlenen yolda, ağızlar, lehçeler ve şiveler bir kenara bırakılarak, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde konuşulan standart Türkçe (İstanbul Türkçesi) esas alınmıştır.

1.1. TÜRKÇE KELİMELERDEKİ TELAFFUZ VE YAZIM YANLIŞLARI

Telaffuz ve yazım yanlışları Türkçe kelimelerde olabildiği gibi, dilimize girmiş ve artık onun kendi söz varlığı içerisinde yer almış olan kelimelerde de yapılmaktadır. Aslında bu tür kelimelerin imlâsında veya telaffuzunda Türkçeye uymayan yapılar bulunabildiği için yanlışlık en

fazla yabancı kökenli kelimelerde yapılmaktadır. Bu yüzden burada Türkçe kelimelere çok fazla yer verilmemiştir.

1.1.1. Ünlüler

1.1.1. 1. Ünlü Değişmesi

1.1.1.1.1. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaştırılması

1.1.1.1.1.1. i>ü

bengi – bengü

bengi: Tükçe *ebedî, sonsuz* anlamına gelen kelime, günümüzde daha çok kadın ismi olarak kullanılmaktadır. Eski Türkçede beñgü/mengü biçiminde olan kelime, zaman içerisinde geçirdiği değişiklikler sonucu düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymuştur. Ancak bugün kullanımda daha çok kelimenin eski şekli olan **bengü** yaşatılmaktadır.

1.1.1.1.2. Yuvarlak Ünlülerin Düzleştirilmesi

1.1.1.1.2.1. ü>i

güzün – güzin

güzün: Türkçe güz kelimesine vasıta hali eki -n'nin eklenmesiyle oluşturulmuş bir zarftır ve *güz mevsiminde* anlamına gelir. Ancak kelime, konuşma ve yazı dilinde kendisine çok benzeyen ve *"seçen,*

seçilmiş" anlamına gelen Farsça **güzin** kelimesi ile karıştırılmakta ve yuvarlak ünlüsü düzleştirilmektedir.

1.1.1.1.3. Geniş Ünlülerin Daraltılması

1.1.1.1.3.1. a>ı

karnabahar – karnıbahar

karnabahar: *Bir çeşit sebze* adıdır. Günlük kullanımda sebze adının, patlıcanla yapılan bir tür yemek olan *karnıyarık*'a benzetilmesi sonucu **karnıbahar** şeklindeki telaffuz ve yazımı yaygınlık kazanmıştır.

1.1.1.2. Ünlü Düşmesi

1.1.1.2.1. ı>Ø

kayısı – kaysı

kayısı: Orta hece ünlüsü, özellikle telaffuzda, vurgusuz olduğu için düşürülmekte ve kelime **kaysı** biçimini almaktadır.

kılavuz - klavuz

kılavuz: *Yol gösteren, rehber* anlamındaki kelime, dildeki Batı kaynaklı klasik, klas, klüp, klakson vb. sözcüklere benzetilerek iki ünsüzü arasındaki ünlüsü çıkartılarak **klavuz** şeklinde kullanmaktadır.

acımtırak - acımtrak

acımtırak: Türkçe “acı” kelimesi (isim kökü) ve “-mtırak” isimden isim yapma ekinin birleşmesinden oluşmuştur. Dilimizde benzerlik ve gibilik ifade eden bu ek, zaman zaman sanki yabancı bir dilden alınmışçasına araya hiçbir ünlü konulmadan **acımtrak** şeklinde yazılıp telâffuz edilmektedir[2].

1.1.2. Ünsüzler

1.1.2.1. Ünsüz Değişmesi

1.1.2.1.1. ğ>y

değişik – deyişik

değişik: *“değmek, ulaşmak”* anlamındaki eski *tegmek* fiilinden gelen kelime, bu haliyle *alışılmışın dışında olan* mânâsını verir. Telaffuzda /ğ/ sesi akıcılaşma sonucu /y/’ye dönüşerek **deyişik** şekline gelmektedir. Söyleyişte ortaya çıkan bu ses değişimini yazıda göstermek yanlıştır.

değnek – deynek

değnek: Türkçede *bir çeşit sopa ismi*ni karşılar. *değişik* sözcüğündeki ses olayı, bu kelime için de söz konusudur. Kelimenin **deynek** şeklinde kullanılması yanlıştır.

---

[2] Kelime aynı eki almış bütün sözcüklere örnek olması için verilmiştir.

eğlence – eylence

eğlence: Türkçe bir sözcük olan eğlence, ğ>y akıcılaşmasıyla **eylence** biçiminde kullanılmaktadır. Ancak bu yazı dilinde yapılmaması gereken hatalardandır.

1.1.2.1.2. ğ>h

siğil – sihil

siğil: *Bir çeşit deri hastalığ*ıdır. Ancak halk ağzında ğ>h değişmesi ile **sihil** biçiminde telaffuz edilmektedir.

1.1.2.1.3. r>l

güreş – güleş

güreş: *Türk millî sporlarındandır*. Kelime, özellikle telaffuzda ve ağızlarda bazen r>l değişmesi ile **güleş** biçimini almaktadır. Ancak bu değişim, zaman zaman standart dilde de göze çarpmaktadır. Kelime, bu şekliyle yaygınlaşmamalıdır.

1.1.2.2. Ünsüz Düşmesi

1.1.2.2.1. y>Ø

haydi – hadi

haydi: Türkçede, bir tür *ünlem ve seslenme sözüdür*. Konuşma dilinde, orta hecedeki /y/ sesi düşürülerek **hadi** şeklinde

kullanılmaktadır. Ancak buna benzer bir kullanımın ve ses değişikliğinin yazıya yansıtılması yanlıştır.

r> Ø

bir – bi

bir: *Haydi* sözcüğündeki durum, bu kelime için de söz konusudur. Sondaki /r/ konuşma dilinde düşme eğilimi gösterir. Ancak bu düşme yazı dilinde yoktur.

1.1.2.3. Metatez Sonucu Ortaya Çıkan Yanlışlar

ekşi – eşki

ekşi: Türkçede ünsüzlerinin yerleri değiştirilerek **eşki** biçiminde kullanılabilmektedir.

kirpi – kipri

kirpi: Dilimizde bu sözcüğün kullanımında düşülen en büyük yanlışlık, onun metatez yoluyla **kipri** biçimine getirilmesidir.

kirpik – kiprik

kirpik: Özellikle günlük dilde **kiprik** biçimine getirilmektedir.

sarımsak - sarmısak

sarımsak: Sıklıkla **sarmısak** şeklinde yanlış telaffuz edilen bir sözcüktür.

yanlış – yalnış

yanlış: Telaffuzda ve yazımda en sık hataya düşülen sözcüklerdendir. Sözcüğün kökü hesap edilmeden yalnız kelimesiyle karıştırılmakta ve **yalnış** şeklinde kullanılmaktadır. Oysa her iki sözcüğün de kökleri düşünülerek doğru biçimleri hatırlanabilir. Yanlış sözcüğü "*yanılmak"* tan geldiği için sözcük yanlış şeklinde kullanılmalıdır.

yalnız – yanlız

yalnız: Bu kelime de yanlış sözcüğü ile karıştırılmaktadır. Bu sebeple **yanlız** şeklinde kullanılmaktadır. Ancak sözcük, *yalın* kökünden geldiği için yalnız biçiminde kullanılmalıdır.

yatsı - yastı

yatsı: *"Güneşin batmasından bir buçuk iki saat sonraki vakit"*[3] anlamına gelir. Günlük dilde namaz vakitlerinden birinin karşılığı olarak işlek bir kullanıma sahip olduğu için sıklıkla **yastı** biçimine getirilebilmektedir.

1.1.2.4. Ünsüz İkizleşmesi

eşek – eşşek

eşek: Kelimenin, vurgu amacı dışında **eşşek** şeklinde telaffuz edilmesi yanlıştır.

---

[3] Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara 2005: 2147 ("Türkçe Sözlük" bundan sonraki ilgili bölümlerde kelimenin anlamının yanına parantez içerisinde T.S. şeklinde kısaltılacaktır ve yanında gerekli sayfa numarası verilecektir).

1.2. ARAPÇA VE FARSÇA KELİMELERDEKİ YAZIM VE TELAFFUZ YANLIŞLARI

Yazım ve söyleyiş yanlışlıkları, daha çok Türkçeye sonradan girmiş yabancı kaynaklı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içerisinde dilimize özellikle, Osmanlı Türkçesi döneminde yerleşmiş Arapça ve Farsça sözcükler büyük bir çoğunluğa sahiptir.

1.2.1. Ünlüler

1.2.1. 1. Ünlü Değişmesi

1.2.1.1.1. Kalın Ünlülerin İnceltilmesi

1.2.1.1.1.1. a>e

adale – adele[4]

adale (A. ʿaḍale) : Türkçede *kas* anlamına gelen sözcüğün, halk dilindeki kullanımı bir yana, özellikle basın dilinde **adele** şeklinde kullanılarak yanlış biçimi yaygınlaştırılmaktadır.

Azerbaycan – Azerbeycan

Azerbaycan (Far. Āẕerbāyigān): Aslı Farsça ve özel bir isim olan kelimenin dilimizde sık rastlanan telaffuzu, üçüncü ünlüsü inceltilmiş olarak **Azerbeycan** biçimindedir. Tabii Azerbaycan biçiminin de aslına

[4] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 213).

epey uzak olmasına rağmen yerleşik imlâsının benimsenmesi, doğru Türkçe kullanımı açısından gereklidir.

vahāmet – vehamet

vahamet (A. vaḫāmet): *"Tehlikeli vaziyet, korkulacak hâl" (Devellioğlu, 2000: 1132)* anlamına gelir. Ancak kelimenin **vehamet** şeklinde telaffuz edilmesi yanlıştır.

zanaat – zenaat

zanaat (A. ṣınāʿat): *Tecrübe ve ustalık gerektiren iş* anlamına gelen kelime, orijinalinde ṣınāʿat biçimindedir. Ama dilimize *zanaat* olarak geçmiştir. Ancak bu sözcük **zenaat** şeklinde yanlış kullanılabilmektedir.

zarāfet – zerafet

zarafet (A. ẓarāfet): *Zariflik, incelik* anlamına gelen kelime, **zerafet** şeklinde kullanılmaktadır.

1.2.1.1.1.2. ı>i

bahçıvan – bahçivan

bahçıvan (Far.. bāġçevān): Dilimizde *"1. Geçimini bahçe ürünlerini yetiştirip satmakla sağlayan kimse 2. Bir bahçenin düzenlenmesiyle ve bakımıyla görevli kimse" (T.S.,183)* anlamlarında kullanılmaktadır. Kelime Türkçeye geçerken Farsça aslından epeyce uzaklaşmıştır. Türkçenin tarihsel süreci içerisinde yapısına uygun değişimleri geçirdikten sonra bahçıvan biçimine gelen kelime bugün, **bahçivan** şeklinde yanlış yazılıp telaffuz edilebilmektedir.

fıskiye – fiskiye

fıskiye (A.fısḳıyye): *"Su fışkırtan ağızlık"* olarak tanımlanabilir. Kelime, yanlış olarak **fiskiye** şeklinde telaffuz edilmektedir.

1.2.1.1.1.3. u>ü

hulyā – hülya

hulyā (A. māliḫūlyā < Yun. melankholia'dan): Dilimizde daha çok *hâyâl, düş* anlamında kullanılan kelimenin aslı Yunancadır. Ancak zaman içerisinde, yapısına uygun değişiklikleri geçirdikten sonra hulya şekline giren kelimenin doğru biçimi, yazım kılavuza göre, **hülya**'dır ve çoğunlukla bu şekilde yaygın bir kullanım alanı bulmaktadır.

1.2.1.1.1.4. ū> ü

hükūmet - hükümet

hükûmet (A. ḥükūmet): Hükm kökünden gelen sözcük dilimizde daha çok *devlet yönetimi, devleti idâre eden yetkillier, vekiller* mânâlarında kullanılmaktadır. Kelimenin, ikinci hecesindeki /u/ aslına uygun bir biçimde uzatılarak söylenmesi gerekirken bu, özellikle basın-yayın kuruluşlarının yanlış telaffuzlarıyla örnek olmaları yüzünden /ü/ şeklinde söylenmekte ve kelime yanlış bir kullanımla **hükümet** biçimine sokulmaktadır.

1.2.1.1.2. İnce Ünlülerin Kalınlaştırılması

1.2.1.1.2.1. e>a

āfetzede – afetzāde

āfetzede (A. āfet + Far. zede): Arapça ve Farsça kelimelerle kurulmuş olan birleşik bir sıfattır. Dilimizde *âfete uğramış kimse* anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin kullanımında yanlışlığa yol açan kısım, *"vurulmuş, çarpılmış, tutulmuş, uğramış, yakalanmış mânâlarına gelerek birleşikler yapan"* Farsça -zede yapısıdır[5]. Bu yapı yine Farsça *oğul, evlat* mânâsına gelen -*zâde* yapısı ile karıştırılarak kelimenin **afetzāde** şeklinde telaffuz edilip yazılmasına yol açmaktadır.

meyve – meyva

meyve (Far. mīve): Kelime *meyve, taze (yaş) yemiş* anlamına gelmektedir. Ancak **meyva** şeklinde kullanılmaktadır.

perākende – parekende[6]

perākende (Far. perākende): *Dağıtma, dağınık* anlamından günümüzde daha çok *herhangi bir malın alım satımının toptan değil de, parça parça yapılmasına dayalı bir satış biçiminin karşılığı* olarak kullanılmaktadır. Ancak gerek halk dilinde olsun, gerekse bu işin yapıldığı yerlerdeki tabela ve levhalarda olsun kelimenin yazımı ve telaffuzunda yanlışlar göze çarpmaktadır. Ancak kelimenin **parekende** şeklinde değil de, perakende olarak yazılıp telaffuz edilmesi gerektiği bilinmelidir.

---

[5] Gerekli bilgi için bkz. Ferit Develliioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 2000:1174.
[6] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 212).

1.2.1.1.2.2. ü>u

müstakil – mustakil

müstakil (A. ḳıllet'den müstaḳill): Kelime günümüzde daha çok, ev nitelemelerinde evin *başlı başına bağımsız, herhangi bir yere bağlı olmadığını, tüm sistemlerinin kendine ait olduğunu belirtmek için kullanılmaktadır.* Ancak çoğunlukla **mustakil** şeklinde yanlış bir telaffuz ve yazıma sahiptir.

1.2.1.1.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaştırılması

1.2.1.1.3.1. ı>u

muzır – muzur

muzır (A. żarar'dan mużırr): Arapça *"zararlı, zarar veren, zarara sokan" (Devellioğlu, 2000: 698)* anlamına gelir. Sözcük, Türkçenin ses yapısına aykırı bir dizime sahip olduğu için günlük konuşma dilinde, Türkçe bir sözcük gibi düzlük-yuvarlaklık uyumuna sokulmakta ve **muzur** olarak telaffuz edilip yazılmaktadır.

1.2.1.1.3.2. ī>ü

mürīt – mürüt

mürit (A. revd'den mürīd): Türkçede *bir şeyhe ve onun dergâhına bağlı olan kimse* anlamında kullanılır. Kelimenin /i/ sesinin /ü/'ye çevrilmesiyle yuvarlaklaştırılarak **mürüt** şeklinde kullanılması yanlıştır.

1.2.1.1.3.3. e>ö

yevmiye – yövmiye

yevmiye (A. yevmiye): Günümüzde *işçilere verilen bir günlük ücret karşılığı* olarak özellikle halk dilinde sık kullanılmaktadır. Ancak kelimenin düz-geniş sesi /e/ diş-dudak sesi /v/'nin de etkisiyle yuvarlak-geniş bir ünlüye çevrilip **yövmiye** şeklinde kullanılmaktadır.

1.2.1.1.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleştirilmesi

1.2.1.1.4.1. u>a değişmesi

laubali – laabali

laubali (A. lāʾubālī): *"İlişiksiz, kayıtsız, saygısız, senli-benli (şey, kimse)"* demek olan kelime aslında Arapçada *"aldırış etmem"* demektir[7]. Düz-geniş ünlü /a/ ve dar-yuvarlak ünlü /u/ yan yana gelince söyleme güçlüğü doğmaktadır. Bu sebeple iki sesin değeri, tek bir sesin uzatılarak söylenmesiyle verilmeye çalışılmakta ve sözcük, **laabali** biçiminde kullanılmaktadır.

1.2.1.1.5. Uzun Ünlülerin Kısaltılması

ābide – abide

ābide (A. ābide): Kelimenin Türkçe karşılığı *anıt*'tır. Geçmişten günümüze kalan değerli eserler için kullanılır. Ancak Arapça aslı uzun

[7] Gerekli bilgi ve açıklama için bkz. Ferit Develliogğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 2000: 543.

/a/'lı olan kelimenin kısa /a/'lı olarak **abide** şeklindeki telaffuz ve yazımı yanlıştır.

Ābidin – Abidin

Ābidin (A. ʿābidīn ʿibādet'ten): Kelime anlamı *ibâdet edenler, inanmışlar* olan sözcük dilimizde bir erkek ismi olarak kullanılır. Ancak bu isme sahip erkekler tarafından bile yanlış kullanılabilen kelime, **Abidin** şeklinde kısa /a/'lı telaffuz edilerek yanlış biçimine işleklik kazandırılmaktadır.

adālet – adalet

adālet (A. ʿadālet ʿadl'den): Kelime anlamı *hakka uygunluk, doğruluk* olan sözcüğün ikinci ünlüsü orijinaliinde uzundur ve bu şekilde kullanılmalıdır. Ancak kelime **adalet** biçiminde kısa /a/'lı yanlış bir kullanıma sahip olabilmektedir.

ārif – arif

ārif (A. ʿārif ʿirfān'dan): Kelime anlamı *irfân sahibi, bilgili* demektir. Özellikle halk ağzında kısa /a/'lı biçimde **arif** olarak yanlış bir kullanıma sahiptir.

askerī – askeri

askerī (A. ʿaskerī): Arapça asker sözcüğüne *aitlik, ait olma* anlamı katan nispet i'si getirilerek yapılmıştır ve anlamı *askere mahsus, askerliğe mensup*'tur. Dilimizde bu nispet i'sinin kullanımında zaman zaman yanlışlık yapılmaktadır. Nispet i'si Arapçaya ait bir yapıdır ve uzun okunması gerekir. Ancak o zaman aitliği ifade eder. Bu durumda

sözcüğün **askeri** biçiminde kısa /i/'li kullanımı yanlıştır. Sözcük bu şekliyle yazılıp söylendiğinde *askere ait, ona mensup* anlamını değil; belirtme hâl ekini almış asker sözcüğünün verdiği mânayı vermektedir[8].

azamī – azami

azamī (A. aʿẓamī ʿaẓīm'den): *En fazla, en büyük* anlamına gelir. Dilimizde de işlek bir şekilde kullanılır. Ancak kelimenin telaffuzunda yapılan en büyük yanlışlık, sözcüğün kısa /i/'li olarak **azami** ya da ilk ünlüsü uzatılarak āzami şeklinde kullanılmasıdır. Doğru biçim ise, orijinaline uygun şekilde sondaki /i/'nin uzatılması ile olur.

basīret – basiret

basīret (A. baṣīret): Kelime anlamı *ön-sezi, kavrama, anlama* olan sözcük, özellikle konuşma dilinde uzun /i/'si kısaltılarak **basiret** biçiminde kullanılabilmektedir.

bī-çāre – biçâre

bîçâre (Far. bī-çāre): *bî-* eki, Farsça kelimelerin başına getirilen ve onlara -sız, -maz anlamlarını veren bir ön ektir. Bu şekliyle kelime *çaresiz* anlamına gelir. Ancak bu ön ek, başlarına eklendiği kelimelere *ile, için* mânâsını verip onları -e haline sokan Arapça ön ek *bi-* ile karıştırılmaktadır. Bu durumda bī-çāre sözcüğü de **biçâre** olarak kullanılabilmektedir. Oysa sözcüğün bu şekilde kullanılması, onun *çaresiz* anlamından çıkarak *çare için, çareli* anlamlarına gelmesine sebep olmaktadır.

---

[8] Bu sözcük, nispet i'si almış ve bu şekilde yanlış kullanılan beşerî, ilmî gibi tüm kelimelere örnek olması için verilmiştir.

defīne – define

defîne (A. defn'den defīne): *Yere gömülü kıymetli eşyalar* için kullanılır. Dilimizde işlek bir kullanım alanı olan sözcük, uzun /i/'si kısaltılarak **define** biçimine getirilmektedir.

dünyā – dünya

dünyâ (A. dünyā): Arapçadan dilimize geçmiş olan sözcük, *içinde yaşadığımız âlemin* karşılığıdır. Bu sözcük aslına uygun olarak uzun /a/'lı değil de; **dünya** biçiminde kısa /a/'lı kullanılınca telaffuz ve yazım yanlışlığı ortaya çıkmaktadır.

ehlī – ehli

ehlî (A. ehl'den ehlī): *Vahşi* kelimesinin zıddıdır. Dilimizde özellikle ***ehli**leştirmek* fiili içerisinde kısa /i/'li yanlış bir kullanıma sahiptir.

Hācettepe - Hacettepe

Hâcettepe (A. hācet + T. tepe): Arapça *ihtiyaç* mânâsına gelen *hâcet* ve Türkçe *tepe* sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuş bir birleşik isimdir. Ayrıca, ülkemizdeki bir üniversitenin adıdır. Ancak, kısa ve uzun ünlüler bakımından kullanımında en sık hataya düşülen kelimelerdendir. Kelime hemen her çevre tarafından /ā/'sı kısaltılarak **Hacettepe** şeklinde yanlış telaffuz edilmektedir. Bu kullanımdan yola çıkılarak hācet sözcüğünün de aynı yanlışlığa mâruz bırakıldığı söylenebilir.

ḥukūmet – hükümet

hükûmet (A.hükm'den ḥukūmet): Bu sözcük, özellikle basın-yayında siyaset haberleri aktarılırken çok işlek biçimde kullanılır. Kelimenin ikinci ünlüsü kısa telaffuz edilerek, kelime **hükümet** şekline getirilir.

Mevlānā – Mevlana

Mevlânâ (A. mevlā'dan Mevlānā): Arapça *efendi, sahip* kökünden gelen kelime *efendimiz* anlamına gelir. Dilimizde ise *büyük mutasavvıf Türk şâiri'* nin ismi olarak bilinir. Ancak bu ismin kullanımında yapılan en büyük yanlışlık, uzun /a/'larının birinin veya ikisinin birden kısaltılarak **Mevlana** ya da **Mevlāna** biçiminde kullanılmasıdır.

muhābir – muhabir

muhâbir (A. ḫaber'den muḫābir): *Haber veren kimse* anlamına gelir. Ancak ünlüsü kısaltılarak **muhabir** biçiminde kullanılmaktadır.

muhātab – muhatap

muhâtab (A. ḫuṭbe'den muḫāṭab): Sözcüğün kökü ve vezni de düşünüldüğünde *hitap edilen, kendisine söz söylenen* anlamına geldiği anlaşılır. Günlük konuşma dilinde çok sık karşılaşılan Arapça alıntı sözcüklerdendir. Ancak bu kullanımda dikkatten uzak tutulan en büyük incelik, sözcüğün bünyesindeki uzun /a/ sesidir. Bu sebeple genellikle kısa /a/'lı olarak **muhatap** biçimine getirilir. Hattâ belki de o uzunluğu telâfi için kelime bazen /t/ sesi ikizleştirilerek **muhattap** şeklinde söylenir.

nasīhat – nasihat

nasîhat (A. nuṣḥ'dan naṣīḥat): Dildeki Arapça alıntılardan biri olan kelimenin Türkçe karşılığı *öğüt*'tür. Ancak kelime, dile öylesine yerleşmiştir ki Türkçe gibi düşünülerek uzun ünlüsü yok sayılmakta ve büyük çoğunlukla kısa /i/'li olarak **nasihat** şeklinde telaffuz edilmektedir.

nemā – nema

nemâ (A. nemā): Özellikle *"çalışan kesimin maaşlarına yapılacak ek ödemeler"* karşılığında kullanılır. Bu sebeple halk diline de yerleşmiş işlek kelimelerdendir. Ancak telaffuzda /a/ ünlüsünün **nema** şeklinde kısa kullanımı yanlıştır.

netīce – netice

netîce (A.netīce): Türkçe karşılığı *sonuç*tur. Dilimizde işlek bir şekilde kullanılmaktadır. Sözcüğün aslında uzun ünlü /i/ olduğu için **netice** şeklinde kısa /i/'li telaffuzu yanlıştır.

rehīne – rehine

rehîne (A. rehn'den rehīn): Kelimenin kullanımında yapılan en büyük yanlışlık, kısa /i/'li olarak **rehine** şeklinde telaffuz edilmesidir.

sāha – saha[9]

sāha (A. sāḥa): Kelime anlamı *alan, meydan* olan sözcük, özellikle *spor karşılaşmalarının oynandığı yerler* olarak dilimize yerleşmiştir. Bu

[9] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 285).

müsâbakaları sunan spikerler başta olmak üzere hemen tüm kullanıcılar, kelimenin ilk /a/'sını kısa olarak **saha** biçiminde okur.

samīmī - samimi

samîmî (A. ṣamīmī): *Manevî anlamdaki sıcaklığı, yakınlığı ve içtenliği ifade eden* bu alıntı sözcük, dilimizde kullanım sıklığına sahiptir. Ancak genellikle uzun ünlü yerine kısa ünlü tercih edilerek **samimi** şeklinde işletilmektedir.

tārumār – tarumar

tārumār (Far. tār ü mār): Farsça iki sözcüğün birleşmesiyle oluşmuş bir yapıdır. Aradaki /ü/ Arapça ve Farsça birleşik yapılarda kullanılan *"ve"* bağlacıdır. Bunun dışında her iki sözcükteki ünlü de uzundur. Bu sebeple bunların **tarumar** şeklinde kısa okunması yanlıştır. Anlam olaraksa *karışıklığı ve karmaşayı* ifade eder.

vecīze - vecize

vecîze (A. vecīze): Türkçe karşılığı *özdeyiş*'tir. Dilimizde hem Türkçesi karşılığı, hem de kendi işlek bir biçimde kullanılmaktadır. Kullanımda sözcüğün sahip olduğu uzun /i/'nin kısaltılarak **vecize** şeklinde telaffuz edilmesi yanlıştır.

vīrān – viran

virân (Far. vīrān): *Harap ve yıkık dökük* olanı ifade etmek için kullanılır. Her iki ünlüsü de uzun olan sözcüğün bu ünlülerinin kısa olarak **viran** biçiminde kullanılması yanlıştır.

1.2.1.1.6. Kısa Ünlülerin Uzatılması

adale - adāle[10]

adale (A. ʿaḍale): Kelime anlamı *kas*'tır. Telaffuzunda yapılan yanlışlık ise, kelimenin yapısında uzun ünlü varmış gibi düşünülüp **adāle** biçiminde kullanılmasıdır.

asabî - asābi[11]

asabi (A. ʿaṣab'dan ʿaṣabī): Arapçadan dilimize yerleşmiş sözcük, *sinirli* anlamında kullanılır. Kelimenin son ünlüsünün değil de, ikinci ünlüsünün uzatılarak **asābi** biçiminde kullanılması yanlıştır.

azamī - āzamī[12]

azamī (A. ʿaẓamet'den aʿẓamī): Kelime, içinde uzun ünlü barındıran bir yapıya sahiptir. Telaffuzdaki yanlış, bu uzunluğun doğru yerlerde kullanılmaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda son hecedeki uzunluk ilk heceye de yansıtılınca kelime, **āzamī** biçiminde kullanılmaktadır.

fiġān – fīgān

figan (Far. fiġān): Kelime anlamı *feryat, inleme*dir. Kelimenin ikinci ünlüsü uzundur. Ancak konuşma dilinde, kelimenin ilk ünlüsünün uzun okunması yanlışlığa yol açmaktadır. Bu durumda kelime **fīgan** şeklinde telaffuz edilmektedir.

---

[10] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 221).
[11] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 221).
[12] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 275).

firār – fīrar

firar (A. firār): Dilimize *kaçma, kaçış* anlamlarıyla yer bulmuştur. İkinci ünlüsü uzun olan kelimenin, ilk ünlüsünün uzun olarak okunması ve kelimenin **fīrar** biçiminde işleklik kazanması yanlıştır.

gam – gām

gam (A. ġamm): *Tasa, keder* anlamlarına gelen bu tek heceli kelimede özellikle yazımda karşımıza çıkan yanlışlık, yapısında uzun ünlü bulunmamasına rağmen varmış gibi muamele edilip **gām** şeklinde kullanılmasıdır.

gıpta – gıptā[13]

gıpta (A. ġıbṭa): Türkçe karşılığı *imrenmek* olan sözcüğün, ikinci ünlüsünün konuşma dilinde uzatılarak **gıptā** şeklinde kullanılması yanlıştır.

hakem – hākem

hakem (A. ḥükm'den ḥakem): Dilimizdeki yerleşik anlamı, *spor müsâbaklarını yöneten ve idâre eden kimse* olan kelimenin **hākem** biçimine getirilmesi yanlıştır.

hātıra – hātırā[14]

hâtıra (A. ḫuṭur'dan ḫāṭıra): *Anı* anlamı verilebilecek olan sözcüğün ilk hecesinde uzunluk vardır. Ancak bu uzunluğun son heceye yansıtılması ve kelimenin **hātırā** şeklinde telaffuz edilmesi yanlıştır.

---

[13] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 221).
[14] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 285).

hibe – hībe[15]

hibe (A. hibe): *Bağışlama, bağış* mânâsına gelen kelime, dilimizde daha çok etmek yardımcı fiili ile birlikte hibe etmek şeklinde birleşik fiil yapısı içinde kullanılan bir sözcüktür. Ancak bu kullanımda çoğunlukla ilk hecedeki /i/'nin gereksiz yere uzatılarak kelimenin **hībe** şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

kelime – kelīme[16]

kelime (A. kelime): Arapça alıntı sözcükler içerisinde dilimizde işlekliğini sürekli koruyan kelimelerdendir. Her ne kadar, yerine Türkçe asıllısı olan *"sözcük"* getirilmeye çalışılsa da, *"kelime"* günümüzde hâlâ kullanım sıklığı olan kavramlardandır. Ancak telaffuzda göze çarpan en büyük yanlışlık, **kelīme** şeklinde uzun ünlülü söylenmesidir.

lisān – līsan[17]

lisan (A. lisān): *Dil* anlamına gelen sözcüğün yapısında aslında uzun ünlü vardır. Telaffuzda yapılan hata, uzunluğun ikinci hece yerine ilk heceye verilmesi ve sonuçta kelimenin **līsan** biçimine getirilmesidir.

maḳām - mākam[18]

makam (A. ḳıyām'dan maḳām): Dilimize *önemli kişilerin manevî anlamda sahip olduğu koltuk veya yer, statü* anlamında geçmiştir. Bu kelimede, uzunluk çoğunlukla ikinci hece yerine ilk heceye getirilir ve **mākam** biçiminde kullanılır.

---

[15] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 285).
[16] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 285).
[17] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 285).
[18] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 222).

meş'ale – meşāle

meş'ale (A. şuʿl'den meşʿale): *Bir çeşit ışık veren âlettir.* Kelimede bulunan ayın harfi (ʿ) Türkçenin yapısında olmadığından telaffuzda yerini çoğunlukla uzun ünlü /a/'ya bırakmakta ve sözcük **meşāle** biçimini almaktadır. Ancak bunun özellikle yazıya yansıtılması yanlıştır.

meşgale – meşgāle[19]

meşgale (A. şuġl'den meşġale): Dilimizde *iş, uğraş* mânâsında kullanılmaktadır. Bu sözcük de meşale sözcüğüne benzetilerek ikinci hecesindeki /a/ uzatılmakta ve **meşgāle** gibi yanlış bir telaffuz ortaya çıkmaktadır.

mizaç – mīzaç

mizaç (A. mezc'den mizāc): *Karakter, huy* mânâsında kullanılmaktadır. Kelimenin ikinci hecesindeki ünlü uzundur. Ancak bu uzunluk çoğunlukla ikinci hece yerine ilk heceye yansıtılmakta ve kelime **mīzaç** şeklinde telaffuz edilmektedir. Dilimizde aslına uygun olmayan biçimde, hiçbir uzunluk işareti olmadan mizaç biçiminde yerleşmiştir. (Y.K., 342)

mizah – mīzah[20]

mizah (A. mizāḥ): Kelime anlamı *şaka*dır. Tıpkı mizac kelimesinde olduğu gibi uzunluk, ilk heceye verilmekte ve kelime **mīzah** biçiminde telaffuz edilmektedir. Ancak yine "mizaç"ta olduğu gibi dilimizde bu kelime için kullanılan bir uzunluk işareti yoktur.

---

[19] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 88).
[20] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 285).

nüsha – nüshā[21]

nüsha (A. nüsẖa): Nüsha kelimesinin anlamı, *"Yazılı, yazılmış şey, yazılı bir şeyden çıkarılan sûret." (Devellioğlu, 2000: 848*)'tir. Kelime, ikinci hecesindeki /a/ uzatılarak **nüshā** şeklinde telaffuz edilmektedir.

rakam – rākām

rakam (A. raḳam): Dilimizde *sayıları göstermek için kullanılan işaretler*in karşılığı olarak yerleşmiştir. Kelime çoğu zaman, sanki bünyesinde uzun ünlü taşıyormuşçasına **rāḳām** şeklinde yanlış telaffuz edilmektedir. Halbuki kelimenin yapısında herhangi bir uzunluk yoktur. Bu yüzden sözcük kısa telaffuz edilmelidir.

sunʿī – sūnī

sunʿī (A. ṣunʿ'dan ṣunʿī): *Doğal karşıtı olan*; yani *yapay* anlamına gelir. Kullanım sıklığı olan bu kelime, hemen her kesim tarafından sondaki uzunluğun ilk heceye de taşınması sonucu **sūnī** şeklinde telaffuz edilir. Bunda sözcüğün bünyesindeki ayın harfi de etkilidir.

tarīkat – tārikat

tarīkat (A. ṭarīḳat): Kelime anlamı *Allah'a ulaşmak için tutulan yol* demek olan sözcük, ikinci hecesinde uzun ünlü barındırmaktadır. Ancak bu uzunluk, telaffuzda çoğunlukla ilk heceye taşınmakta ve bu da **tārikat** şeklinde yanlış bir kullanıma yol açmaktadır.

---

[21] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 222).

tehlike – tehlīke[22]

tehlike (A. helāk' dan tehlike): *Güvenli olmayan durum veya olaylar* için kullanılır. Sözcük, yapısında hiçbir uzun ünlü taşımamasına rağmen kullanımda ikinci hecedeki /i/ ünlüsü uzatılarak **tehlīke** gibi yanlış bir kullanıma yol açılmaktadır.

varak – vārāk

varak (A. varaḳ): *Kâğıt veya kitap yaprağı* için kullanılan kelime, özel bir alan terimidir ve işin uzmanlarınca sık kullanılır. Kullanımda yapılan yanlışlık ise, kelimenin kısa ünlülerle telaffuz edilmesi gerekirken uzun ünlülerle **vārāk** şeklinde söylenmesidir.

zarīf – zārif[23]

zarif (A. ẓarīf): *İnce, hassas* anlamlarında kullanılır. Uzunluk, ikinci hecede vurgulanması gerekirken ilk hecede vurgulanınca kelime **zārif** biçiminde yanlış bir telaffuza sahip olmaktadır.

1.2.1.1.7. Kısa ve Uzun Kullanımları Anlam Karışıklığına Yol Açan Ünlüler

Dilimize Arapça ve Farsçadan geçmiş uzun ve kısa ünlülü bazı kelimeler, kullanımda ses değerlerine göre farklı anlamlara gelebilmektedir. Yani yazımda küçük imlâ ayrılıkları dışında aynı olan; ama özellikle söylenişteki uzunluk ve kısalık vurgusuyla kendini

---

[22] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 221).
[23] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 221).

gösteren farklılık, anlamda bir takım karışıklılıklara yol açabilmektedir. Bu yüzden bu tür sözcükler içinde geçtikleri metin veya cümle bağlamında düşünmeli ve kullanılmalıdırlar. Aksi halde ifade edilmek istenen anlamdan çok daha farklı bir anlam ortaya çıkabilmektedir.

adem ve **ādem**

ādem (A. ādem): Türkçeye, Arapçadan geçmiştir ve anlamı *"adam, insan veya ilk peygamber"*dir.; kısa ünlülü **adem** (<A. ʿadem) ise, *yokluk* anlamına gelmektedir.

adet ve **ādet**

adet: Dilimize Arapçadan geçmiştir. **âdet** (A. ʿādet) *görenek, usûl*; **adet** (A. ʿaded) ise *sayı* anlamına gelmektedir.

ala ve **alā**

ala: Arapça **ʿalā'** sözcüğü *rütbede yükseklik, büyüklük, yücelik* anlamına gelirken; Türkçe **ala** kelimesi *karışık renkli* anlamına gelir.

alem ve **ālem**

ālem (A. ʿālem): *İçinde yaşanılan dünya*; **ʿalem** (A. ʿalem) ise *nişan, iz* anlamına gelir.

ama ve **āmā**

āmā (A. aʿmā): *Kör* anlamına gelen aʿmā, içindeki ayın sesinden dolayı vurgulu ve uzun telaffuz edilir. *Fakat, ancak* anlamındaki **ama** (<A. ammā) ise, kısa ve vurgusuz söylenmelidir.

aşık ve **āşık**

aşık: Türkçedir ve ayak bileğindeki küçük kemiklerden birine denir. **āşık** (<A. ʿāşık) ise Arapçadan geçmedir ve *seven, birine veya bir şeye tutkun olan* anlamına gelir.

ʿayān ve āyān

āyān (A. aʿyān): *Bir memleketin ileri gelenleri* anlamına gelir. *Belli, açık* anlamındaki **ayan** (A. ʿayān) ise, ilk ünlüsü kısa olarak telaffuz edilmelidir.

dahi ve **dāhi**[24]

dahi: Eski Türkçedeki takı'dan gelir ve da/de anlamında bir bağlaçtır. Buna çok benzeyen **dāhi** (<A. dāhī) ise, Arapçadan gelir ve *dehâ sahibi* anlamındadır. İkisi arasındaki fark, Türkçe kökenli olanın kısa okunmasıdır.

hakīm ve **hākim**

hâkim (A. hākim): *1. her şeye hükmeden, Tanrı 2. yargıç* anlamlarına gelirken buna benzeyen, ama uzunluğu farklı yerde olan **hakīm** âlim, bilgin, her şeyi bilen anlamındadır:
Örnek: "Konfüçyüs bir Çinli (hâkim , **hakîm**) di." (Özdoğru, 1958:88)

ḳadir ve **ḳādir**

ḳadir (A. ḳadr): *İtibar ve onur* anlamlarına gelir. **kâdir** (A. ḳādir) de Arapça kökenlidir ve *kuvvetli* anlamı ile *Allah* anlamı vardır.

---

[24] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 51).

kātil ve **katil**[25]

kātil (A. ḳātil) - katl (A. ḳati): Türkçede birbirine çok karıştırılan sözcüklerdendir. Ḳātil ism-i fâil vezninde ve *katleden, öldüren* anlamına gelir. "Öldürme" anlamına gelen katl kökünün, /t/ ve /l/ sesleri arasında bir /i/ türetilir. Ancak bu /i/, uzun söylendiği takdirde, *"öldürülmüş kimse, maktul"* anlamına gelir. *Kâtil olduğu sanılan kişi* anlamında yaygın olarak kullanılan *"katil zanlısı"* şeklindeki bir tamlama da, aslında yanlıştır. Çünkü katil *"öldüren"* değil, "*öldürme"* anlamına gelir.

mani ve **māni**

Ünlüleri kısa okunan **mani** (Fr. manie) sözcüğü, Fransızcadan geçmedir ve bir çeşit *ruh hastalığı*dır. **māni** (A. mānīʿ) ise Arapçadır ve *engel* anlamında kullanılır.

nazım ve **nāẓım**

nazım (A. naẓm): Dilimizde *şiir* kelimesinin eş anlamlısı olarak kullanılır. **nâzım** (A. nāẓım) ise *nazmeden* anlamına gelir ve nazm kökünün ism-i fâilidir.

rakip ve **rākip**[26]

rakip (A. reḳabet'ten raḳīb): *Herhangi bir işte birbirinden üstün olmaya çalışanlardan her biri* demektir. Ancak buna çok benzeyen **rākip** (A. rükūb'dan rākib) *binici, binen, binmiş* anlamındadır.

---

[25] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 88).
[26] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 254).

seri ve **serī**

seri (Fr. série): Fransızca asıllıdır ve *dizi* anlamında kullanılır. **serī** (A. serī ise Arapçadır ve ikinci hecesindeki /i/ uzun okunur. Bu durumda *hızlı* anlamına gelir.

şura ve **şūrā**

şura: Türkçedir bir gösterme zamiridir ve ünlüleri kısa okunur. Her iki ünlüsü de kısa okunan sözcüğün, ses bakımından benzeri **şūrā** (A. şūrā) Arapça k*onuşma yeri* anlamındadır.

vakıf ve **vākıf**

vakıf: (A. **vaḳf**) *Bir çeşit kurum* olarak bilinmektedir. Bunun uzun ünlülü olanı **vākıf** (A. vukuf'dan vāḳıf) ise, Arapça *bir şeyi elde eden; bir işten haberli olan (Devellioğlu, 2000: 1135)* anlamına gelir.

varis ve **vāris**

varis: Fransızcadır ve *damar genişlemesi* anlamına gelir. Bu kelimenin ünlüsü uzun okunanı ise yani **vâris** (A. vāriṣ), Arapça bir sözcüktür ve *mirasçı* anlamına gelir.

yar ve **yār**

yar: Kısa ünlülü ve Türkçe kökenli bir kelimedir. Anlamı ise *uçurum*dur. **yâr** (Far. yār) ise Farsça *sevgili* anlamına gelir ve ünlüsü uzun okunur.

1.2.1.2. Ünlü Düşmesi

1.2.1.2.1. i>Ø

iddia – iddaa

iddia (A. daʿvā’ dan iddiʿā): Kelime dilimizde genel anlamda *savunulan düşünce* mânâsında kullanılmaktadır. Sözcükte bulunan ayın sesi (ʿ)’nin vurgusu, telaffuz ve yazımda kendisinden sonraki /a/ sesinin uzatılmasıyla telâfi edilmeye çalışılmakta ve yan yana gelen iki ünlünün söyleniş zorluğundan dolayı /i/ düşürülmekte; böylece kelime **iddaa** biçiminde kullanılmaktadır.

vâlide – valde

vâlide (A. vālide): Eski dilde sıklıkla kullanılan kelime *ana, doğuran kadın* anlamına gelir. Günümüzde orta hece ünlüsünü düşürerek **valde** şeklinde kullanmaktadır.

1.2.1.2.2. e>Ø

cereyan – ceryan

cereyan (A. cereyān): Kelime asıl olarak *akım* anlamına gelmektedir. Kelimenin, orta hecesindeki ünlüsü düşürülmek sûretiyle **ceryan** şeklindeki yanlış kullanımı oldukça yaygındır.

heyelan – heylan

heyelan (A. heyelān): *Toprak kayması* anlamına gelen kelime, içerisindeki ünlüye en yakın ünsüz olan /y/’nin varlığından dolayı üç ünlüsü ard arda dizilmiş bir kelime intibaı uyandırmaktadır. Türkçenin

ses yapısı da böyle bir duruma aykırı olduğu için aradaki yarı ünlü bir ses olan /y/ diğer ünlüye (e) olan ihtiyacı ortadan kaldırdığından kelimenin **heylan** şeklinde telaffuz ve yazımına sebep olmaktadır.

1.2.1.2.3. a>Ø

faaliyet – faliyet

faaliyet (A. faʿāliyyet): *"1.Çalışkanlık, çalışma, canlılık, hareket; 2.İşler durumda olma, etkinlik" (T.S.,675)* anlamlarında kullanılan sözcüğün telaffuzundan çok yazımında ortaya çıkan yanlışlık, kelimenin çift ünlülerinden birinin yazılmayarak **faliyet** şekline girmesidir.

maalesef – malesef

maalesef (A. maʿa'l-esef): Arapça bir hayıflanma ifadesi olan kelime, dilimizde *ne yazık ki, esefle* anlamında kullanılır. Özellikle yazımda tek ünlülü olarak **malesef** şeklinde yanlış kullanılmaktadır. Bu durumda kelimede, orijinaline göre hem ünlü hem de ünsüz düşmesi vardır.

1.2.1.3. Ünlü Türemesi

1.2.1.3.1. a türemesi

farżī – farazî

farżī (A. farżī): *Varsayımsal*[27] anlamında kullanılan kelime, Türkçeye çok yanlış bir şekilde yerleşmiş ve kelimenin iki ünsüzünün arasına bir ünlü eklenerek **farazî** şekline sokulmuştur.

[27] Türkçe Sözlük'ün "farazi" için verdiği tanım bu şekildedir. (T.S., 680).

farżiyye – faraziye

farżiyye (A. farżiyye): *"Bir iddiayı aydınlatmak için söylenen ve hükmü kat'i olmayan, farz ve takdire bağlı bulunan mesele, varsayımlı, varsayım" (Devellioğlu, 2000: 251)* anlamına gelen kelime dilimizde *varsayım*[28] anlamında kullanılmaktadır ve farzi kökünden geldiği için o kelimenin kullanımındaki yanlışlık, bu kelimeye de yansımıştır. Dolayısıyla kelimenin, yanlış olarak **faraziye** şeklindeki telaffuzu yaygınlaşmıştır.

1.2.2. Ünsüzler

1.2.2.1. Ünsüz Değişmesi

1.2.2.1.1. Sedalılaştırma

1.2.2.1.1.1. s>z

herkes – herkez

herkes (Far. her-kes): Kelime anlamı *insanların tamamı, bütün insanla*r demek olan sözcük, dilimizde telaffuz ve yazımında en fazla yanlışlığın yapıldığı kelimelerden biridir. Zira, ikinci unsurun sonundaki diş sesi /s/, kendisine benzeyen ve yine diş sesi olan /z/ ile karıştırılmaktadır. Dolayısıyla kelime **herkez** şeklinde telaffuz edilip yazılabilmektedir.

---

[28] Türkçe Sözlük'ün "faraziye" için verdiği tanım bu şekildedir. (T.S., 680).

ıstırap – ıztırap

ıstırap (A. darb'dan ıżṭırāb): Türkçeye Arapçadan geçmiş ve kendine yaygın bir kullanım sahası bulmuş kelimelerdendir. Kelime anlamı ise *acı, sıkıntı keder*'dir. Diş sesi /s/, yine kendi grubundaki diş sesi /z/' ye yaklaştırılarak **ıztırap** şekline getirilmektedir. Ancak burada ilginç bir durum söz konusudur ki; bu sözcük orijinalinde /z/'li olmasına rağmen Türkçeye /s/'li olarak yerleşmiştir (Y.K., 250).

nergis – nergiz

nergis (Far. nergis): *Bir çeşit süs bitkisi* olan nergis, günümüzde hem bu süs çiçeğinin adı olarak, hem de bir kadın ismi olarak kullanılmaktadır. Zaman zaman vurgulu söyleme amacı güdülüyormuş gibi gözüken; aslında Türkçeye gereken özeni göstermemekten kaynaklanan bir yanlışlıkla kelime **nergiz** şeklinde telaffuz edilmekte ve yazılmaktadır.

1.2.2.1.1.2. ç>c

naçizane - nacizane

naçizane (Far. nāçīzāne): Dile yerleşmiş ve bugün işlekliğini koruyan pek az sayıdaki alıntı (Farsça) kelimeden biridir. Ancak kullanımda en fazla yanlışlığın yapıldığı kelimelerden biridir de aynı zamanda. Öyle ki kelimenin *önemsiz, pek küçük* anlamı dikkate alınarak yapılan yanlışlık, onun **nacizane** olarak kullanılmasıdır. Buradaki "naciz" kısmı, kelimenin bütünündeki anlamı içeriyormuş hissi uyandırdığı için telaffuz ve yazımında sık sık hata yapılır. Bunun bir başka sebebi de, kelimenin naciz kısmının içindeki seslerin *çaresiz* anlamındaki *"aciz"i* hatırlatmasıdır.

1.2.2.1.2. Sedasızlaştırma

1.2.2.1.2.1. z>s

mazhar – mashar

mazhar (A. ẓuhūr'dan maẓhar): Türkçede *"bir şeyin göründüğü, çıktığı yer" (Devellioğlu, 2000: 589)* anlamında kullanılır. Ancak kelimenin içindeki /z/ sesi, kendisine yakın /s/'ye benzetilerek kelime **mashar** biçiminde kullanılabilmektedir.

mezhep – meshep[29]

mezhep (A. ẓehāb'dan meẓheb): Türkçede daha çok, *bir dinin kollarından her biri* anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin yanlış kullanımı ise **meshep** şeklindedir.

zift – sift

zift (A. zift): Arapçadan alıntı olan kelime, halk dilinde daha çok *ziftin pekini yemek* deyimi içinde kullanılmaktadır. Kelimede, büyük çoğunlukla z>s değişmesi ile ortaya çıkan yanlışlık, onun **sift** biçiminde kullanılmasına sebep olmaktadır.

1.2.2.1.2.2. d>t

müsvedde - müsvette

müsvedde (A. seved'den müsvedde): *Karalama* anlamına gelir. Ama Türkçede daha çok *karalama yapmak üzere kullanılan önemsiz kâğıt parçası* anlamındadır. Kelimenin telaffuz ve yazımında sık sık

[29] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 212).

karşılaşılan yanlışlık, ise, /d/ sesinin sedasızlaştırılarak söylenmesi ve **müsvette** şeklinin ortaya çıkarılmasıdır.

1.2.2.1.3. Akıcılaştırma

1.2.2.1.3.1. ğ>y

leğen – leyen

leğen (Far. legen): *Plastik kap* anlamına gelir. Zaten ses değeri konuşma dilinde hemen hemen hiç olmayan /ğ/ ünsüzü, bu tür kelimelerde akıcılaşıp /y/ olur. Bu durumda kelime de **leyen** biçiminde telaffuz edilir.

1.2.2.1.4. Sızıcılaştırma

1.2.2.1.4.1. ḳ>h

uḳde – uhde/ukte

ukde (A. ʿuḳde): Türkçede sık kullanılan alıntı kelimelerden biridir. Özellikle çok istenilen ama bir türlü ulaşılamayan ideallerde, bu durumun içe dert olduğunu belirtmek için kullanılan bir ifadedir. Ancak bu kelimenin doğru kullanımına hemen hemen hiç rastlanılmamaktadır. Bu yüzden de çoğu zaman **uhde/ukte** şeklinde telaffuz edilmekte ve yazılmaktadır.

1.2.2.1.4.2. c>j

vicdan – vijdan

vicdan (A.vicdān): Türk lehçelerinde /c/ ve /j/ seslerinin birbiriyle sık yer değiştirdiği bilinmektedir. Yani Ergin (1972:90)'inin de belirttiği gibi, Türkçede bu iki sesin birbirine kayma temâyülü vardır. Ancak günümüzde bazı kelimelerin telaffuz edilirken de bu değişikliğe uğratılarak kullanıldığı görülmektedir. *"vicdan"* da bunlardan biridir ve **vijdan** şeklinde telaffuz edilmektedir. Bu değişikliğin sebebinin iki sesin de diş sesi olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ancak her zaman yanlış olan terk edilmeli; kelimelerin doğru şekilleri esas alınmalıdır.

1.2.2.1.5. İnce Ünsüzlerin Kalınlaştırılması

Dilimize Arapça ve Farsçadan geçmiş bazı kelimeler bünyesinde ince ve kalın ünsüzler barındırır. Her ne kadar bu durum Tükçenin yapısına aykırı da olsa Türkçenin kelime hazinesine yerleşmiş ve onun malı olmuş bu tür sözcüklerin kullanımlarında asıllarına uygun telaffuza dikkat etmeliyiz. Çünkü bu da doğru ve düzgün Türkçe kullanımının ve konuşmanın şartlarındandır.

Bu tür yanlışlar ise yapısında daha çok k-ḳ ve l ünsüzleri olan kelimelerin telaffuzunda görülmektedir.

1.2.2.1.5.1. k′ / ḳ yanlışları

ahkâm – ahḳām

ahkâm (A. ḥükm'den aḥkām): Arapça hükm kökünden gelen kelimenin anlamı aslında *hükümler, emirler* demektir. Ancak Türkçede

daha çok, **ahkam kesmek** deyimi içinde *kendi düşüncelerine dayanarak birtakım yargılara varma* ya da *birilerine kendi düşünceleri doğrultusunda emirler verme* anlamında yaşamaktadır. Kulak tırmalayıcı olmasına rağmen sözcüğün yapısındaki ince k ünsüzünün /ḳ/ şeklindeki telaffuzu halk dilinde yaygındır.

âşikâr – āşiḳār

âşikâr (Far. āşikār) doğrusu : āşkār, āşkārā, āşkāre Farsça aslına uygun bir şekilde dilde *belli, açık, ortada* anlamlarında kullanılan kelime, ince söylenmesi gereken /k/ ünsüzünün kalın /ḳ/ şeklinde söylenmesi sonucu telaffuzunda yanlışlık yapılabilen sözcükler arasına girmektedir.

bekâr – beḳār

bekâr (A. bekār): *Evli olmayan kimselere* bekar denir. Telaffuzda kelimenin /k/ yerine /ḳ/ ile söylenmesinin doğru olduğunu düşünmek hatadır. Kelime aslına göre ince /k/ ile telaffuz edilmelidir.

dükkân – düḳḳān

dükkan (A. dükkān): Günlük konuşma dilinde, telaffuzunda sık yanlışlık yapılan kelimelerdendir. Kelimenin içindeki /k/ ünsüzü kalınmış gibi düşünülerek yanlış telaffuz edilmektedir.

efkâr – efḳār

efkâr (A. fikr'den efkār): Kelime anlamı *düşünceler* olmasına rağmen, Türkçede daha çok *kederlenmek, tasalanmak* anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin /k/ ünsüzünün /ḳ/ şeklinde kullanılması teleffuz hatasına yol açmaktadır.

Haḳkâri – Haḳḳari[30]

Haḳkâri: Türkiye'deki illerden birinin ismi olan Hakkari kelimesinin ikinci hecesindeki k ünsüzünün, /ḳ/ şeklinde kalın telaffuz edilmesi yanlıştır.

harekât – hareḳat

harekât (A. ḥareket'ten ḥarekāt): Türkçede daha çok, *askerî manevra* anlamında kullanılan kelime orijinalde hareket kelimesinin çoğuludur ve hareketler anlamına gelir. Sözcüğün **hareḳat** şeklindeki telaffuzu ise yanlıştır.

helâk – helaḳ

helâk (A. helāk): Türkçede *yok olma, ölme* anlamında kullanılır. Kelimenin /k/ yerine /ḳ/ ünsüzü kullanılarak tellafuz edilmesi yanlıştır.

hikāye – hiḳāye

hikāye (A. hikāye): Özellikle günlük konuşma dilinde, bilgi eksikliğinden kaynaklanan bir yanlışlıkla telaffuzunda sıklıkla hataya düşülen sözcüklerdendir. Bu bağlamda sözcüğün sık sık /k/ yerine /ḳ/ ünsüzü ile **hiḳāye** şeklinde telaffuz edildiği görülmektedir.

idrâk - idraḳ

idrâk (A. derk'ten idrāk): Kelime anlamı *anlama, kavrama* olan sözcük, günlük konuşma dilinde ince /k/ ünüsünün yerine kalın /ḳ/ konularak söylenebilmektedir.

---

[30] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1980: 271).

ikram - iḳram

ikram (A. kerem'den ikrām): *Bir şey sunma* anlamında kullanılan sözcüğün, kökü düşünülerek doğru şekli çıkarılabilir. Ancak bunun daha çok bilgi eksikliğinden kaynaklı bir yanlışlık olduğu düşünülürse sözcüğün /k/ yerine /ḳ/'lı telaffuzunun ne kadar yaygın olduğu daha iyi anlaşılır.

imkân - imḳan

imkân (A. mekānet'ten imkān): Kelimedeki /k/ ünsüzü /ḳ/ şeklinde telaffuz edilmektedir.

kâbûs - ḳabus

kâbûs (A. kābūs): *Uykuda görülen kötü düş* anlamına gelen sözcük, günlük konuşma dilinde /k/ yerine /ḳ/ ile telaffuz edilebilmektedir.

kâğıt – ḳağıt

kâğıt (Far. kağıt): Yine telaffuzunda sık hata yapılan kelimelerdendir. Kelimenin bünyesindeki ünsüzün, ince şeklinin kullanılması gerekirken kalın biçimiyle kullanılması telaffuz bozukluğuna yol açmaktadır. Oysa kâğıt yerine **ḳağıt** biçimindeki bir kullanım, zaten söyleyişte de zordur.

kâinat – ḳainat

kâinat (A. kāʾināt): Türkçede bazen *bütün evrenin ve dünya*nın karşılığında kullanılır. Ancak bu kullanımda kelimenin /k/ ünsüzü daha çok kalın şekli olan /ḳ/ ile değiştirilmektedir.

mükâfat – müḳafat

mükâfat (A. kifāyet'ten mükāfāt): *Bir şeyin karşılığında verilen ödül* anlamında kullanılır. Kelimenin yapısındaki /k/, ince olduğu için müḳafat şeklindeki kullanımlar yanlıştır.

nikâh – niḳah

nikâh (A. nikāḥ): Türkçede *kanunî ve dinî evlenme töreni* anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin ince ünsüzü /k/, kalın gibi düşünülerek kelime niḳah şeklinde telaffuz edilebilmektedir.

şikâyet – şiḳāyet

şikâyet (A. şikāyet): Kelime anlamı *yakınma, sızlanma* demek olan sözcüğün, ince /k/ ünsüzü, /ḳ/ biçiminde kalın kullanıldığında doğru olmayan bir kullanım ortaya çıkmaktadır.

vekâlet – veḳalet

vekâlet (A. vekālet): *Vekil olma* işine vekalet denir. Kelimenin günlük konuşma dilinde görülen yanlış kullanımı, veḳalet biçiminde telaffuz edilmesi ile kendisini göstermektedir.

zekâ - zeḳā

zekâ (A. ẕekāʿ): *Çabuk anlama yeteneği* için kullanılır. Kelimenin kalınmış gibi düşünülen /k/ ünsüzü, aslında ince telaffuz edilmesi gerekirken /ḳ/ şeklinde yanlış biçimde kullanılmaktadır.

1.2.2.1.5.2. t′ / ṭ yanlışları

iṭāʿat – iṭāʿaṭ

iṭāʿat (A. ṭavʿ ‘dan iṭāʿat): *Boyun eğme* demektir. Kelimenin ilk /t/’si kalın olmasına rağmen sonundaki incedir ve telaffuzda ince okunması gerekir. Oysa ilk /t/’nin kalınlığına aldanılarak sondaki /t/ de kalın okunabilmektedir.

saat - saaṭ

saat (A. sāʿat): *Vakit* ya da *vakti gösteren âlet* anlamında kullanılır. Kelimenin arka damak ünsüzü olan ayın (ʿ) harfi, sondaki /t/ sesinin de arka damakta söyleneceği yanılgısına düşürdüğünden telaffuzda sık sık yanlış bir kullanım ortaya çıkmaktadır.

sıhhat - sıhhaṭ

sıhhat (A. ṣıḥḥat): *Sağlamlık* anlamı verilebilir. Kelimedeki tek ince ses olan /t/, diğer seslerin kalın olmasından dolayı zaman zaman kalın telaffuz edilebilmektedir.

şefaat - şefaaṭ

şefaat (A. şefāʿat): Sözlük anlamı *Peygamberin Tanrı ile kulları arasında suçlarının bağışlanması için yaptığı aracılık*'tır. Yine kelimedeki ayın sesi, sondaki /t/’nin kalın okunacağını düşündürmekte; bu sebeple yanlış telaffuz edilmektedir.

ṭāḳat - takaṭ

takat (A. ṭāḳat): *Güç, kuvvet* anlamına gelir. İlk sesteki kalın /t/ ve /k/ sondaki /t/'yi de etkilemekte ve telaffuzda bizi yanılgıya düşürebilmektedir. Oysa buna dikkat etmek özenli bir Türkçe kullanımının şartlarındandır.

ziraat - ziraaṭ

ziraat (A. ẕirāʿāt): *Çiftçilik, tarım* anlamında kullanılır. Sondaki /t/'nin ayın sesi gibi arka damakta söylenmesi, telaffuz yanlışlığı doğurmaktadır.

1.2.2.1.5.3. l´ / l yanlışları

Bazı alıntı kelimelerde ön damak ünsüzü /l/ ile arka damak ünsüzü /l/'nin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Yani ince söylenmesi gerekirken, kalın telaffuz edilmektedir.

ahlâḳ – ahlak

ahlak (A. ḫulḳ'un c. aḫlāḳ): *"Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları" (T.S., 43)* şeklinde tanımı yapılabilir. Çoğu zaman kelimenin ince ünsüzü /l/, kalın karşılığı ile karıştırılmakta ve bu şekilde telaffuz edilmektedir.

alâka – alaka

alâka (A. ʿalāḳa): *İlişki, ilgi* anlamına gelir. Kalın /k/ ve ince /l/ seslerine sahip olan sözcüğün /l/ sesi, arka damakta söylendiğinde telaffuz hatası ortaya çıkmaktadır.

belâ - bela

belâ (A. belā): Özellikle bazı dizilerdeki yanlış kullanımıyla örnek olan ve özenti yoluyla yaygınlaşan kullanımı, kelimenin /l/ sesinin arka damakta söylenmesiyle ortaya çıkmaktadır.

billûr - billur

billûr (A. billūr): Arapça kökenli sözcük, Arapça ses özellikleri gereği orijinalinde, yazılışta tek /l/'li olmasına karşın söylenişte ikizleşmektedir ki; bunun Farsçası da bilûr'dur. Ancak bu söylenişte dikkat edilmesi gereken şey, kelimenin ikiz ünsüzü /l/'nin her ikisinin de arka damakta değil, ön damakta söylenmesidir. Sözlük anlamı ise *"gayet parlak ve şeffaf*tır.*" (Devellioğlu, 2000:106)*

evlât – evlat

evlât (A. evlād): Sözlük anlamı *bir kimsenin oğlu veya kızı*dır. Kelimenin ön damak sesi /l/ ile telaffuzu doğru iken, bu ses arka damakta söylenince telaffuz hatası ortaya çıkmaktadır.

faal – faal

faal (A. fiʿl'den faʿāl): *İş yapan, çalışan* demek olan kelimenin /l/ sesi ön damakta söylenmesi gerekirken arka damakta söylenirse talaffuz hatası yapılmış olur.

hâl – hal

hâl (A. ḥāl): *Durum, vaziyet* anlamına gelir. /l/ ünsüzü ince telaffuz edilmesi gereken seslerdendir. Bu ses, kalın telaffuz edildiğinde söyleniş bozukluğu ortaya çıkmaktadır.

hayâl – hayal

hayal (A. ḫayāl): *Düş, kurmaca* anlamında kullanılmaktadır ve sondaki /l/ sesi arka damakta değil, ön damakta telaffuz edilmelidir.

ihtilâl – ihtilal

ihtilâl (A. iḫtilāl): *Karışıklık, düzensizlik ve köklü değişiklik* anlamı verilebilir. Sözcüğün yapısındaki /l/ seslerinin hepsi ince telaffuz edilmesi gerekirken özellikle günlük konuşma dilinde kalın telaffuz edilebilmektedir.

lânet - lanet

lânet (A. laʿnet): Kötü, olumsuz bir anlamı vardır. *Beddua* anlamı verilebilir. /l/ sesi çoğu zaman kalın telaffuz edilmekte; bu yüzden yanlış bir kullanım ortaya çıkmaktadır.

misâl - misal

misal (A. miṯāl): *Örnek, farz-ı muhal* anlamında kullanılır. Son ses olan /l/ arka damak yerine ön damakta telaffuz edilmelidir.

usûl – usul

usul (A. aṣl'dan uṣūl): *Asl* kelimesinin çoğuludur aslında ve *kökler, aslılar* anlamına gelir. Ancak Türkçeye daha çok *esas, başlangıç* anlamı ile yerleşmiştir. Ünsüzünün ince mi yoksa kalın mı okunması gerektiği konusunda tereddüde düşülen kelimelerdendir. Bu sebeple kelimenin ön damak yerine arka damakta okunması telaffuz yanlışlığı doğurmaktadır.

üslûp – üslup

üslûp (A. üslūb): Türkçede daha çok *tarz, biçim* anlamlarıyla yer bulmuştur. Kelimedeki nce /l/ sesinin okunuşuna dikkat edilmelidir.

1.2.2.1.5.4. g´ / ġ yanlışları

Türkçeye girmiş bazı alıntı kelimelerdeki ön damak ünsüzü /g/ ile arka damak ünsüzü /ġ/'nın birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda /g/ ünsüzü yerine /ġ/'nin kullanılması yanlıştır.

güzergâh – güzerġah

güzergâh (Far. güẕer-gāh): *Geçme, geçiş yeri* anlamındaki *"güzer"* sözcüğü ile zaman ve yer bildiren edat olan *"-gâh"* yapısından oluşmuş kelime, *geçiş yeri* anlamına gelir. Bazı sözcüklere eklenen bu edatın /g/ ünsüzü kalın /g/ (ġ) sesi ile karıştırılmaktadır[31].

rüzgâr – rüzġar

rüzgâr (Far. rūzgār): Türkçe karşılığı *yel*'dir. İkinci hecedeki ince /g/'nin telaffuzuna dikkat edilmelidir.

yegâne – yeġane

yegâne (Far. yegāne): *Biricik, tek* anlamı verilebilecek olan kelimenin telaffuzunda görülen yanlışlık, kelimenin ince /g/ ünsüzünün kalın /g/ ile karıştırılmasıyla ortaya çıkmaktadır.

---

[31] Bu edatla kurulmuş kelimelere (tezgâh, girizgâh vs.) örnek olması üzere verilmiştir.

1.2.2.1.6. Kalın Ünsüzlerin İnceltilmesi

1.2.2.1.6.1. ḳ / k′ yanlışları

diḳḳat – dikkat

dikkat (A. diḳḳat): *"Duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplama, uyanıklık" (T.S., 524)* şeklinde tarifi verilmektedir. Kelimenin ikizleştirilen kalın ünsüzü /k/, ince /k/'ye dönüştürülüp o şekilde telaffuz edilince söyleniş bozukluğu ortaya çıkmaktadır.

inḳılāb – inkilap

inkılap (A. ḳalb'den inḳılāb): Telaffuzunda tam bir karmaşa olan, en okumuşundan en cahiline kadar pek çoklarının bir türlü /k/ ile mi yoksa /ḳ/ ile mi söylenileceğine karar veremedikleri sözcüklerdendir. Bu durumda sözcüğün kökü, kalb *"değişme"* olduğuna göre sözcük /ḳ/ ile telaffuz edilmelidir.

iḳamet – ikâmet[32]

ikamet (A. iḳāmet): *"Oturma"* anlamına gelir. Telaffuzunda en çok yanlışlık yapılan kelimelerdendir. Kelimenin ilk ünsüzü /k/, kalın olmasına rağmen gerek günlük konuşma dilinde, gerekse basın-yayın dilinde ince olarak telaffuz edilebilmektedir.

---

[32] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 279).

iḳna – ikna

ikna (A. ḳanāʿat'ten): *İnandırma* anlamında kullanılır. Kelimenin ilk ünsüzü /k/, kalın olmasına rağmen çoğu kimse tarafından genellikle ince olarak telaffuz edilmektedir.

iḳtidār – iktidar

iktidar (A. ḳudret'ten iḳtidār): *Güç, bir işi yapabilme gücü* anlamında kullanılır. Daha çok siyasî çevrelerin; dolayısıyla basın-yayının diline hâs bir sözcüktür. iktidar sözcüğünün /k/'si çoğu zaman kalın telaffuz edilmesi gerekirken ince telaffuz edilmektedir.

iḳtisat – iktisat

iktisat (A. ḳāṣd'den iḳtiṣād): Dilimizde daha çok terim anlamıyla yerleşmiştir. Bu sebeple *ekonomi, biriktirme, artırma* anlamlarında kullanıldığını söyleyebiliriz. Kelimenin /k/ ünsüzü çoğunlukla yanlış bir şekilde ince /k/'ye çevrilerek kullanılmaktadır.

müstaḳill – müstakil

müstakil (Osmanlıca müstaḳill A. ḳıllet'ten): Türkçede bazı çevreler tarafından bilinçsizce doğru kullanılabilen kelimenin /k/ ünsüzünün, köküne bakarak onun kalın olduğu ve ince /k/ ile kullanılmaması gerektiği vurgulanmalıdır.

refâḳat – refâkat

refâkat (A. refḳ'den refāḳat): Kök itibariyle *refiklik, yoldaşlık* anlamına gelir. Dilimizde bu anlamından yola çıkılarak daha çok *herhangi bir*

yerde[33] *bir yakınımızın yanında, onunla birlikte kalmak; ona arkadaşlık etmek* anlamında kullanılır. Kelimede arka damak sesi kalın /ḳ/ olmasına karşın, sonda ince damak sesi /t/ bulunmaktadır. Bu, her ne kadar bizim hançerimize zor gelse de doğru kullanım, kalın /k/ ve ince /t/ sesi ile yapılmalıdır.

sevḳ – sevk

sevk (A. sevḳ): *Yollama, gönderme* anlamında kullanılır. Tek heceli bu kelimenin sonundaki ünsüz kalındır. Ancak telaffuzda bunun büyük çoğunlukla ince okunması, rastlanan en büyük yanlışlıktır. Bu yanlışlığa düşmemek için kelime kalın ünsüzlü olarak telaffuz edilmelidir.

şevḳ – şevk

şevk (A. şevḳ): *Şiddetli istek, arzu* anlamında kullanılır. Tek heceli olan bu sözcüğün de yine kalın telaffuz edilmesi gereken /k/ ünsüzünün ince okunduğu görülmektedir.

vaḳit – vakit

vakit (A. vaḳt): Yan yana söylenmesi zor olan ön ve arka damak ünsüzleri bu kelimede bir aradadır. Her ne kadar aslı kalın /k/ ile olsa da, bunun ön damak sesleri olan /v/ ve /t/ ile birlikte çıkarılması çok güçtür.

zevḳ – zevk

zevk (A. ẕevḳ): Kelimenin doğru şeklinin /k/ ile değil /ḳ/ ile olduğunun bilinmesi gerekir. Telaffuzda da buna dikkat edilmelidir.

---

[33] Bu yerler, çoğunlukla hastanelerdir.

1.2.2.1.7. İnce ve Kalın Söylenişleri Anlam Karışıklığına Yol Açan Ünsüzler

İnce söylenmesi gerekirken kalın; kalın söylenmesi gerekirken ince söylenen ünsüzlerin yanı sıra ince ve kalın okunuşları ile anlamları değişen ve birbirlerinin yerine kullanıldıklarında karışıklığa sebep olan kelimeler de vardır. Bunlara şu örnekler verilebilir:

1.2.2.1.7.1. ḍ/d′ yanlışları

ḍalalet ve **delalet**[34]: Burada kalın ve ince biçimleri anlam karışıklığına yol açan ünsüzler d/ḍ ünsüzleridir. “ḍalālet” (A. ḍalālet) kelimesi *doğru yoldan sapma* anlamına gelirken “delālet” (A. delālet) kelimesi *yol gösterme, kılavuzluk* anlamlarına gelir. Bu ince fark yüzünden doğabilecek karışıklıkları önlemek için, özellikle bu işin uzmanları çok dikkatli olmalıdırlar.

1.2.2.1.7.2. ḳ/k′ yanlışları

inḳılap ve **inkilap**: “inḳılap” (A. ḳalb’den inḳılāb) *kalb olma, değişme* anlamlarına gelirken; “inkilap” sözcüğü *kelpleşme, köpekleşme* anlamlarına gelir.

ḳar ve **kâr:** *kazanç* anlamındaki **kâr** (Far. kâr) ile *bir yağış şekli* olarak bilinen **ḳar** arasında, yazımda pek de fark olmamasına rağmen anlamda çok farklılık vardır. İnce ve kalın ünsüzler (k-ḳ) bu farklılığı ortaya çıkarmaktadır.

---

[34] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 88).

ḳabīl ve **Kâbil: Kâbil** (A. Kābil) *Afganistan başkenti*nin ismi iken kalın /k/'lı olan **ḳabīl** sözcüğü *soy, sınıf, nevi* anlamına gelir. Bu sebeple kullanımda hangisinin tercih edileceğine anlamına bakılarak karar verilmelidir.

1.2.2.1.7.3. l/l´ yanlışları

hâlâ ve **hala:** İnce /a/ sesine bağlı olarak ince çıkartılan /l/ sesi *"şimdi, henüz"* anlamındaki **hâlâ** (A. ḥālā) sözcüğünün ince; *"babanın kızkardeşi"* anlamındaki **hala** (A. ḫāla) sözcüğünün ise kalın telaffuz edilmesine sebep olmaktadır.

1.2.2.1.8. Benzeşme

1.2.2.1.8.1. cz>zz

eczane – ezzane

eczane (A. eczāʾ + Far. ḫāne): İki unsurdan oluşan kelime, Türkçede "*İlaçların yapıldığı ve satıldığı yer" (T.S.,599)* anlamında kullanılır. dershāne sözcüğünde olduğu gibi telaffuzunda ve yazımında yanlışlığın en sık yapıldığı kelimelerden biridir. Bu, her ne kadar yazıya yansımasa da söylenişte kelimenin **ezzane** şeklinde vurgulandığı görülmektedir. Ancak burada çelişki yaratan bir durum söz konusudur ki; o da kelimenin ikinci unsuru olan *"hâne"* sözcüğü dilimize bu şekliyle geçmek yerine /h/'si düşürülerek geçirilmiştir. Bunu hastane, pastane gibi sözcüklerde de görmek mümkündür[35].

[35] "hastane, eczane, pastene, postane" sözcüklerinin hepsinde aynı durum söz konusudur ve Yazım Kılavuzu'undaki doğru şekilleri de böyledir. Sözcüklerin imlâları için bkz. Yazım Kılavuzu, TDK Yayınları, 2005.

1.2.2.1.9. Aykırılaşma

1.2.2.1.9.1. r>l

merhem – melhem

merhem (A. merhem): *Bir çeşit krem* veya mecazî anlamda *devâ* olarak tanımlanabilecek kelime, yapısındaki ön-damak sesi olan /r/'nin yine kendi grubundan /l/'ye benzetilmesinden dolayı özellikle telaffuzda **melhem** olarak yanlış kullanılmaktadır.

servi – selvi

servi (Far. serv): Bir çeşit *uzun ağaç cinsidir*. Edebiyatımızda sevgilinin boyunun uzunluğunu tasvir için de sık kullanılmıştır. Bu da, telaffuzda ve kimi zaman yazımda **selvi** şekline sokulabilmektedir.

1.2.2.1.10. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

1.2.2.1.10.1. v>f / f>v

Diş-dudak sesleri /f/ ve /v/'nin birbirine karıştırılması sonucu ortaya çıkan yanlışlar şu şekildedir:

fetvâ – fetfâ

fetvâ (A. fetvā): *"Müftü tarafından verilen şer'î hüküm veya karar" (Devellioğlu, 2000: 263)* anlamına gelen kelime, bazen içerisindeki /v/ sesinin -diş dudak sesi olmasından dolayı- /f/ sesine benzemesinden **fetfâ** olarak telaffuz edilip yazılabilmektedir.

havsala – hafsala

havsala (A. ḥavṣala): Türkçede daha çok mecazî anlamıyla kullanılır: "*Zihnin bir şeyi anlama ve kavrama yetisi*dir." *(T.S., 863)* Ancak fetva sözcüğünde olduğu gibi diş dudak sesi /f/ ve /v/ birbirine benzetilerek kelimenin doğru şekli **hafsala** gibi düşünülme ve kullanılmaktadır.

mahvolmak – mahfolmak

mahvolmak (A. maḥv + T. olmak): Arapça *mahv* ve Türkçe *olmak* yardımcı fiilinin birleşmesinden oluşan birleşik fiil *yok olmak, çok kötü bir duruma düşmek* anlamlarında kullanılır. Yazımında ve telaffuzundaki yanlışlık, kelimenin **mahfolmak** şekline sokulmasıyla ortaya çıkmaktadır.

mevta – mefta

mevta (A. meyt ve meyyit'in çoğulu mevtā): Yanlışlığın basın-yayında ve halk dilinde en sık yapıldığı kelimelerden biri olan mevtā, Arapça *"ölüler, ölmüşler" (Devellioğlu, 2000: 637)* mânâsına gelir. Türkçede ise tekilmiş gibi düşünülerek *ölü* anlamında kullanılagelmiştir. Kelimenin yanlış kullanımı /v/ ve /s/ seslerinin birbirine karıştırılması sonucu ortaya çıkmakta ve sözcük **mefta** şeklinde yazılıp telaffuz edilmektedir.

şefkat – şevkat[36]

şefkat (A. şefeḳat'tan şefḳat): Alıntı kelimelerin sıklıkla hatalı kullanılanlarından biri de **şevkat** kullanımıyla bu sözcüktür.

---

[36] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 278).

teşvik – teşfik

teşvik (A. şevḳ'den teşvīḳ): *Bir kişiyi herhangi bir konuda özendirme, isteklendirme, gayrete getirme* anlamında kullanılan bu kelime, gelmiş olduğu kök dikkate alınmaksızın **teşfik** şeklinde telaffuz edilip yazılabilmektedir.

tasfiye – tavsiye, tavsiye[37]

tasfiye (A. ṣafv'dan taṣfiye): Aslında *saflaştırma, temizleme* anlamına gelmektedir. Günümüzde ise mağazaların temizlik[38] zamanlarında vitrinlerinde sıkça görülen bir duvar yazısı halini almıştır. Ama bu kelime, çoğunlukla doğru telaffuz edilemediği gibi doğru da yazılamamaktadır. Zira kullanımda, **tasviye** ve kendisiyle anlam bakımından hiçbir ilişkisi bulunmayan **tavsiye ("öğüt")** şekilleri işlek bir hâl almıştır.

1.2.2.1.10.2. m>n

ambar – anbar

ambar (Far. anbār): Anlamı *"genellikle tahıl saklanan yer"*dir. Kelimenin orijinali **anbar** şeklinde olmasına rağmen, Türkçeye geçerken gerileyici benzeşme olduğu için, ambar biçiminde kullanılması gerekir.

çember – çenber

çember (Far. çenber): Türkçedeki kullanımı Farsça aslı ile örtüşmediğinden kelimenin **çenber** biçiminde kullanımı yanlıştır.

---

[37] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 89).

[38] Buradaki "temizlik" sözcüğü ile mağazaların belirli zamanlarda ürünlerini yenilemek için ellerindeki malları ucuza satması veya herhangi bir nedenle mağazayı kapatmak için onun içini tamamen boşaltarak, tüm ürünlerini satışa çıkarması kastedilmiştir.

pembe – penbe

pembe (Far. penbe): Bir renk ismidir. Türkçede, Farsça aslına göre gerileyici benzeşme olduğu için kelimenin, **penbe** şeklinde kullanılması yanlıştır.

zambak – zanbak

zambak (A. zanbak): *Bir çiçek ismidir*. Arapça aslına göre Türkçede gerileyici benzeşme olan kelimelerdendir. Bu durumda kelimenin **zanbak** biçiminde kullanılması yanlıştır.

1.2.2.1.10.3. s>ş

şemsiye – şemşiye

şemsiye (A. şemsiye): Özellikle halk dilinde **şemşiye** şeklinde bir yanlış kullanıma sahiptir.

1.2.2.2. Ses ve Hece Kaybı Sonucu Ortaya Çıkan Yanlışlar

1.2.2.2.1. h>Ø

bilahāre – bilāre

bilahāre (A. bi-l āḫire): *Sonra, sonunda* gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Dile bir ses değişikliğine (i>a) uğrayarak girmiştir. Ancak kelime telaffuzdan doğan zorluktan dolayı, yanlış bir kullanımla bir hecesi (-ha) yutularak **bilāre** biçimine sokulmaktadır.

dershāne - dersane

dershāne (A. ders+ Far. ḫāne): İki kelimeden oluşmuş bu yapının kellime anlamı, Türkçedeki yaygın kullanımıyla *derslik* ve "*Okul dışında para ile ders verilen kuruluş" (T.S., 508)* tur. dershane kelimesi, telaffuz ve yazımında en sık yanlışlığın yapıldığı sözcüklerden biridir. Şöyle ki; kelimedeki yapı çok açık olmasına rağmen ikinci unsurdaki */h/* sesi yutularak –âne gibi anlamsız bir ses birliği ile **dersane** sözcüğü kurulmaktadır. Kelimenin aslına göre bir sesinin atlanarak kullanılmasının yapıyı bozduğu ortadır. Ancak daha önce sözü edilen *eczane, pastane, postane* gibi sözcüklerin aksine bu kelime Yazım Kılavuzu'nda dershane biçiminde verilmektedir. (Y.K., 172)

halis muhlis - halis mūlis

halis muhlis (A. ḫāliṣ muḫliṣ): "*Katışıksız, eksiksiz" (T.S., 835)* anlamına gelen ve özellikle somut nesnelerin özelliklerini abartılı bir dille ifade etmek için kullanılan bir kelime grubudur. Ancak ikinci kelimenin ortasındaki /h/ sesi özellikle telaffuzda yutularak kullanılmakta ve kelime **halis mūlis** şeklinde söylenerek /l/ sesinden önceki /u/ sesi uzatılmaktadır. Böylece aradaki ses kaybı giderilmeye çalışılmaktadır.

"h sesi hafif hırıltı ile teşekkül eden arka damak konsonantı olup bugün İstanbul Türkçesinde yerini tamamiyle h'ye bırakmıştır."(Ergin, 1972: 44)

Bu yüzden de bu ses üzerine vurgu çekmez; en arkada teşekkül ettiği için de çok kuvvetli bir ses değeri yoktur.

hastahane – hastane

hastahane (Far. ḫaste-ḫāne): Eczane, dershane gibi sözcüklerde yapılan yanlışlık bu kelimede de yapılmaktadır. İki kelimeden oluşan sözcüğün ikinci kelimesinin /h/ sesi yok sayılarak ve ondan önceki /a/ uzatılarak -âne gibi anlamsız bir yapı ile **hastane** kelimesi ortaya çıkarılmaktadır. Ancak bu yanlışlık, günümüzde artık âdeta doğru şekil olmuştur ve hastane kullanımı doğru olarak kabul edilmektedir.

hemşehri – hemşeri

hemşehri (Far. hem-şehrī): Pek çok Arapça ve Farsça alıntı kelimenin telaffuzunda ve yazımında rastladığımız problem, bu kelimede de vardır. Dilimizde bu tür kelimelerin söylenişlerinde zorluk yaşanmaktadır. Bu kelimelerden biri olan "**hemşehri"**nin doğru şekli de, özellikle halk dilinde, hemşeri olarak yaygınlaşmaktadır. Oysa *hem* Farsça *"-dak/-daş, -i bir"* anlamı veren bir edat[39]; *şehr* de şehir anlamındadır. Dolayısıyla ikisi birilikte *aynı şehirli, aynı memleketli* anlamını verir.

ithaf – itâf

ithaf (A. tuḥfe'den itḥāf): Özellikle edebî metinlerde ve bu alanda sıkça kullanılan bir kelime olan ithaf, *birinin adına bir şey sunmak, armağan etmek* anlamına gelir. Ancak sözcüğün arka damak sesi olan /h/ 'nin söyleniş zorluğundan dolayı kelime **itâf** biçiminde kullanılmaktadır.

---

[39] Gerekli bilgi için bkz. Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 2000: 354.

müteahhit – mütayit

müteahhit (A. ʿahd ‘den müteʿahhid): Aslı Arapça olan kelime, aslında kökünden yola çıkılırsa *bir iş için söz veren, taahhüd eden* anlamına gelir. Ancak günümüzde daha çok *bir inşaatın yapımını üstlenen kişi* anlamında kullanılmaktadır. Kelime halk dilinde telaffuz edilirken, kökenini bilmemekten kaynaklanan bir yanlışla **mütayit** biçiminde kullanılmaktadır.

sahlep – salep

sahlep (A. saḫleb): *Bir tür bitki tozundan hazırlanan sıcak bir içeceğin adı* olan sahlebin, Arapça aslı /h/’li olmasına rağmen Türkçede salep şeklinde yer bulmuştur. Görüldüğü gibi pastane, eczane gibi sözcüklerde var olan çelişki, bu sözcük için de geçerlidir. Ancak bu sözcüğü andıran ve yine Arapça kökenli bir sözcük olan; *“1.İdris ağacı 2. bal” (Devellioğlu, 2000: 567)* gibi anlamlara gelen[40] *“mahlep”*te aynı düşürme yapılmamış; Kılavuz bu sözcüğü mahlep olarak aynen almıştır. (Y.K., 328)

1.2.2.2.2. ğ>Ø

istifrağ – istifrâ[41]

istifrağ (A. ferag’dan istifrāġ): *Kusma* anlamına gelen kelimenin sonundaki /ğ/, arka damak sesi olduğundan ve çıkarılırken damağın boğaza sürtünme ile yaklaşmasından dolayı telaffuzda bir ünlü gibi, engele takılmadan çıkar. Ancak bu, her ne kadar kelimenin telaffuzunda çok fazla aranacak ya da dikkat edilmesi gereken bir durum olmasa da özellikle yazımda ses değerinin gösterilmesi

[40] Dilimizde ise çeşitli pasta türü ürünlerde kullanılan, bir çeşit toz gıda maddesi olarak bilinir.
[41] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 213).

açısından bir o kadar önemlidir. O sebeple kelimenin aslına uygun olarak **istifrâ** yerine istifrağ şeklinde yazılması ve telaffuz edilmesi gerekir. Ancak burada da sözcüğün kökeni ile dilimizdeki yaygın şekli arasında bir uyuşmazlık vardır. Çünkü sözcük Yazım Kılavuzu'nda *istifra* şeklinde verilmiştir.

1.2.2.2.3. t>Ø

rastlantı – raslantı

rastlantı: Farsça *doğru* anlamındaki rāst sözcüğüne Türkçe yapım ekleri[42] getirilmesi ile oluşmuş bir kelimedir. Bu kelimenin anlamı *tesadüf*tür ve kullanımda üç ünsüzü art arda söyleme zorluğundan olsa gerek, /t/ ünsüzü düşürülerek kelime, **raslantı** biçimine getirilmektedir.

rastgele – rasgele

rastgele (Far. rāst + T. gele): *Gelişigüzel* anlamında kullanılan bu kelime, rastlantı sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir ve alıntı kısmının söylenişinde zorluk çekildiği için **rasgele** şeklinde telaffuz edilmektedir. Zira Türkçede üç ünsüz yan yana gelmez.

serbest – serbes

serbest (Far. serbest): *Herhangi bir şeye bağımlı olmayan* anlamı verilebilir. Bu kelime de, sonundaki ünsüzlerden biri atılarak **serbes** biçiminde kullanılır.

1.2.2.2.4. y>Ø

[42] Söz konusu ekler /-la/ isimden fiil yapım eki, /-n/ fiilden fiil yapım eki ve /-tı/ fiilden isim yapım ekidir.

tazyik – tazik / tazzik

tazyik (A. żīḳ'den tażyīḳ): Türkçede daha çok *basınç* anlamında kullanılır[43]. /y/ sesi ünlüye yakın bir ses olduğu için telaffuzda onu /i/ 'nin yanında söylemek zor olabilmektedir. Bu yüzden kelime **tazik** veya **tazzik** şeklinde telaffuz edilip yazılabilmektedir.

1.2.2.3. Ünsüz Türemesi

1.2.2.3.1. ğ türemesi

bādem – bağdem

bādem (Far. bādām): *Bir yemiş türü* olarak bilinen ve kullanılan bu kelimenin aslı Farsçadır. Farsçada kelime, kalın ünlülü olmasına rağmen bazı Arapça ve Farsça sözcüklerin kalın ünlülerinin Türkçeye geçerken incelmesi sık rastlanılan bir durumdur. Bu kelimede de a>e incelmesi olmuş ve Türkçeye bādem şeklinde yerleşmiştir. Aynı zamanda kelimenin ilk hecesindeki uzunluk araya /ğ/ sesi konularak telafi edilmeye çalışılmakta ve kelime **bağdem** şeklinde telaffuz edilip yazılmaktadır.

mide – miğde

mide (A. miʿde): Aslı Arapça ve Türkçe karşılığı *kursak*'tır. Sözcüğün içerisindeki ayın (ʿ), Türkçe bir ses olmadığından bunun boşluğu diğer pek çok alıntı kelimede olduğu gibi /ğ/ sesi ile doldurulmaya çalışlımaktadır. Bu durumda sözcüğün **miğde** biçimine geldiği görülmektedir.

---

[43] Bu basınç da çoğunlukla, su veya su gibi sıvı maddeler için söz konusudur.

1.2.2.3.2. v türemesi

dua – duva

dua (A. duʿāʾ): *Allah'a yalvarma, yakarış* anlamına gelen kelime, pek çok alıntı sözcükte karşılaşılan Türkçenin yapısına aykırı durumundan dolayı söylenişi en kolay olan biçimine sokulmaktadır. Şu hâlde bu kelime de çoğu zaman iki ünlüsünün arasına bir ünsüz eklenerek **duva** şeklinde kullanılmaktadır.

1.2.2.3.3. y türemesi

acaip – acayip

acayip (A.ʿacāʾib): Aslı ʿacāʾib olmasına rağmen bu kelime dilimizde, iki ünlü arasına bir ünsüz getirilerek, acayip olarak yerleştirilmiştir. Bunun sebebinin böyle bir kullanımın (acaip) Türkçenin yapısına uymamasından kaynaklandığı söylenebilir. Kelime **acaip** şeklinde kullanıldığındaysa yazım ve telaffuz yanlışlığı yapılmış olunmaktadır. Ancak tezde yanlış kullanımlar tespit edilirken, kelimelerin dile artık yerleşmiş şekillerinden hareket edildiği için sözcüğün doğru kullanımı *"acayip"* şeklinde olmalıdır.

aidat – ayidat

aidat (A. ʿāʾidāt): *Gelirler, kâr, kazanç, fayda*, *ödenek* anlamlarında kullanılmaktadır ve tıpkı *acayip* kelimesinde olduğu gibi Türkçedeki *"Bir hecede veya kelimede iki ünlü araya bir ünsüz almadan gelmez"* kuralına uygun olarak asıl şeklinde değil de, araya ünsüz alarak **ayidat** şeklinde yazılmakta ve telâffuz edilmektedir. Bazen de ünlünün ortadan kaldırılıp kelimenin aydat şekline sokulduğu görülmektedir.

Azrail – Azrayil

Azrail (A. ʿazrāʾīl): *Ölüm meleği* anlamına gelen kelime, acaip ve aidat kelimelerinde olduğu gibi Türkçenin yapısına aykırı durumundan kurtarılarak, iki ünlünün arasına bir ünsüz sokulması ile **Azrayil** şeklinde telaffuz edilmektedir.

daire – dayire

daire (A. dāʾire): *1. Bir çemberin içinde kalan düzlem parçası; 2. Bir yapının konut olarak kullanılan bölümlerinden her biri. (T.S.,462)* anlamlarında kullanılan kelime, tıpkı *aidat* sözcüğünde olduğu gibi kelimenin Türkçenin yapısına aykırılığından dolayı özellikle telaffuzda araya bir ünsüz eklenerek **dayire** şeklinde kullanılmaktadır.

fedâi – fedâyi

fedâi (A. fedāʾī): *1.Bir ülkü uğruna tehlikeli işlere girişerek canını esirgemeyen kimse, serdengeçti; 2.Bir kimseyi veya yeri koruyan kimse (T.S., 685)* anlamlarında kullanılan kelime, söylenişteki zorluktan dolayı özellikle telâffuzda araya bir ünlü sokularak **fedâyi** şeklinde kullanılmaktadır.

fâil – fâyil

fâil (A. fāʿil): Arapça bir kelime olan "fail" *eden, yapan* anlamına gelmektedir. Dilimizin yapısına aykırı ses düzeninden dolayı, kelime **fâyil** biçiminde yanlış yazılmakta ve telaffuz edilmektedir.

iâde – iyāde

iâde (A. ʿavd'den iʿāde): Arapça bir kelime olan "iāde"nin sözlük anlamı *geri verme, geri gönderme'dir*. Bu sözcük de "Türkçede iki ünlü

yan yana bulunmaz.” kuralına yada yapısına aykırı olduğundan sık sık araya bir ünlü (y) sokularak **iyāde** biçiminde yanlış bir şekilde telaffuz edilip yazılmaktadır.

müsait – müsayit

müsait (A. süūd’dan müsāʿid): Kelime *uygun, elverişli* anlamıyla dilimizde yer etmiştir. Kullanım sıklığına sahip olduğu alanlardan biri de, minibüslerdir. Bu tür ulaşım araçlarında yolcular inmek istedikleri yerde şoföre, alışılageldiği üzere *“**Müsayit** bir yerde inmek istiyorum, inecek var.”* diye seslenmektedir. Ancak görüldüğü gibi daha çok telaffuzda ortaya çıkan bu yanlışlık, kelimenin aslındaki iki ünlüsünün arasına bir ünlü sokulmasıdır.

nihâî – nihayi

nihâî (A.nihāʾī): Kelime *“son”* anlamına gelir. Telaffuzdaki yanlışlık, kelimenin Türkçenin yapısına aykırılığından dolayı mazur görebilirse de en azından yazımda doğru şeklinin esas alınması gerekir.

şâibe – şâyibe

şâibe (A.şevb’den şāʾibe): Arapçadan alıntı bu kelime, Türkçede daha çok *şüph*e karşılığı olarak ve özellikle futbol dilinde maçlara karışan hileleri ve kayırmacaları ifade etmek üzere **şâyibe** şeklinde kullanılmaktadır.

tabiat – tabiyat

tabiat (A. ṭabīʿat): Türkçede bir kaç anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan en yaygınları *huy* ve *doğa*’dır. Sözcüğün **tabiyat** şeklindeki yaygın kullanımıyla sıkça karşılaşılmaktadır.

vesait – vesayit

vesait (A. vesāʾiṭ vāsıṭa'nın çoğulu): Arapça bir sözcük olan vesait vasıta'nın çoğulu olmasına karşın dilimizde, tıpkı çaydanlık sözcüğünde yapılan yanlışlık gibi tekilmiş gibi kullanılmaktadır[44]. Bu kullanımda da çoğunlukla araya /y/ ünsüzü (**vesayit**) sokulmaktadır.

1.2.2.3.4. h türemesi

tersane – tershane

tersane (İt. tersane < A. dāru'şşinā): *Gemi yapılan yer* anlamına gelen sözcüğün sonundaki -âne kısmı dershane, pastane vb. sözcüklerin yapısını andırdığı için kelime, **tershane** şeklinde kullanılabilmektedir. Ancak kelime, Arapçada dāru'şşinā biçimindeyken İtalyancaya tersane şeklinde geçmiştir ve Türkçede de bu şekliyle yer bulmuştur.

1.2.2.4. Metatez Sonucu Ortaya Çıkan Yanlışlar

kibrit – kirbit

kibrit (A. kibrīt): Bu sözcük, Türkçede genellikle ünsüzlerinin yerleri karıştırılarak **kirbit** biçiminde kullanılır.

---

[44] /-dan/ zaten Farsça yer, kap mânâsına gelen kelimeler yapan bir ektir ve dilimizde bu sözcüğe bir de bununla aynı anlama gelen, Türkçe /-lık/ isimden isim yapma eki getirilmiştir. Gerekli bilgi için bkz. (Develi, 2001: 119).

müsāmaḥa – müsāhama

müsāmaḥa (A. semāḥat'ten müsāmaḥa): G*örmezden gelme, hoş görme* anlamına gelir. Sözcüğün hecelerinin birbirine benzemesinden dolayı sözcük **müsāhama** şekline getirilebilmektedir.

1.2.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

āferin – aferin

āferin (Far. āferīn): *Beğenme, alkış ve takdirin bir ifadesi* olarak kullanılır. Zaten içerisinde bu duyguları barındıran bir sözün, zaman zaman bunu daha abartılı bir biçimde dile getirmek için afferin şeklinde kullanılarak vurgulandığı görülmektedir. Ancak vurgu amaçlı bu kullanımlar dışında sözün sürekli **afferin** şeklinde telaffuzu ve yazımı yanlıştır.

cüzî – cüzzi

cüzî (A. cüzʾī): *Az, çok az, pek az* anlamlarında kullanılır. Kelime Türkçede kullanılırken, yapısındaki hemze (ʾ) harfi bir vurguya ihtiyaç duyulmasına sebep olabilmektedir. Aradaki boşluk böylece hemzeden önceki harfin ikizleştirilmesi ile tamamlanmaya çalışılmakta; böylece kelime **cüzzi** biçimine sokulmaktadır.

muhātab – muhattab

muhâtab (A. ḫutbe'den muḫāṭab): Dile Arapçadan geçmiş bir kelimedir. Türkçede daha çok olumsuz bir durumda karşıdaki kişiyi kale almak ya da almamak söz konusu olduğu zaman kullanılmaktadır. Kelime anlamı için, *söz söylenilen kişi* tanımlaması yapabilir. Ancak

özellikle halk dilinde bilgi eksikliğinden ve kelimenin kökünü bilmemekten kaynaklı yanlışlıkla, kelimenin vurgusu yapısındaki uzun ünlü yerine /t/ sesine çekilmektedir. Böylece bu seste oluşan ikizleşmeyle kelime **muhattab** şeklinde kullanılmaktadır. Bu vurgulu kullanım, kelimenin anlamındaki baskınlığı ortaya çıkarmak amaçlı da olabilmektedir.

rakam - rakkam

rakam (A. raḳam) Bu sözcük *sayıları göstermek için kullanılan işaret adı* olarak yerleşmiştir dilimize. Bazen gereksiz bir vurgulama ihtiyacı ile kelimenin **rakkam** şeklinde söylenerek /k/'sının ikizleştirildiğini görüyoruz.

1.2.2.6. İkiz Ünsüzün Tekleşmesi

mukayyet – mukayet

mukayyet (A. ḳayd'dan muḳayyed): Arapça *kayd* kökünden gelen kelime aslında *bağlı, bağlanmış* anlamına gelir. Ama Türkçede daha çok, olmak fiili ile birlikte kullanılır ve mukayyet olmak birleşik fiili *kendine sahip olmak, dikkat etmek, iyi bakmak* anlamlarında işlerlik kazanmıştır. Ancak bazen, kelimenin veznine uygun olmayan bir biçimde **mukayet** şeklinde telaffuz edilip yazıldığı görülmektedir.

teneffüs – tenefüs

teneffüs (A. nefes'ten teneffüs): *Soluk alma, dinlenme* anlamına gelir. Günümüzde en işlek olarak yaşadığı alan, okullarda ders aralarında verilen arayı ifade için kullanıldığında ortaya çıkar. Ancak bu kullanımda çoğunlukla **tenefüs** şeklindeki yanlış biçimi yaygındır.

zatürre – zatüre

zatürre (A. ẕātü'r-riʾe): *Bir akciğer hastalığının adıdır* ve halk dilinde kelimenin ikizleştirilmesi gereken /r/ sesi **zatüre** şeklinde tek söylenilerek bir telaffuz hatası yapılmaktadır.

1.2.2.7. Tamlama Yanlışları

Arapça ve Farsça tamlamaların dilimize yerleşmiş yapılarında, yazı ve konuşma dilinde göze çarpan yanlışlık, bu tür yapılarda karşımıza çıkan bağlayıcı özellikteki u, ü ile tamlama yapmada kullanılan izafet esresi (ı,i)'nin birbirine karıştırılmasıdır. Buna göre Farsça tamlama yapma kuralı şu şekildedir:

"Farsça isim ve sıfat tamlamaları bir tamlanan ve bir tamlayan'dan oluşan kelime grubudur. Türkçe isim ve sıfat tamlamalarından farklı olarak önce tamlanan, sonra tamlayan unsur gelir. İkisi arasındaki dilbilgisel ilişkiyi sağlayan, izefet esresi denilen morfolojik unsurdur." (Develi, 2006: 153)

āb-ı ḥayāt – abuhayat

āb-ı ḥayāt: Farsça "āb" ve Arapça "ḥayāt" kelimelerinin birleşmesinden oluşan bir tamlamadır. Kelime anlamı *hayat suyudur*. Ancak dilimizde bu, daha çok mecazî anlamda kullanılmaktadır. Arapça ve Farsça tamlamalarda, eğer birleşik bir kelime oluşturulmak isteniyorsa tamlamayı oluşturan sözcükler tersten okunur ve ilk sözcükten sonra ı,i (izafet esresi) getirilir. Ancak araya "ve" bağlacı getirilerek yapılmak istenen tamlama veya yapılarda u,ü sesi kullanılır. Bu durumda söz konusu yapı Türkçede, Arapça ve Farsça tamlama kurma yapısını bilmemekten kaynaklanan bir yanlışlık ile **abuhayat** şeklinde kurulmaktadır.

devridaim – devirdaim

devridaim (A. devr-i dāʾim): Çoğunlukla *"Tam ve sürekli dönüş veya dolaşım" (T.S., 516)* anlamı ile kullanılmakta olan bir tamlamadır. Bu yapı, Arapça imlâsı devr-i dāʾim şeklinde olan bir tamlamadır. Ancak bu sözcük çoğunlukla aradaki bağı sağlayan /ı/'nın atılıp devir ve daim sözcüklerinin de art arda sıralanarak **devirdaim** şekline getirilmesi ile kullanılmaktadır.

farzımuhal – farzımahal

farzımuhal (A. farż-ı muḥāl): V*arsayalım ki, sayalım ki* mânâsında kullanılan bir sözdür. Burada tamlama yapısını değiştirmekten farklı bir durum söz konusudur ve sözcük, tamlamayı oluşturan kelimelerden birinin ünlüsü genişletilerek **farzımahal** şeklinde kullanılmaktadır. "mahal" ve "muhal" kelimeleri birbirinden çok farklı anlamlara gelmektedir.

resm-i geçit – resmî geçit

resm-i geçit (A. resm + T. geçit): Arapça *resm* (tören) ve Türkçe *geçit* sözcükleriyle kurulmuş bu tamlama, yanlışlığın en fazla yapıldığı alıntılardan biridir. Özellikle resmî bayram ve günlerde basın-yayında sıkça adından söz ettiren "geçit törenleri", bilgi eksikliğinden dolayı hemen her kesim tarafından yanlış kullanılmaktadır. Geçitin resmîliğine binâen törenin adı "geçit töreni" değil, "resmî tören" (**resmî geçit**) şeklinde söylenip yazılmaktadır.

yed-i emin – yeddi emin[45]

yed-i emin (A. yed-i emīn): *Hukûkî durumlarda kanunen seçilen güvenilen el, kimse* için kullanılır ve günümüzde çoğunlukla hukuk diline hâs bir kelime olarak bilinmektedir. Ancak kelimenin telaffuz ve yazımında Arapça tamlama kurma yapısına uyulmayarak ya da bu durum dikkate alınmadan izafet esresi çıkartılmakta, bunun yerine /d/ sesi ikizleştirilmektedir. Böylece kelime, **yeddi emin** şeklinde yanlış bir yaygın kullanımla işletilmektedir.

1.3. BATI KAYNAKLI KELİMELERDE YAPILAN TELAFFUZ VE YAZIM YANLIŞLARI

Dilimize yerleşmiş Batı kaynaklı kelimelerin yapısında görülen yanlışlar, sanılanın aksine İngilizceden çok Fransızca kelimelerde yapılmaktadır. Çünkü Türkçenin söz varlığı içerisinde Fransızca kelimeler hiç de azımsanmayacak çoğunluktadır.

1.3.1. Ünlüler

1.3.1.1. Ünlü Değişmesi

1.3.1.1.1. Kalın Ünlülerin İnceltilmesi

1.3.1.1.1.1. a>e

[45] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 270).

akademik – akedemik

akademik (Fr. académique): Her şekilde *bilimsel bir niteliği olan*ı çağrıştıran kelime, özellikle halk dilinde **akedemik** biçiminde kullanılmaktadır.

ataşe – ateşe

ataşe (Fr. attaché): *Elçilik uzmanı* olarak tanımlanabilecek olan kavram, Türkçe bir sözcük olan "ateş"e sesçe yakınlığından dolayı ona benzetilerek **ateşe** olarak kullanılmaktadır.

devalüasyon – develüasyon

devalüasyon (Fr. dévaluation): Sözlük anlamı *"değer düşürümü" (T.S., 512)'*dür. Türkiye'de son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerle birlikte, dil dağarcığına eklenen kelimelerden biridir. Çoğu moda sözcükte olduğu gibi bu kelime de, basın-yayın yoluyla işleklik kazanmış; halk diline yerleşmiştir. Fakat yanlış telaffuz ve yazımıyla: **develüasyon.**

karakter – karekter

karakter (Fr. caractére): Eski dildeki "seciye"nin karşılığı olan kavram, özellikle halk dilinde **karekter** şeklinde kullanılmaktadır.

kerata – kereta

kerata (Yun. keratas): Türkçede daha çok bir sevgi sözcüğü ve bir de ayakkabı çekeceği olarak kullanılır. Kelimenin yanlış telaffuz ve yazımı ise, ikinci ünlüsünün inceltilerek **kereta** biçimine getirilmesiyle olmaktadır.

mekanizma – makanizme/ mekanizme

mekanizma (İt. mechanisma): Türkçede bu kelime yerine *sistem, düzenek* sözcükleri de kullanılabilmektedir. Ancak tercih, bu kavramdan yana olduğu zamanlarda doğru kullanımdan uzaklaşılmakta, kelimenin ünlülerinin yerleri değiştirilerek ya **makanizme** veya **mekanizme** biçimine getirilmektedir.

menajer – menejer

menajer (Fr.manager): *Yardımcı* anlamı verebilir. Son yıllarda bu sıfatla adlandırılan kişilerin yaptığı iş, bir meslek halini almaya başlayınca, kavram işlek bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Türkçede kabul gören imlâsı menajer biçiminde olmasına karşılık, kelimenin konuşma dilinde **menejer** olarak yer bulması yanlıştır.

paralel - parelel

paralel (Fr. paraléle): *Yan yana birbirini kesmeden uzanan* anlamındadır. Yazımında ve telaffuzunda en sık hataya düşülen alıntı kelimelerdendir. Gerek matematik terimi olarak uzmanların dilinde, gerekse günlük hayatta pek çok sahada kullanım alanı geniş olan bir terimdir. Kelime düz-geniş ünlülerden oluşmaktadır. Ancak kullanımda ünlüleri, gerileyici benzeşmeyle ilerdeki ince ünlü /e/'ye benzetilmekte; bunun sonucunda kelime **parelel** şeklinde kullanılmaktadır.

parlamento – parlemento[46]

parlamento (İt. parlamento): Aslına uygun bir imlâ ile Türkçeye geçmiş olan sözcük, daha çok Batılı ülkelerin *meclis* karşılığındaki makamları, kurumlarıdır. Kelimenin içerisindeki, İtalyanların hançeresine uygun kalın /l/ sesinin telaffuzu Türkçede biraz zor

[46] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 213).

olduğundan, onun yanındaki /a/ ünlüsü de inceltilerek **parlemento** şekline getirilmektedir.

pedagoji - pedegoji[47]

pedagoji (Fr. pédagogie<Yun.): Kelime anlamı *eğitim bilimi*'dir. Yapısında bir arada bulunan düz, yuvarlak ve dar ünlüler Türkçede, özellikle konuşma dilinde, büyük zorluk yaratmaktadır. Bu sebeple konuşma dilinde en azından bir ünlü, ilerleyici benzeşmeyle diğerine benzetilerek **pedegoji** şeklinde kullanılmaktadır.

sezaryen – sezaryan / **sezeryen**

sezaryen (Fr. césarienne): Tıp diline hâs bir sözcüktür ve *bir doğum yöntemi* olarak bilinir. Kelime, halk dilinde ses düzeninde değişiklik yapılarak **sezaryan** veya **sezeryen** biçiminde kullanılır.

vejetaryen – vejeteryen

vejetaryen (Fr. végétarien): Fransızcadan dile geçmiş olan kelime, yapısında üç ince, bir de kalın ünlü bulundurmaktadır. Kalın ve ince ünlülerin aynı kelime içerisinde kullanımı Türkçenin yapısına ters olduğundan, halk arasında ve konuşma dilinde bu aykırılık giderilmekte ve kelimenin kalın ünlüsü de inceltilerek kelime **vejeteryen** biçiminde kullanılmaktadır..

1.3.1.1.1.2. u>ü

[47] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 212).

ambulans – ambülans

ambulans (Fr. ambulance): *Hasta taşıma arabası* anlamına gelen ve *cankurtaran* karşılığında kullanılan kelimenin, Türkçedeki telaffuz ve yazımı Fransızca aslıyla uyumludur. Bu sebeple **ambülans** biçimindeki kullanım yanlıştır.

kupür – küpür/ gipür

kupür (Fr. coupure): Sözlük anlamı *"kesik" (T.S.,1256)*'tir. Bir yazı parçasından alınan, kesilen parça olarak da nitelenebilir. Telaffuzunda ve yazımında en sık hataya düşülen kelimelerdendir. Bu bağlamda kelime sık sık **küpür** veya **gipür** şeklinde kullanılmaktadır.

rötuş – rötüş/ rütüş

rötuş (Fr. retouche): Reklam tabelalarında bir türlü doğru yazımına rastlanamayan sözcük, sürekli **rötüş** veya **rütüş** biçiminde kullanılır.

tirbuşon – tirbüşon

tirbuşon (Fr. tire-bouchon): Fransızcadan dile geçmiş olan kelime, *çeşitli kapakları açmak için kullanılan bir alet*in adıdır. Kelimenin ünlüleri, incelik bakımından ilerleyici benzeşmeye uğratılmakta ve **tirbüşon** şeklinde telaffuz edilmektedir.

1.3.1.1.1.3. ı>i

ıstakoz – istakoz

ıstakoz (Yun. astakos): *Denizden çıkarılan ve yenilebilen bir çeşit böceğe* verilen addır. Kelime, bu haliyle Türkçenin kalınlık-incelik uyuna uymasına rağmen zaman zaman baştaki ünlü inceltilerek **istakoz**

şeklinde kullanılmaktadır. Böylece hem uyum bozulmakta; hem de yanlış bir kullanıma sebep olunmaktadır.

1.3.1.1.1.4. o>ö

doküman – döküman

doküman (Fr. document): *Belge ve veri* anlamında kullanılan kelime, özellikle bilim dilinde yanlışlığın en sık yapıldığı kavramlardandır. Kelime, gerileyici benzeşmeye uğratılarak **döküman** şeklinde kullanılmaktadır.

folklor – folklör

folklor (İng. folk halk + lore bilim): *Halk bilimi* bir bilim dalı olarak 1800'lü yıllarda ortaya çıkmıştır ve telaffuzu ile yazımında hâlâ çelişkiye düşülmektedir. Kelime halk dilinden başka, ilk ve orta öğretim kurumlarından yüksek öğretime kadar, bu işle uğraşan kişilerce bile doğru şeklinden çok uzak bir kullanıma sahiptir. Öyle ki İngilizce "bilim" anlamına gelen "lore" sözcüğü "lor" şeklinde telaffuz edilmesi gerekirken "lör" şeklinde söylenmekte ve kavram, **folklör** olarak işleklik kazanmaktadır.

röportaj – röpörtaj

röportaj (Fr. reportage): Daha çok basın-yayın diline hâs bir kelimedir ve bu alanda yapılan *mülâkatlar* için kullanılır. Özellikle halk dilinde ince sesle başlamış olan kelime, o sesle devam ettirilmekte ve bu yüzden **röpörtaj** şekli işleklik kazanmaktadır.

şoför – şöför

şoför (Fr.chauffeur): Sözlük anlamı *sürücü*dür. Telaffuzda doğru kullanımına çok fazla rastlanamayan kelimelerdendir. Kelimenin yapısındaki kalın /o/ yerine /ö/ tercih edilmekte ve **şöför** kullanımı yaygınlaşmaktadır.

1.3.1.1.2. İnce Ünlülerin Kalınlaştırılması

1.3.1.1.2.1. e>a

acente – acante

acente (İt. agente): Türkçede *"1. Bir kuruluşun mali veya ticarî işlerini kazanç karşılığında yürüten ticarethâne 2. Vapur ortaklığı veya banka şubesi 3. Bir kurumun veya şubelerinin başında bulunan kimse 4. tic. Bir kuruluşa bağlı olmaksızın sözleşmeye dayanarak belirli bir yer ve bölge içinde sürekli olarak ticarethâne veya işletmeyi ilgilendiren işlerde aracılık eden, bunları o işletme adına yapan kimse." (T.S.,6)* anlamlarında kullanılmaktadır. Ancak aslı İtalyanca olan bu kelime, dilimizde yanlış bir şekilde **acante** olarak telâffuz edilip yazılabilmektedir.

adrenalin – adralin/ adranalin

adrenalin (Fr. adrénaline): *"Böbrek üstü bezlerinin etkili bir maddesi; hekimlikte damarları daraltma, bronşları açma, kanamaları kesme gibi amaçlarla kullanılma." (T.S., 24)* anlamına gelir. Kelimenin yanlış kullanımı, **adralin** ve **adranalin** şekillerinde olabilmektedir.

alternatif – altarnatif

alternatif (Fr. alternanatif): Türkçede *seçenek* karşılığı olarak kullanılan bir kelimedir. Kelime, düzlük-yuvarlaklık uyumuna uydurularak **altarnatif** şeklinde kullanılmaktadır.

ateist – ataist

ateist (Fr. athéiste): Sözlük anlamı *Tanrıtanımaz*'dır. Kullanımında sık rastlanılan yanlışlık ise, kelimenin ilk art ünlüsünün hemen ardından bir ön ünlü söyleme güçlüğüyle ortaya çıkar ve kavram **ataist** biçiminde telaffuz edilip yazılır.

averaj – avaraj

averaj (İng. average): Kelime anlamı *ortalama* demek olan kavram, **avaraj** şeklindeki yanlış kullanımı ile Türkçenin kalınlık-incelik uyumuna uydurulmaya çalışılmaktadır.

fantezi – fantazi

fantezi (Fr. fantaisie): *Sonu olmayan hayal* olarak tanımlanabilir. Kelime, basın yayında ve günlük konuşma dilinde sürekli **fantazi** şeklinde telaffuz edilmektedir.

kanepe – kanape

kanepe (Fr. canapé): *Oturulmak üzere tasarlanmış bir ev gereci* adı olarak değerlendirilebilecek olan sözcük, günlük konuşma dilinde işlek bir şekilde kullanılmaktadır. Kelimenin, telaffuz ve yazımının aslına uygun bir şekilde kanape olması beklenirken, Türkçede kabul görmüş şeklinin kanepe olduğu görülmektedir. Bu durumda **kanape** kullanımı yanlış olarak değerlendirilmektedir.

kategori – katagori

kategori (Fr. catégorie): Kelime, daha genel bir anlama sahip olan *grup* sözcüğünün karşılığı olarak değerlendirilebilir. Türkçeye tam da Fransızca aslına uygun bir imlâ ile geçmiştir. Ancak bu Türkçenin ne düzlük-yuvarlaklık, ne de kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır. Dolayısıyla sözcük, Türkçenin ses yapısına biraz daha yaklaştırılarak **katagori** biçiminde telaffuz edilmektedir.

kurdele – kurdâle

kurdele (İt.cordelle): Kelimenin telaffuzunda ortaya çıkan hata, ikinci ünlüsünün hem kalınlaştırılması hem de uzatılması sonucu **kurdâle** biçiminde kullanılmasıdır. Ancak kelimeyi, dilde kabul gören imlâsına uygun olarak kullanmak gerekmektedir.

makine – makina

makine (İt. macchina): *Belirli bir alanda belirli bir işleyişi sağlayan ve bir bütünlük içinde çalışan aletlerin tamamı* şeklinde bir tanım yapılabilir. Telaffuzunda büyük çoğunlukla yanlışlık yapılmaktadır. Sondaki /e/ kalınlaştırılarak /a/ yapılmakta ve **makina** biçiminde kullanılmaktadır

matematik – matamatik

matematik (Fr. mathématique): Eski dilde bu kavram karşılığında *cebir* sözcüğü kullanılmakta idi. Kalınlık-incelik uyumuna uydurma gayretiyle ünlülerinin yerleri değiştirilip hatta kalınlaştırılıp **matamatik** biçimine getirilmektedir.

materyal – mataryal

materyal (Fr. matériel): *Gereç* anlamına gelir. Ancak bu sözcük de yanlış ünlü tercihi ile **mataryal** biçiminde kullanılmaktadır.

1.3.1.1.2.2. ü>u

kampüs – kampus

kampüs (İng. campus): "*Şehir dışında kurulmuş bir üniversitenin alanı ve yapıları.*"*(T.S., 1055)* anlamına gelir. Sözcüğün aslı kampus şeklinde olmasına rağmen, Yazım Kılavuzu doğru şeklinin **kampus** şeklinde olması gerektiğini ortaya koymuştur.

natüralizm – naturalizm

natüralizm (Fr.naturalisme): Bir sanat akımının adıdır. Kelime orijinalinde /u/ ünlüsünü taşımasına rağmen Türkçede yerleşmiş imlası /ü/'lüdür. Bu durumda kelimenin **naturalizm** şeklinde kullanılması telaffuz ve yazım yanlışlığına yol açmaktadır.

pelüş – peluş

pelüş (Fr. peluche): *Bir tür kumaş cinsidir*. Özellikle bazı oyuncakların yapımında ve orijinal imlâsına yakın bir şekilde **peluş** biçiminde kullanılmaktadır.

popüler – populer

popüler (Fr. populaire): *Tutulan ve sevilen şey* anlamında kullanılır. Kelime orijinal imlasında /u/'ludur. Ancak Türkçede /ü/'lü biçimde yerleşmiştir. Bu sebeple **populer** biçimindeki kullanım yanlıştır. Bu

kullanımın sebebi, kelimenin kalınlık-incelik uyumuna uydurulmak istenmesi olarak düşünülebilir.

1.3.1.1.2.3. ö>o

rötar – rotar

rötar (Fr. retard): Kelime anlamı *gecikme*dir ve okunuşu da rötar şeklindedir. Ancak kelime, Türkçenin kalınlık-incelik uyumuna ters olduğu için bazen **rotar** biçiminde telaffuz edilebilmektedir.

terörizm – terorizm

terörizm *(Fr. terrorisme): Terör* hareketlerinin bütününü kapsayan bir kavramdır. Özellikle basın-yayının dilinde, haber bültenlerinde vs. sıkça kullanılan sözcük, **terorizm** şeklinde vurgulu bir söyleyişle yanlış biçimiyle işlek hâle getirilmektedir.

tişört – tişort

tişört (İ. T-shirt): İngilizce asıllı olan sözcük, aslında İngilizce T harfi ve "gömlek" sözcüklerinin o dildeki telaffuzları sonucu dilimize girmiş bir kelimedir. Bu durumda anlamı t-gömlek'tir. Ancak, bu anlam artık yok sayılmış ve kelime bir giysi türü adı olarak Türkçeye yerleşmiştir. Bunun Türkçede kabul görmüş imlâsı da tişört biçimindedir. Ancak kelimenin yanlış bir kullanımla **tişort** biçiminde telaffuz edildiği ve yazıldığı görülmektedir.

1.3.1.1.2.4. i>a

aperitif – aperatif

aperitif (Fr. apéritif): Kelimenin sözlük anlamı (yemekten önce iştahı açmak amacıyla içilen) *"ön içki" (T.S., 108)*dir. Dilimizde, yemek öncesi alınan her türlü içecek ve yiyecek için bu kavram kullanılır. Kelime düz - geniş ünlülerle başladığından olsa gerek, telaffuz ve yazımda bu yapı devam ettirilerek sürekli **aperatif** şeklinde telaffuz edilmektedir.

1.3.1.1.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaştırılması

1.3.1.1.3.1. a>o

ahtapot – ahtopot

ahtapot[48] (Yun. octopus): "Aforoz" kelimesinin tam aksine gerileyici benzeşmeye uğratılarak **ahtopot** şeklinde kullanılmaktadır.

kakao – kakoo

kakao (Fr. cacao<İsp.cacauati): Bu sözcük, yan yana gelen düz ve yuvarlak ünlünün yarattığı kullanım zorluğundan dolayı **kakoo** şeklinde telaffuz edilmekte ve yazılmaktadır.

kuaför – kooför

kuaför (Fr. coiffeur): Kelimenin **kooför** biçiminde söylenişinin nedeni, /u/ ve /a/ seslerinin yan yana gelince uzun bir /o/ sesi duyuluyormuş hissi vermesidir.

---

[48] Bu kelime Yunanca octo, sekiz ve podos, ayak sözcüklerinin birleşmesi ile oluşmuş ve buradan Türkçeye geçmiştir. Gerekli açıklama için bkz. Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi, 1990, 1. cilt, s.186.

lavabo – lavobo / lavoba

lavabo (İt. lavabo<Lat.): Kelime orijinal imlasıyla dilimize geçmiştir. Türkçeyi doğru ve düzgün kullanması gereken kişilerden de, kelimeyi bu imlâya uygun şekilde telaffuz etmesi ve yazması beklenir. Ancak bu sözcüğün kullanımında yapılan en büyük yanlışlık, telaffuzda ortaya çıkmakta ve ünlülerin yanlış yerlere yerleştirilmesi sonucu **lavobo** ya da **lavoba** şekline getirilmektedir.

megaloman - megoloman

megaloman (Fr. megalomane): *Çok fazla bencillik eden, büyüklük taslayan* kimseler için kullanılan bir kavramdır. Özentiyle yaygınlaşmış, entellektüel olma göstergesi olarak dağarcığa eklenen kelimelerdendir. Kelimenin ses düzeni, Türkçenin ses yapısına o kadar aykırıdır ki art arda gelen düz ve yuvarlak ünlüler, telaffuz zorluğu yaratmaktadır. Bu sebeple kelime biraz olsun Türkçeye uyarlanmaya çalışılarak **megoloman** biçiminde kullanılmaktadır.

megafon – megofon

megafon (Fr. mégaphone): *Sesi uzağa iletmeye yarayan âlet*in adıdır. Düz ve yuvarlak seslerden oluşan kelimede yuvarlak olanların daha baskın olması tercih edilmekte ve sözcük, **megofon** şeklinde kullanılmaktadır.

metabolizma – metobolizma

metabolizma (Fr. métabolisme): Özellikle reklamlarda insan sağlığı ile ilgili ürünlerin tanıtımı yapılırken kelimenin kullanım alanı bir anda genişlemiş; halk diline kadar inmiştir. Ancak kelime kullanımda **metobolizma** şekline dönüştürülerek yanlışlık yapılmaktadır.

1.3.1.1.3.2. i>ü

alüminyum – aliminyum / alümünyüm

alüminyum (Fr. alüminium): *Bir çeşit element adı* olan alüminyum, günlük konuşma dilinde ve basın-yayında **aliminyum** veya **alümünyüm** gibi yanlış telaffuz ve yazımlarla çok farklı şekillerde kullanılabilmektedir.

kapitülasyon – kapütülasyon

kapitülasyon (Fr. capitulation): Bilhassa tarihçilerin dilinde bu kelimenin **kapütülasyon** şeklinde yanlış kullanıldığına şahit olunmaktadır.

rimel – rümel

rimel (Fr. rimmel): Kadınların göz makyajlarında kullandıkları bir malzemedir. Dolayısıyla en fazla kadınların veya bu malzemeyle meşgul olan kişilerin[49] dilinde yaygındır bu kelime. Hemen her çevrede kelime i>ü yuvarlaklaşması ile **rümel** şeklinde telaffuz edilip yazılmaktadır.

sinüzit – sünüzüt

sinüzit (Fr. sinusite): Bir çeşit hastalıktır. Halk dilinde kelime, **sünüzüt** biçiminde yanlış bir imlâya ve telaffuza sahiptir.

---

[49] Bu kişiler makyözler, kozmetik işiyle uğraşsan yetkililer, satıcılar vs.dir.

tribün – türübün

tribün (Fr. tribune): Futbol diline özgü bir kavram olarak değerlendirilebilir. Ama kelime anlamı, *spor karşılaşmalarında ya da gösterilerde seyircilerin oturduğu yer*'dir. Türkçede kelime Türkçe bir sözcük gibi düşünülüp kelime başındaki çift ünsüzlerinin arasına ünlü sokulmakta; aynı zamanda i>ü düzleşmesine uğratılmakta ve kelime **türübün** olarak telaffuz edilmektedir. Bu yanlışlık, özellikle spor karşılaşmalarını sunan spikerler tarafından yapılmaktadır.

üniforma – ünüforma

üniforma (İt. uniforma): Bu sözcüğe, *aynı işi yapan kişilerin giydikleri giysi* mânâsı verilebilir. Yuvarlak ve geniş ünlülerin arasına giren düz ünlü buraya yakıştırılamıyor olacak ki; kelime yuvarlak ünlüleri ortaya çıkacak biçimde değiştirilerek **ünüforma** biçiminde telaffuz edilmektedir. Oysa orijinal imlâsına yakın bir şekilde Türkçeye girmiş bu tür kelimelerde, daha özenli davranmak gerekir.

üniversite – ünüversite

üniversite (Fr.université): Bir zamanlar yerine "evrenkent" gibi gereksiz ve anlamsız Türkçe karşılıklar bulunmaya çalışılan kelimelerden biri olan üniversite, yüksek düzeyde eğitim öğretim, araştırma yapılan öğretim kurumunun adıdır. Ancak kelime, telaffuzda **ünüversite** biçimine getirilebilmektedir.

1.3.1.1.3.3. ı>u değişmesi

randıman – randuman

randıman (Fr. rendement): Sözlük anlamı *verim* demek olan kelime, dilimizde çoğu zaman ı>u yuvarlaklaşmasına uğratılarak **randuman** şeklinde kullanılmaktadır.

1.3.1.1.3.4. i>u

bigudi – bugidi

bigudi (Fr. bigoudi): *Kadınların saçlarını kıvırmak için kullandıkları araçlara verilen addır.* Ancak çoğunlukla **bugidi** şeklinde yanlış telaffuz edilmektedir.

bijuteri - bujiteri

bijuteri (Fr. bijouterie): Sözlük anlamı "*kuyumcunun yaptığı değerli takıların tamamı" (T.S., 264)* olan kelime dilimizde daha çok, *imitasyon takıların, çeşitli tokaların ve buna benzer aksesuarların satıldığı yer* olarak bilinmektedir. Bu yerlerin tabela ve levhalarında sıklıkla dikkati çeken yanlış ise, kelimenin **bujiteri** şeklinde yazılmasıdır.

1.3.1.1.3.5. e>o

arkeolog – arkoolog

arkeolog (Fr. archéologue): *Kazı bilimci* olarak tanımı verilebilecek kavram, günlük konuşma dilinde bir ön ünlü olan /e/ ile bir art ünlü olan /o/'nun yan yana söylenme güçlüğünden dolayı sadece /o/ sesi uzatılarak **arkoolog** şeklinde kullanılmaktadır.

meteoroloji – metooroloji / meteeroloji[50]

meteoroloji (Fr. météorologie): *"Atmosfer içinde oluşan sıcaklık değişmelerini, rüzgar, yıldırım, yağmur, dolu gibi olayları inceleyen fizik dalı, hava bilgisi" (T.S., 1381)* anlamına gelir. Bu sözcükte de düz ve yuvarlak ünlüler yan yana bulunduğundan telaffuz da yaşanan güçlük, kelime **metooroloji** veya **meteeroloji** biçimine sokularak giderilmeye çalışılmaktadır.

1.3.1.1.4. Yuvarlak Ünlünün Düzleştirilmesi

1.3.1.1.4.1. o>e

erozyon – erezyon

erozyon (Fr. érosion): *Bir çeşit toprak aşınması türüdür*. Türkçedeki düzlük-yuvarlaklık uyumuna bir nebze de olsa uydurmak amacıyla, ilerleyici benzeşmeye uğratılarak **erezyon** biçiminde kullanılmaktadır.

teknoloji – tekneloji

teknoloji (Fr. technologie): Günümüzde hızla gelişen teknolojik olanaklarla birlikte sık duyulur olan kavram, özellikle halk dilinde ilerleyici benzeşme yoluyla ses yapısı değiştirilmekte ve **tekneloji** biçiminde kullanılmaktadır.

1.3.1.1.4.2. u>a

[50] Gerekli bilgi için bkz. (Özdoğru, 1958: 212).

akupunktur – akapunktur

akupunktur (Fr. acupuncture, acuponcture): Son birkaç yılda moda olan kelimelerden biridir. Özellikle *akupunkturlu tedavi* bir çok alanda kullanılabildiğinden hem basın-yayında, hem halk dilinde, hem de tabela ve levhalarda bu işi yapan insanların reklamlarında vs. sıkça rastlanılan; ama büyük çoğunlukla yanlış kullanılan bir kelimedir. Öyle ki kelime, hemen her yerde ilerleyici benzeşmeyle **akapunktur** şeklinde kullanılmaktadır.

1.3.1.1.4.3. o>a

aforoz – afaroz

aforoz (Yun. aphorizein): Kelime anlamı günümüzde kullanıldığı şeklinden çok farklı olan bu sözcük, telaffuzunda ve yazımında en sık yanlışlığın yapıldığı alıntı sözcüklerden biridir. Aslında, "*Hristiyanlıkta kilise tarafından verilen cemaaten kovma cezası" (T.S., 26)* anlamına gelen kelime dilimize o kadar çok pelesenk olmuştur ki; artık her türlü "kovma" ve "dışlama" söz konusu olduğunda bu kelime kullanılmaktadır. Ancak biraz olsun Türkçenin ses yapısına uydurma gayretiyle **afaroz** şeklinde.

dinozor – dinazor

dinozor (Fr. dinosaure): *Nesli tükenmiş bir hayvan türünün ismidir*. Çoğunlukla yanlış bir kullanımla **dinazor** şeklinde ifade edilmektedir.

hoparlör – hopörlör / haporlör

hoparlör (Fr. haut-parleur): *Sesin belirli uzaklıktaki mesafelere ulaşmasını sağlayan âlettir.* Konuşma dilinde yanlışlığın hemen her

kesim[51] tarafından en fazla yapıldığı kelimedir. Yuvarlak-düz-yuvarlak ünlü sırası, telaffuzda zorluk yarattığı için bunun yerine **hopörlör, haporlör** şeklinde genellikle yuvarlak ünlüyle başlayan ve biten bir sıra izlenmektedir.

koreografi – kareografi

koreografi (İng. choreography): Son yıllarda çok sık duyulmaya başlayan bir kelimedir. Özellikle televizyonlarda yayınlanan bazı programlar[52] aracılığıyla kullanım alanı genişlemiş ve yaygınlaşmıştır. Ancak **kareografi** ya da **koroografi** biçimlerindeki telaffuzları ile büyük çoğunlukla yanlış kullanılmaktadır.

mozole – mozale

mozole (Fr. mausolée<Yun.): En işlek olarak kullanıldığı zamanlar Atatürk'ün ölüm yıldönümleridir. *Büyük ve gösterişli kabir* anlamına gelir. Ancak düzlük ve yuvarlaklık bakımından kelimenin düz ünlüleri yuvarlak ünlülerine tercih edilmekte ve **mozale** biçiminde kullanılmaktadır.

otomatik – otamatik

otomatik (Fr. automatique): Mekanik bir düzende kendi kendine hareket eden âlet, otomatik âlettir. "Türkçe kelimelerde o,ö ünlüleri yalnız ilk hecede bulunur, birinci heceden sonraki hecelerde bulunmazlar." (Ergin, 1972: 56). Bu sebeple kelime ,Türkçeleştirilmeye çalışılarak **otamatik** şeklinde kullanım alanına çıkarılmaktadır.

---

[51] Bu kesim özellikle de basın-yayın, halk dili, tabela ve levhalar, bilim dili vs.dir.
[52] Bu programlar dans, müzik, oyun yarışmaları vs.dir.

pantolon – pantalon

pantolon (İtalyan komedilerinin kişisi Pantalone[53]'nin uzun paçalı giyeceğinden Fr. pantolon[54]): Orijinal imlâsıyla dile giren kelime, düz-geniş ünlü /a/ ve yuvarlak-geniş ünlü /o/ ünlülerinden oluşmuştur. Günlük konuşma dilinde yapılan en büyük yanlışlık, kelimenin ikinci ünlüsü /o/'nun yerine /a/ getirilerek kelimenin **pantalon** şeklinde kullanılmasıdır.

provokatör – provakatör

provokatör (Fr. provocateur): Türkçede tam olarak kelime karşılığı *kışkırtıcı*'dır.Telaffuzunda çok fazla yanlışlık yapılan bir kelimedir. Bunun sebebi, kelimenin Türkçenin ses yapısına aykırı durumudur. Öyle ki kelimede yuvarlak ve geniş ünlüler art arda sıralanmıştır. Bu durumda halk, kendine daha kolay gelen bir imlâ benimsemekte ve kelime **provakatör** haliyle kullanılmaktadır.

1.3.1.1.4.4. ü>i

tüyo - tiyo

tüyo (Fr. tuyau): *İpucu* anlamı verilebilecek olan sözcük, ü>i düzleşmesi ile **tiyo** biçiminde kullanılmaktadır.

1.3.1.1.5. Geniş Ünlülerin Daraltılması

1.3.1.1.5.1. ö>ü

---

[53] Pantalone, Commedia dell'arte'nin bir tipi. Venedik asıllıdır; kırmızı kadifeden bir kostüm, beyaz, uzun çorap ve siyah bir cüppeyle siyah bir bere giyer. Gerekli açıklama için bkz. Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi, 9, (1990), 855.
[54] Bkz. Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi, 9, (1990), 857.

kontör - kontür / kontur

kontör (Fr.conteur): *Telefon konuşmalarında kullanılan bir birim* olarak değerlendirilebilecek olan kontör sözcüğü, tabela ve levhalarda olsun, halk dilinde olsun, yanlışlığın en çok yapıldığı alıntı kelimelerdendir. Kelime büyük çoğunlukla ya **kontür** ya da **kontur** şeklinde kullanılmaktadır.

pardösü – pardüsü

pardösü (Fr. pardessus): *İnsanların soğuk havada üstlerine giydikleri bir tür üstlük, giysi adıdır.* İmlâda /ö/'lü olan kelimenin /ü/'lü olarak **pardüsü** şeklinde kullanılması yanlıştır.

1.3.1.1.5.2. o>u

çikolata – çukulata

çikolata (İt. cioccolata): Yanlış bir özendirmeyle kelime **çukulata** şekline getirilmektedir. Bu gibi özendirmeler sonucu, gençlerin dilinde uyduruk bir Türkçe ortaya çıkmaktadır. Bu konuda toplumun hemen her kesimine önemli sorumluluklar düşmektedir.

1.3.1.1.6. Dar Ünlülerin Genişletilmesi

1.3.1.1.6.1. i>e

korniş – korneş

korniş (Fr.corniche): Türkçede işlek olarak kullanılan bir kelimedir. Perdeleri asmaya yarayan bir materyaldir. Kelimenin ikinci ünlüsü /i/, genişletilerek /e/ yapılmakta ve **korneş** şeklinde telaffuz edilmektedir.

1.3.1.2. Ünlü Düşmesi

1.3.1.2.1. i>Ø

orijinal – orjinal

orijinal (Fr. original): Kelimesinin dilimizdeki karşılığı *özgün*dür. Kullanımında çok sıklıkla hataya düşülen kavramlardandır. Bu bağlamda kelimenin vurgusuz orta hece ünlüsü olan /i/ 'nin çoğunlukla düşürülerek **orjinal** şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

inisiyatif – insiyatif

inisiyatif (Fr. initiative): Sözlük anlamı *öncecilik, üstünlük* olan kelime moda kavramlardandır. Türkçede orta hece ünlüleri vurgusuz olduğu için düşer. Bu kelime de aslı dikkate alınmadan ve orta hece ünlüsü düşürülerek **insiyatif** biçiminde telaffuz edilmekte ve yazılmaktadır.

kilise – klise

kilise (Yun. ekklesia): *Hristiyanların ibadethânesi* olarak bilinir. Kavram, dilimize orijinal imlâsından biraz farklı biçimde geçmiştir. Ancak bu halde bile kelimeyi Türkçede kabul görmüş imlâsından farklı biçimde, ünsüzleri arasındaki ünlüyü çıkartarak **klise** şeklinde kullanmak yanlıştır.

1.3.1.2.2. e>Ø

beyefendi – beyfendi

beyefendi (T. bey Yun. efendi): İki kelimeden oluşan bu sözcük, telaffuzda kaynaştırılarak ikinci kelimenin başındaki ünlü düşürülmekte ve kelime **beyfendi** şeklinde kullanılmaktadır.

1.3.1.3. Ünlü Türemesi

1.3.1.3.1. i türemesi

aktris – aktiris

aktris (Fr. actrice): *Kadın oyuncu* anlamına gelir. Kullanımında, bilinçsiz bir içgüdüyle Türkçenin ses yapısına uydurma amacı taşınmakta ve kelimenin **aktiris** biçimi yaygınlık kazanmaktadır.

elektrik – elektirik

elektrik (Fr. “électrique< Yun. elektron): Alıntı bir sözcük olan kelimenin Türkçenin ses düzenine aykırı yapısını biraz olsun millîleştirmek için **elektirik** şeklinde yazıldığı ve telaffuz edildiği görülmektedir. Ancak bu tür alıntı sözcüklerde kelimenin aslı da gözetilerek doğru biçim esas kabul edilmelidir.

endüstri – endüstiri

endüstri (Fr. industrie): *Sanayi* karşılığında kullanılan bir sözcüktür. Türkçe kök sözcüklerde yan yana üç ünsüz arka arkaya bulunmayacağından kelime Türkçeleştirilerek **endüstiri** biçiminde yazılmakta ve telaffuz edilmektedir.

espri – espiri

espri (Fr. esprit): *Nükte, şaka* olarak tanımlanabilecek olan sözcük, Türkçenin ses yapısına uygun bir hale getirilerek ve iki ünsüz arasına bir ünlü eklenerek **espiri** biçiminde kullanılmaktadır.

filtre – filitre

filtre (Fr. filtre): Aslına uygun şekli koruyan kelime, *süzgeç* anlamına gelir. Telaffuzda iki ünsüz arasına bir ünlü getirilmesiyle sözcük **filitre** hâlini almaktadır.

fren – firen

fren (Fr. frein): *Hız kesmeye yarayan mekanizmaya* fren denir . Dilimizde kelime kökünde iki ünsüz yan yana gelmediğinden, bu tür alıntı kelimeler telaffuzda ister istemez araya bir ünlü getirilerek kullanılmaktadır. Ancak söyleyişteki bu farkı, söz konusu kelimede olduğu gibi **firen** şeklinde yansıtmak yanlıştır. Bu durum, Türkçenin yazım kurallarına aykırıdır.

kriko - kiriko / **kirko**

kriko (İt. crioco): *Kaldıraç* anlamına gelir ve dilimizde daha çok arabaları kaldırmak için kullanılan özel bir aletin adı olarak kavramlaşmıştır. Kelime, özellikle halk arasında **kiriko** ya da **kirko** şekillerinde çok yanlış bir kullanıma sahiptir.

romantizm – romantizim

romantizm (Fr. romantisme): Alıntı kelimelerin Türkçedeki kullanımında en fazla yanlışlık yapılan durumlarındandır. Bu tür kelimeler Türkçenin yapısına aykırı olduğu için Türkçeye uyarlama

isteği ile bitişik ünsüzlerinin arasına ünlü getirilmektedir. Bu durumda bu kelime de **romantizim** biçimini almaktadır.

1.3.1.3.2. ı türemesi

global – gılobal

global (Fr. global): Son zamanlarda değişen dünya düzeni ile moda olan kelimelerdendir. Türkçe olarak sözcük karşılığı "küreselleşme"dir. Kelime Türkçe ses yapısına uygun olmadığı için **gılobal** biçiminde kullanılmaktadır. Ancak bunun yazıda gösterilmemesi gerekmektedir.

gram – gıram

gram (Fr. gramme): Kavram olarak *bir ağırlık ölçüsü*nü karşılar. Ancak kelime **gıram** şeklinde telaffuz edilse de, Türkçe yazım kurallarına aykırı olduğu için bu değişimi yazıda göstermek yanlıştır.

klişe – kılişe

klişe (Fr. cliché): *Basma kalıp (söz)* anlamına gelir. Kelime, yazımda kilise sözcüğünün tam aksine bu kez ünlüsü çekilerek değil; araya ünlü sokularak **kılişe** biçiminde kullanılmaktadır. Oysa kelimenin doğru şekli klişe'dir.

kravat – kıravat

kravat (Fr. cravate): Türkçede bazen bunun yerine *boyun bağı* da kullanılır. Kelime dilimizde Türkçe bir sözcük gibi düşünülüp yan yana gelen iki ünsüzünün arasına bir ünlü getirilerek **kıravat** şeklinde yazılabilmektedir.

kreş – kıreş

kreş (Fr. créche): Son yılarda kullanımı moda olan kelimelerdendir. Halbuki bu kelimenin karşılığında kullanılabilecek ve aynı anlama gelen bir sözcüğümüz zaten vardır: Çocuk yuvası. Kelime, Türkçe sözcük şekline getirilerek **kıreş** biçiminde kullanılmaktadır.

Hristiyan – Hıristiyan

Hristiyan (Yun. khristianos): *Hz. İsa'nın dininden olan kimseye* verilen addır. Türkçe ses yapısına uydurma çabasıyla kök hecedeki iki ünsüzün arasına bir ünlü yerleştirilerek **Hıristiyan** biçiminde kullanılmaktadır.

orkestra – orkestıra

orkestra (Fr. orchestre<Yun.): Fransız imlâsında üç ünsüz yan yana gelebilmekte; bu tür kelimeler işlek bir şekilde kullanılabilmektedir. Ancak bu durum Türkçemizin ses yapına aykırıdır. Bu sebeple olsa gerek kelimenin yazımı sık sık araya ünlü getirilerek **orkestıra** şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

strateji – sıtrateji

strateji (Fr. stratégie): Özellikle yazı dilinde karşımıza yanlış biçimiyle çıkan kelimelerdendir. Türkçede kelime başında yan yana iki ünsüz bulunmaz kuralına aykırı olduğu için Türkçe bir sözcük gibi düşünülmekte ard arda gelen ünsüzlerinin arasına ünlü getirilerek **sıtrateji** biçiminde kullanılmaktadır.

trafik – tırafik

trafik (Fr. trafic): Fransızcadan dilimize geçmiş olan kelime **tırafik** biçiminde yazılınca yanlışlık yapılmaktadır.

1.3.1.3.3. ü türemesi

flört – fülört

flört (İng. flirt): Son yıllarda özentiyle yaygınlaşan moda kelimelerdendir ve gençlerin dilinde çok işlektir. *Kadın ve erkek arasındaki aşk ilişkisi*ni ifade eden sözcük, özellikle günlük konuşma dilinde Türkçenin ses yapısına uydurularak **fülört** biçiminde kullanılmaktadır.

stüdyo - sütüdyo

stüdyo (Fr. studio): Alıntı bir kelime olan stüdyo, dilimizde işlek bir kullanım alanına sahiptir. Ancak kelime Türkçe bir sözcük gibi düşünüldüğünde özellikle yazımda **sütüdyo** biçiminde kullanılabilmektedir.

1.3.2. Ünsüzler

1.3.2.1. Ünsüz Değişmesi

1.3.2.1.1. Sedalılaştırma

1.3.2.1.1.1. s>z

oksijen – okzijen

oksijen (Fr. oxygéne<Yun.): *Havada bulunan bir çeşit gaz ismidir*. Fransızcadan geçme kelime, dilimizde oksijen şeklinde yer bulmuştur. Ancak kullanımda çoğu zaman /s/ ve /z/ sesinin birbirine karıştırılmasıyla kelime, **okzijen** biçimine getirilmektedir.

tetanos – tetanoz

tetanos (Fr. tétanos): *Bir hastalık türüdür*. Halk arasında diş sesleri /s/ ve /z/ birbirine karıştırılarak kelime **tetanoz** biçiminde yaygın bir kullanım alanına sahiptir.

.

1.3.2.1.2. Sedasızlaştırma

1.3.2.1.2.1. z>s

egzotik – egsotik

egzotik (Fr. exotique): *Yabancı ülkelerle ilgili, onlara hâs* anlamına gelir. Ancak kullanımda çoğu zaman diş sesi /z/ ve /s/ birbirine karıştırılarak kelime **egsotik** biçimine getirilmektedir.

egzoz – egsoz / eksoz

egzoz (İng. exhaust): Her türlü tabela, levha, reklam panosu ve duvar yazısında kelime, **egsoz** veya **eksoz** şeklinde yanlış yazılmaktadır. Telaffuzunda da farklı bir durum yoktur. Kelimelerin doğru yazım ve telaffuzuna özen gösterilmediğinden, bu kavram da yanlış biçimde kullanılmaktadır.

gazete – gaste

gazete (İt. gazetta): Alıntı bir sözcüktür. Kelimenin Türkçedeki doğru telaffuzu *gazete* şeklindedir. Ancak özensiz kullanım sonucu günlük konuşma dilinde sözcüğün **gaste** biçimini aldığı görülmektedir.

kompozisyon – komposizyon

kompozisyon (Fr. composition): Kelime anlamı, *birbirinden ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturmadır.* Kelimenin telaffuz ve yazımında sıklıkla yapılan yanlışlık, /s/ ve /z/ seslerinin yerlerinin değiştirilerek **komposizyon** biçiminde kullanılmasıdır.

1.3.2.1.2.2. g>k

org – ork

org (Fr. orgue<Lât. organum): *Bir çeşit müzik âleti* olan org, Türkçede aslına uygun bir şekilde /g/ ünsüzü ile kullanılmaktadır. Bu durumda kelimenin bazı Türkçe kelimelerde olduğu gibi süreksizleştirilerek **ork** şeklinde /k/'li kullanılması yanlıştır.

katalog – katolok

katalog (Fr. catalogue): Eski dildeki *fihrist* karşılığı olarak kullanılan bir sözcüktür. Ancak kelimenin düz ünlüyle başlayıp geniş ünlüyle devam eden ses düzeni, Türkçenin yapısına aykırıdır. Kelime, düz ünlüyle başlatıldıktan sonra hemen yuvarlak ünlüyle devam etmekte ve Türkçe kelimelerin sonunda b,c,d,g ünsüzleri bulunmadığından sondaki /g/ de süreksizleştirilmektedir. Böylece kelime, **katolok** şeklini almaktadır.

1.3.2.1.3. Sızıcılaştırma

1.3.2.1.3.1. g>ğ

paragraf – parağraf

paragraf (Fr. paragraphe): Bu kelimede özellikle yazımda yapılan yanlışlık, /g/ ve /ğ/ seslerinin karıştırılmasıdır. Bu durumda kelimenin **parağraf** şeklinde kullanılması yanlıştır.

program – proğram

program (Fr. programme*): Düzenli ve plânlı olmayı gerektiren bir işleyiş bütünü* olarak tanımlanabilir. Ancak kelimede çok sık yazım yanlışlığı yapılmaktadır. Bu yüzden de **proğram** olarak yazılmaktadır.

1.3.2.1.4. Süreksizleştirme

1.3.2.1.4.1. j>c

ajitasyon – acitasyon

ajitasyon (Fr. agitation): Sözlük anlamı *"kışkırtma" (T.S., 46)* demek olan ajitasyon, moda kelimelerden biridir. Ancak özentiyle yaygınlaşan bu kelime, Türkçe bir sözcük gibi düşünülerek; acı sözcüğüne anlamı ve ne işe yaradığı bilinmeyen bazı ekler veya sesler getirilip *acıya dair bir şeyler*i ifade etmek üzere kullanılmaya başlanan bir kelime halini almıştır. Telaffuz ve yazımında, bazı alıntı sözcüklerde olduğu gibi Türkçe asıllı olmayan diş-damak sesi /j/ (orijinaldeki /g/ sesinin Türkçedeki biçimi), yine kendi grubundan olan /c/ sesine tercih edilmekte ve kelime **acitasyon** şeklinde kullanılmaktadır.

diskjokey - discokey

diskjokey (Fr. disc-jockey<İng.): *"Radyo ve diskoteklerde müzik yayınlarını plâk veya ses bantları aracılığıyla yöneten kimse" (T.S., 539)*

demek olan diskjokey, son yıllarda revaçta olan bir iş sahası ve buna bağlı olarak dile yerleşmiş bir kelimedir. Özellikle yaz aylarında insanların diskoteklerde ve plajlarda akıl almaz eğlence anlayışlarının yansıtıldığı magazin programlarının gençler üzerindeki özendirici yansımaları sadece bu dünyaların sahte pırıltıları için değil; maalesef dilimiz için de söz konusu olmaktadır. Dağarcığa yeni eklenen kelimelerden olan bu kavram, bilgi eksikliğinden ve özensiz kullanımdan dolayı **discokey** olarak telaffuz edilmektedir.

1.3.2.1.5. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

1.3.2.1.5.1. j>z

şarj – şarz

şarj (Fr. charge): Cep telefonlarının artık hayatın vazgeçilmez birer parçası olmaya başlamalarından itibaren, çok işlek biçimde dilde kullanılmaya başlanan bu sözcük, telaffuzunda en sık yanlışlık yapılan kelimelerdendir. Öyle ki kelimenin son sesi /j/ yerine, sık sık /z/ sesi getirilmekte ve **şarz** şeklinde kullanılmaktadır.

1.3.2.1.5.2. f>h

şofben – şohben

şofben (Fr. chauffe-bain): *Bir çeşit sıcak su sağlama aracıdır*. Halk dilinde çoğunlukla f>h değişikliğiyle **şohben** şeklinde yanlış bir kullanıma sahiptir.

1.3.2.1.5.3. f>v

asfalt – asvalt

asfalt (Fr. asphalte): Kelimenin diş sesi /f/, bir diğer diş sesi /v/ ile karıştırılıp sözcük **asvalt** şeklinde kullanılmaktadır. Bu yanlışlık, özellikle halk dilinde ve minibüs levhalarındaki semt isimlerinde yapılan hatalı kullanımıyla dikkat çekmektedir.

1.3.2.2. Ünsüz Düşmesi

1.3.2.2.1. r>Ø

sürpriz – süpriz

sürpriz (Fr. surprise): Kelime anlamı için *beklenmedik durum* tanımlaması yapılabilir. Fransızca imlâsıyla önce İngilizceye, oradan da Türkçeye girmiş kelime, yan yana üç ünsüz telaffuzunun zorluğu sebepiyle **süpriz** biçiminde kullanılabilmektedir.

1.3.2.2.2. y>Ø

stajyer – stajer

stajyer (Fr. stagiaire): Alıntı kelimeler içinde en fazla telaffuz ve yazım yanlışlığının yapıldığı kelimelerdendir. Fransızca asıllı kelimenin dilimizdeki okunuşu "*stajyer*" biçimindedir. Ancak hemen her alandaki kullanıcılar, kelimeyi **stajer** biçimine getirmektedir.

1.3.2.2.3. Kelime ve Hece Sonunda Bulunan Ünsüz Çiftlerinin Uğradığı Ses Kayıpları

artist – artis

artist (Fr. artiste): Türkçede kelime **artis** biçiminde kullanılmaktadır.

çiftçi – çifçi

çiftçi (Far. cuft + T. –çi): *Toprakla uğraşan ve bu işi meslek edinen kişilere çiftçi denmektedir.* Farsça çift sözcüğüne Türkçe isimden isim yapma eki -çi'nin eklenmesiyle oluşmuş bir meslek ismidir. Türkçe kelimelerin sonunda -ft ünsüz çifti bulunmadığı için kelime, **çifçi** şeklinde telaffuz edilebilmektedir.

enstitü - ensitü

enstitü (Fr. institut) *Araştırma yapan kurumlara verilen addır*. Kelimenin özellikle söylenişinde yapılan yanlışlık, sonu -ns ile biten ilk hecenin son ünsüzünün atılarak **ensitü** biçiminde kullanılmasıdır.

kontekst – konteks

kontekst (Fr.contexte): Türkçe karşılığı *bağlam* olan sözcük, sonundaki yan yana üç ünsüzün Türkçenin ses yapısına aykırı olma durumu dolayısıyla /t/'si atılıp **konteks** şeklinde telaffuz edilip yazılmaktadır.

kontrast – kontras

kontrast (Fr.contraste): Türkçedeki karşılığı *zıtlık, karşıtlık*tır. Kelime **kontras** şeklinde telaffuz edilmektedir.

1.3.2.3. Ünsüz Türemesi

1.3.2.3.1. v türemesi

konservatuar – konservatuvar

konservatuar (Fr. conservatoire): Fransızcadan geçme kelimenin sözlük anlamı *"müzik, tiyatro ve bale öğretiminin yapıldığı okul" (T.S., 1209)*'dur. Bu imlada yapılan en büyük yanlışlık ise, ekin aslında var olmayan bir /v/ sesinin türetilmesidir. Bu durumda kelime de, **konservatuvar** şeklinde telaffuz edilip yazılmaktadır[55].

1.3.2.3.2. n türemesi

enstrüman – estrünman

enstrüman (Fr. instrumen): *Çalgı* anlamına gelir ve çoğunlukla halk arasında bilgi eksikliğinden kaynaklanan bir yanlışlıkla **estrünman** şeklinde kullanılmaktadır.

1.3.2.3.3. r türemesi

(malî) porte - (malî) portre

(malî) porte (Fr. portée): Özellikle bu tamlama içerisinde yanlış bir kullanıma sahip olan sözcük porte'dir. Fransızcadan dile geçmiş olan kelimenin sözlük anlamı *"bir iş için gereken para tutarı; değer, önem" (T.S., 1620)'* dir. Özenti ve heves sonucu günlük konuşma dilinde bolca kullanılır olmuştur. Ancak bu kullanım, hiçbir zaman doğru

[55] Bu eki almış kelimelere örnek olması için verilmiştir.

yapılmamaktadır. *porte* sözcüğü Türkçede sıkça kullanılan *portre* sözcüğüne sesçe benzediği ve onun anlamı, buradaki malî durumun gidişatını ortaya koymada tamlamaya yakıştığı için *porte* yerine *portre* sözcüğü kullanılmakta ve tamlama **(malî) portre** şeklini almaktadır. Böylece tamlama *malî bütçe, önem* anlamından *malî resim, tasvir, durum* anlamına bürünmektedir. Bu yanlışlık, özellikle televizyonlarda konuşmalarına sıklıkla tanık olunan politikacılar tarafından yapılmaktadır.

motosiklet – motorsiklet

motosiklet (Fr. motocyclette): Kelime tam olarak Fransızcadaki imlasıyla Türkçeye geçmiştir. Motor gücüyle çalışan bir taşıt kavramını karşıladığı için motor kelimesini andırmakta ve doğru şeklin **motorsiklet** olduğunu düşündürmektedir. Bu yüzden de halk dilinde yanlış biçimde yer bulmaktadır.

1.3.2.3.4. y türemesi

akordeon – akordiyon

akordeon (Fr. accordéon): Alıntı kelimelerde karşılaşılan yanlışlıkla kelime **akordiyon** şeklinde telaffuz edilip yazılır. Bunun sebebi kelimenin Türkçenin yapısına aykırı olan ses düzenidir. Bu yüzden, yan yana gelen iki ünlünün arasına bir ünsüz sokularak bu aykırılık ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

laik – layik

laik (Fr. laïque): *"Din işlerini devlet işlerinden ayrı tutma"dır*. İki ünsüzün yan yana söylenme zorluğundan dolayı kelime, **layik** şeklinde yazılabilmekte ve telaffuz edilebilmektedir.

1.3.2.4. Metatez Sonucu Ortaya Çıkan Yanlışlar

ordövr – ordörv

ordövr (Fr. hors-d'ovre): Dilimizde işlek olarak kullanılan alıntı kelimelerdendir. Sözcük anlamı *ana yemeklerden önce yenilen soğuk yiyecek ve mezeler*dir. Fransızca aslı, Türkçeye yerleşmiş şeklinden oldukça farklı olan sözcük metatezle **ordörv** biçimine getirilebilmektedir.

risk – riks

risk (Fr. risque): Özellikle günlük konuşma dilinde **riks** biçiminde yanlış bir telaffuza sahiptir. Kelime anlamı da *sonucu olumsuz olabilme ihtimali olan bir şeyi göze almak* demektir.

palyaço – paylaço

palyaço (İt. pagliaccio): *Bazı törenlerde, panayırlarda vb. yerlerde komik makyaj ve kıyafetli, insanları güldüren kişilere palyaço denir*. Kelime, bazen metatezle seslerinin yerleri değiştirlir ve **paylaço** şeklinde telaffuz edilir.

1.3.2.5. Diğerleri

Burada hiç bir gruba dahil edemediğimiz telaffuz ve yazım yanlışlarına mâruz kalan kelimeleri sıraladık. Bunların bir kısmında kelimelerin içinde geçen bir bölümün, başka bir kelimeye anlamca, bir kısmında sesçe yakınlaştırılması sonucu ortaya çıkan hatalar vardır. İşlek bir kullanıma sahip olan bu kelimeler şunlardır:

antrparantez – antiparantez

antrparantez (Fr. enrte parenthéses): Telaffuz ve yazımında belki de en sık yanlışlığın yapıldığı kelimedir. Zira *"parantez içinde"* anlamından *söz arasında, bununla birlikte* anlamını vermek üzere kullanılan kelime, bilgi eksikliğinden dolayı sanki *anti* ve *parantez* sözcüklerinden oluşmuş bir kavram gibi (**antiparantez**) düşünülmekte; böyle olunca da anlamsız bir yapı ortaya çıkmaktadır. Oysa antrparantez, Fransızca entre "*giriş*" ve parantez sözcüklerinden oluşmuş bir zarftır.

biyografi – biyografya

biyografi (Fr. biographie Yun. *bios* "hayat" + *graphe* "yazı") Tam olarak *hayat hikâyesi* karşılığında kullanılan kavram, bazen günlük konuşma dilinde bilgi eksikliğinden dolayı "*bibliyografya*" sözcüğüyle karıştırılarak yanlış bir kullanımla ortaya çıkar. Böylece iki sözcüğün karışımı melez bir sözcük doğar: **biyografya.**

eşofman – eşortman

eşofman (Fr. échauffement): *Bir tür spor giysisidir* ve halk dilinde **eşortman** şeklinde hatalı bir kullanıma sahiptir.

gardırop – kardolap / **gardolap**

gardırop (Fr. garde-robe): *Giysi dolabı* karşılığı kullanılan sözcük, alıntı kelimeler içinde, günlük konuşma dilinde yanlışlığın en fazla yapıldığı kavramlardandır. Bu itibarla **kardolap** veya **gardolap** biçimlerindeki telaffuz ve yazımlara rastlanmaktadır.

video – vidyo

video (İng. video): Tam olarak İngilizcedeki imlasıyla dilimize geçmiş olan kelime, konuşma dilinde yan yana iki ünlü söylemekte çekilen zorluktan ötürü /e/ ünlüsünün yerine /y/ ünsüzü getirilerek **vidyo** biçiminde kullanılmaktadır.

1.4. Telaffuz ve Yazım ile İlgili Doğru – Yanlış Cetveli

Doğru	Yanlış
āb-ı ḥayāt	abuhayat
ābide	abide
Ābidin	Abidin
acaip	acayip
acımtırak	acımtrak
acente	acante
adale	adāle / adele
adālet	adalet
adrenalin	adralin/ adranalin
āferin	afferin
āfetzede	afetzāde
aforoz	afaroz
ahkâm	ahḳām
ahlâḳ	ahlak
ahtapot	ahtopot
aidat	ayidat
ajitasyon	acitasyon
akademik	akedemik
akordeon	akordiyon
aktris	aktiris
akupunktur	akapunktur
alâka	alaka
alternatif	altarnatif
alüminyum	aliminyum / alümünyüm
ambar	anbar
ambulans	ambülans
amfi	anfi

Doğru	Yanlış
antrparantez	antiparantez
aperitif	aperatif
ārif	arif
arife	arafe
arkeolog	arkoolog
artist	artis
asabi	asābi
asfalt	asvalt
asgarī	asgari
askerī	askeri
âşikâr	āşiḳār
ataşe	ateşe
ateist	ataist
averaj	avaraj
azamī	āzamī
Azerbaycan	Azerbeycan
Azrail	Azrayil
bādem	bağdem
bağırsak	barsak
bahçıvan	bahçivan
basīret	basiret
bekâr	beḳār
belâ	bela
berat	beraṭ
beyefendi	beyfendi
bī-çāre	biçâre
bigudi	bugidi
bijuteri	bujiteri
bilahāre	bilāre

Doğru	Yanlış
billûr	billur
bir	bi
biyografi	biyografya
cereyan	ceryan
cüzî	cüzzi
çember	çenber
çiftçi	çifçi
çiğdem	çiydem
çikolata	çukulata
daire	dayire
defīne	define
değişik	deyişik
değnek	deynek
dershāne	dersane
devalüasyon	develüasyon
devridaim	devirdaim
diḳḳat	dikkat
dinozor	dinazor
diskjokey	discokey
doküman	döküman
dua	duva
dükkân	düḳḳān
dünyā	dünya
eczane	ezzane
egzotik	egsotik
egzoz	egsoz / eksoz
eğlence	eylence
efkâr	efḳār
ehlī	ehli
ekşi	eşki

Doğru	Yanlış
elektrik	elektirik
endüstri	endüstiri
enstrüman	estrünman
enstitü	ensitü
erozyon	erezyon
espri	espiri
eşek	eşşek
eşofman	eşortman
evlât	evlat
faaliyet	faliyet
fâil	fâyil
fantezi	fantazi
farzımuhal	farzımahal
fedâi	fedâyi
fetvâ	fetfâ
fıskiye	fiskiye
filtre	filitre
fiġān	fīgān
firār	fīrar
flört	fülört
folklor	folklör
fren	firen
gam	gām
gardıro	kardolap / gardolap
gazete	gaste
gıpta	gıptā
global	gılobal
gram	gıram
güreş	güleş

Doğru	Yanlış
güzergâh	güzerġah
güzün	güzin
Hācettepe	Hacettepe
hakem	hākem
Haḳkâri	Haḳḳari
hâl	hal
halis muhlis	halis mūlis
harekât	hareḳat
hastahane	hastane
hātıra	hātırā
havsala	hafsala
hayâl	hayal
haydi	hadi
Hristiyan	Hıristiyan
hoparlör	hopörlör / haporlör
helâk	helaḳ
hemşehri	hemşeri
herkes	herkez
heyelan	heylan
hibe	hı̄be
hikāye	hiḳāye
hulyā	hülya
ḥükūmet	hükümet
ıstırap	ıztırap
ıstakoz	istakoz
iâde	iyāde
iddia	iddaa
idrâk	idraḳ
ihtilâl	ihtilal

Doğru	Yanlış
iḳamet	ikâmet
iḳna	ikna
ikram	iḳram
iḳtidār	iktidar
iḳtisat	iktisat
imkân	imḳan
inisiyatif	insiyatif
inḳılāb	inkilap
istifrağ	istifrâ
iṭāʿat	iṭāʿaṭ
ithaf	itâf
kâbûs	ḳabus
kâğıt	ḳağıt
kâinat	ḳainat
kakao	kakoo
kampüs	kampus
kanepe	kanape
kapitülasyon	kapütülasyon
karakter	karekter
karargâh	karağah
karnabahar	karnıbahar
katalog	katolok
kategori	katagori
kayısı	kaysı
kelime	kelīme
kerata	kereta
kılavuz	klavuz
kibrit	kirbit
kilise	klise

Doğru	Yanlış
kirpi	kipri
kirpik	kiprik
klasisizm	klasizm
klişe	kılişe
kontekst	konteks
kontrast	kontras
kompozisyon	komposizyon
kontör	kontür / kontur
koreografi	kareografi
korniş	korneş
kravat	kıravat
kreş	kıreş
kriko	kiriko / kirko
kuaför	kooför
kupür	küpür/ gipür
kurdele	kurdâle
laik	layik
lamba	lanba
lânet	lanet
laubali	laabali
lavabo	lavobo / lavoba
leğen	leyen
lisān	līsan
maalesef	malesef
mahvolmak	mahfolmak
maḳām	mākam
makine	makina
(malî) porte	(malî) portre
materyal	mataryal
matematik	matamatik

Doğru	Yanlış
mazhar	mashar
meş’ale	meşāle
meşgale	meşgāle
megaloman	megoloman
megafon	megofon
mekanizma	makanizme/ mekanizme
menajer	menejer
merhem	melhem
metabolizma	metobolizma
meteoroloji	metooroloji / meteeroloji
Mevlānā	Mevlana
mevlid/mevlūd	mevlüt
mevta	mefta
meyve	meyva
mezhep	meshep
mide	miğde
misal	misal
mizaç	mīzaç
mizah	mīzah
motosiklet	motorsiklet
mozole	mozale
muhābir	muhabir
muhātab	muhatap / muhattab
mukayyet	mukayet
muzır	muzur
mükâfat	müḳafat
mürīt	mürüt
müsait	müsayit
müsāmaḥa	müsāhama

Doğru	Yanlış
müstakil	mustakil
müsvedde	müsvette
müteahhit	mütayit
naçizane	nacizane
nasīhat	nasihat
natüralizm	naturalizm
nergis	nergiz
nemā	nema
netīce	netice
nihâî	nihâyi
nikâh	niḳah
nüsha	nüshā
orkestra	orkestıra
oksijen	okzijen
ordövr	ordörv
orijinal	orjinal
org	ork
otomatik	otamatik
palyaço	paylaço
pantolon	pantalon
paragraf	parağraf
paralel	parelel
pardösü	pardüsü
parlamento	parlemento
pedagoji	pedegoji
pelüş	peluş
pembe	penbe
perākende	parekende
program	proğram

Doğru	Yanlış
provokatör	provakatör
popüler	populer
pötibör	pötübör
rakam	rakkam / rākām
rastlantı	raslantı
rastgele	rasgele
randıman	randuman
refâḳat	refâkat
rehīne	rehine
resm-i geçit	resmî geçit
rimel	rümel
risk	riks
romantizm	romantizim
röportaj	röpörtaj
rötar	rotar
rötuş	rötüş/ rütüş
rüzgâr	rüzġar
saat	saaṭ
safhası	safhāsı
sāha	saha
sahlep	salep
samīmī	samimi
sarımsak	sarmısak
serbest	serbes
servi	selvi
sezaryen	sezaryan / sezeryen
sıhhat	sıhhaṭ
siğil	sihil
sinüzit	sünüzüt

Doğru	Yanlış
sonra	soora
stajyer	stajer
strateji	sıtrateji
stüdyo	sütüdyo
sunʿī	sūnī
sürpriz	süpriz
şâibe	şâyibe
şarj	şarz
şefaat	şefaaṭ
şefkat	şevkat
şemsiye	şemşiye
şevḳ	şevk
şikâyet	şiḳāyet
şofben	şohben
şoför	şöför
tabiat	tabiyat
ṭāḳat	takaṭ
tarīkat	tārikat
tārumār	tarumar
tasfiye	tavsiye, tavsiye
tazyik	tazik / tazzik
tehlike	tehlīke
teknoloji	tekneloji
teneffüs	tenefüs
terörizm	terorizm
tersane	tershane
tesbit	tespit
teşvik	teşfik
tetanos	tetanoz

Doğru	Yanlış
tirbuşon	tirbüşon
tişört	tişort
trafik	tırafik
tribün	türübün
tüyo	tiyo
uḳde	uhde/ukte
usūl	usül
üslûp	üslup
üniforma	ünüforma
üniversite	ünüversite
ünvān	unvan
vahāmet	vehamet
vaḳit	vakit
vâlide	valde
varak	vārāk
vecīze	vecize
vejetaryen	vejeteryen
vekâlet	veḳalet
vesait	vesayit
vicdan	vijdan
vīrān	viran
yalnız	yanlız
yanlış	yalnış
yapacağız	yapiciz
yatsı	yastı
yed-i emin	yeddi emin
yegâne	yeġane
yevmiye	yövmiye
zambak	zanbak

Doğru	**Yanlış**
zanaat	zenaat
zarāfet	zerafet
zarīf	zārif
zatürre	zatüre
zekâ	zeḳā
zevḳ	zevk
zift	sift
ziraat	ziraaṭ

2. BÖLÜM
ANLAMLA İLGİLİ YANLIŞLAR

Bir iletişim ve anlaşma aracı olan dil, içerisinde yaşattığı ve sahip olduğu söz varlığı ölçüsünde zengindir. Bu söz varlığına sonradan eklenenler de olabilir. Bu durumda yeni doğanlara üvey evlat veya çirkin ördek yavrusu muamelesi yapmak, son derece gereksiz ve ilkel bir yaklaşımdır. Zira tarihte bazı medenî toplumlar buna benzer yaklaşımlar içerisinde bulunsa da, bu hatanın kısa sürede farkına varmış ve bundan vazgeçmiştir.

Günümüzde söz varlığı konusunda ırkçılık yapan; bunu da dile duyulan bir vefa borcu olarak yansıtan bir millet yoktur.

> "Bugüne kadar dil mühendisliğine başvurmuş başka birkaç ülke daha yok değil. Bununla insanların konuşma alışkanlıklarını ve yazma şekillerini değiştirmeyi güden açık bir hedef doğrultusunda dille oynanmasını kastediyorum.
>
> Türk dil reformunun amacı, uzun zamandan beri dilin bir parçası durumunda olan Arapça ve Farsçaya ait dilbilgisi özelliklerini ve bunlardan ödünç alınmış binlerce sözcüğü tasfiye etmektir." (Lewis, 2002: 17)

O yüzden 1930'lu yıllarda Arapça ve Farsça kelimeleri dilden atmak için başlatılan tasfiye[56] hareketlerine yeniden can vermenin; bunları anlamsız bir tutuculukla diriltmeye çalışmanın, Türkçenin gelişmesi ve ilerlemesine mâni olacağı unutulmamalıdır.

Tabii ki dile sahip çıkmak ve onun varlığını korumak her duyarlı Türk'ün görevidir. Ancak unutulmamalıdır ki bir dile giren yeni kavram

---

[56] Buradaki tasfiye sözcüğü ile Türkçenin söz varlığındaki yabancı kaynaklı kelimelerin dilden atılması; dilin saflaştırılması, arılaştırılması kastedilmiştir.

ve terimler o dilin mensup olduğu milletin ekonomik, teknolojik ve bilimsel anlamdaki ilerlemesiyle pareleldir. Eğer o milletin bu alanlarda gösterdiği gelişme yavaşsa, dil gereksinim duyduğu malzemeyi tercihi doğrultusunda ve kendi kabulleriyle kurallarına göre istediği kaynaktan alabilir. Bunları da kendi değerleri ile harmanlar ve onlara yeni bir form kazandırır.

"Bir dile başka bir dilden giren bir kelime telaffuz, şekil ve mânâ değişikliğine uğrar ve kendisiyle deyimler, atasözleri ve birleşik şekiller vücuda getirilirse, o kelime artık o dilin malı sayılır."(Muallimoğlu, 1999: xvii)

Bu yüzden dilimize farklı kaynaklardan malzeme girerken, eğer yapılabiliyorsa dilin yapısına uygun düzenlemeler yapılmalı, yapılamıyorsa bunlar öylece kabullenilmeli ve benimsenmelidir.

Sözcüklerin dilin gelişimi ve zenginliği açısından önemini vurguladıktan sonra bunların ete kemiğe büründürdüğü kavramların, ifade ettiği anlamlar çerçevesinde ortaya çıkan veya çıkabilecek aksaklıkların değerlendirilmesi gerekir. Çünkü konuşan ve yazan her insanın anlam inceliklerine dikkat ederek, ortaya koyacağı ifadeyi en iyi şekilde verecek doğru sözcüğü seçmesi ve yerinde kullanması gerekir. Bu seçim rastgele değil, büyük bir titizlikle yapılmalıdır.

2.1.YAKIN ANLAMLI KELİMELERİ BİRBİRİNİN YERİNE KULLANMA YANLIŞLARI

Türkçenin kullanımında görülen yanlışlardan biri de, anlamları yakın olan kelimeleri birbirinin yerine kullanmadır. Bu kullanımlar, aslı Türkçe olan sözcüklerde yapılabildiği gibi Türkçeye sonradan geçmiş yabancı sözcüklerde de yapılabilmektedir. Anlamları birbirine yakın gibi görünen ve aslında farklı nesne veya durumların karşılığı olan bu tür kelimelerin

kullanımında gerekli özeni göstermek, dilin doğru ve özenli kullanılması için gerekli koşullardan biridir.

Bu kelimelere örnek olabileceklerden tespit edilenler, şu şekildedir:

âciz ve **yoksun**

Âciz sözcüğünün aslı Arapçadır ve anlam *olarak bir kimsenin herhangi bir şeyi yapabilmede yetersiz kalması, güçsüz olması* durumunu ifade eder. Bu sözcükle çok sık karıştırılan ve bu yüzden bunun yerine kullanılan sözcük ise *belli bir şeyden mahrum olma* durumunu ifade eden **yoksun**'dur. Görüldüğü gibi her iki sözcük de farklı anlama gelmektedir. Ancak bu kelimeler aynı anlamı çağrıştırıyormuş gibi düşünüldükleri için birbirinin yerine kullanılabilmektedir.

açılış ve **tören**

Açılış sözcüğü Türkçedir ve belli bir yerin çalışmaya başlaması anlamında kullanılır. Bu anlamıyla bağlantılı olarak yerine kullanılan sözcük ise çeşitli sebeplerle (anma, kutlama, açılış vs.) yapılan merasimi ifade eden **tören** sözcüğüdür. Bu yanlışlığın, çeşitli törenler veya açılışlar vesilesiyle Türkçenin doğru kullanımında özendirici olması gereken basın-yayınında çok sık yapıldığına şahit olunmaktadır.

ateş ve **alev**

Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla ortaya çıkan ısı ve ışık anlamına gelen **ateş** sözcüğü ile *ateşin oluşmasıyla ortaya çıkan ışık yansıması, kıvılcım* olarak tanımlanabilecek **alev** anlam yakınlığından dolayı birbiriyle karıştırılmakta ve kullanılmaktadır. Sözgelimi, "*Ateş almaya mı*

geldin" deyimi ile "*alev almak*" deyimi içerisindeki bu sözcükleri birbirinin yerine kullanmak yanlıştır.

aşırı ve **son derece**

Aşırı sözcüğü *herhangi bir konuda veya durumda gereğinden fazla olmayı ve taşkınlığı* ifade eden olumsuzluklar için kullanılır. Bu sözcüğe anlamca yakın olan; ancak arada ince bir nüans olan sözcük ise fazla sıfatının *daha çok olma durumu*nu pekiştiren ve olumlu durumlar için kullanılan **son derece** sözcüğüdür.

küçümsemek ve **azımsamak**[57]

Küçümsemek *bir şeyi, bir kimseyi ve ya durumu aşağılama* anlamına gelir. Oysa bunun yerine çok sık kullanılan ve karıştırılan, *bir şeyi umduğundan az bulma* durumunu ifade eden **azımsamak** arasında nüans vardır. Örneğin, *"Onun edebiyata getirdikleri kimi kesimler tarafından azımsanıyor."* cümlesinde bir aşağılama ve küçük görme durumu ifade edilmeye çalışıldığından azımsamak yerine küçümsemek sözcüğü getirilmelidir. *"Kendi payına düşenleri küçümsedi."* cümlesinde ise aşağılamaktan çok, umduğundan az bulma durumu söz konusu olduğu için küçümsemek yerine azımsamak sözcüğünün kullanılması daha doğrudur.

banyo ve **duş**

Banyo, aslı İtalyanca olan ve *içinde yıkanılan bölüm veya bu bölümde yapılan yıkanma işi* anlamına gelir. Ancak Türkçeye sonradan yerleşen ve bu sözcükle sık karıştırılan **duş** sözcüğü *suyu yüksekten fışkırtarak yapılan yıkanma işlemine* denir. Bu iki kelimenin arasındaki nüans ince de olsa dikkate alınmalıdır.

---

[57] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 27).

mangal ve **barbekü**

Herhangi bir şeyi pişirmeye veya ısıtmaya yarayan aletin ismi olan **mangal** ile *"açık alanda mangal kullanarak et veya deniz ürünlerini pişirme işi" (T.S., 200)*'nin ismi olan **barbekü** birbiriyle çok sık karıştırılan sözcüklerdendir. *"Bugün hava güzel olursa mangal yapalım."* cümlesinde bir şey pişirme işi kastedildiğinden bu iş için kullanılan mangal yerine barbekü sözcüğünün kullanılması daha doğrudur.

başörtü, tülbent ve **yazma**

Başı örtmek için kullanılan her türlü bez için kullanılan **başörtü** ile *ince ve seyrek dokunmuş bezden yapılmış başörtüsü* olan **tülbent** ve *genellikle başörtüsü, bohça vs. yapmak için kullanılan, üzerine desenler çizilmiş bez* anlamına gelen **yazma**, bilgi eksikliğinden dolayı özellikle bunları kullanan hanımlarca karıştırılmakta ve birbirinin yerine kullanılmaktadır.

beste ve **güfte**

Beste, *bir müzik eserini oluşturan ezgiler bütünü*nün karşılığı iken; **güfte** sözcüğü *bu müzik eserini oluşturan sözler*in karşılığıdır. Bu iki sözcük, anlamlarını bilmemekten kaynaklanan bir yanlışlıkla birbirinin yerine kullanılabilmektedir.

aksamak ve **bozulmak**

Aksamak sözcüğü, *bir işin işleyişinin geri kalması* anlamına gelirken **bozulmak** sözcüğü *bir işin veya nesnenin işlevini yerine getirme özelliğini yitirmesi* anlamına gelir. Bu sözcükler söz konusu olan anlamları dikkate alındığında aradaki ince anlam farkı göz ardı edilerek birbirinin yerine kullanılabilmektedir. Bu farklılık, aşağıdaki örneklerde

daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır: *"Çamaşı makinesi bozuldu." ; "Ara verilince işler aksamaya başladı."*

büyümek ve **uzamak**

Büyümek, *eskisinden daha büyük olma durumu veya yetişmek* olarak tanımlanabilirken; bunun yerine bilgi eksikliğinden dolayı sıklıkla kullanılan **uzamak** sözcüğü *boyun uzun duruma gelmesi*ni ifade eder. Bu sebeple kullanımda, anlam olarak hangisinin kastedildiğine çok dikkat edilmelidir.

cadde ve **sokak**

Bir şehrin içindeki ana yollar **cadde** kavramı ile ifade edilirken; *caddeye göre daha dar ve küçük yollar* için **sokak** sözcüğü kullanılır. Bu iki sözcüğün anlam yakınlığından dolayı birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Ancak görüldüğü üzere, her iki kelime arasında anlam bakımından nüans vardır.

çalışkan, zeki ve **dâhi**

Anlamları karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılmanın en sık rastlanılan örneklerinden biri de **çalışkan, zeki** ve **dâhi** kelimelerinde ortaya çıkar. Oysa çalışkan *gayretli ve çalışan kişi*; zeki *çabuk ve kolay kavrayan* ve dâhi ise *dehâ sahibi olan, olağanın üstünde bir yetenek ve yaratıcılığı olan kimse* demektir. Bu sebeple farklı farklı anlamlara gelen bu üç kelimeyi biribirinin yerine kullanmak hatalıdır. Bu yüzden *"O çalışkan bir kızdı."; "O zeki bir kızdı." ; "O kız bir dâhi idi."* cümleleri arasındaki nüansa dikkat edilmelidir.

bot ve **çizme**

Aslı Fransızca olan **bot** sözcüğü ile Türkçe asıllı **çizme** sözcükleri de aslında biribirlerinden farklı özelliklere sahip iki nesne ismini karşılamaktadır. Çizme, *ayak bileğinden dize kadar çıkabilen bir çeşit ayakkabı ismi* iken; bot, *çizmeye göre daha kısa bir ayakkabı türünü* ifade eder. Bu sebeple bu ayakkabı türleri cümle içerisinde kullanılırken anlam farkı göz önünde bulundurulmalıdır.

dantel ve **işleme**

Dantel, *çoğunlukla tığ ile örülen ve ince ağ görünümünde olan örgü* isminin adı iken; **işleme** *şiş, tığ, iğne vb. araçlarla elde yapılan, örgü, nakış, oya gibi işlerin genel adı, el işi (T.S., 998)* için kullanılır. Aradaki bu anlam farkı dikkate alınmadan cümle kurulmaması gerekir. Bu sebeple *"Aylin'in çeyizindeki işlemeler göz alıcıydı."* cümlesindeki işleme sözcüğü ile *"Ayşe Hanım, bir yandan konuşuyor bir yandan da dantel örüyordu."* cümlesindeki dantel sözcüğü biribirinin yerine kullanılamaz.

dilemek, istemek ve **arzu etmek**

Büyük bir çoğunlukla hemen her kesim tarafından karıştırılan ve temelde her üçü de *istemek* anlamına gelen **dilemek, istemek** ve **arzu etmek** sözcükleri arasındaki ince anlam farkı, şu şekilde özetlenebilir: dilemek sözcüğü *kişinin kendisinden üstteki bir makamdan*[58] *bir şey istemesi*; arzu etmek *bir şeyin olması için şiddetli ve içten istek duymak*; istemek ise *bir şeyin olmasını temenni etmek* anlamlarına gelir. Bu durumu şu örnek cümlelerle açıklığa kavuşturabiliriz:

"Senin hep mutlu olmanı (Tanrı'dan) dilerim."

"Bu böreği de yemek ister misin?"

---

[58] Örneğin müdüründen, âmirinden veya Tanrı'dan.

“Bu sınavı kazanmayı gerçekten arzu ediyorum.”

düzelmek ve **iyileşmek**

Düzelmek ve **iyileşmek** sözcükleri de yanlış bir şekilde birbirinin yerine kullanılabilen ve farklı anlamlara gelen kelimelerdendir. Çünkü düzelmek sözcüğü *kötü bir durumun tekrar iyi duruma geldiğini* ifade etmek için kullanılırken iyileşmek sözcüğü *tekrar sağlıklı duruma gelmenin* ifadesi olarak kullanılır.

eleştirmek ve **yermek**

Eleştirmek ve **yermek** sözcükleri, her ne kadar aynı anlama geliyormuş gibi görülse de, aralarında anlam farkı vardır: eleştirmek sözcüğü *bir kişi veya durumun olumlu ya da olumsuz yönleri belirtilmek istendiği* zaman kullanılır. Oysa yermek sözcüğünde tamamen olumsuz bir ifade şekli vardır ve *bir kişinin veya durumun olumsuz özellikleri belirtilmek istendiğinde*, kötüleme amaçlandığında kullanılır.

eski ve **bayat**

Eski ve **bayat** sözcükleri de zaman zaman aynı durum ve nesneleri ifade etmek için birbirinin yerine kullanılmaktadır. Oysa eski *sözcüğü önceden beri var olanı; yeni olmayanı* dile getirirken; bayat sözcüğü Eski Türkçede her ne kadar Tanrı’ya atfedilen “Bâkî” sıfatını karşılasa da günümüzde *taze olmayan* şeyler için kullanılır.

ezgi ve **müzik**

*Nağme ve melodi*nin karşılığı olarak kullanılan **ezgi** sözcüğünün yerine daha genel bir kavramı ifade eden **müzik** sözcüğünün kullanılması yanlıştır. Öyle ki bazen *“Bir şarkının ezgisi…”* yerine *“Bir şarkının müziği….*” gibi yanlış ifadelere rastlanabilmektedir.

fiyat ve **ücret**[59]

Fiyat ve **ücret** sözcükleri de anlamları biribirine yakın olduğu için çok sık karıştırılan sözcüklerdendir. Oysa fiyat sözcüğü *bir şeyin para olarak karşılığı* iken, ücret sözcüğü *işgücü veya hizmetin karşılığı olan para*dır. Aradaki bu anlam farkı iki kelimenin de aslında birbirinden ne kadar farklı durumları karşıladığını ortaya koymaktadır.

fotoğraf ve **resim**[60]

Fotoğraf ve **resim** sözcükleri, her ne kadar aynı anlamı çağrıştırıyor gibi dursalar da aslında aralarında önemli bir fark vardır. Şöyle ki, fotoğraf sözcüğü *fotoğraf makinesi ile çekilen resimdir*. Ancak resim *kalem veya fırça gibi araçlarla insan elinin çizdiği, çeşitli varlıkların veya hayâl ürününün kâğıt, tuval vb.ne yansımasıdır.* Bu sebeple *"Sağlık raporu için benden iki resim istediler."* cümlesinin *"Sağlık raporu için benden iki fotoğraf istediler."* şeklinde düzeltilmesi gerektiği bilinmelidir.

gerekçe ve **mazeret**

Gerekçe, *herhangi bir şey için gerektirici olan sebep* iken; **mazeret** "*Kendini veya başka birini özürlü göstermek için ileri sürülen sebep (T.S., 1357)'tir.*

grip ve **nezle**

Aslı Fransızca olan **grip** (grippe) kelimesi ile aslı Arapça olan **nezle** kelimesi birbirine çok yakın anlamda birer hastalık türünün isimleri olmalarına rağmen aralarında ortaya çıkan belirtiler bakımından ince bir nüans vardır. Şöyle ki, grip için *"Yorgunluk, kırıklık, kas ağrıları ve*

---

[59] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 26).
[60] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 37).

ateşle beliren, bulaşıcı salgın hastalık" (T.S., 799) tanımı verilirken; nezle için *"Soğuk almaktan ileri gelen, burun akması, aksırma ile beliren hastalık" (T.S., 1473)* tarifi yapılır. İnsanlar grip ile nezleyi hep eş anlamlıymış gibi kullanır, aynı şey olduğunu zanneder. Oysa her ikisi de farklı hastalıklardır. Nezle hafif atlatılır. Grip ise aniden belirir ve ateş çıkar. Etrafa bulaşır, salgın haline gelebilir, yatağa düşürür. Nezle gibi ayakta atlatmak kolay değildir. Nezlede belirtiler genelde burun akması, halsizlik, göz yaşarması şeklinde olur. Grip olan kişi kendisini çok daha halsiz ve bitkin hisseder. Her yeri ağrıyormuş hissine kapılır.

giymek ve **takmak**

Çoğu zaman birbirinin yerine kulanılan **giymek** ve **takmak** fiileri arasında farklı nesneler için kullanılmaları bakımından fark vardır. Bu yüzden giymek fiili *giysi ve ayakkabılar için*; takmak sözcüğü ise *her tür takı için* kullanılmalıdır. Bu sebeple *"Şapka takılmaz; giyilir."*

eroin, **esrar** ve **kokain**

Özellikle çeşitli haber bültenlerinde anılan **eroin**, **esrar** ve **kokain** sözcükleri birbirine çok yakın anlamda oldukları için kullanım yerleri karıştırılabilmektedir. Bu karışıklığın ortadan kalkması için her üçünün sözlük anlamı da çok iyi bilinmelidir. eroin "*Morfinden kimyasal yolla elde edilen uyuşturucu bir madde" (T.S., 647)* esrar "*Hint kenevirinden çıkarılan ve kullanılacak miktara göre uyarıcı, sarhoş edici ve uyuşturucu etkileri olan bir* madde" (T.S., 654) ve kokain ise "*Koka yapraklarından çıkarılan uyuşturucu bir alkaloit" (T.S., 1195)'* tir.

felâket ve **âfet**

Felâket sözcüğü, Arapça kökenlidir ve *çok üzüntü ve acı veren büyük olay* anlamına gelir. **âfet** de Arapça bir sözcüktür. Ancak o, *doğanın sebep olduğu yıkım* anlamına gelir. Bu yüzden kavramlar

arsındaki bu farklılık göz önünde bulundurularak cümle kurulmalıdır. Sözgelimi *"Annemin rahatsızlanması bizim için büyük bir felâketti."* cümlesi ile *"Selin yol açtığı âfette pek çok kişi hayatını kaybetti."* cümlesindeki felaket ve âfet sözcükleri birbirinin yerine kullanılamaz.

gocuk, **manto**, **kaban**, **mont** ve **palto**

Gocuk, **manto**, **kaban**, **mont** ve **palto** kelimelerinin her biri, insanların soğuktan korunmak amacıyla üzerlerine giydikleri bir çeşit giysidir. Ancak bunlar, yerine getirdikleri işlev veya sahip oldukları biçimsel özellikler sebebiyle birbirlerinden ayrılırlar: gocuk, aslı Bulgarca olan ve *"İçi kürk, pelüş vb.den yapılan kalın ceket" (T.S., 767)* anlamına gelen bir sözcüktür. mantonun aslı Frasızcadır ve "*Kadın paltosu" (T.S., 1343)* demektir. kaban aslen Arapça olan, ordan İtalyancaya cabbanu ve oradan da Fransızcaya caban şeklinde geçmiş bir sözcüktür. Anlamı *"Kalçaya kadar uzunluğu olan, paltoya benzeyen üst giysisi." (T.S., 1019)*'dir. mont sözcüğünün aslı İngilizcedir ve General Mont-Gomery'nin adından kısaltılarak ortaya çıkmıştır. *"Kumaş veya deriden yapılan, genellikle belden kemerli, üstünde cepleri bulunan, gömlek veya hırka üzerine giyilen kısa, hafif giysi" (T.S. 1407)* anlamına gelir. paltonun aslı İngilizce paltok'tur. Oradan Fransızcaya paletot olarak geçmiştir ve *"Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi" (T.S., 1565)* anlamındadır. Aslında bu, saydığımız tüm giysilerin ortak adı olarak değerlendirilebilir.

haylaz ve **yaramaz**

Haylaz, *hoşa gitmeyen davranışlarda bulunan kimseler* için; **yaramaz** *söz dinlemeyen çocuklar* için kullanılır. Yani aralarında daha çok nitelendirildikleri kişiler bakımından fark vardır.

hüsran, **hüzün** ve **üzüntü**

Hüsran, **hüzün** ve **üzüntü** sözcükleri de anlamları birbirine çok yakın olan ama aralarında kullanım yerleri bakımından fark olan kavramlardır. Çünkü hüsran *daha çok olması umulan bir şeyin beklenilmeyen bir sonuçla bittiği durumlarda* kullanılır. hüzün *kişinin üzüntüsünü içinde yaşaması, iç kapanıklığı* anlamındadır. üzüntü ise daha genel bir anlamı ihtiva eder ve bu ikisini de kapsar : *İstenmeyen durumların olmasından doğan iç tedirginliğidir*.

ısı ve **sıcaklık**

Isı, *sıcaklığın artmasına sebep olan fiziksel enerji*, **sıcaklık** *ölçülebilen ısı derecesidir*. Bu sebeple birisi, birisinin sonucu olarak ortaya çıkan bu kavramlar birbirine karıştırılmamalıdır.

ıslahat ve **inkılâp**

Islahat, *eskisinden daha iyi duruma getirmek için yapılan düzenleme, değişiklik, devrimdir*. **inkılâp** ise *bir durumdan başka bir duruma geçiştir.* Örneğin *"yazı inkılabı"* .[61]

istihbarat alma ve **haber alma**[62]

İstihbarat alma ve **haber alma** kelime gruplarının her ikisi de, *yeni öğrenilen bilgiler* anlamındadır. Ancak bunların Türkçede kazandığı anlam günümüzde biraz farklıdır. Çünkü "istihbarat"ta biraz daha gizliliğe dair bir durum vardır; "haber"de ise herkesin duymasında sakınca olmayan bilgilerin ifşası söz konusudur. Tabii bu, kelimelerin kullanım yerlerine göre de değişir. Ama genel anlamda gizlilik gerektiren işler için istihbarat kelimesi kullanılır.

---

[61] Önceden Arap harfleri kullanılmakta iken, 1 Kasım 1928 Harf İnkılabı ile Latin harflerine geçilmiştir.
[62] Ömer Asım Aksoy, Dil Yanlışları, 1980: 258.

kahkaha atmak ve **gülümsemek**

Kahkaha atmak ve **gülümsemek** fiilerinin her ikisi de, kişinin mutlu olmasından sonra verdiği bir tepkidir. Ancak kahkaha atmak da sesli bir tepki varken; gülümsemek de sadece dudakla verilen bir tepki söz konusudur. Bu yüzden bunların kullanım yerlerine dikkat etmek gerekmektedir.

kişilik, kimlik, mizaç ve **karakter**

Birbirine çok yakın anlamda olan, ancak önemli farklılıklarla birbirlerinden ayrılan önemli kavramlardan bir kaçı da, **kişilik, kimlik, mizaç** ve **karakter**dir. Çünkü bu kavramların her biri aslında farklı farklı anlamlara gelmektedir: Kişilik, *bireyleri birbirinden ayırt eden, aynı durumda aynı etkilere büyük oranda aynı tepkilerin verilmesine yol açan, kararlılık özelliği gösteren duygu, düşünce ve davranış bütünlüğüdür.* Kimlik *kısaca "Ben kimim?" sorusuna verilen cevaptır.* Mizaç *kişiliğin duygusal boyutunu oluşturur ve kişinin çeşitli duygusal tepkileri, herhangi bir duruma nasıl yaklaştığı, çabuk heyecanlanıp heyecanlanmadığı gibi özellikleri buna bağlıdır.* Karakter *ise kişiliğin daha çok toplumsal boyutunu oluşturur ve kişinin içinde yaşamış olduğu toplumun mevcut değerlerini benimseyip, ona uygun davranıp davranmadığı buna göre belirlenir.*

keşif ve **icat**

Anlamları birbirine yakın olan **keşif** ve **icat** sözcükleri arasındaki fark, şu şekilde açıklanabilir: Keşif *aslında var olan ama var olduğu bilinmeyen şeyin ortaya çıkarılması*; icat ise *yeni bir şey bulma, buluş* anlamındadır.

kışkırtmak ve **özendirmek**

Zaman zaman birbirinin yerine kullanılan ve karıştırılan sözcüklerden olan **kışkırtmak** ve **özendirmek** fiilleri aslında birbirine zıt mânâlardadır. Çünkü kışkırtmak, *bir kimseyi kötü bir şey yapmak üzere hareke geçirmek* iken; özendirmek *kişiyi olumlu bir şey yapmak üzere teşvik etmek*tir.

kürsü ve **masa**

Kürsü ve **masa** kelimeleri arasında, kullanım yerlerine dikkat edilmesi gereken bir nüans vardır: kürsü *daha çok bir konuşma yapmak üzere topluluğa hitap eden kimselerin önünde durdukları yüksekçe yer* anlamındadır. Bunun yerine masa sözcüğü kullanılamaz. Çünkü masa *ayakları ve bu ayakların üzerinde düz bir zemini olan mobilyadan herhangi bir gereçtir.* Ama kürsü, masanın belli bir işlevi yerine getirmek üzere tasarlanmış özel bir şeklidir.

konferans, panel ve **sempozyum**

Katılımcılarının bile anlamında tereddüt ettikleri ve aralarındaki farkın ayrımına varamadıkları sözcükler arasında **konferans, panel** ve **sempozyum** da vardır. Bunların arasındaki mânâ farkı şu şekilde izah edilebilir: Konferans *"Belli bir konu hakkında dinleyenlere bilgi vermek üzere yapılan konuşmadır";* panel*, "Dinleyiciler önünde, seçilmiş bir konuşmacı grubunun bir konuyu tartışmak amacıyla düzenlediği toplantı, açık oturum" (T.S., 1567);* sempozyum *"Belli bir konuda çeşitli konuşmacıların katılımıyla düzenlenen bilimsel ağırlıklı toplantı, bilgi şöleni"dir. (T.S., 1729)*

kutlama ve **anma**

Kutlama, *önemli bir olayın yıldönümü dolayısıyla yapılan törendir*. **anma** ise *özellikle ölmüş bir insanı hatırlamak için yapılan törendir*. Bu sebeple, kurulan cümlelerde veya bu gibi törenlerin organizasyonunda bu önemli anlam farkına dikkat edilmelidir.

laçka ve **laubali**

Laçka, mecazî olarak *gevşemiş, düzeni bozulmuş* mânâsını karşılar. Bu anlamından hareketle *gevşek, belli toplum kurallarını önemsemeden hareket eden insanlar* için kullanılan bir sıfat olmuştur. **laubali** ise *özellikle muhâtâp olunan kişi ile teklifsizce senli-benli veya aşırı samimi olan kimseler* için kullanılan bir sıfattır.

lehçe, şive ve **ağız**

Lehçe, "*Bir dilin bilinen ve takip edilebilen tarihinden önceki karanlık bir devrinde kendisinden ayrılan; ses ve şekil özellikleri bakımından büyük ayrılıklar gösteren kolu"*; **şive** "*Bir dilin bilinen tarihî seyri içinde o dilden ayrılmış olan, bazı ses ve şekil farklılıkları gösteren kollarına" denir.* **ağız** "*Bir şive içerisinde mevcut olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollarına veya bir dilin çeşitli bölgelerine göre değişen söyleyiş özelliğine" denir.* Dilbilimine ait bu kavramlar, çoğunlukla yakın anlamlarından dolayı birbiriyle karıştırılmaktadır. Bu karışıklık her bir kavram için bir örneğin akılda tutulması ile giderilebilir: Yakutça Türkçenin lehçesi, Özbekçe şivesidir ve Güneydoğu Anadolu Bölgesine ait söyleyiş özellikleri Türkçenin ağız özellikleridir.

leke ve **kir**

Leke kirliliği gösteren izdir; **kir** ise herhangi bir şeyin üzerinde oluşan pisliktir. Bu sebeple leke ve kir sözcükleri birbirinin yerine kullanılmamalıdır.

mahkeme ve **dava**

Mahkeme ve **dava** kavramlarının da, özellikle televizyonlardaki çeşitli dizilerde veya programlarda anlamlarını bilmemekten veya karıştırmaktan dolayı birbiri ile yer değiştirilerek kullanıldıkları görülmektedir. Oysa mahkeme "*Hüküm verilen yer, yargı yeri"* anlamına gelirken; dava "*Korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurma." (T.S., 476)* anlamına gelir.

manikür ve **pedikür**

Fransızcadan dilimize geçen **manikür** ve **pedikür** kavramlarının her ikisi de insan bakımı ile ilgilidir. manikür *el bakımı;* pedikür ise *ayak bakımı* ile ilgili olduğu için aslında anlamları birbirinden tamamen farklıdır.

oklava ve **merdane**

Oklava, *hamur açmakta kullanılan ince silindir şeklindeki değnektir.* **merdane** ise *yine hamur açmakta kullanılan silindir şeklindeki kalın oklavadır.* Yani iki sözcük arasında kalınlık-incelik bakımından fark vardır. Bu farka da kelimeleri cümle içinde kullanırken dikkat etmek gerekir.

öküz ve **dana**

Öküz ve **dana** sözcükleri, birbirine sık karıştırılan kelimelerdendir. Ancak her ikisi de büyükbaş hayvan ismi iken farklı anlamlara

gelmektedir: Öküz "*erkek sığır*", dana ise *"İneğin, sütten kesilmesinden bir yaşına kadar olan erkek yavrusu." (T.S., 471)*

padişah ve **kral**

Padişah, *Osmanlı İmparatorluğunda bugünkü mânâda devlet başkanına verilen isimdi.* Bunun yerine dönem dönem sultan, hükümdar sözcükleri de kullanılmıştır. **kral** da *padişahın Batılı ülkelerdeki karşılığıdır bir anlamda* . Bu yüzden Osmanlıdaki bir devlet başkanından bahsedilirken *kral* kavramını kullanmak ne kadar yanlışsa, Batıda bir kraldan bahsedilirken de *padişah* kavramını kullanmak bir o kadar yanlıştır.

pahalı ve **yüksek**

Pahalı *değeri, fiyatı yüksek olan* anlamındadır. Bunun yerine bu anlamın bir bölümünü karşılayan **yüksek** sıfatını kullanmak yanlıştır.

papyon ve **kravat**

Papyon, dilimize Fransızcadan geçmiş bir kelimedir. (papillon) Aslında bir nevi boyun bağıdır. Ancak şekil itibariyle kelebeği andırır ve gömleğe çengel veya lastikle tutturulur. **kravat** da Fransızcadan (cravate) geçmiş bir sözcüktür ve Türkçedeki karşılığı *boyun bağı*dır. Bu sebeple birbirinden şekil olarak ayrılan bu iki giysi aksesuarını birbirine karıştırmamak gereklidir.

patent ve **telif**

Patent, *bir kişinin yaptığı buluşun veya o buluşun her türlü kullanma hakkının o kişiye ait olduğunu gösteren belge* anlamındadır. Buna çok benzeyen **telif** (hakkı) sözcüğü ise *herhangi bir sanat eserini yaratan kişinin bu eserden doğan haklarının tümü* anlamına gelir.

puan ve **not**

Puan, *bir kişinin kendisine uygulanan sınavda gösterdiği başarı değeri* veya *o soruların sayı olarak değeridir*. **not** ise *öğrencilerin ne öğrenip ne öğrenmediklerine dair kanıyı gösteren sayı veya derecedir.* Bu yüzden öğrencini derste yapılan testten aldığı puan, karneye not olarak yansır.

saray, köşk ve **şato**

Saray, daha çok Osmanlı kültürüne ait bir kavramdır ve *içinde hükümdarların yaşadığı büyük görkemli yapılardır*. **Köşk** *bahçe içerisinde yapılmış süslü evdir.* **Şato** da sarayın bir nevi Batılı kardeşi gibidir. Ancak o etrafı sur ve kalelerle çevrili olan ve derebeyleri ağırlayan bir yapıdır. O yüzden bu kavramlar anlamları bilinerek ve birbirine karıştırılmadan kullanılmalıdır.

sarhoş ve **ayyaş**

Sarhoş ve **ayyaş** sözcükleri, birbirine karıştırılmamalıdır. Çünkü sarhoş *herhangi bir keyif verici maddeden dolayı kendini bilmeyecek duruma gelen kimseler* için kullanılırken; ayyaş *içkiye düşkün kimselerin* sıfatıdır.

sayı ve **rakam**

Sayı *sayma, ölçme, tartma gibi işlerin sonunda bulunan birimlerin kaç olduğunu anlatan sözdür*; **rakam** ise *sayıları göstermek için kullanılan işaretlerden her biridir ve bu işaretlerle yazılmış sayıdır.*

sıcak ve **kaynar**

Sıcak, *yakmayacak derecede ısısı olan*; **kaynar** ise *ısısı yakacak derecede olan, çok sıcak* anlamındadır. Yani bir anlamda biri diğerinin

pekiştirmeli sıfatı olan bu iki kavramı doğru anlamlarda, doğru yerlerde kullanmak gerekir.

şapka, kasket ve **takke**

Şapka, kasket ve **takke,** insanların kafalarına taktıkları aksesuardır. Ancak arada ufak da olsa farklılıkl vardır: Şapka *"Keçe, hasır gibi maddelerden yapılan başlık"*; Kasket *"Genellikle erkeklerin giydiği, önü siperli başlık"*; Takke *"İnce kumaştan ve çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık*"tır. Bir de şapka türü zannedilen ancak aslında şapka yapımında kullanılan bir çeşit kumaş olan *fötr* de bu sözcüklerle karıştırılabilmektedir.

şarkı ve **türkü**

Bazen **şarkı** yerine **türkü,** türkü yerine de şarkı sözcükleri kullanılarak bir anlam karışıklığına yol açılmaktadır. Ancak her ikisi de, ezgili ses dizisi olan bu kavramlardan şarkı biraz daha geneli ifade eden ve *insanda çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizi*si anlamında iken; türkü *hece ölüçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume* anlamındadır.

şimşek ve **yıldırım**

Çoğu zaman *çizgi biçimindeki geçici ışık olan* **şimşek** ile *şimşekten sonra görülen elektrik boşalması olan* **yıldırım** kavramları birbiri ile karıştırılmaktadır. Ancak yıldırım düşer; şimşek ise çakar.

trajedi ve **dram**

Trajedi ve **dram** sözcükleri, Türkçeye Fransızcadan geçmiştir. Bunların her ikisinde de acıklı bir yön olduğu için, birbirinin yerine kullanılabilmektedir. Ancak trajedi *konusunu tarihî olaylardan veya*

efsanelerden alan ve acıklı bir sonu olan tiyatro eseri iken; dram *acıklı olayları bazen güldürücü yönlerini de katarak anlatan oyun türüdür.*

tüfek ve **silah**

Tüfek *bir silah türüdür, savaş veya avda kullanılır*. **Silah** *savunma veya saldırma amaçlı kullanılan bu türden araçların genel adıdır*. Demek ki işlev ve genellik-özellik bakımlarından birbirinden ayrılan bu sözcüklerin kullanımına dikkat edilmelidir.

üniforma ve **forma**

Üniforma, *aynı işi yapanların giydikleri ve tüzükle belirtilmiş giysidir.* **Forma** ise *aynı mesleği veya işi yapanların, ya da öğrenci, sporcuların vs. giydikleri tek tip giysidir.* Ancak formada belli bir tüzükle belirtilme şartı yoktur.

yuvarlak ve **daire**

Aynı şekli çağrıştırdıkları ve dolayısıyla aynı anlama geldikleri düşünülen **yuvarlak** ve **daire** sözcükleri sıklıkla karıştırılan sözcüklerdendir. Oysa yuvarlak, *top veya küre biçiminde olan* anlamındadır. Daire ise *bu yuvarlağın veya çemberin içinde kalan düzlem parçasıdır.*

yaldız ve **yıldız**

yaldız ve **yıldız** hem ses benzerliği hem de anlam yakınlıkları ile birbirlerine karıştırılan sözcüklerdendir. Ancak yaldız *bir takım eşyalara altın veya gümüş rengi vermek için kullanılan madde ile yapılan süs* anlamındadır. Yıldız ise *gökyüzünde görülen ışıklı cisimdir*.

Bu konu ile ilgili olarak daha önce pek çok bilim adamı ve yazar, çeşitli çalışmalar yapmış ve bu yolla fikir beyan etmişlerdir. Bu çalışmalardan birinde aralarında anlam bakımından nüanslar bulunan kelimelere,

1. Örnek

"târiz" (dokundurma , dokunacak söz söyleme, taş atma)
"muâhaze" (bir işin hatalarını ortaya koyma , tenkid etme)
"takbih" (çirkin görme , ayıplama , yapılan işi beğenmediğini bildirme)
"tevbih" (paylama , azarlama, tekdîr etme)
"istihkar " (hor görme , aşağı gözle bakma , küçümseme)
"tezyif" (bir kimseyi veya şeyi aşağılık ve değersiz gösterme, alaya alma, karikatürize etme)

2. Örnek

"tecziye" (cezalandırma)
"tenkil" (başkalarına ibret olacak bir ceza verme)
"te'dip" (edeplendirme , terbiye verme)

3. Örnek

"tel'in" (lanetleme, lanet okuma)
"bühtân" (birine yalandan bir şey kondurma, iftira)
"tezvir" (ara bozmak kastıyla yerip çekiştirme, kovculuk, yaslan dolan)
"terzil" (rezil rüsva etme)
"tekfir" (birinin kafirliğine hükmetme) şeklinde örnekler verilirken (Özdoğru, 1958: 94-98); bir başka çalışmada da aynı anlama geliyormuş gibi birbirinin yerine kullanılan, ancak aslında aralarında kullanım yeri bakımından farklılık bulunan kelimelere,

"**felâket**: Büyük zarar ve sıkıntılara yol açan olay veya hâl
âfet: Önlenmesi insanın elinde olmayan büyük felâket

belâ: Dışarıdan gelen ve savuşturulması güç olan pek zorlu ve sıkıntılı hâl

kaza: Kimsenin elinde olmadan ansızın meydana gelen zararlı olgu

musibet: Büyük zararlara yol açan ve kolay kolay savuşturulamayan hâl

bâdire: Beklenmedik bir zamanda ortaya çıkan büyük tehlike

varta : tehlikeli durum

nikbet: Bir kimsenin mevkiinden düşmesi.

ağırbaşlılık: İnsanın davranışlarında aşırılık ve hafiflik bulunmaması hâli

vakar: İnsanı başkalarına saydıran ağırbaşlılık

temkin: Arayıp sormadan hüküm vermemeyi ve işe girişmemeyi sağlayan ağırbaşlılık

ciddilik(ciddiyet): Bir kimsenin veya bir şeyin hafifliği, yapmacığı, yalanı olmaması, doğruluğuna güvenilir olması hâli

basit: Hiçbir özelliği olmayan veya yapılışı, karakteri dümdüz olan.

bayağı(Adil) : Benzerlerine çok rastlanan ve değeri düşük olan

harcıâlem: Herkesçe kullanılan, kullanılabilen.

müptezel: Pek harcı âlem olduğu için aşağılık görülen.

basma kalıp: Olduğu gibi alınıp üzerinde kafa yormaksızın tekrarlanan söz,düşünce

beylik: Herkesçe kullanılan basma kalıp.

örnek: Numune, misal ve model anlamlarında kullanılır.

nümune: Bir bütünün niteliği hakkında fikir vermek için gösterilen parça.

numunelik: Numune olarak ayrılan

misal: Bir fikri daha çok açıklamak üzere ileri sürülen olgu veya şey.

model: Bir şey meydana getirilirken benzetilmek üzere göz önünde3 tutulan başka bir şey .

kopya: Bir şeyin baka baka yapılan tıpkısı.
suret: Bir yazı metninin kopyası
maket: Heykel, bina gibi taslak halindeki şeylerin küçük bir örneği

sebep: Bir olayı veya durumu gösteren şey.
sâik: İnsanı bir davranışa zorlayan manevî sebep
vesile: Sebep diye anılan şey
bahane: Gerçek sebebi gizlemek için ileri sürülen sebep." şeklinde çeşitli örnekler sıralanmıştır (Muallimoğlu, 1999: 460).

2.2. NÜANSLARLA İLGİLİ YANLIŞLAR

Özellikle sözlüklerde, herhangi bir sözcüğün karşısına o kelimeyi ifade ettiği düşünülen yakın anlamlı başka kelimeler yazılır . Oysa Türkçede pek çok kelime, gerek deyimler içerisindeki kullanımlarıyla olsun, gerekse içinde öğütüldüğü kültürün getirdiği alt yapı ile olsun zaman içerisinde farklı anlam incelikleri kazanmıştır. Yani bazı kelimelerin anlamları aynı olabilir; ancak bu tür kelimelerin aynı anlama geliyor olmasından çok, kullanım yerlerinde kazandığı anlam inceliklerine dikkat edilmesi gerekir. Nasıl ki *temiz kalpli* yerine *pak kalpli* denilemezse, *bahtı kara* yerine de *bahtı siyah* denemez.

"Kelimeleri kökenleri yüzünden suçlu ilân edip kulanımdan düşürmek, yakın anlamlı kelimleri topluca yok saymak, kültürümüzün taşıyıcısı konumundaki dilimize zarar verir. Aralarında ince anlam farkı bulunan kelimelerin işaret ettiği anlamı belirleme konusundaki bilgisizlik ve dikkatsizlik ise Türkçeyi yanlış kullanmaya yol açmaktadır." (Özkan, 2005: 18)

O yüzden bu kelimeler söz konusu olduğunda bunların anlamları yanında, kullanım yerleri ve durumlarına bakılmalıdır.

"Dilde yaşayan her kelimenin kendine hâs anlamı ve kullanılma yeri vardır. Bir kelimeyi sözlük anlamı aynıdır diye diğerinin yerine koymamak gerekir. Aralarında nüans olan kelimelerden sadece birini tercih edip, diğerlerini unutulmaya terk etmek de doğru değildir." (Özkan, 1995: 975)

Bu konu ile ilgili olarak günümüz şartları ve özenti kullanımlarla yaygınlaşan dil anlayışı hesaba katılırsa şu örnekler yazılabilir:

ad ve **isim** sözcükleri*, herhangi bir varlığı anlatmaya yarayan söz* anlamındadır. Ad, isim sözcüğünün Türkçe kökenli olanıdır. Kelimelerin, içine yerleştikleri deyim veya söz gruplarıyla anlam kazandıkları ortadadır. Bu yüzden *adı batsın* deyimi, *ismi batsın* şekline getirilemeyeceği gibi, *isimini cismini bilmemek* deyimi de *adını cismini bilmemek* şeklinde kullanılamaz.

mesken ve **konut** kelimelerinin her ikisi de aslında *içinde yaşanılan yer, ev* anlamındadır. Ancak bunların cümle içerisindeki kullanımları düşünüldüğü zaman, aralarındaki anlam inceliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü Arapça kökenli bir sözcük olan mesken, eski dilde tam olarak ev sözcüğünü karşılasa da günümüzde biraz daha olumsuz bir anlam yüklenmiş gibidir. Konut sözcüğü de sonradan türetilen kelimelerdendir. Bunda da, biraz daha resmî veya ticarî bir anlam vardır. Örneğin "konut kredisi" yerine "mesken kredisi" denilemez veya *"Burası onun, yaz kış meskeni oldu."* cümlesi, *"Burası onun yaz kış konutu oldu."* şeklinde ifade edilemez. Edilse bile daha önce belirtilmek istenen anlamın dışında bir anlam ortaya çıkmış olur.

izlemek ve **seyretmek,** *bir şeyin oluşumunu veya durumunu takip etmek, bakmak* anlamlarına gelir. Ancak *"Kadın, çocuğu gözleriyle izledi."* cümlesi *"Kadın çocuğu seyretti."* şeklinde kurulamaz. Çünkü birinci cümlede anlam, birinin belli bir işi (izlemek) daha detaylı yaptığı

izlenimini verirken; cümle ikinci şekilde kurulursa kadının çocuğun söz konusu andaki tüm davranışlarını genel anlamda gözlediği anlamı çıkmaktadır.

kapılanmak ve **intisap (etmek)** sözcüklerinin biri Türkçe, diğeri de Arapça'dır. Her ikisi de aslında, *bir yere (işe, eve vs.) girme, bağlanma* anlamındadır. Ancak bu sözcüklerin Türkçe kökenli olanı, insanlar için kullanılmaz. Bunun için doğru seçim, Arapça kökenli olanı kullanarak yapılır. Bu yüzden bu ince farkı bilmeden kurulan cümleler, hem çok büyük bir anlatım bozukluğuna yol açmakta; hem de kaba bir söyleyiş tarzı doğurabilmektedir. Söz gelimi, *"Itri saraya intisap etti"* ve *"Köpek kasaba kapılandı."* cümlelerinde kapılanmak ve intisap etmek birbirinin yerine kullanılamaz.

nedeniyle – münâsebetiyle / **dolayısıyla – yüzünden - ötürü** sözcükleri, anlam benzerliklerinden dolayı birbiriyle sık sık karıştırılırlar. Ancak bunların her birinin kullanım yerleri farklıdır. Örneğin *"Bayram münâsebetiyle maçlar ertelendi.*" cümlesinde münasebetiyle değil de, yüzünden denseydi sanki bayram, bu işe sebep olan kusurlu tarafmış gibi anlaşılabilirdi. Bu yüzden herhangi bir şeye sebep olan ve ortada var olan bir durum belirtilmek, bunun sebebi açıklanmak istendiğinde bu sözcük kullanılır. Yani burada bir durumun sebebi olumlu ya da olumsuz bir anlama yol açmadan sebep-sonuç ilişkisi sunacak şekilde verilir. Ama *"Bunlar hep senin yüzünden başıma geldi."* cümlesinde suçlayıcı ve durumu olumsuz bir yargı ile belirterek ortaya koyma vardır. Bu sebeple bu sözcüklerin kullanım yerlerine dikkat edilmelidir.

baş ve **kafa** sözcükleri, özellikle insanlar için kullanılan ve *gövdenin üst kısmı* anlamına gelen kelimelerdir. Ancak bunların çeşitli kavram, deyim ve söylemlerde kazandığı mecazî kullanım şekli, onların her durumda birbirlerinin yerine kullanılma şansını ortadan kaldırmıştır.

Örneğin *kafayı bulmak* deyimi *çok fazla içki içmekten dolayı ortaya çıkan sarhoşluk* durumunu ifade eden bir deyimdir. Nasıl ki bu deyim, *başı bulmak* şeklinde ifade edilemezse*; "Beni kendi sorunlarımla baş başa bırakın."* cümlesi de *"Beni kendi sorunlarımla kafa kafaya bırakın."* şeklinde ifade edilemez.

kara ve **siyah** sözcüklerinin her ikisi de, temelde koyu bir renk çeşidinin ismidir. Yalnız, siyah sözcüğü Türkçe kara sözcüğünün Farsça karşılığıdır. Ancak bunların kullanım yerleri göz önünde bulundurulduklarında aralarında bir nüans olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, *"Ela gözlü siyah kaşlı kadın yaklaşıyor."* cümlesinde kara sözcüğü yerine siyah sözcüğü getirildiğinde, ifade edilmek istenen anlamda herhangi bir değişiklik olmaz. Ancak *"Ağlama, karalar bağlama."* ifadesi *"Ağlama, siyahlar bağlama."* şeklinde söylenirse daha önceki etkili söyleyiş biçimi ortadan kalkar. Tıpkı bunun gibi *"Gazeteler kara haberlerle dolu."* cümlesinde de siyah sözcüğü kullanılamaz. Görüldüğü gibi her iki sözcük, her ne kadar aynı anlama geliyor olsa da kullanım yerlerine göre tek bir ifade şekline sahip olabilirler. Buradan, kara kelimesinin daha çok anlamın kuvvetlendirilmek veya etkili hâle getirilmek istendiğinde ve daha çok mecazî anlamlar söz konusu olduğunda kullanıldığı sonucu çıkartılabilir.

beyaz ve **ak** sözcüklerinde de kara ve siyah sözcüklerindeki durum söz konusudur. Her ikisi de siyahın zıddı olan açık rengi karşılayan sözcüklerin kullanım yerleri, onların anlamlarındaki kuvvetli veya zayıf yönleri ortaya çıkarmaktadır. Örneğin *"O gün beyaz bir gömlek giymişti."* cümlesi, *"O gün ak bir gömlek giymişti."* şeklinde ifade edilince anlamda çok büyük bir değişiklik olmamaktadır. Ancak *"İngilizceyi öğrenebilmek için akla karayı seçti."* cümlesi, *"İngilizceyi öğrenebilmek için beyazla karayı seçti"* şeklinde ifade edilememektedir veya *"Saçlarına ak düşmüş."* cümlesi, *"Saçlarına beyaz düşmüş."* şeklinde

ifade edildiğinde anlatım zenginliği ortadan kalkmaktadır. Görüldüğü gibi tasfiye hareketlerinin bir sonucu olarak, kelimelerde ırkçılık yapılarak ayırt edilmesi veya yerine Türkçe karşılıklar bulunmaya çalışılması, Türkçe kökenli olanlarının kullanılmaya zorlanılması ifade gücünü çok zayıflatmakta; etkili anlatımı ortadan kaldırmaktadır. Bu yüzden herhangi bir kelimeyi dilden atmakla, onun zaman içerisinde kazandığı anlatım gücünü ve yerleşmiş köklerini kazımanın mümkün olmadığı unutulmamalıdır.

sene ve **yıl** sözcüklerinin her ikisi de *üç yüz altmış beş günlük zaman dilimi* için kullanılabilir. Çünkü her ikisi de aynı anlama gelmektedir. Ancak bu sözcüklerin kullanım yerlerine bakıldığında, şöyle bir durum ortaya çıkar: Sözcüklerin içine yerleştiği bazı terim ve ifadeler vardır. Bu durumda bu iki sözcük, sırf aynı anlama geliyor diye, bu tür ifadelerin içinde birbiriyle yer değiştiremez. Örneğin “yılbaşı”, “yıl dönümü” gibi ifadeler yerine “senebaşı”, “sene dönümü” getirilemez.

yüz ve **sima** *insan suratı, çehresi* için kullanılır. Sima, Farsça bir sözcüktür. Her iki sözcük aynı anlamı karşılıyor olsa da, bunların kullanım yerleri farklıdır. Sima sözcüğünde biraz daha geneli, kişinin dış yapısının bütününü kapsayan bir anlam vardır. Sözgelimi, *“Çocuğun siması oldukça değişmiş.”* cümlesi ile *“Çocuğun yüzü oldukça değişmiş.”* cümlesi aynı şeyi ifade etmemektedir. Birinci cümle çocuğun bütün görünümünde gerçekleşmiş bir değişikliği vurgularken; ikinci cümle çocuğun sadece yüzünde meydana gelen değişiklikten bahsetmektedir. Kullanımda, zaman zaman ortaya çıkan bu tür anlam inceliklerine dikkat edilmelidir.

beden ve **vücut** sözcükleri, *insan veya hayvan gövdesi* anlamına gelir. Ancak *oluşmak, meydana gelmek* anlamındaki *vücuda gelmek* fiili, *bedene gelmek* şeklinde söylendiğinde kimse bunun ne anlama

geldiğini anlayamaz. Ya da ilköğretimdeki “Beden eğitimi dersi”, “Vücut eğitimi dersi” şeklinde söylenemez.

kalp ve **yürek**, *vücuttaki kanı temizleyen organın ismini* karşılar. Her ikisinin de zaman içinde kazandığı mecazî anlamlar vardır. Bu durumda sırf Tükçe diye, kalbin kullanıldığı her yere yürek sözcüğünü getirmek, ifadeyi fakirleştirmektedir. Örneğin, *“Kızın kalbini kırdın.”* cümlesinin, *“Kızın yüreğini kırdın.”* şeklinde ifade edilmesi anlamı daraltır.

yel ve **rüzgâr**, *esinti* anlamına gelen iki sözcüktür. Yel, Türkçe; rüzgâr ise Farsça kökenlidir. Ancak aynı anlama geliyorlar diye yel değirmeni; rüzgâr değirmeni şekline ; rüzgar gülü de yel gülü şekline getirilemez.

harp ve **savaş** *taraflar arasında yapılan silahlı mücadele* anlamındadır. Ancak Arapça harp sözcüğüne karşılık olarak türetilen savaş sözcüğü, bu kelimenin kullanıldığı her yerde kullanılamaz. Örneğin; *harp okulu, harp akademisi*.

beğeni ve **zevk,** hoşlanmak, güzeli çirkinden ayırt etme yetisi anlamındadır. Beğeni, Arapça zevk sözcüğüne karşılık olarak türetilmiştir. Ancak *zevkten dört köşe olmak* deyimi *beğeniden dört köşe olmak* şeklinde ifade edilemez.

fikir ve **düşünce** bir anlamda *dış dünyanın insan zihnine yansıması* olarak tanımlanabilir. Bu iki sözcüğün, aynı anlama geliyor olsalar bile birbirinin yerine kullanılamayacak olmaları, çeşitli örneklerle ortaya konabilir. Sözgelimi, *“Ayşe’ye bu konuda bir düşünce vermelisin.”* değil; *“Ayşe’ye bu konuda bir fikir vermelisin.”* denir.

Görüldüğü gibi bir dilde aynı anlama gelen birden fazla kelime olması, kökenleri yabancı kaynaklı olsa bile, onu daha zengin bir dil haline getirmektedir. Bunun, Türkçenin bir ayıbı veya kusuru gibi görülerek bu tür kelimelerin dilden atılmaya çalışılması ile dile mâl olmuş pek çok kelimenin içine yerleşmiş kültür, alt yapı ve birikim de süpürülmüş olmaktadır. Oysa dillerinde aynı anlama gelen birden fazla sözcük bulunması, pek çok kültür, ülke için bulunmaz bir nimettir. Ancak bu tür sözcükler her ne kadar dilden atılmaya çalışılsa da, onların kültürün taşıyıcısı olma özelliği inkâr edilemez bir gerçektir.

2.3. YAZILIŞLARI BİRBİRİNE YAKIN OLAN KELİMELERİ BİRBİRİNİN YERİNE KULLANMA YANLIŞLARI

Türkçede yazılışları birbirine yakın olmadığı halde anlamları birbirine yakın olduğu için karıştırılan sözcükler dışında; anlamları birbirine yakın olmadığı halde sesçe birbirine yakın oldukları için karıştırılan sözcükler de vardır. Bu bölümde değerlendirilebilecek olan sözcükler içerisinde Türkçe kökenlileri dışında dilimize yerleşmiş Batı kaynaklı veya Arapça ve Farsça kökenlileri de vardır.

Bu konuyla ilgili araştırmacılar çeşitli araştırmalar yapmış ve belli bazı kelimeleri tespit etmişlerdir[63].

Çalışmamızda konuyu etraflıca ele almak için bu konuda daha önce yapılmış çalışmalar dışında, günlük hayattan derlenenlerle şu tespitler ortaya konulmuştur:

---

[63] Bu çalışmaların ilklerinden ve en kıymetlilerinden biri, Ömer Asım Aksoy'un "Dil Yanlışları"dır. Detaylı bilgi için bkz. Ömer Asım Aksoy, Dil Yanlışları, 1980 İstanbul : Adam Yayınları.

2.3.1. Türkçe Kelimelerde Yapılan Yanlışlar

anlatı ve **anlatım** sözcükleri de birbirinden çok farklıymış gibi görünmese de aslında ikisinin kullanıldığı cümlelerde anlam tamamen başkalaşmaktadır. Çünkü anlatı *"hikâye etme, tahkiye etme "* anlamına gelir. Oysa anlatım *"herhangi bir durumu (duygu, düşünce..) sözlü veya yazılı olarak dile getirmedir."* Bu sebeple *"Kızın konuyu özetlerken ki anlatı tonunu beğenmedim."* cümlesinde anlatı yerine anlatım sözcüğü tercih edilmelidir.

antlaşma ve **anlaşma** sözcükleri biçim olarak çok büyük bir fark arz etmemekte, sanki birbirinin aynıymış gibi görünmektedir. Bu sebeple sık sık birbirleriyle karıştırılmaktadır. Her ikisi de temelde uzlaşma anlamına geliyor olsalar da yapılan uzlaşmanın çeşidi veya biçimi bakımından arada anlam farkı vardır. anlaşma *"herhangi bir konuda uyuşma, anlaşmak işi"*dir. antlaşma ise *"devletler arasında yapılan çeşitli konularda uzlaşmaya vardıklarını gösteren bir nevi söz belgesidir."* Bu *sebeple "Lozan Anlaşması 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmıştır."* değil, *"Lozan Antlaşması 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmıştır."* olmalıdır.

ayrıntı ve **ayrım**[64] sözcükleri yazılışları birbirine yakın olduğu için zaman zaman karıştırılır. Bu sebeple bazen *"Meğer telefonu kullanmaya başlamadan önce yirmi dört saat şarj etmek gerekiyormuş. Bu ayrımı atlamışız."* cümlesi bu şekilde kurulabilmektedir. Oysa cümlede gözden kaçan bir detay söz konusudur. Bu yüzden *fark* anlamına gelen *ayrım* sözcüğü yerine *detay* anlamına gelen *ayrıntı* sözcüğü kullanılmalıdır.

---

[64] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 35).

ayrıcalık ve **ayrılık**[65] birbirinden farklı anlamlarda iki kelimedir. Ancak bunlar ses benzerliğinden dolayı birbiriyle karıştırılmaktadır. *Üstünlük* anlamına gelen ayrıcalık sözcüğü, aslında *ayrı olma durumu* anlamına gelen, ancak günümüzde *farklılık* anlamında da kullanılan ayrılık sözcüğünün yerine kullanılmaktadır. Örneğin *"Yasalar önünde herkes birdir. Hiç kimseye ayrıcalık yok."* gibi bir cümle, *"Yasalar önünde herkes birdir. Hiç kimseye ayrılık yok."* şeklinde kurulabilmektedir.

bağımlı ve **bağlı**[66]**,** birbirine karıştırılan bir başka kelime ikilisidir. *Kendi iradesi ile hareket edemeyen, başka birinin veya şeyin gücüne bağlı olan* anlamına gelen bağımlı kelimesi ile, *herhangi bir şeye bağlı olma durumunu* ifade eden bağlı kelimesi farklı durumlarda kullanılır. Bağımlılıkta iradeyi elde bulunduramama, özgür olamama durumu söz konusu iken, bağlılıkta iradeye sahip olabilme veya özgürlük kıstası yoktur. Örnek: *"Artık o sigaraya bağlı ."* değil, *"Artık o sigara bağımlısı"* olmalıdır.

bileşik ve **birleşik** sözcükleri dilimizde en sık karıştırılan sözcüklerdendir. Bunda bu kelimelerin hem anlamca, hem de sesçe birbirine yakın olmaları rol oynamaktadır. İkisi arasındaki anlam farkı şu şekilde izah edilebilir: Bileşik, *basit olmayan, birleşerek oluşmuş* mânâsındadır. Birleşik ise, *bir araya gelmiş, birleşmiş olan anlamındadır*. Söz gelimi, *"Alışveriş, bileşik bir sözcüktür."* cümlesinin doğru şekli *"Alışveriş, birleşik bir sözcüktür."* biçiminde olmalıdır.

birikim ve **birikinti**, yazılışları bibirine benzeyen ve aynı kökten çıkmış olan bir başka sözcük ikilisidir. Bunlardan birikim, *belli bir çaba sonucu birikmiş, toplanıp yığılmış olan* anlamına gelirken; birikinti

---

[65] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 36).
[66] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 25).

kendiliğinden bir yerde birikmiş olan şey anlamına gelir. Görüldüğü gibi iki kelime arasında kendiliğinden gerçekleşme ve isteğe bağlı olarak ortaya çıkma bakımlarından anlama farkı vardır. Bundan ötürü *"İlerdeki su birikintisi arabanın kaymasına sebep oldu."* cümlesinin, *"İlerdeki su birikimi arabanın kaymasına sebep oldu."* biçiminde kurulması yanlıştır.

çam fıstığı ve **Şam fıstığı** sözcüklerinin sürekli karıştırılması aslında okunuşuna bir türlü karar verilemeyen Şam fıstığının /ş/ sesinin, /ç/'ye yakınlığından dolayı ortaya çıkmaktadır. Oysa bu iki kelime grubu da tamamen farklı kavramların ismidir. Bunlardan çam fıstığı, *Fıstık çamının kozalak biçimdeki meyvesinden çıkarılan sert, kabuklu, yağlı ve nişastalı tohum* anlamına gelir. Şam fıstığı ise, Türkiye'nin Antep yöresinde yetiştirilen ve bu sebeple Antep fıstığı olarak da bilinen, ağaçta yetişen bir yemiş türüdür.

çarptırmak ve **çarpıtmak**[67], aynı kökten gelen; fakat farklı mânâlardaki iki sözcüktür. *Herhangi bir sözü, duyguyu, düşünceyi veya durumu olduğundan farklı göstererek gerçek anlamından saptırmak* ifadesi kullanılmak istendiğinde çarpıtmak sözcüğünün yerine çarptırmak sözcüğünün tercih edildiğine sık şahit olunmuştur. Çünkü aradaki tek fark, seslerin değişmesi ve /r/ sesinin eklenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Oysa çarptırmak kelimesi bu anlamdan çok uzak, tam olarak *çarpmak işinin olmasına yol açan veya bunu yaptıran* anlamında ve ettirgen çatıda bir fiildir.

çekingenlik ve **çekimserlik**[68] aynı kökten gelmektedir. *Ancak ürkeklik* anlamındaki çekingenlik ile *herhangi bir konuda tepki vermemek* anlamındaki çekimserlik, ses benzerliğiyle bir çok kez birbirine karıştırıldığı için, anlam bozukluğuna yol açmıştır. Bu ikisi

---

[67] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 30).
[68] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 37).

arasındaki anlam farkı, bir örnekle şu şekilde ortaya konabilir: *"Nedense son zamanlarda bana karşı çekimser davranmaya başladı."* cümlesinde herhangi bir tepkisizlik veya görüş bildirmeme durumu söz konusu değildir. Aksine birine karşı ürkekleşme veya utanma, sıkılma durumu söz konusudur. Bu sebeple bu cümlenin ifade edilmek istenen gerçek anlamı, ancak *"Nedense son zamanlarda bana karşı çekingen davranmaya başladı."* biçiminde kurulursa sağlar.

çim ve **çimen** anlamları farklı iki sözcüktür: Çim, "*Bahçe, park gibi yerlerin yeşillendirilmesinde yararlanılan çok yıllık bir bitki"* iken; çimen *kendiliğinden yetişen çim* olma özelliğiyle ondan ayrılır. Bu iki sözcük, hem ses hem de anlam benzerliğinden dolayı birbirine karıştırılabilmektedir.

çoğunluk ve **çokluk**, ses benzerliğinin yanı sıra anlam yakınlıklarıyla da dikkat çeken iki sözcüktür. Bunlardan çoğunluk, *sadece sayı yönünden üstün olma* durumunun ifadesi iken, çokluk *hem sayı hem de ölçü olarak üstünlüğü* ifade eder. Ölçü bakımından üstünlük, insanlar için söz konusu olmayacağı için çokluğun daha çok insan dışındaki varlıklar için kullanıldığı söylenebilir.

değin ve **denli**[69], ses ve anlam benzerliğinin yanı sıra görev benzerlikleriyle de birbiri ile karıştırılan kelimelerdendir. Çünkü her ikisi de edattır. Denli, *kadar anlamında ve üstünlük belirten bir edattır*. Değin de *kadar, dek* anlamındadır; fakat bu *bir işin, durumun sona erdiği zamanı ya da yeri* belirtir.

eğim ve **eğilim** sözcükleri birbirlerinin yerine kullanıldığında anlatım bozukluğu ortaya çıkmaktadır. Eğim, *eğilmiş olma durumu, meyil*

[69] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 41).

anlamındadır ve *bir şeyi yapmaya (sevme, isteme) yönelme* anlamındaki eğilim, eğim ile aynı kökten türemiştir.

etki ve **tepki**[70] birinin tam zıddı mânâlara gelen, ancak yazım benzerliğiyle birbirine çok sık karıştırılan sözcüklerdir. Bunlardan etki, *"Bir şey üzerinde bırakılan iz*" anlamındayken; tepki *etkiye karşılık verilen reaksiyondur.* Ayrıca tepki, olumsuz durumlarda kullanıldığı için *"Öğrenciler yüksek sınav sonuçlarını görünce olumlu tepkiler verdiler."* cümlesini, *"Yüksek sınav sonuçları öğrenciler üzerinde olumlu etkiler yarattı."* şeklinde düzeltmek gerekir.

etken ve **etkin**, aynı kökten türetilmiş bir başka sözcük ikilisidir. etken, *bir şeyin sebebi olan faktör* anlamında; etkin ise *herhangi bir konuda aktif olan kimse, şey* anlamındadır. Bu yüzden *"Ortaöğretim kitaplarının hazırlanmasında etkin rol alacak."* cümlesi ile *"Deneyin başarısızlıkla sonuçlanmasında değişik etkenler vardır."* cümlesi aynı çağrışımı uyandırmamalıdır.

gözlem, gözetim ve **gözaltı** sözcükleri kök benzerliklerinden dolayı aynı anlamdaymış gibi düşünülmekte ve birbirleriyle karıştırılmaktadır. Kök benzerlikleri dışında birbiriyle anlam ilişkisi kurulamayacak olan bu sözcükleri, örnek cümlelerle değerlendirmek daha doğrudur:

Bilim adamı yaptığı gözlemin sonuçlarını uygun ifadelerle insanlığın yararına sunmalıdır. (deney)

Çocuğu kreşe bıraktım. Şimdi öğretmenlerin gözetimi altında. (gözetme işi, nezaret, himaye)

Göz altına alınan ikisi kadın beş çete üyesinin sorgusu sürüyor.(belli bir yerde belli bir süre alı koyma)

---

[70] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 28).

güvenilir ve **güvenli** sözcükleri de aynı kökten türemiştir. Sözcükler arasındaki anlam farkı, şu şekilde ifade edilebilir: Güvenilir, *kendisine güvenilen* anlamındadır ve çoğunlukla insanlar için kullanılır. *Güven verici olan, emniyetli olma durumu* güvenli kelimesiyle ifade edilir.

ile ve **ilâ**[71] birbirleriyle çok karıştırılan iki sözcüktür. İle, *birliktelik ve beraberlik anlamları katan Türkçe bir bağlaç*; ilâ ise *-den…-e kadar* anlamını veren Arapça bir edattır. Bu kelimelerin kullanıldığı cümlelerde bu ince anlam farkına dikkat edilmelidir.

ilgili ve **ilişkin** sözcükleri de aynı fiil kökünden türemiştir. İlgili, *ilgisi bulunan, alâkalı* anlamında; ilişkin ise *-e dair, ilişiği bulunan* anlamındadır. Örnek *"Onunla ilişkin tek bir söz bile duymak istemiyorum."* cümlesi, *"Onunla ilgili tek bir söz bile duymak istemiyorum."* biçiminde düzeltilebilir. Ancak aynı cümle *"Ona ilişkin tek bir söz bile duymak istemiyorum."* şeklinde de kurulabilirdi. Bu durumda her iki sözcük arasında ismin, hangi hâliyle çekimlendikleri durumuna göre ortaya çıkan bir anlam farkı vardır.

imge ve **simge** sözcüklerini birbirine yaklaştıran /s/ sesinin fazlalığı veya eksikliğidir. imge sözcüğü, dilde tasfiye ve yabancı sözcüklere Türkçe karşılıklar bulma dönemlerinde, "im" kökünden ve -ge isimden isim yapma ekiyle kurulmuş bir sözcüktür. Anlamı, *"Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, hayal"*dir. Simge de sonradan uydurulmuş kelimelerdendir. *"Sembol"* anlamındadır.

karmaşa ve **kargaşa** sözcükleri de farklı anlamlara gelen; ancak karıştırılan kelimelerdendir. *Birbiriyle aynı ve farklı şeylerin karışımından*

---

[71] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 29).

oluşmuş kompleks yapıya karmaşa; *toplumda ortaya çıkan karışıklık veya karışık olma durumu* da kargaşa ile ifade edilir.

karşın ve **karşılık** sözcükleri, ses yakınlıklarından dolayı sık sık birbirinin yerine kullanılırlar. Ancak eski dildeki şekliyle *mukabil* anlamına gelen karşılık sözcüğü, *rağmen* anlamına gelen karşın sözcüğü ile anlam bakımından hiçbir yakınlık göstermemektedir. Bu yüzden *"Onu hep dışlıyorlardı. Buna karşılık o, sürekli gruba girme çabasındaydı."* cümlesinin doğru şekli *"Onu hep dışlıyorlardı. Bu karşın o, sürekli gruba girme çabasındaydı."* biçiminde olmalıdır.

karşın ve **karşıt** ses yakınlıkları ile biribirine karıştırılır. *Rağmen* anlamına gelen karşın sözcüğü, kendisiyle aynı kökten türeyen ve *birbirine zıt olan* anlamına gelen karşıt sözcüğünden farklıdır. Örneğin, *"Benimle hem-fikir olmasına karşıt yine de dediğimi yapmayacağını söyledi."* cümlesinde karşın yerine karşıt sözcüğü kullanıldığı için anlam karmaşası ortaya çıkmıştır.

katıksız ve **katışıksız** sözcükleri aynı kökten türemiş ve birbiriyle karıştırılabilen sözcüklerdir. Katıksız, *katığı olmayan, yavan* anlamına gelir. Katışıksız ise *başka hiçbir yabancı madde ile karıştırılmamış, saf* mânâsındadır.

nicelik ve **nitelik,** yazılışları yakın, anlamları farklı kelimelerdir. *Bir şeyin sayılabilen özelliklerini belirten* nicelik kelimesi ile onun zıddı ve sesçe benzeri olan; *bir şeyin nasıl olduğunu, onun vasfını belirten* nitelik kelimesi bu zıt anlamlarına rağmen birbiri yerine kullanılabilmektedir.

okka ve **hokka** anlam bakımından birbiriyle hiçbir ilgisi bulunmayan iki kelimedir. Çünkü okka, *eskiden kullanılan bir ağırlık ölçüsü birimidir*.

Bu sözcük başına bir /h/ sesi eklendiğinde *mürekkep konulan kap* anlamına gelen hokka sözcüğü ile karıştırılmaktadır.

olası ve **olanaklı**[72] kelimeleri, önceden beri anlamları karıştırılan yazılışları yakın, aynı kökten türemiş sözcüklerdir. Ancak olası, *sözü edilen durumun eldeki bulgulara göre olması ihtimali bulunması* anlamındadır ve olması ihtimali bulunan şeyler için kullanılır. Bu sözcük, Aksoy (1980: 32)'un belirttiği gibi Osmanlıcadaki *muhtemelin* Türkçe karşılığıdır. Kendisiyle aynı kökten türemiş olanaklı sözcüğünde de *olma ihtimali bulunma* anlamı vardır. Ancak olası sözcüğüne göre olma ihtimali biraz daha kuvvetlidir, mümkündür.

olay ve **olgu** da aynı kökten türemiştir. Olay, eski dildeki karşılığı ile *hadise, vaka* anlamındadır. Bu sözcüğün, kendisine ses yönünden benzeyen ve birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç anlamına gelen olgu sözcüğü ile karıştırıldığı görülmektedir.

öğretim ve **öğrenim**[73], aynı kökten çıkmış ve hem ses hem de anlam yönünden birbirine çok benzeyen sözcüklerdir. Bu sebeple sık sık birbirlerinin yerlerine kullanılırlar. Öğretim sözcüğü, eski dildeki karşılığı ile *tedrisat* anlamındadır. Yani *belli bir bilgi ve birikimi karşıdakine aktarma* anlamındadır. Öğrenim ise eski dildeki karşılığı ile *tahsil* anlamındadır. Görüldüğü gibi benzer de olsa, iki kelime birbirinden çok farklı anlamlara gelmektedir.

özgün ve **özgü** aynı kökten türemiştir. Ancak özgün, *"Yalnız kendine özgü nitelikleri bulunan, orijinal"*; özgü *"birine, bir şeye hâs"*

---

[72] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 32).
[73] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 24).

anlamındadır. Birindeki tek ses fazlalığı, bu kelimeleri birbirine yaklaştırmakta ve karıştırılarak anlam karmaşasına yol açmaktadır. Örnek: "*Eserlerini kendine özgün bir üslûpla kaleme almaktadır.*" şeklinde kurulmuş bir cümlenin anlatımı bozuktur. Bu cümlenin istenen anlamı vermesi için gerekli olan, doğru kelimeyi seçmektir. O da cümleyi *"Eserlerini kendine özgü bir üslûpla kaleme almaktadır."* biçimine getirerek olur:

sac ve **saç** sözcükleri birbirine sesçe çok benzeyen, ancak anlam bakımından birbirinden tamamen farklı olan kavramlardır. Çünkü sac, *yassı ve metal bir üründen yapılmış olan pişirme aracıyken;* saç *insanın kafasında bulunan kıllar için kullanılan bir kavramdır.* Bu yanlışlık kelimenin anlamını bilmemekten kaynaklanan bir yanlışlık olmaktan çok, yazımda sözcüklerin imlâsına dikkat etmemekten doğan bir yanlışlıktır. Dolayısıyla bu sözcüklerin /c/ ile mi yoksa /ç/ ile mi yazılmış olduğu çok önemlidir.

sarma ve **sarmal** aynı kökten türemiş; farklı anlama gelen iki kelimedir. Sarma, *sarılarak yapılan* mânâsındadır. Bu sözcüğe bir /l/ sesi eklenerek oluşmuş sözcük ise sarmaldir ve *dolana dolana oluşmuş, birbirini izleyen* anlamındadır. Dolayısıyla aradaki bu ince nüans, kelimelerin kullanım yerlerinin farklı olduğunu gözler önüne sermektedir.

saygılı ve **saygın** aynı kökten türemiştir. Ancak almış oldukları yapım ekleri dolayısıyla birbirlerinden ayrılırlar. *Birine karşı hürmet gösterme* işi saygılı olmayı gerektirir. Oysa saygın olmak, kişinin kendi iradesi ile oluşan bir durum değildir. Bu hâlde kendisine *hürmet ve itibar edilen kişi* de saygındır. Bir örnekle durumu açıklamak yerinde olacaktır:

"Kendisi Türk romanında saygılı bir yeri olan yazarlarımızdandır."

"Tüm meziyetlerinin yanında saygın da bir çocuktu." cümlelerde söz konusu sözcükler yer değiştirmelidir.

sonunda ve **sonucunda**[74] sözcükleri de aynı köke bağlı, anlamları ve sesleri de birbirine yakın kavramlardandır. Bu sebeple cümle içerisindeki kullanımına dikkat edilmemektedir. sonunda *en son zamanda olma* durumunu belirtir. Bunun eski dildeki karşılığı *nihayetinde* olarak verilebilir. sonucunda ise *ortadaki mevcut işin neticelenmesi* anlamındadır. Söz gelimi *"Sonucunda istediği elbiseyi aldığı için çok mutluydu."* ve *"Yaptığı gözlem sonunda sağlam bulgular elde etti."* cümlelerinde sonunda ve sonucunda sözcükleri birbiriyle karıştırılmıştır.

sömürge ve **sömürü**[75] kelimeleri sömürmek fiilinden gelmektedir. Ancak sömürge, *sömürü işinin yapıldığı yer, ülke* anlamına geldiği için bir fiil isimi iken, diğeri isimdir. Sömürge, *"Bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği ekonomik veya siyasal çıkarlar sağladığı ülke"* , sömürü *"sömürme işi"*dir.

sözel ve **sözlü** aynı kökten türemiştir. Ancak sözel, *sözle ilgili, söze dayanan* mânâsında, sözlü ise eski dildeki karşılığı ile *yazılı olmayan, şifahî* anlamındadır. İkisinin de kökü sözdür. Ancak ifade ettikleri anlam farklıdır. Örneğin sözel sınav malzemesi söz olan söze dayanan, kapsamı sözel alan olan sınav mânâsındadır; sözlü sınav ise yazılı olmayan konuşarak yapılan sınav anlamındadır.

---

[74] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 33).
[75] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 31).

süreç ve **süre**[76] de aynı köke dayanır. Ancak *zaman içinde tekrarlanan, ilerleyen ve gelişen hareketler dizisi* süreç; *belli bir zaman aralığı ise* süre kavramıyla ifade edilmektedir. Bu iki kavram birbiriyle çok karıştırılmaktadır. Çünkü anlamları da, aradaki farkı en aza indirecek kadar yakındır.

tanıştırmak ve **tanıtmak** filleri "tanımak" fill kökünden gelir. Ancak tanıştırmak, iki kişi arasında yapılan bir eylemdir. Oysa tanıtmak *tek taraflı olarak yapılan bir iştir.* Yani *iki kişi birbiriyle tanıştırılabilir*. Ancak *bir kişi birine tanıtılabilir.*

tırpan ve **tırmık,** tarla ve bahçe işlerinde kullanılan ve yazımları birbirine yakın olan sözcüklerdir. Ancak bunlar, biçimleri itibariyle birbirlerinden ayrılan âletlerdir. Tırpan, *"uzun bir sapın ucuna tutturulan, ot, ekin vb.ni biçmeye yarayan, hafifçe kıvrık, uzun çelik bıçaktır." (T.S., 1979)*; tırmık ise *"kabartılmış toprağın taşını, çöpünü ayıklamak için kullanılan seyrek dişli, tarak biçiminde araçtır." (T.S., 1978).* Kullanımda bu nüansa dikkat edilmelidir.

yaklaşık ve **yakın**[77] sözcükleri aynı kökten türemiştir. Ancak yaklaşık, *aşağı-yukarı, takribî* anlamındadır. Kendisiyle aynı kökten türemiş olan yakın sözcüğü, bazen bunun yerine kullanılır. Fakat "yakın"da bu anlamı veren tam ifade yoktur. O, daha çok *uzak karşıtı* veya *küçük değişikliklerle birbirinden ayrılan* anlamındadır. Örnek*: "Buna yakın bir söz söyledi."* cümlesi, *"Buna yaklaşık bir söz söyledi."* biçiminde kurulursa anlam düşüklüğü ortaya çıkar. *"Yaklaşık olarak üç*

---

[76] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 44).
[77] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 37).

buçuk yaşında." ifadesi *"Yakın olarak üç buçuk yaşında."* biçimine getirilemez.

yaşam ve **yaşantı** yaşamak fiilinin farklı yapım ekleriyle oluşturulmuş biçimleridir ve anlam yakınlıklarıyla birbirine karıştırılırlar. Oysa yaşam *genel anlamda kişinin ömrü boyunca geçirdiği süre, hayat* anlamına gelirken; sonradan türetilen sözcüklerden biri olan yaşantı *herhangi bir konuda edinilen deneyim ya da yaşam süresi içerisindeki bir ân* mânâsındadır.

yayın ve **yayım**[78] kavramları dilimizde en çok karıştırılan sözcüklerdendir. Çünkü aradaki tek fark /n/ ve /m/ seslerinin yer değiştirmesiyle ortaya çıkar. Yayın *gazete, kitap, radyo gibi araçlarla yayılan haber, bilgilerdir.* Yayım ise*, yayma işi, neşretmek* anlamına gelir.

yanaşmak ve **yaklaşmak** sözcükleri de aynı kökten türemiştir. İkisi de *bir şeyle başka bir şey arasındaki mesafeyi azaltmak* anlamındadır. Ancak arada ince bir nüans vardır: Yanaşmak, "*bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek"*; yaklaşmak ise "*aradaki mesayi azaltacak biçimde ilerlemek*" anlamındadır. Söz gelimi, *"Saat on buçuğa yaklaşıyordu." / " Bana doğru usulca yanaştı."*

yönetmelik bir anlamda *çalışma kuralları, tüzük* anlamına gelir. Bu sözcük kendisiyle hiçbir ilgisi bulunmayan ve *yönetme işi* anlamına gelen **yönetmenlik** kavramıyla karıştırılmaktadır.

---

[78] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 38).

2.3.2. Arapça ve Farsça Kelimelerde Yapılan Yanlışlar

Bu bölümde sadece Arapça ve Farsça asıllı olan kelimeler değil; Arapça ve Farsça sözcüklerle, yazılışı birbirine benzer Türkçe ve Batı kaynaklı sözcüklere de yer verilmiştir.

abdal ve **aptal**

Abdal Arapça kökenli bir sözcüktür. Türkçede bu sözcük, özellikle telaffuzda ses tercihinde yapılacak bir yanlışlıkla ifade edilmek istenen mânâdan tamemen uzaklaşılarak çok farklı bir anlamı ortaya koyacak duruma getirilebilir. Aslında bu sözcük *derviş* mânâsına gelir. Aynı sözcük dile /b/ sesini /p/ olarak geçirdiği taktirde, **aptal** *ahmak, bön* anlamına gelir.

aksam ve **aksan**

Arapça kökenli **aksam** sözcüğü *kısımlar* anlamına gelir. Bu sözcüğün sonundaki /m/ sesi, Türkçeye Fransızcadan geçmiş **aksan** (accent) sözcüğünün sonundaki /n/ sesi ile yer değiştirdiğinde anlamda bir karışıklık ortaya çıkmaktadır. Çünkü ikisi de tamamen farklı kelimelerdir; aksan *bir yöreye özgü söyleyiş özelliğidir.*.

arūż ve **ʿarūs**

Arūż *hecelerin uzunluk, kısalık, açıklık ve kapalılığı esasına dayanan ve çeşitli ses kalıplarından oluşan aslı Arap şiirinde kullanılan ve ordan eski Türk edebiyatında kullanılmaya başlanan vezindir.* Bu kavram kendisi ile ses farklılıklarıyla ayrılan ve *"gelin"* anlamına gelen **ʿarūs** sözcüğü ile karıştırılmaktadır. Bu karışıklık özellikle ülkemizde her yıl anılan Mevlânâ için düzenlenen etkinliklikler söz konusu olduğunda sık sık dillendirilen ve Mevlânâ'nın vefat ettiği gece anlamına gelen ***Şeb-i***

Arus tamlamasında yapılmaktadır. Oysa bu tamlama ***Şeb-i Aruz*** biçiminde söylendiğinde tamamen farklı bir anlama gelmektedir.

asgarî ve **âzamî**

Birbiriyle zıt anlamlarda olan **asgarî** ve **âzamî** sözcükleri hem ses benzerlikleriyle, hem de bu anlam zıtlıklarıyla birbirlerinin yerine kullanılırlar. Asgarî, sıgar *"küçük"* kökünden gelir ve onun derecelendirilmiş sıfatıdır. Bu yüzden *en küçük, en az* anlamındadır. Azami ise azamet *"büyüklük, ululuk"* kökünden gelir. Bu da *en büyük, en çok* anlamındadır.

ayniyat ve **ayniyet**

Ayniyat ve **ayniyet** sözcükleri Türkçedeki kullanımıyla, bir ses farkıyla birbirlerinden ayrılır. Ancak anlamları farklıdır. ayniyat, "*Kullanılmaya veya harcamaya elverişli, taşınması kolay eşya",* ayniyet *"Aynılık , özdeşlik"* anlamına gelir.

bedḫˇāh ve **bedbaḫt**

İkisi de Farsça olan bedḫˇāh ve bedbaḫt sözcüklerinin seslerinin birbirine benzemesinden dolayı anlamları karıştırılır. Ancak **bedḫˇāh**, *her işin fenalığını isteyen*; **bedbaḫt** ise *bahtsız, bahtı kara, kara bahtlı, talihsiz* anlamlarına gelir.

batıl ve **batın**

Batıl, *hükümsüz ve boş* anlamındadır. Bundan tek ses benzerliğiyle (l/n) ayrılan **batın** kelimesi ise *dahili, iç, gizli* anlamları vardır. Bu iki sözcük Arapça kökenlidir ve bu yazım benzerliğinden dolayısıyla karıştırılırlar.

bedbaht ve **bedbin**

Bedbaht ve **bedbin** kavramları, hem yazım hem de anlam benzerlikleri dolayısıyla karıştırılarlar. Ancak aradaki şu ince nüansa dikkat etmek gerekir: Bedbaht *talihsiz, bahtsız* anlamına gelirken; bedbin *kötümser, karamsar* anlamındadır.

bilakis ve **bilhassa**

İkisi de Arapça kökenli ve zarf olan **bilakis** ve **bilhassa,** yazım ve görev benzerlikleri ile birbirleriyle karıştırılırlar. Bilakis *aksine, tersine* anlamına gelir. Bilhassa ise *özellikle* anlamındadır.

bilumum ve **minimum**

Arapça kökenli bir sözcük olan ve *bütün, hepsi* anlamına gelen **bilumum** söcüğü ile yazılışı kendisine benzeyen ve Fransızca kökenli bir sözcük olup *en küçük ve en az olma* durumunu ifade eden **minimum** sözcüğü aralarındaki ses benzerliğinden dolayı, anlamları her ne kadar birbirine uzak olsa da biribirinin yerine kullanılmaktadır.

cefâkâr ve **cefâkeş**

Bazı Farsça ekler, eklendikleri sözcüklere farklı anlamlar yüklerler. -kâr ve -keş de bunlardandır. -kâr eki eklendiği sözcüğe *-li, eden, edici* anlamları katar. Örneğin **cefâkâr** sözcüğü *cefâ eden, eziyet eden* anlamındadır. Yine Farsça eklerden biri olan -keş de bunun tersine *çeken, çekici* anlamında sözcükler yapar. Bu durumda **cefâkeş** sözcüğü de *cefâ çeken* anlamına gelmektedir. Arapça ve Farsça sözcüklere gelerek bu tür anlam incelikleri doğuran kimi eklerin kullanımına dikkat edilmelidir. [79]

[79] Bu örnek, söz konusu eki alan tüm kelimelere örnek olması üzere verilmiştir.

cevap ve **cevaz**

Arapça **cevap** ve **cevaz** sözcükleri aynı anlama geliyormuş gibi birbirlerinin yerine kullanılırlar. Ancak cevap *"verilen karşılık, yanıt"* mânâsındadır. Cevaz ise *"izin, ruhsat"* anlamındadır. Örneğin: *"Tüm ısrarlarıma rağmen soruma cevaz vermedi."* cümlesi *"Tüm ısrarlarıma rağmen soruma izin vermedi."* gibi anlamsız bir ifade ortaya çıkarmıştır. Bu karışıklığın giderilmesi için cümlede cevaz yerine cevap sözcüğü kullanılmalıdır.

cürüm ve **cirm**[80]

Arapça **cürüm** ve **cirm** sözcükleri, anlamlarını bilmemekten kaynaklı bir yanlışlıkla karıştırılmaktadır. Cürüm, aslı cürm olmasına rağmen Türkçede bulunmayan ünsüz çiftiyle bittiği için dilimizde bu hâli almıştır ve anlamı "*suç*"tur. Cirm ise *hacim* anlamındadır. Türkçede bu yanlışlığın en fazla yapıldığı yer, *"Ateş olsa cirmi kadar yer yakar."* deyimidir. Bu deyimde cirm sözcüğü yerine, cürm kullanıldığı zaman anlatım bozukluğu ortaya çıkmaktadır.

delālet ve **ḍalālet**

Delālet ve **ḍalālet** kelimeleri, yazılışları aynı gibi görünmelerine rağmen d/ḍ değişikliğiyle apayrı mânâları ifade eder olmuşlardır. Delālet *yol gösterme* anlamındadır; ḍalālet ise *doğru yoldan sapma* anlamına gelir.

[80] Ömer Asım Aksoy, Dil Yanlışları, 1980: 260.

devran ve **devren**

Devran ve **devren,** Türkçedeki yazımları arasında pek bir fark yokmuş gibi görünmektedir. Oysa devrân uzun /a/ sesi ile *"âlem, dünya"* anlamına gelirken; devren -en, -an ekini alarak *"devrederek"* anlamında zarf fonksiyonuna girmiştir.

ebedî ve **edebî**

Aynı seslerden oluşan, ama bu seslerin yer değiştirmesiyle farklı anlamlara giren ve özellikle telaffuzda bu durumun yanlışlığa yol açmasına sebep olan kelime çiftlerinden biri de **ebedî** ve **edebî** 'dir. Ebedî *sonsuz* anlamına gelir. Edebî ise *edebiyata ve terbiyeye ait* anlamındadır.

esbab ve **esvap**

Esbab ve **esvap** sözcüklerinin her ikisi de, tekil haldeki isimlerin çoğul hâlidirler. Bunlardan esbab çoğunlukla *giysiler* anlamına gelen esvab sözcüğünün yerine kullanılmaktadır. Kaldı ki esvab sözüğü de çoğul bir isim olarak kullanılmaktan çok, bu ismin tekil hâli gibi düşünülerek *giysi* mânâsında kullanılmaktadır. Esbab kelimesi de sebep sözcüğünün çoğulu ve *sebepler* anlamındadır.

eşkâl ve **eşgal**[81]

Telaffuzunda en sık yanlışlık yapılan ve birbirinin yerine kullanılan sözcükler **eşkâl** ve **eşgal**'dir. Bunlardan eşgal şugûl kökünden gelir ve *işler, meşguliyetler* anlamındadır. Eşkal ise şekil kökünden gelir ve *şekiller* anlamına gelir. Yani her ikisi de çokluk ismidir. Bu karışıklık daha çok, bir kişinin eşkali tarif edilirken yapılmaktadır. Örneğin: *"Saldırganın eşkali belirlendi."* Bu örnekte de görüldüğü gibi eşkal

[81] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 271).

sözcüğü, yanlış sesle kullanılmasının yanı sıra ona tekil isim muamelesi yapılarak anlatım bozukluğuna yol açılmaktadır.

fehm ve **vehm**

Yazılışları birbirine yakın olduğu için çok sık karıştırılan sözcüklerden biri de **fehm** ve **vehm**‘dir. Bunlardan fehm *anlama, anlayış* anlamına gelirken vehm, *kuruntu, yersiz korku, şüphe, tereddüt* anlamındadır. Ancak yazılışı bilmemekten kaynaklı bir yanlışlıkla bunların hangisinin /f/ ile hangisinin /v/ ile kullanılacağı konusunda yaşanan tereddüt sonucu, anlatım bozukluğu oluşmaktadır.

gayrı ve **gayri**

Türkçede halk ağzına yerleşmiş **gayrı** sözcüğü, *bundan böyle* anlamına gelir. Kendisine ses yönünden çok benzeyen **gayri** kelimesi ise *başka, diğer; artık, bundan sonra* anlamına gelir. Çoğu zaman bu kelime sanki ikisi de aynı kavrammış gibi, birbiriyle yer değiştirmektedir.

hafriyat ve **harfiyat**

Doğru kullanımlarıyla örnek ve model olmaları gereken basın-yayında bile en sık yanlış kullanılan kelimelerden biri de kazma, kazı işleri anlamına gelen **hafriyat**’tır. Bu sözcük, kendisine çok benzeyen aslında kelimenin metateze uğramış hâli olarak düşünebilecek **harfiyat** kavramı ile karıştırılmaktadır. Oysa bu sözcüğün, hafriyat ile anlam olarak uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur.

halef ve **selef**[82]

Halef ve **selef** sözcükleri, ses ve anlam yakınlıkları ile birbirine karıştırılan sözcüklerdendir. Bunlardan halef, *birinin yerine sonradan geçecek olan kimse* anlamına gelirken selef, *birinin yerinde önceden bulunan kimse* anlamındadır. Dolayısıyla *Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim'in halefi, Yavuz Sultan Selim Kanuni Sultan Süleyman'ın selefidir.*

hasep ve **hesap**[83]

Yakın sesleri ile birbirine karıştırılan sözcüklerden olan **hasep** ve **hesap** ayrı anlamlardadır. Haseb, *soy temizliği, güzelliği* anlamında bir kavramdır. Hesab ise *sayma, aritmetik* anlamındadır. Bu sözcükler arasındaki yanlışlık, daha çok telaffuzda ortaya çıkmaktadır.

hitâbe ve **hitâbet**

Hitâbe ve **hitâbet** aynı kökten gelmektedirler. Ancak hitabe *konuşma*; hitabet *hatiplik, söz söyleme sanatı* anlamındadır.

ḥaḳ ve **ḫāk**

Ḥaḳ ve **ḫāk** sözcüklerinin yazılışları, Türkçedeki imlâya göre aynı gibi görünse de iki sözcük arasında k / ḳ sesleri bakımından fark vardır ve bu da anlamda farklılığa yol açmaktadır. Ḥaḳ *Allah, Tanrı* anlamına gelirken; ḫāk *toprak* anlamındadır.

---

[82] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 291).
[83] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 262).

ḥāl ve **ḫāl**

Ḥāl *durum, şimdiki zaman* anlamına gelir; **ḫāl** ise *ben, benek* anlamına gelir. Türkçedeki imlâları ile aralarında bir fark olmayan bu sözcüklerin Arapça imlâlarındaki ḥ/ḫ değişikliği anlam farkına yok açmaktadır. O yüzden bu duruma dikkat etmek gerekir.

hasret ve **haslet**

Birbirlerinden tek ses farkıyla ayrılan **hasret** ve **haslet** sözcükleri, tamamen farklı anlamlara gelirler. Hasret Türkçe *özlem* mânâsındadır. Haslet ise *insanın yaradılışındaki huyu, tabiatı, mizacı* mânâsına gelir.

haşere ve **haşarı**

Haşere Arapça böcek anlamına gelir. **Haşarı** ise Türkçede *çok yaramaz, ele avuca sığmayan çocuk* manasındadır. Yazılışları aynı olduğu için, konuşma ve yazı dilinde iki sözcük birbirine karıştırılabilmektedir.

icabet ve **icazet**

Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin anlamını çok fazla bilmemekten kaynaklanan yanlışlıkla, yazılışları birbirine yakın kelimeler sık sık karıştırılmaktadır. **icabet** ve **icazet** de bunlardandır. Kelime kökleri bilinirse ve yeteri derecede özen gösterilirse, bu tür sorunlar da ortadan kalkacaktır. İcabet, vücûb kökünden gelir ve *kabul etme, kabul edilme* anlamındadır. İcazet ise cevâz kökünden gelir ve *izin, ruhsat* anlamındadır.

iḫtilāf ve **iʾtilāf**

İḫtilāf *ayrılık, uymayış, uymama, anlaşmazlık, aykırılık* anlamlarına gelen bir kelimedir. Bu kelimeye ses yönünden benzeyen **iʾtilāf** ise *ülfet etme, alışma; uyuşma, uygunluk* anlamına gelir. İhtilaftaki /h/ sesi titrek olduğu için düşmeye meyillidir. Bu yüzden aradaki ses yokmuş gibi algılanarak ve itilaf gibi yazılıp söylenmektedir. Tabii bu durumda iʾtilāf'taki ayın (ʿ) sesinin üzerindeki vurgu da kalkmaktadır.

iḥtirāṣ ve **iʿtirāż / iḥtirāz**[84]

İḥtirāṣ *şiddetli arzu, istek, aşırı heves* anlamındadır. Bu kelime ile *bir fikri, bir hükmü kabul etmeyip çürütmeye kalkışma* anlamına gelen **iʿtirāż** ile *sakınma, çekinme, korkma* anlamına gelen **iḥtirāz** sesçe birbirlerine benzedikleri için yazımları da anlamları da karıştırılmaktadır.

iḫtiṣāṣ ve **iḥtisās**[85]

/ḥ/ ve /ḫ/ seslerinin kelimelerde yol açtığı karışıklıklara örneklerden biri de **iḫtiṣāṣ** ve **iḥtisās**'tır. Bu iki kelimeden biri eğer hangi /h/ ile yazıldığı bilinmiyorsa, diğeriyle karıştırılmaya çok müsaittir ve bu yanlışlık da sık yapılmaktadır. Oysa iḫtiṣāṣ *bir ilim veya sanat üzerinde fazla çalışarak onda derinleşmiş olma, uzmanlık* anlamlarına gelirken; iḥtisās ise *hissetme, duyma, duygulanma* anlamlarını ifade eder.

izhar ve **ishar**

Özellikle edebi metinlerde kullanılan **izhar** kelimesi Arapça ẓuhūr'dan gelmektedir ve *gösterme, meydana çıkarma* anlamına gelen kelimenin

---

[84] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980:254).
[85] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980:253).

sonundaki /z/ sesi yine bu türden bir diş sesi olan /s/ ile karıştırılırsa anlamda değişme olur . Çünkü **ishar** *gece uyutmayıp uyanık bulundurma* anlamlarına gelen bir kelimedir.

istisnāʾ ve **istıṣnāʾ**[86]

İstisnāʾ ve **istıṣnāʾ** yazımları birbirine benzediği halde aynı değillerdir. Çünkü istisnāʾ *ayırma, ayrı tutma, kural dışı bırakma* anlamlarına gelir. İstıṣnāʾ ise *bir şey yapmak üzere sanat ehlinden biri ile anlaşma yapma* anlamındadır.

ihracat ve **ithalat**

İhracat ve **ithalat** birbirine zıt mânâlarda ve sesleri yakın sözcüklerdir. Özellikle bu anlam karşıtlıkları ile, hangisinin hangi anlamı ifade ettiği konusunda çelişkiye düşülmektedir. İhracat huruc *"çıkma, dışarı çıkma"* dan *dışsatımlar* anlamına gelir. İthalat duhul *"girme, içeri girme"* 'den *dışalım malları* anlamına gelir. Bu yüzden dışarıya mal ihraç edilir; dışardansa mal ithal edilir.

iltica ve **irtica**

İltica ve **irtica** birbiriyle anlam bakımından hiçbir ilişkisi bulunmayan, ancak ses benzerlikleri bulunan bu yüzden de karıştırılan sözcüklerdendir. İltica, *sığınma* anlamında bir kelimedir; irtica ise, *gericilik, geriye gitme* anlamındadır. Türkçede iltica sözcüğünden türemiş mülteci sözcüğü de mürteci şeklinde yanlış sesle kullanılabilmektedir.

[86] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 254).

kefalet, kehanet ve **keramet**[87]

Yazımları birbirine benzeyen ve aynı harflerle kurulmuş olan **kefalet, kehanet, keramet** sözcükleri de karıştırılan kavramlar grubuna alınabilir. Çünkü kehānetin anlamı *falcılık, bakıcılık*; kerāmetin anlamı *kerem, bağış, ikram,ağırlama*; kefaletin anlamı *kefilliktir.*

mahşerî ve **maşerî**

Mahşerî ve **maşerî** kelimeleri birbirine sesçe çok benzeyen kelimelerdir. Ancak anlamları farklıdır. mahşerî *mahşeri andıran, mahşer gibi* anlamına gelirken; maşerî *kolektif, ortaklaşa* mânâsındadır. Ancak telaffuzda bu ayrım gözden kaçtığı zaman ifade edilmek istenenden çok daha farklı bir anlam ortaya çıkabilir. Örneğin *maşerî kalabalık* değil; *mahşerî kalabalık* doğrudur.

mehâbet ve **mahabbet**

Mehâbet ve **mahabbet** sözcükleri ünsüz ikizleşmesi ile birbirlerinden ayrılırlar. mehâbet *heybetlilik, ululuk* anlamına gelir; mahabbet de *sevgi* anlamına gelir.

melâmet ve **melanet**

Melâmet ve **melanet** tek ses farkı ile birbirlerinden ayrılırlar. /m/ ve /n/ sesleri dışında diğer sesler aynıdır. Bu yüzden anlam farkı doğmuştur. Melâmet *kınanmışlık, rezil ve rüsvaylık* anlamına gelir; melânet ise lanet kökünden gelir ve *melunluk, lanete sebep olan* anlamındadır.

[87] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 290).

mihrab ve **mihrâk**

Camide imamın namaz kılarken cemaatin önünde durduğu yer **mihrab**'tır. Ama bu kavram kendisine sesçe çok benzeyen ve hareket kökünden gelen *Çok hareket eden* anlamındaki **mihrâk** sözcüğü ile karıştırılmaktadır. Sözgelimi *"İmam mihraka çıkıyor."* cümlesi, *"İmam mihraba çıkıyor."* şeklinde düzeltilirse doğru anlam verilmiş olur.

mihver ve **miğfer**[88]

Mihver, *eksen* anlamına gelir; **miğfer** ise *Ateşli silâhların icadından evvel, muharebede kılıç, mızrak ve ok gibi harp âletlerinden korunmak için başa giyilen bir nevi başlık idi.* Bu iki sözcük, h/g ve v/f seslerinin birbirine yakın olması sebebiyle karıştırılmaktadır. Ancak anlamda ortaya çıkan bu farka dikkat etmek gerekir. Bu yüzden de *"Asker başına mihver değil; miğfer giyer."*

müstahkem ve **müstahdem**

Müstahkem, *sağlam* anlamındadır; **müstahdem** ise hizmet kökünden gelir ve *hizmetli* anlamındadır. Bu iki sözcük, d/k farkı ile birbirlerinden ayrılırlar.

mahiyyet ve **maiyyet**[89]

Mahiyyet *bir şeyin aslı, esası, iç yüzü veya kendilik* anlamına gelir. Bunun /h/'siz hali **maiyyet** 'tir. Ancak o, anlam bakımından mahiyyet'ten farklıdır ve *birlik, beraberlik veya birinin emri altında bulunma*

---

[88] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 88).
[89] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 262).

anlamlarına gelir. Bu yüzden *"Bu işin iç yüzü, esası açıklandı."* derken, maiyyet değil mahiyet kavramı kullanılabilir.

maḥkeme ve **muḥākeme**[90]

Maḥkeme, *davâların görülüp hükme bağlandığı yerin ismidir* ve **muḥākeme** ise *dâvâ için iki tarafın mahkemeye başvurması, iki tarafı dinleyip hüküm verme veya bir hüküm çıkarmak için bir işi zihinde inceleme* anlamlarına gelir. İkisi de aynı kökten gelen bu kelimeleri aynı anlamda gibi kullanmak yanlıştır.

mahzur ve **mahsur**[91]

Mahzur (maḥẕūr), Arapça hazer'den gelir ve *"sakınılacak, korkulacak şey, engel; sakınca" (Devellioğlu, 2000: 572)* anlamındadır. Kelimenin içindeki /z/ sesi yine bir diş sesi olan /s/ ile karıştırıldığında farklı bir anlama gelen **mahsur** sözcüğü türetilmiş olur ki; o da *kuşatılmış, sınırlanmış, belli edilmiş* anlamına gelir.

maḥsūs ve **maḫṣūṣ**

Maḥsūs *hissedilen, beş duyudan biriyle duyulan, anlaşılan, duyulur; belli, âşikâr, meydanda* anlamlarındadır. Bu sözcüğün /s/ sesi ile değişince **maḫṣūṣ** sözcüğü ortaya çıkar ki; bu da ondan tamamiyle farklı olarak *hususîleşmiş, başkasında bulunmayan, yalnız bir kimseye ait olan; birine ayrılmış olan* anlamlarında kullanılır.

---

[90] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 88).
[91] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 254).

mahzun ve **mahsun**

Hüzün kökünden gelen ve *hüzünlü* anlamına gelen **mahzun** sözcüğü yerine *kuvvetlendirilmiş, sarp, sağlam ve metin kılınmış* anlamına gelen **mahsun** sözcüğü kullanılmaktadır.

mazhar ve **mahzar**

Mazhar, zuhûr kökünden gelir ve *ortaya çıkış yeri, şereflenme* anlamındadır. Bu sözcüğün -zh- sesleri metateze uğrayıp yer değiştirdiğinde **mahzar** kelimesi oluşur. Ancak bu, *huzur, kat*; görünüş anlamlarında kullanılan bir sözcüktür.

mazmun ve **maznun**

Kavram, ince söz anlamına gelen **mazmun** sözcüğü, tek harfi farklı olan ve *zanlı* mânâsına gelen **maznun** ile sık sık karıştırılmaktadır.

mazurat ve **maruzat**

Aynı seslerden oluştukları için konuşma ve yazı dilinde birbiriyle çok sık karıştırılan sözcüklere örneklerden biri de, **mazurat** ve **maruzat** ikilisidir. Daha çok konuşma dilinde birine bir şey sunulacağı ya da bir konuda yardım talep edileceği zaman kullanılan maruzat, çoğunlukla mazurat şeklinde kullanılmaktadır. Oysa mazur, *özürlü* demektir. Ancak aslı Arapça olan bu sözcüğün “mazurat” biçimi Türkçede yoktur.

maʿṣūm ve **maṣūn**

Suçsuz, kabahatsiz anlamına gelen **maʿṣūm** sözcüğü *saklanmış, korunmuş, korunan; salim, sağlam* anlamına gelen **maṣūn** sözcüğü ile karıştırılmaktadır. Çünkü her ikisi de sondaki m/n değişimi hariç, aynı sesleri taşımaktadır. Örnek: ”Demokrasi terbiyesini kütle halinde

benimsemiş milletler bugüne kadar istibdâdın tazyîkinden daim (mâsum, **masûn**) kalmışlar.” (Özdoğru, 1958: 88)

mefrūşāt ve **meşrūbāt**[92]

Mefrūşāt ve **meşrūbāt** sözcükleri, birbirinden tamemen farklı anlamlara gelse de yazı dilinde olsun konuşma dilinde olsun sık sık karıştırırlar. Ancak mefrūşāt *kilim, seccâde, koltuk, kanepe ve sâire gibi ev döşemeye yarayan eşya* anlamına gelir; meşrūbāt *içilecek şeyler* anlamındadır.

meşrū‘iyyet ve **meşrutiyyet**

Meşrū‘iyyet *meşruluk, meşru olma, kanuna uygun bulunma* anlamına gelen bir sözcüktür; **meşrutiyyet** ise *bir hükümdarın başkanlığı altında bulunan parlamento idaresi ve Türkiye’de 1876 Anayasası ile başlayan ve 1909 değişiklikleriyle devam eden hukukî ve siyasal döneme verilen addır.* Bu iki sözcüğün özellikle yazı dilinde birbirine karıştırıldığı görülmektedir.

muharebe ve **muhabere**

Muharebe, harp kökünden gelir ve *savaş, savaşma* anlamı vardır. Bununla aynı seslerin yer değişmesiyle oluşmuş **muhabere** ise haber kökünden gelir ve *haberleşme* anlamındadır.

[92] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 88).

muḳarrer ve **mükerrer**

Muḳarrer, kalın seslerle kurulmuş bir kelimedir ve karar kökünden gelir. Anlamı da *kararlaşmış, şüphesiz, sağlamdır*. Bu sözcüğün seslerinin ince karşılıklarıyla kurulmuş olanı ise **mükerrer**dir ve anlamı *tekrarlı, tekrarlanmış, tekrar olunmuş*'tur. Yazımda ve telaffuzda bu iki sözcüğün farklı anlamlara geldiği unutulabilmektedir.

mübāḥaṯe ve **muḥāsebe**[93]

Mübāḥaṯe, *bir iş hakkında iki veya daha çok kimse arasında edilen söz, konuşma; iddiâlı, karşılıklı konuşma, bahse girişme* anlamlarına gelir. Yine bu sözcükle aynı seslerden oluşmuş fakat seslerinin yerleri değişmiş olan **muḥāsebe** *hesap işi, hesaplaşma, hesap görme* anlamlarına gelir. Bu sebeple sözcüklerin özellikle yazımında karımıza çıkan hatalara dikkat edilmelidir.

nüfūs - **nüfūẕ**[94]

Yazımları birbirine çok benzediği için yazı ve konuşma dilinde birbiriyle en sık karıştırılan sözcük ikililerinden biri de **nüfūs** - **nüfūẕ** 'dur. Bunlardan nüfūs *ruhlar, canlar; insanlar, kimseler* anlamına gelir; nüfūẕ ise *içe geçme, işleme; sözü geçme, sözü dinlenme* anlamlarındadır. Bu tür seslerin karıştırılmasının sebebi, diş veya dudak bakımlarından birbirlerine yakın olmalarıdır.

rastık ve **yastık**

---

[93] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 89).
[94] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 88).

Farsça bir sözcük olan ve *kadınların kaşlarını veya saçlarını boyamak için sürdükleri siyah boya* anlamına gelen **rastık** ile, *insanların baş altına koymak için içine yün, elyaf vb. maddeler koydukları minder* olarak tanımlanabilecek olan **yastık** bazen aynı sözcüklermiş gibi düşünülerek yazımları karıştırılmaktadır.

ṯāniye ve **ṯāliṯe**

İkisi de zamana ait birer kavram olan **ṯāniye** ve **ṯāliṯe,** farklı anlamlara gelir. Ancak bunlar çoğunlukla anlamları bilinmediği için karıştırılırlar. ṯāniye, *dakikanın altmışta biridir*; ṯāliṯe ise *saniye'nin altmışta biridir.*

semā' î ve **semāvî**

Semā' î ve **semāvî,** yazılışları birbirine yakın olan; bu yüzden de yazı dilinde sürekli birbirine karıştırılan kelimelerdendir. Semâ'î, semʿ kökünden geldiği için *işitmekle öğrenilen, işitmeğe dair* anlamına gelir. Bir de *Türk musikisinde bir makam ya da Türk Halk Edebiyatında bir şiir türünün adıdır*. Semāvî ise *gökle ilgili, tanrısal* anlamı taşır.

seci ve **seciye**

Seci ve **seciye** sesleri birbirine benzeyen ancak anlamları çok farklı olan iki kavramdır. Seci, edebiyatta *nesir kafiyesi* olarak bilinir; seciye ise *huy, karakter, huy güzelliği* anlamlarındadır.

sevāb ve **ṣavāb**[95]

Yazılışları Arapça imlaya göre de aynı olan **sevāb** ve **ṣavāb,** aslında aynı anlama gelmez. Çünkü sevāb *Allah tarafından mükafatlandırılan*

[95] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 254)

hareket; hayırlı hareket, hayır işleme; ṣavāb ise *doğruluk, dürüstlük; doğru hareket,* anlamlarına gelir. Bunlardan çoğunlukla sevāb sözcüğü kullanılmak istenirken yanlışlıkla ṣavāb kullanılmaktadır.

sükût ile **suḳūṭ**[96]

Sükût ile **suḳūṭ** da, yazımları yakın olduğu için en sık karıştırılan sözcüklerdendir. Aslında sükût, sukut'un ince sesleriyle oluşmuş bir kelime olarak değerlendirilebilr. Sükût, *suskunluk, sessizlik*; suḳūṭ ise *düşme, düşüş, mecâzen de kırıklık* anlamına gelir. Bu kelimelerin karıştırılması ile karşılaşılan yanlış örneklerin en bilineni, sukut-ı hayâl tamlamasıdır. Bu tamlama ile aslında *hayal kırıklığı* ifadesi dile getirilmek istenirken, hayal suskunluğu anlamına gelen sükût-ı hayal tamlaması kullanılmaktadır.

ṣun'ī ve **sünnī**[97]

Yazımları karıştırılan, bu yüzden de anlam karışıklığına yol açabilen sözcüklere bir örnek de *yapma, takma* anlamına gelen **ṣun'ī** ile *sünnet ehlinden olan kimse* anlamına gelen **sünnī'**dir.

semere ve **cereme**

Anlam zıtlıkları ve ses yakınlıkları ile birbirine karıştırılan semere ve cereme çok farklı mânâlardadır. **Semere** Arapça bir sözcüktür ve *"verim"* anlamındadır; **cereme** de Arapçadır ve *"başkası tarafından yapılan ve kaza sonucu ortaya çıkan zarar" (T.S., 361)*'dır.

---

[96] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 88).
[97] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 263).

seyelân ve **heyelân**

Seyelân ve **heyelân** sözcüklerinin her ikisi de, birer doğal âfetin karşılığıdır. Ancak sesleri birbirine yakın olduğu için zaman zaman anlamları da karıştırılmaktadır. Seyelan *akma, akıntı* anlamındadır; heyelan ise *toprak kayması* anlamındadır.

tazminat ve **tanzimat**

Tazminat, Arapça *zarar karşılığı ödenen paradır*. Bu sözcükle aynı seslerin yerlerinin değişmiş hâli olarak değerlendirilebilecek **tanzimat** ise nazm kökünden gelir ve sözlük anlamı *düzenlemeler, düzeltmelerdir*. Kavram olaraksa *Sultan Abdülmecit zamanında 1839 yılında ilân edilen ıslahat tasarısı ve devridir.* İkisi de anlam bütünlüğü olan kelimeler olduğu için, cümle içerisinde kullanılırken karışıklık oluşabilmektedir. Bunu önlemek için kelime köklerine dikkat edilmelidir.

tābiʿ ve **ṭābiī**[98]

Yazılışları birbirine benziyor gibi görünmesine rağmen, aslında Arapça imlalarında aralarında ünlülerin uzunluğu-kısalığı bakımlarından fark olan sözcüklerden ikisi de **tābiʿ** ve **ṭābiī**dir. Bunlardan tābiʿ *birinin arkası sıra giden, boyun eğen; birinin emri altında bulunan* anlamına gelir. ṭābiī ise ṭābi sözcüğünün izafet i'si almış şeklidir ve *tabiatla ilgili, tabiata mahsus anlamlarının yanı sıra olağan, alışılmış, her zamanki* anlamları vardır. Bu iki kelimede özellikle imlâ şekli, bunların anlamlarını açıklığa kavuşturmaktadır. Dolayısıyla buna çok dikkat edilmelidir.

[98] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 254).

takarrür ve **tekerrür**

Takarrür, karar kökünden gelir ve *karar kılma, yerleşme* anlamındadır; **tekerrür** ise tekrar kökündendir ve *tekrarlanma* anlamındadır. Bu iki sözcük kökleri bilinmediğinden birbirine karıştırılmaktadır. Örnek: "Yapılması (**takarrür**, tekerrür) eden otel işte bu." (Özdoğru, 1958: 88)

takdir ve **taktir**[99]

Harf seçimi ile anlamlarında değişikliğin ortaya çıktığı sözcük ikililerinden biri de, **takdir** ve **taktir**'dir. Bunlardan takdir *beğenme, değer biçme, değer verme, verilme; ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler* anlamına gelir ve Türkçede asıl kullanım sıklığı olan kelime budur. O yüzden çoğunlukla bu kelime kullanılmak istenirken *damla akıtma, dökülme, damlama; damıtma* anlamına gelen taktir sözcüğü kullanılır ve anlamlarını bilmemekten doğan bir yanlışlık ortaya çıkar.

taʿziye ve **tarżiye**

Türkçede, özellikle önemli kişilerin ve devlet büyüklerinin vefatları söz konusu olduğunda işleklik kazanan bir kelime de, *başsağlığı dileme* anlamına gelen **taʿziye**'dir. Bu sözcük aslında bundan tamamen başka anlama gelen **tarżiye** sözcüğü ile karıştırılmaktadır. Bu yanlışlık hem kelimelerin anlamlarını bilmemekten; dolayısıyla her ikisini de tanıyor olmamaktan hem de sözcüklerin orijinal imlâsını tam olarak bilmemekten kaynaklanır ki; tarżiyenin de *râzı ve hoşnut etme; işlenen bir kusura karşı özür dileme* anlamları vardır.

[99] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 269).

Örnek: “Ona karşı işlediği kusuru, nefsine ağır gelecek bir (**tarziye**, tâziye) pahasına bile olsa, mutlaka tamire karar vermişti.” Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Özdoğru, 1958: 88)

tasvir ve **tasfir**

Diş sesi olan /s/ ile diş-dudak sesi olan /f/’nin birbirine karıştırılmasından dolayı bazı kelimelerde ortaya çıkan yanlışlara örneklerden biri de **tasvir**- **tasfir** sözcükleridir. Bunlardan tasvir, *betimleme* anlamındadır; tasfir ise safir’den gelir ve anlamı *sarartma, sarıya boyama*’dır. Görüldüğü gibi her iki sözcüğün de birbiriyle anlam bakımından ilgisi yoktur.

taşfiye ve **tavsiye**

Yine diş sesi /s/ ile diş-dudak sesi olan /f/’nin karıştırılması sonucu yanlış kullanılan bir başka ikili, *saf* kökünden gelen ve *saf kılma, kılınma; saflaştırma, temizleme* anlamında olan **taşfiye** ile *öğüt verme, yol gösterme* anlamına gelen **tavsiye**’dir. Tabela ve dükkân vitrinlerine asılan yazılardaki doğru kelime de bu olmalıdır. Fakat çoğu zaman bunlar karıştırılmakta ve anlatım bozukluğu ortaya çıkmaktadır.

teʿcil ve **tescil**

Teʿcil ve **tescil,** yazımları birbirine benzeyen kelimelerdir. Tescil, Arapça sicil kökünden gelir ve sicil de *kaydetme, kayıt defterine geçirme* anlamlarına gelir; tecil ise acele kökünden gelir ve *başka zamana bırakma, acele etmeme, erteleme* anlamlarındadır. Bu iki sözcük, ses benzerlikleriyle birbirlerine karıştırılırlar.

teskere ve **tezkere**

Teskere, Farsça aslı deskere biçiminde olan ancak dilimizde bu şekilde yer etmiş bir sözcüktür. Anlamı *sedyedir*. Bu sözcük kendisinden s/z değişikliğiyle ayrılan ve Arapça (tezkire) *pusula, bir iş için izin verildiğini gösteren kâğıt* anlamına gelen **tezkere** ile karıştırılmaktadır.

vāsi‘ ve **vaṣī**[100]

Vāsi‘ *geniş; açık; enli* anlamlarına gelir. Buna imlâ bakımından benzeyen **vaṣī** ise *bir ölünün vasiyetini yerine getirmek için görevlendirilmiş kimse veya bir yetimin veya akılca zayıf ve hasta olan bir kimsenin malını idare eden kimse* anlamlarındadır. Bu iki sözcük yazılışları birbirine benzediği için karıştırılmaktadır.

yakîn ve **yakın**

Yakîn Arapça bir sözcüktür ve *sağlam, kesin bilgi; iyi, kat'i olarak bilme* anlamlarına gelir; **yakın** ise Türkçedir ve *az bir ara ile ayrılmış olan, uzak karşıtı*dır. Bunlardan özellikle yakîn, bu konunun uzmanları ve bu işle uğraşanlar tarafından yakın kelimesi ile karıştırılabilmektedir. Tabii bu yanlışlık, kelimelerin anlamlarını bilmemekten çok dikkat eksikliği ve özensizlik sonucu oluşmaktadır.

zāde ve **zede**

Zāde ve **zede,** yazılışları birbirine yakın olduğu için karıştırılırlar. Zāde Farsça bir sözcüktür ve *doğmuş, evlât* anlamındadır; zede de Farsçadır ve *vurmuş, dövmüş, vurulmuş, dövülmüş* mânâsına gelerek birleşik isimler yapar. Bu sebeple birisinin evladından bahsederken zāde

[100] Örnek için bkz. (Özdoğru, 1958: 89).

kullanılmalı. Örneğin; Şâh-zâde *"Padişah evladı"* . Birisinin başına gelen bir şeyden veya bir şeye uğrayan insanlar için de zede doğru tercihtir. Örneğin; musibet-zede *"musibete uğramış"* ve âfet-zede *"âfete uğramış"* anlamındadır.

2.3.3. Batı Kaynaklı Kelimelerde Yapılan Yanlışlar

abone ve **abonman** sözcüklerinin her ikisi de Fransızcadır ve ses benzerliklerinin yanı sıra anlam yakınlıkları ile de birbiriyle karıştırılırlar. Ancak her ikisi de farklı anlama gelir. abone, *"Herhangi bir şeyin daimi kullanıcısı olmak için o şeyin sahibi veya satıcısı ile sözleşme yapan kimseler için kullanılır.";* abonman ise *"Bir satıcı veya kamu kuruluşu ile alıcılar arasında yapılan anlaşma, Abone olma durumunu gösteren belge" (T.S., 4);* dir. Görüldüğü gibi anlamları benzemeyen bu iki sözcüğü aynı anlamdaymış gibi mübâdeleli olarak kullanmak yanlıştır. Örneğin elektrik abonesi değil; elektrik abonmanı denilmelidir.

biyografi ve **bibliyografi** Fransızca sözcüklerdir. Bunların yazımı birbirine benzemektedir. Ancak anlamları farklıdır. Biyografinin Türkçe karşılığı *özgeçmiş*; bibliyografinin Türkçe karşılığı ise *kaynakçadır.* Her iki sözcük de kimi zaman anlamlarının biliniyor olmasına rağmen özensizlik sonucu birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir. Ancak *eserlerin bibliyografyası; insanların ise biyografisi olur.*

dansör ve **dansöz,** *mesleği dans etmek olan kişilere verilen addır.* Ancak bunların kadın ve erkekler için kullanılmaları bakımlarından aralarında fark vardır. Dansör erkekler; dansöz ise kadınlar için kullanılan kavramlardır. Bu nüans, anlamda çok şey değiştirdiği için buna dikkat edilmelidir.

dikta ve **dikte**, Türkçedeki imlâları birbirine çok yakın iki sözcüktür. Bunlardan dikta Almancadır ve *"Hiçbir şart olmaksızın körü körüne uyulması gereken buyruk" (T.S., 525)* anlamına gelir. Dikte Fransızcadır ve *birine bir şey söyleyerek onu yazdırma işidir.*

direkt ve **direk,** sesçe birbirine benzer. Ancak direkt, Fransızcadır ve *doğrudan, sapmadan, dolaysız* anlamına gelir. Bu sözcüğün, yazımı kendisine çok benzeyen direk kelimesi ile anlamına bakılmaksızın değiştirilerek kullanıldığı görülmektedir. Oysa bunun söz konusu kavramla hiçbir ilgisi yoktur ve *uzun sopa, sütun* anlamına gelir. Bu yanlışlığın her iki sözcüğü de tam olarak tanıyamamanın yanı sıra; Türkçe kelimelerde sonda bulunmayan -kt ünsüz çiftinin söylenişinin zorluğundan kaynaklandığı da söylenebilir.

diyalekt ve **diyalektik** sesleri benzer; anlamları farklı kelimelerdir. Diyalektik, Fransızca bir kavramdır ve *"lehçe" (T.S., 543)* anlamına gelir; diyalektik de Fransızcadır ve *"Gerçekliği ve onun çelişmelerini incelemeye yarayan ve bu çelişmeleri aşmayı sağlayan yolları aramayı öngören akıl yürütme yöntemidir." (T.S., 543)*

doz ve **dozaj,** aynı kökten gelirler. Doz, aslında *herhangi bir şey için kullanılan ölçü veya miktarı* karşılar; dozaj ise *dozu ayarlama* anlamındadır. Aynı sözcüğün farklı versiyonları olan bu kavramların kullanımındaki karışıklık, anlam ayrımına dikkat edilerek giderilebilir.

fobi ve **hobi,** zıt anlamlı sözcüklerdir. Fobi, Fransızca bir sözcüktür ve *belirli şeylere karşı duyulan korku* anlamına gelir; **hobi** ise İngilizce bir sözcüktür ve Türkçe karşılığı *uğraşı*dır. Bu da *belli şeylere karşı duyulan merak, istek* karşılığında kullanılır. Bunlar anlam zıtlıkları ve

Türkçedeki imlâlarının benzerlikleri dolayısıyla birbirlerini çağrıştırırlar. Bu yüzden de karıştırılırlar.

form ve **forum,** sadece seslerine birbirine yakın iki sözcüktür. Fransızca form, *biçim* anlamını bir kenara bırakırsak *belli şeylerin yazılması için hazırlanmış belge* anlamını taşır. Bu sözcük "*Toplu tartışma; Bazı sorunların görüşülerek karara bağlandığı genel toplantı; Tartışma alanı" (T.S., 714)* gibi anlamlara gelen ve ses olarak kendisine benzeyen Latince forum ile karıştırılmaktadır.

gar ve **garaj**, aynı kökten türemiş Fransızca kelimelerdir. Aynı anlamı çağrıştırsa da, işlevsellik bakımından iki sözcük arasında fark vardır. Çünkü gar, *"Yolcu ve eşya ulaşımını sağlamak için demiryolu ile ilgili birçok kuruluşun bulunduğu yer ve bir anlamda tren istasyonudur.";* garaj ise "*Otomobil, vagon gibi taşıtların konulduğu üstü örtülü yer; otomobillerin bakım ve onarımının yapıldığı yer; şehirlerarası yolcu otobüslerine hareket ve varış noktası olarak belediyecilerce ayrılan yer, otogar" (T.S., 726)* anlamlarına gelir.

grup ve **gurup,** birbirine çok benzeyen sözcüklerdir. Ancak grup, Fransızca bir sözcüktür ve *küme, ekip* gibi anlamları vardır. Bu kelime Türkçenin kelime başında yan yana iki ünsüz bulunmaz kuralına aykırı olduğu için, çoğu zaman gurup şeklinde yazılmakta ve telaffuz edilmektedir. Ancak gurup Arapça bir sözcüktür ve grup ile aynı anlama gelmemektedir. Bu, *güneşin batması* anlamına gelir.

kamyon ve **kamyonet,** aynı kökten türemiş olan Fransızca kelimelerdir. Aynı sözcükler gibi göründüğü için büyük çoğunlukla karıştırılır ya da aradaki nüansa dikkat edilmeden kullanılır. Oysa

kamyon *"Motorlu büyük yük taşıtı"* iken kamyonet *"Yük taşıyan küçük kampon, pikaptır." (T.S., 1056)*

komplo ve **komple,** Fransızca asıllıdır. Komplo *gizli yürütülen plân, tuzak* anlamındadır. Buna çok benzeyen komple de *dolu, bütünüyle* gibi anlamları vardır.

konsantre ve **konsantrasyon** da aynı kökten gelen ve çok karıştırılan Fransızca iki sözcüktür. Ancak konsantre *yoğunlaştırılmış, yoğun* anlamına gelir ve çoğunlukla *ruh biliminde "dikkat toplaşımı" (T.S. 1208)* anlamına gelen konsantrasyon ile karıştırılır.

makyör ve **makyöz,** Fransızcadır ve *mesleği makyaj yapmak olan insanlar* için kullanılır. Bunlardan makyör erkek makyajcı, makyöz ise kadın makyajcıdır.

masör ile **masöz** de Fransızcadır ve *mesleği masaj yapmak olan insanlar için kullanılır.* Masör erkek, masöz kadın masajcıdır.

motel ve **otel,** ses ve anlam bakımından birbirine benzeyen kelimelerdir. Motel İngilizce bir sözcüktür. Anlamı *"Motorlu taşıtlarla yolculuk edenlerin barınma, yeme içme gibi ihtiyaçlarını karşılamak için işlek kara yolları üzerine yapılmış oteldir".* Otel ise Fransızcadır ve *"Her çeşit yolcu ve turiste konaklama, yeme-içme vb. hizmetleri sağlayan kuruluştur".*

portre ve **porte**[101], birbirine sesçe benzeyen ve bu yüzden anlam bakımından çok karıştırılan sözcüklerdir. Porte Fransızcadır ve *bir işin*

[101] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 259).

önem derecesi; bir iş için gereken para tutarı gibi anlamları vardır; portre ise bir resim terimidir.

somon ve **somun,** birbirinin aynı sözcükler gibi görünmektedir. Oysa somon, *bir balık türü*; somun ise *yuvarlak ve şişkin ekmek* demektir.

suflör ve **dublör,** tiyatro ve sinema ile ilgili kavramlardır. Suflör, *oyuncuya sözlerini seyirciye duyurmadan hatırlatan kişi*; dublör ise *bir oyuncu yerine oynayabilecek oyuncudur.* Bu iki Fransızca kavram, aynı anlamda olmadığı için kullanımda dikkat edilmelidir.

volta ve **olta** sesçe birbirine benzemektedir. İtalyanca bir sözcüktür ve *argoda sürekli aşağı yukarı yürüyüp gelme* anlamına gelir; olta ise Yunancadır ve *balık avlamak için kullanılan bir aletin ismidir.* Bu iki sözcüğün dilimizde sürekli birbirine karıştırıldığı görülmektedir.

2.4. BİRLEŞİK VE AYRI YAZILMALARI SONUCU ANLAMLARINDA DEĞİŞME OLAN KELİMELER

Türkçede sözcükler yapılarına göre basit, türemiş ve bileşik olmak üzere üçe ayrılırlar. Bunlardan birleşik sözcükler birden fazla kelimenin birleşmesi ile oluşur ve ortaya çıkan yeni kelime, tamamen farklı anlamdadır. Ayrıca bu sözcükler bitişik yazılırlar. Aynı sözcüklerle kurulmuş, ama bitişik değil de ayrı yazılan kelimeler birleşik sözcük olma özelliklerini yitirirler ve bunlar isim tamlaması olurlar. Aşağıda bu tip sözcüklere örnekler verilmiştir. Bunlar iki sözcüğün birleşmesi ile kurulmuş birleşik isim veya isim tamlamalarıdır. Yani bitişik yazılınca ifade ettiği anlam, ayrı yazılınca kaybolmakta; bu kez de başka bir anlam ortaya koymaktadır.

Aşağıya bitişik ve ayrı yazıldıklarında farklı anlamlara gelen kelimelerin bir listesi verilmiştir[102]:

birebir (etkili) - **bire bir** (ölçü)

camgöz (balık) - **cam göz** (takma gözlü)

cırcır (fermuar; böcek) - **cır cır** (geveze)

çıtçıt (kopça) - **çıt çıt** (ses)

defneyaprağı (balık) - **defne yaprağı** (bitki)

denizkızı (balık) - **deniz kızı** (mitoloji)

denizkulağı (yumuşakça) - **deniz kulağı** (körfez)

fırfır (büzgülü süs) - **fır fır** (fırıl fırıl)

fısfıs (püskürtme aracı) - **fıs fıs** (ses)

fildişi (renk) - **fil dişi** (filin dişi)

gagaburun, -rnu (gemi) - **gaga burun, -rnu** (insan)

gırgır (süpürge) - **gır gır** (eğlenceli)

gıygıy (çalgı) - **gıy gıy** (keman vb. sesi)

---

[102] Bu listenin hazırlanmasında, Yazım Kılavuzu esas alınmıştır.

gözaltı (nezaret) - **göz altı** (gözün altında bulunan kısım)

gülkurusu (renk) - **gül kurusu** (kurutulmuş gül yaprağı)

herhâlde (belki) - **her hâlde** (mutlaka)

horozibiği (horoz ibiğigillerden, kırmızı çiçekleri horoz ibiğini andıran bir süs bitkisi) - **horoz ibiği** (1. horozun tepesinde bulunan etli kısım 2. (renk) koyu, pembe, kırmızı)

içyüz (bir şeyin görünenden farklı olan niteliği) - **iç yüz** (bir şeyin iç tarafı)

ikitek (tekne) - **iki tek** (içki)

ikiyüzlü (riyakâr) - **iki yüzlü** (iki tarafı olan)

kardeşkanı (sakız) - **kardeş kanı** (kan bağı)

kartopu (bir ağaç) - **kar topu** (kardan yapılan yuvarlak)

kılkuyruk (kuş) –-**kıl kuyruk** (zayıf)

kırmızıçizgi (hastalık) - **kırmızı çizgi** (mecazi anlamda sınır kabul edilen nokta)

kökboyası (bitki) - **kök boyası** (kökboyası bitkisinden elde edilen boya)

kuçukuçu (köpek) - **kuçu kuçu** (ünlem)

kuşdili (dişbudak) - **kuş dili** (çocuk dili)

mırmır (kedi) - **mır mır** (mırıldanma sesi)

önayak (bir işte öncü olan kimse) - **ön ayak** (hayvanın iki ön ayağı)

patpat (bitki) - **pat pat** (ses)

pisipisi (kedi) - **pisi pisi** (ses)

şakşak (tahta maşa) - **şak şak** (ses)

şıpşıp (terlik) - **şıp şıp** (taklidi bir ses)

yeraltı (gizli ve zararlı) - **yer altı** (yerin yüzeyinin altı)

2.5. AYNI ANLAMA GELEN UNSURLARIN TEKRARINDAN DOĞAN YANLIŞLAR

Kelimelerin anlamları ile ilgili olarak yapılan hatalardan biri de eş anlamlı kelimelerin art arda gereksiz biçimde kullanılmasıdır. Bu tür tekrarlarda, her sözcük farklı anlamda birer kelime gibi birbirini bütünleyecek şekilde verilmektedir.

2.5.1. Kelimelerin Gereksiz Tekrarından Doğan Hatalar

Dili kullanırken yapılan yanlışlardan biri de aynı anlamı ifade eden bazı kelimelerin gereksiz olarak yan yana kullanılmasıdır. Bunlar zaten aynı anlama geliyor olmalarına rağmen özensiz kullanım sonucu yan yana getirilerek anlatımda bozukluk oluşmaktadır. Bu tür yanlışlara örnek olarak şunları verebiliriz:

(karşılıklı) tartışmak / tokalaşmak / selamlaşmak vb.; (birlikte) bekleşmek / doluşmak / kaçışmak / uçuşmak vb.

/ş/ Türkçede işteşlik ekidir ve karşılıklı, birlikte yapılan işlerde kullanılır. Ancak bu eki almış kimi sözcükler zaman zaman "karşılıklı" veya "birlikte" sözcükleri ile kullanılmaktadır. Bu durumda gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğu ortaya çıkmaktadır.

bu yüzden dolayı / bu sebepten ötürü / bu nedenden dolayı

Bu yüzden dolayı / bu sebepten ötürü / bu nedenden dolayı gibi ifadeler, aynı anlama gelen sözcüklerin tekrarı ile ortaya çıkan yanlış kullanımlardır. Çünkü bunların her biri de aslında birbirine parelel anlamdadır.

-e/-a + bilme becerisi/yeteneği[103]

-e/-a + bilme, zaten bir şeyi yapabilme yeteneğinin ifadesi için kullanılan zarf fiil -e/-a ve bilmek yardımcı fiilinden oluşan bir yapıdır. Buna bir de becerisi/yeteneği gibi aynı anlamı veren sözcükler getirilirse anlatım bozukluğu olur. Örneğin *"Resim yapabilme yeteneği"* değil; *"Resim yapabilme"* olmalıdır.

alçak sesle fısıldamak

Alçak sesle fısıldamak veya fısıldaşmak ifadesinde "alçak ses" sıfat tamlaması gereksizdir. Çünkü fısıldamak veya fısıldaşmak zaten alçak/kısık sesle konuşmaktır. Bir kez daha *alçak sesle* demeye gerek yoktur.

---

[103] Örnek için bkz. (Akbayır, 2003:15).

yalnızca ancak

Yalnızca *sadece, tek* anlamına gelir. Bu Türkçe sözcüğün eş anlamlısı ancaktır. Aynı anlama gelen bu iki kelimenin, aynı cümle içerisinde yan yana kullanılması yanlıştır. Örneğin *"Bu durumdan kurtulabilmemizin yalnızca ancak tek bir yolu var."* cümlesindeki anlatım bozukluğu hemen göze çarpmaktadır.

bayan müdire[104]

Bazı Arapça ve Farsçadan geçmiş sözcüklerde erillik-dişillik olduğu için aynı sözcüğün farklı ek veya ses almış biçimi, eril veya dişil olabilir. Örneğin müdür, yönetici anlamındadır. Bunun bayanlar için kullanılan şekli müdiredir. Bu durumda bu tür sözcükler kullanılırken tekrar bayan sözcüğünü kullanmaya gerek yoktur. Çünkü müdire, içinde zaten o anlamı barındırmaktadır. Örneğin *"Okulun bayan müdiresi öğrenciler tarafından çok seviliyor."* cümlesinde *bayan* sözcüğü gereksizdir. **kadın memure** kelime grubunda da aynı durum söz konusudur. Memure, zaten kadın memur kavramını karşıladığından bir kez daha "kadın" sözcüğüne gerek yoktur.

beklenmedik sürpriz

Sürpriz zaten beklenmedik ve şaşırtıcı bir şekilde oluşur. İkinci kez *beklenmedik* kelimesini kullanmaya gerek yoktur.

boşa heba etmek

Heba etmek, Arapça *heba* ismi ve Türkçe *etmek* yardımcı fiili ile kurulmuş bir deyimdir. Bunun anlamı *boşa gitmek, boşa harcamak* ' tır. O yüzden, bunu *boş* sözcüğüyle birlikte kullanmanın gereği yoktur; anlatımda düşüklük ve bozukluk olmaktadır.

---

[104] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 319).

bundan böyle artık

Artık *"bundan böyle, daha"* anlamında bir zarftır. Bazen, aynı cümle içinde artık sözcüğü bundan böyle ile birlikte kullanılabilmektedir.

bütün herkes

Herkes, Farsça *"insanların bütünü"* yerine kullanılan bir zamirdir. O halde bu zamir kullanılırken, bütün sözcüğüne gerek yoktur.

daha henüz[105]

Henüz *"daha yeni, şimdi, az önce"* anlamını veren Farsça bir zarftır. Bu zarfın daha sözcüğüyle yan yana daha henüz şeklinde kullanılması yanlıştır.

değişik varyasyonlar

Varyasyon, Fransızca bir sözcüktür ve *değişik biçim* demektir. Bu yüzden bunun değişik varyasyonlar biçimindeki kullanımı yanlıştır.

derin kuyu

Kuyu, zaten derin olur. Yalnızca bu derinliğin ölçüsü değişebilir. Yani eğer kuyu çok derinse bu çok sıfatı ile belirtilip; pekiştirme yapılabilir.

---

[105] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980:120).

dışarıya ihraç etmek

Dışarıya ihraç etmek ifadesinde *dışarı* sözcüğü gereksizdir. Çünkü ihraç kelimesinin içinde zaten bu anlam vardır. ihraç etmek birleşik fiili, *üretim fazlasını dışarı satmak, atmak* anlamına gelir.

dinlenip istirahat etmek

İstirahat etmek, Arapça istirahat ismi ve Türkçe etmek yardımcı fiili ile oluşmuş bir birleşik fiildir. İstirahat etmek fiilinin anlamı, *dinlenmektir.* Dolayısıyla dinlenip istirahat etmek ifadesindeki, dinlenmek fiili gereksizdir.

doğuran kısrak

Kısrak, atın dişisi için kullanılır ve dolayısıyla at türünün doğurma işini de o üstlenir. Bu yüzden de doğuran kısrak ifadesinde *doğuran* kısmı gereksizdir. Çünkü kısrak, zaten doğuran attır.

dozaj ayarı

Aslı, Fransızca olan dozaj (dosage), *dozu ayarlama* anlamına gelir. Bu yüzden, bir kez daha *ayar* kelimesinin kullanılmasına gerek yoktur.

dönemde ve devirde

Bazı sözlü ve yazılı ifadelerde aynı anlama gelen sözcükler birlikte kullanılmaktadır. “dönemde ve devirde” de bunlardan biridir. Oysa her iki sözcük de belli bir zaman periyodunu anlatır ve eş anlamlıdır. Dolayısıyla aynı cümle içerisinde bunlardan sadece birini tercih etmek yeterlidir.

durak yeri[106]

Durak yeri ifadesinde, *yer* kelimesi gereksizdir. Çünkü durak, *otobüs, dolmuş gibi araçların durdurdukları, yolcu indirip bindirdikleri yer* anlamındadır.

elverişli ve **müsait**[107]

Elverişli ve müsait, aynı anlama gelen iki sözcüktür. Yalnız elverişli, Arapça müsait sözcüğünün Türkçe karşılığı olan kelimedir. Bu yüzden bu iki kelimenin, aynı cümle içerisinde yan yana kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

envai çeşit

Envai, Arapça nevʿ'in çoğuludur ve *çeşitler, türler* anlamına gelir. Ayrıca, sözcüğün doğrusu da envai değil envāʿ 'dır. Bu yüzden aynı anlama gelen, biri tekil, diğeri çoğul iki sözcüğün yan yana kullanılması yanlıştır.

eski emektar

Emektar olabilmek için, kişinin bulunduğu yerde eski ve tecrübeli olması gerekir. Bu durumda, zaten yeni emektar olmaz. Aynı durum eski örf için de söz konusudur. **Eski örf**, *halkın yıllar içierisinde kendi toplumsal kurallarına göre belirlediği gelenekler bütünü* olduğu için bunda da bir eskilik söz konusudur. Dolayısıyla gereksiz sözcük kullanımından doğabilecek bu tür yanlışlıklara dikkat edilmelidir.

---

[106] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980:115).
[107] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980:112).

fay kırığı

Türkiye'de, 17 Ağustos 1999'da merkezi Kocaeli-Gölcük olan ve Richter ölçeğinde 7.4 büyüklüğünde gerçekleşen, büyük çapta can ve mal kaybına sebep olan depremden sonra sözlüklerde önceden beri var olan, ama özellikle bu tarihten sonra işleklik kazanmaya başlayan bir sözcük olan fay, bilim adamları tarafından bile çok yanlış bir ifade şekli ile dile yerleştirilmektedir. Fay, Fransızca bir sözcüktür ve *"Kayaç kütlelerinin bir kırılma düzlemi boyunca yerlerinden kayması, kırık" (T.S., 684)* anlamına gelir. Ama sözcük, sanki bir kaya parçası gibi değerlendirilerek fay kırığı şeklinde kullanılmakta ve insanların zihninde başka kavramların canlanmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, fay zaten kırık anlamına geldiğine göre fay kırığı ifadesi, anlatımı bozmaktadır.

geçmiş mazi

Mazi, geçmiş anlamına gelir. Bu sözcüğün kullanımında sıklıkla görülen yanlış, geçmiş sözcüğü ile yan yana getirilmesidir. Mazi, geçmiş demek olduğuna ve yeni mazi olamayacağına göre geçmiş mazi ifadesi yanlıştır.

geri iade etmek

Aynı anlama gelen sözcüklerin yan yana kullanımından doğan yanlışlıkların en sık rastlanan örneklerinden biri de, geri iade etmek ifadesidir. İade etmek, *zaten alınmış şeyi geri vermek* anlamına gelir. Bir kez daha geri sözcüğünü kullanmak lüzumsuzdur.

gizli sır[108]

Sır, Arapça bir sözcüktür ve *gizli tutulan, saklanan şey* anlamına gelir. Bunu bir de giz kelimesi ile gizli sır şeklinde kullanınca, anlatım

[108] Örnek için bkz. (Akbayır, 2003:17).

bozukluğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü sırrın gizli olmayanı yoktur. **Gizli parola** ifadesinde de aynı şey söz konusudur ve parola da gizlilik gerektirir.

gündelik yevmiye

Gündelik yevmiye ifadesinde, ya gündelik ya da yevmiye sözcüğünden birisi tercih edilmelidir. Çünkü her ikisi de *günlük hizmet karşılığı ödenen para* anlamına gelir. Yevmiye Arapça, gündelik Türkçedir.

herhalde … olsa gerek / herhalde … olacak / herhalde … olmalı / sanıyorum … olsa gerek[109]

Herhalde … olsa gerek / herhalde … olacak / herhalde … olmalı / sanıyorum … olsa gerek gibi kullanımlarda, çelişen sözcüklerin yan yana kullanıldığı görülmektedir. Bunlarda, sözcük ikililerinden yalnızca biri tercih edilmelidir. Aksi taktirde anlamda karışıklık ve çelişki ortaya çıkmaktadır.

henüz hâlâ

Henüz hâlâ ifadesi, *"daha henüz"*ün bir başka versiyonudur. Çünkü bunlar da aynı anlama gelmektedir. Aynı anlama gelen iki sözcüğün yan yana kullanılması gereksizdir.

hiç olmazsa bari

İfadede ya sadece *hiç olmazsa* veya sadece *bari* sözcüğü kullanılmalıdır. Çünkü ikisi de *hiç değilse, öyleyse* anlamına gelir.

---

[109] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 113).

iki günde bir günaşırı

Günaşırı, *iki günde bir* anlamında bir zarftır. Dolayısıyla günaşırı veya iki günde bir ifadelerinden biri gereksizdir. Çünkü her ikisi de aynı anlamı vermektedir.

karşılıklı diyalog

Karşılıklı diyalog ifadesinde, *karşılıklı* sözcüğü gereksizdir. Çünkü diyalog, zaten *karşılıklı olarak iki veya daha fazla kişi ile yapılan bir görüşme; konuşmadır.*

ilerleyen süreç

Süreç, *aralarında belli bir düzen olan ve ilerleyen, gelişen olaylar, hareketler dizisidir.* Dolayısıyla süreç içerisinde zaten *ilerleme* anlamını barındırmaktadır. Bu sebeple ilerleyen süreç ifadesi yanlış bir kullanım olur.

ilk tanışma

Tanışmak, zaten ilk kez olan bir şeydir. Yani tanışmak, daha önce görmediğin biriyle ilk kez karşılaşıldığında olur. Bu yüzden ilk sözcüğü gereksizdir.

kapalı spor salonu

Salon, zaten kapalı bir mekân ve ortamdır. Açık salon olamayacağına göre, kapalı salon denmesine de gerek yoktur.

kendi ağzı ile itiraf etmek

İtiraf etmek, bir kişinin başına gelen bir durumu etrafındakilere kendisinin açıklaması anlamına gelir. Ancak bu sözcük, çoğu zaman

vurgu amacıyla da olsa yanlış bir kullanımla işletilmektedir: kendi ağzı ile itiraf etmek. Bu ifadede kendi ağzı ile, kısmı gereksizdir. Çünkü dediğimiz gibi itiraf etmek fiili, kişinin zaten kendisinin yaptığı bir şeydir. Bunu bir başkası, kişinin yerine itiraf edemeyeceğine göre kendi ağzı ile kısmı, gereksizdir.

Kıbrıslı Türk soydaşlarımız

Kıbrıslılar başka bir milletten değildir. Bu yüzden hem soydaş kelimesini kullanıp, hem de onların tekrar Türk olduğunu belirtmeye gerek yoktur. Üstelik soydaş sözcüğü, bu anlamı zaten tek başına ifade etmektedir.

koşul ve şartlar

Koşul ve şart sözcüklerinin her ikisi de, aynı anlamdadır. Yani birbirlerinin eş anlamlılarıdır. *Herhangi bir durum için gerekli olan özellik anlamındadır.* Bu durumda aynı cümle içerisinde, aynı anlama gelen iki sözcüğün kullanılması yanlıştır.

lazer ışığı

Lazer, Fransızca bir sözcüktür ve *"Çok güçlü pırıltılar oluşturan, değişik alanlarda kullanılan ışık kaynağı." (T.S., 1302)* anlamına gelir. Bunun kullanımında görülen en büyük yanlışlık ise ışık sözcüğü ile birlikte lazer ışığı şeklinde kullanılmasıdır. Çünkü tanımında verildiği gibi lazer, zaten bir ışık kaynağıdır.

likit sıvı

Aslı Fransızca olan likit, Türkçe *sıvının* karşılığıdır. Yani akışkan olan madde ve nesneler için kullanılır. Ancak bu kelimenin hangi anlama

geldiği konusu tam olarak bilinmeyince, kullanımda yanlışlığa düşülmektedir.

mecburi zorunluluk[110]

Zaten mecburiyet anlamına gelen zorunluluk sözcüğünün, mecburi sıfatı ile tamlama oluşturması yanlıştır.

merasim töreni

Merasim, Türkçe tören kelimesinin Arapça karşılığıdır. Dolayısıyla ikisinin yan yana kullanılması yanlıştır.

mesire yeri

Mesire, Arapça bir sözcüktür ve *gezinti yeri, gezilecek yer* anlamına gelir. Ancak yer kelimesi ile birlikte, mesire yeri şeklinde kullanıldığında gereksiz kelime tekrarı yapılmaktadır.

nakit para

Nakit, Arapça bir sözcüktür. Anlamı *para; peşin paradır*. Bu sözcük çoğu zaman peşine bir para kelimesi de takılarak kullanılmaktadır: Ancak nakit, zaten peşin para anlamına geldiğine göre bu anlamı vermek üzere, para ile birlikte kullanılması yanlıştır.

namzet adayı

Namzet, Farsça bir sözcüktür ve *aday* anlamına gelir. Oyüzden ya sadece aday veya sadece namzet kullanılması yeterlidir.

---

[110] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980:112).

nüans farkı

Aynı anlama gelen sözcüklerin yan yana kullanımındaki en çarpıcı ve sık yapılan yanlışlardan biri, nüans farkı ifadesidir. Bu sözcüklerin her ikisi de *fark, ayrım* anlamına gelir. Nüans, Fransızca; fark ise Arapçadır. Son dönemlerde en azından bu sözcükte, yapılan gereksiz tekrar yanlışından bilinçli bir çaba ile dönülmeye başlanmıştır. Bu konuda bilim adamları ve Türkçe gönüllülerinin; ayrıca basın-yayının büyük katkısı vardır.

ömr-ü hayatımda

Ömr-ü hayatımda, Arapça kurallara göre oluşturulmuş bir tamlamadır. Ancak tamlamanın kurulmasında büyük bir yanlışlık yapılmıştır: Ömür de hayat da aynı anlama gelmektedir. Bu durumda *hayatımın hayatında* veya *ömrümün ömründe* gibi anlamsız bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu tür kullanımlar, çoğu zaman anlamı kuvvetlendirmek veya mübalağalı bir söylem dile getirilmek istendiği zaman tercih edilmektedir. Ancak yanlış kullanımların bu şekilde yaygınlaştığı da unutulmamalıdır.

tim ekibi

Tim ekibi tamlamasında, tim zaten *bir ekip veya toplulukla oluşturulan birlik* anlamına geldiği için ekip sözcüğüne gerek yoktur.

resm-i geçit töreni

Arapça (resm) ve Türkçe (geçit) sözcükleri bir araya getirerek tamlama kurmak, doğru değildir. Ancak dile yerleşmiş olan bu tamlamanın kullanımında sıklıkla görülen yanlışlık, resm-i geçit töreni şeklinde tören sözcüğü ile birlikte kurulmasıdır. Resm, tören anlamına geldiğine göre ikinci bir kez tören sözcüğünün kullanılmasına gerek

yoktur. Bu yanlışlığın en büyük sebebi, resmî sözcüğünün kullanılmak istenirken tören anlamına gelen resm'in kullanılmasıdır. Bu durumda tamlamanın asıl anlamı, aslında resmî geçit töreni olması gerekirken *geçit töreninin töreni* şeklinde anlamsız bir yapıya dönüşmektedir.

sağlık ve sıhhat

"Allah sağlık ve sıhhat versin." cümlesinde sağlık ve sıhhat aynı anlama gelmektedir. Bu yüzden yan yana kullanılmaları yanlıştır.

saygı ve hürmet

Saygı, Türkçe saymak fiili ve -gı fiilden isim yapma ekiyle kurulmuş bir isimdir. Hürmet de, bu sözcüğün Arapça karşılığıdır. *Ölçülü, özenli davranmayı gerektiren sevgi duygusudur.*

sert hırçınlık

Hırçınlık, *bir kimseye veya şeye karşı haşin davranmak* anlamına gelir. Hırçınlığın yumuşağı veya kibarı olamayacağına göre, sert hırçınlık ifadesinde sert sözcüğü gereksizdir.

ses ve sedâ

"Hiçbir ses ve sedâ duyamıyorum." cümlesinde ses ve sedâ aynı anlama gelmektedir. Dolayısıyla birinden birisi tercih edilmelidir.

sıfırın altında eksi

Zaman zaman televizyon haberlerindeki hava durumunu sunan spikerlerden duyduğumuz önemli bir yanlışlık, sıcaklıkların kaç derece olduğunu bildirirken yapılmaktadır. Yanlışlık, **sıfırın altında eksi** ifadesindedir. Sıfırın altındaki bir sıcaklık derecesi, zaten eksi ile belirtileceğine göre tekrar eksi sözcüğünün kullanılmasına gerek yoktur.

siyasî kışkırtma ve provakasyon

Sık kullanılan yanlış ifadelerden biri de, siyasî kışkırtma ve provakasyondur. Provakasyon, kışkırtma anlamındadır. Bu sebeple ya provakasyon veya kışkırtma sözcüklerinden biri kullanılmalıdır.

uygulamalı tatbik

Uygulamalı tatbik ifadesinde, uygulama ve tatbik aynı anlamdadır. Uygulama Türkçe; tatbik Arapçadır. Bu yüzden uygulamalı tatbik gibi bir kullanım yanlıştır.

tahliye edip salmak[111]

Tahliye etmek, hukuk dilinde *tutuklu olan kimseyi serbest bırakma* anlamına gelir. Basın yayında bu sözcük söz konusu olduğunda, *"Tahliye edilip salıverildi."* şeklinde yanlış bir kullanımla karşımıza çıkabilmektedir.

takriben yakın veya takriben yaklaşık olarak

Takriben Arapça *yaklaşık olarak, aşağı yukarı* anlamındadır. Bu zarfın, takriben yakın veya takriben yaklaşık olarak biçiminde kendisiyle aynı anlama gelen sözcüklerle kullanılması yanlıştır.

taşıt aracı[112]

Taşıt aracı, yanlış kurulmuş bir isim tamlamasıdır. Çünkü taşıt ve araç eş anlamlı sözcüklerdir.

---

[111] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980:112).
[112] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980:113).

tebrik ve kutlama

Tebrik ve kutlama ifadesinde her iki sözcük de aynı anlama geldiğinden *"Kazandığı başarıdan dolayı onu tebrik edip kutladılar."* cümlesinde anlatım bozukluğu ortaya çıkmıştır.

tekke ve dergâh

Tekke ve dergâh, *belli bir tarikata mensup kişilerin toplanıp ibadet ettikleri yer* anlamına gelir. Bu sebeple sözcüklerin *aynı* cümlede beraber kullanılması yanlıştır.

teşekkür ve şükran

Teşekkür ve şükran, aynı kökten gelmektedir. Dolayısıyla da aynı anlama gelmektedir ve yan yana kullanılmaları yanlıştır.

toplu katliam

Katliam, *toplu şekilde öldürülme* anlamına gelen bir sözcüktür. Ancak bazen bu sözcüğün, toplu katliam biçiminde gereksiz bir yineleme ile kullanıldığı görülmektedir.

vakt ü zamanında

Bazı anlatılarda veya açıklamalarda, konunun gerektirdiği kapsam çerçevesinde "bir zamanlar" gibi bir anlamı vermek üzere, vakt ü zamanında gibi yanlış bir kullanım ortaya çıkmaktadır. Çünkü vakit de zaman da aynı sözcüğü karşılar ve eş anlamlıdırlar. Bu durumda, aynı sözcüğün gereksiz yere tekrarından doğan anlatım bozukluğu ortaya çıkmaktadır.

yan profil

Profil, *yandan görünüş* demektir. Dolayısıyla yan profil ifadesi yanlıştır.

yanlış hata

Aynı cümle içerisinde, yanlış veya hata sözcüklerinden biri tercih edilmelidir. Çünkü her ikisi de aynı anlama gelmektedir.

yaşanmış deneyim

Yaşanmış deneyim ifadesinde, *yaşanmış* kısmı gereksizdir. Çünkü deneyimler, bir takım yaşanmışlıklar sonucu elde edilir. Bu durumda yaşanmamış deneyim olamayacağına göre, kullanımda gereksiz sözcük tekrarından kaçınılmalıdır.

yaya yürümek

Yürümek, yaya olarak yapılır. Dolayısıyla yaya yürümek ifadesi yanlıştır. Çünkü yayalık dışındaki ulaşım, yürüyerek yapılmaz.

yeniden tekrar

Yeniden ve tekrar sözcükleri aynı anlama geldiği için birlikte kullanılmaları doğru değildir.

yol güzergâhı

Yol güzergâhı tamlaması, yanlış kurulmuştur. Çünkü yol, *belirlenen güzergâh*, veya güzergâh *belirlenen yol* anlamındadır. Bu sebeple ya sadece yol veya sadece güzergâh sözcüğü kullanılmalıdır.

zorla empoze etmek

Empoze etmek, birine bir şeyi zorla yaptırmak anlamına gelir. Bu sebeple ifadenin, *zor* kelimesi ile birlikte kurulması yanlıştır.

2.5.2. Kısaltmalardaki Gereksiz Tekrarlar

Aynı anlama gelen sözcüklerin gereksiz tekrarının yanı sıra, bu konuda anlatım bozukluğuna yol açan ve hatalı kullanımların yerleşmesine ön ayak olan yanlışlık, kısaltma haline getirilmiş kimi uzun kelime gruplarının içerisinde geçen sözcüklerin, kısaltmada da zikredilmesinden kaynaklanır.

Türkçede kısaltma *"Bir kelime, bir terim veya özel adın içerdiği harflerden biri veya birkeçı ile daha kısa olarak ifade edilmesi veya simgeleştirilmesidir."*[113] Kısaltma yapmanın belli bir kuralı olmamakla birlikte genel olarak kısaltılan sözcüklerin baş harfleri veya ilk iki-üç sesi alınır. Kısaltmalardaki en önemli kural, her harfin büyük yazılmasıdır.

Bu durumda Öğrenci Seçme Sınavı'nın kısaltması olan ÖSS'den bahsediliken ÖSS Sınavı denmesi yanlıştır. Çünkü sondaki büyük S harfi zaten sınav kelimesini karşılamaktadır. Kullanım bu şekilde olduğu zaman Öğrenci Seçme Sınavı Sınavı şeklinde, aynı sözcüğün gereksiz yere iki kez tekrarlanmasıyla oluşan anlatım bozukluğu dikkat çekmektedir.

---

[113] Detaylı bilgi için bkz. Yazım Kılavuzu, TDK Yayınları, 2005: 50

Aşağıda çoğu, “Yazım Kılavuzu”ndan alınan yaygın kısaltmalarla yapılan bu tür yanlışlıklara örnekler verilmiştir:

GAP Projesi (Güneydoğu Anadolu Projesi)

ÖSS Sınavı (Öğrenci Seçme Sınavı)

ÖYS Sınavı (Öğrenci Yerleştirme Sınavı)

ÖSYM Merkezi (Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi)

CHP Partisi (Cumhuriyet Halk Partisi)

HIV Virüsü (Human İmmunodeficiency Virus)

YURTKUR Kurumu (Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu)

YÖK Kurulu (Yükseköğretim Kurulu)

ÜDS Sınavı (Üniversiteler Arası Kurul Yabancı Dil Sınavı)

TUS Sınavı (Tıpta Uzmanlık Sınavı)

TSE Enstitüsü (Türk Standartları Enstitüsü)

TBMM Meclisi (Türkiye Büyük Millet Meclisi)

SSK (Sosyal Sigortalar Kurumu)

RAM Bellek	(Bilgisayarda okunabilir ve yazılabilir bellek (Random Access Memory)
ROM Bellek	(Bilgisayarda yalnızca okunabilir bellek (Read-Only Memory)
NATO Teşkilatı	(Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (North Atlantic Treaty Organization)
NASA Merkezi	(Amerikan Ulusal Havacılık ve Uzay Araştırmaları Merkezi (National Aeronautics and Space Administration)
MİT Teşkilatı	(Millî İstihbarat Teşkilatı)
MGK Kurulu	(Millî Güvenlik Kurulu)
MEB Bakanlığı	(Millî Eğitim Bakanlığı)
LPG Gazı	(Sıvılaştırılmış Petrol Gazı (Liquified Petroleum Gas))
LES Sınavı	(Lisansüstü Eğitim Giriş Sınavı)
KPDS Sınavı	(Kamu Personeli Yabancı Dil Tespit Sınavı)
KKTC Cumhuriyeti	(Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)

KGB Teşkilatı (Sovyet Gizli Haber Alma Teşkilatı (Komitet Gossudarrstvennoi Bezopastnosti))

KDV Vergisi (Katma değer vergisi)

İŞKUR Kurumu (Türkiye İş Kurumu)

İSKİ İdaresi (İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi)

İMKB Borsası (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası)

FIFA Federasyonu (Uluslararası Futbol Federasyonu (Fédération Internationale de Football Association))

DSİ İşleri (Devlet Su İşleri)

DPT Teşkilatı (Devlet Planlama Teşkilatı)

DGS Sınavı (Dikey Geçiş Sınavı)

CMUK Kanunu (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu)

BOTAŞ Şirketi (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi)

BDDK Kurulu (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu)

AŞTİ İşletmesi (Ankara Şehirler Arası Terminal İşletmesi)

ASKİ İdaresi	(Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi)
ASELSAN Sanayi	(Askerî Elektronik Sanayi)
APS Servisi	(Acele Posta Servisi)
AKUT Teşkilatı	(Arama Kurtarma Teşkilatı)
AKM Merkezi	(Atatürk Kültür Merkezi)
ADSL Hattı	(Asimetrik sayısal abone hattı (Asymmetric Digital Subscriber Line)
AA Ajansı	(Anadolu Ajansı)

3. BÖLÜM

MODA KULLANIMLAR VE İNGİLİZCE İFADELERİN OLUMSUZ ETKİSİ SONUCU DİLE YERLEŞEN YANLIŞLAR

Cümle veya gramer yapısı bakımından kelimesi kelimesine İngilizceden tercüme olan yapılar, dile hâkim olmaktadır. Bu tür yapılar, Türkçeyi istila eden yabancı kaynaklı kelimelerden daha tehlikeli bir durum arz etmektedir. Çünkü, dilin yapısını bozmakta ve yozlaştırmaktadır. Bu noktada en büyük görev, yabancı dillerden metin çeviren yazarlarla, yabancı filmleri Türkçeye aktaran çevirmenlere düşmektedir. Çünkü bu yanlış çeviri mantığı ile ana dili Türkçe olanların dili kullanma yeteneğinin yanı sıra, düşünce yapıları da etkilenmektedir.

Günümüzde özellikle basın-yayının etkisiyle, günlük konuşmalarda sıklıkla kullanılan ifadelerin çoğu İngilizceden aktarma ve Türkçeye uyarlanmış çevirilerdir. Bunların büyük bir kısmı da yabancı film ve dizilerin Türkçeye aktarılması sırasında Türkçeyi iyi bilmeyen kişilerce veya İngilizce mantığına uygun biçimde metin çevirenlerce ortaya çıkarılan "dublaj Türkçesi"[114] nden kaynaklanmaktadır.

"Radyo ve televizyon kanallarında; yazılı, sesli ve görüntülü reklamlarda; basında ve günlük yaşamda Türkçe sözcükler yerine Batı dillerinden sözcüklerin yeğlenmesi; son yılların en önemli dil sorunlarından. Dilimiz Cumhuriyet'ten sonra yeniden, yoğun biçimde yabancı dillerin işgalini yaşıyor. Çoğu sözcüğün dilimizde karşılığı olduğu ve yeni sözcükler, deyimler türetilebileceği halde özellikle İngilizce deyimlerin ya da sözcüklerin kullanılması özentiden başka bir şey değil. Ulusal bütünlüğümüzü korumak istiyorsak, "Ses Bayrağımızı" dilimizi de yabancı dillerin etkisinden korumak zorundayız. Her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bu sorumluluğu duymak zorunda." (Önen, 2004: 285)

[114] Bu ifadeyi Akın Önen, "Türkçeyi Türkçe Konuşmak" isimli eserinde kullanmıştır.

Son yıllarda özellikle basın-yayın kuruluşlarının olumsuz yönde özendirmesi ile, dilde bir yozlaşma da başlamıştır. Türkçenin ses ve şekil yapısına uymayan, mantık hataları ile dolu, anlatımı bozuk ifadeler dile girmektedir. Bu yaygınlaşmanın en önemli temsilcileri de, etki altında kalmaya daha müsait kesim olan genç nesildir.

Bu bağlamda bir başka olumsuz kaynak da, son yıllarda moda olmaya başlayan ve bir virüs gibi yayılarak her yaştan insanın yeni meşgalesi haline gelen internetteki iletişim aracı *"msn"*dir. Günümüzde çağın getirdiği, her işi hızla yapma ve telaş içinde bir yerden bir yere yetişme anlayışı, insanlar arasında kurulan iletişim ve diyaloglara da yansımıştır. Bu da özellikle sözü edilen *"msn"* dilinde kendisini daha fazla göstermektedir. Sözcük kullanımında ve cümle kurulumlarında anlamsız bir tasarruf becerisi ile, Türkçenin ses ve şekil yapısı bozulmaktadır. Örneğin içerisinde şimdiki zaman eki /–yor/ geçen cümleler veya filler kullanılırken artık /y/ sesine ihtiyaç duyulmamakta ve yapmak fiili ile kurulan kelime *"yapmiorum"* şekline getirilmektedir.

Bilinçsizce yapılan çeviriler yoluyla yayılan yanlışlar dışında, bu tarz özentiler ile yayılan kullanımlar da genç kuşak tarafından daha kolay benimsenmekte ve sahip çıkılmaktadır. Çünkü her birinde aynı dili konuşma ve birbirini anlamanın yolunun, bunları öğrenmekten geçtiği gibi yanlış bir düşünce vardır. Ancak bu noktada şu hususu da belirtmek gerekir:

> "Moda kelimeler dilde bir boşluğu dolduruyorlarsa, ifadeye nüans kazandırıyorlarsa faydalıdırlar. Yoksa sadece satır ve kulak doldururlar. Eğer ifrat derecede ağızdan ve kalemden düşürülmüyorlarsa dilin tadını kaçırırlar ve sonunda dil sorunu olurlar." (Tezeren, 2000: 122)

Dili etkileyen bu tür çevirilere çeşitli kaynaklar, Türkçeye çevrilmiş filmler ve bu konu ile ilgilinen uzmanların yazıları dışında, kendi tespit

edebildiklerimizle birlikte, en sık rastlanan örneklerden belli başlıları aşağıda çeşitli başlıklar altında verilmiştir.

3.1. KELİME, KAVRAM VEYA KELİME GRUBU BİÇİMİNDEKİ İFADELER

aman Tanrım !

Bire bir İngilizce bir ifadenin, daha doğrusu hayıflanma cümlesinin karşılığı olan "Aman Tanrım!", artık dile öyle yerleşmiştir ki, neredeyse Türkçe düşünme mantığını etkilemeye başladığı gözlenmektedir. Türkçede bunun yerine *"eyvah, tüh, yazık! vs."* gibi duruma göre tercih edilebilecek pek çok heyecan, korku ve hayret ünlemi varken, İngilizce "(Ooo) My God!" ibaresinin karşılığı olan "Aman Tanrım" ifadesi daha çekici ve ilginç gelmektedir.

alt üst olmak

Alt üst olmak, Türkçede *"Allak bullak olmak"* gibi deyimler veya *"Kafam çok karışık"* gibi ifadeler varken, İngilizce "up-set"in karşılığı olarak kullanılmaktadır. Yani bu ifadenin çeviri olarak tam karşılığı olan *alt üst olmak*, Türkçenin yapısına uygun olmamasına rağmen kullanım sıklığı kazanmaktadır. Halbuki bunun yerine Türkçede tercih edilebilecek pek çok deyim ve kalıplaşmış ifade vardır. Bunlardan bazıları *kafası çok karışık olmak* veya *allak bullak olmak*'tır.

avantaj almak

Avantaj almak, İngilizce "take an advantage" ifadesinin bire bir karşılığıdır. Oysa Türkçede böyle bir ifade şekli yoktur. Çünkü bu da tıpa tıp çeviri mantığı ile dile girmiş veya girmeye çalışan kalıplardan biridir. Burada, çevirinin aslını aynen yansıtmasından ziyade Türkçe dil

mantığına ve yapısına en uygun düşecek ifadeleri seçmenin gerekli olduğu açıktır. Bunun yerine kullanılabilecek ifadeler, *kâra geçmek* veya *yarar sağlamak* olabilir.

karar almak

Karar almak, birleşik fiili yine son dönemlerde dile yerleşmeye başlamış olan ve İngilizce "to take a decision" ifadesinin karşılığı olan bir kelime grubudur. Herhangi bir konuda karar vermek karar alarak değil, "karara varmak" şeklinde ifade edilir. Bu tercihin sebebi, İngilizcedeki her eylemi tek bir fiille veya birkaç fiile indirgeyerek kullanma özentisinden kaynaklanmaktadır. Ancak bu durum dile yarardan çok zarar getirir ve dili kısırlaştırır.

yalan konuşmak

Yalan konuşmak, İngilizce "tell a lie" ifadesinin karşılığı olarak çevrilmiştir. Ancak bunun doğrusu "yalan söylemek" biçimindedir. Çünkü konuşmak, uzun süreli bir eylemi anlatır; söylemek ise odaklanan konunun dile getirilmesi ile ilgilidir.

geyik yapmak

Geyik yapmak ifadesi, günlük konuşma diline öylesine yerleşmiştir ki; artık ifadedeki bozukluk neredeyse dikkat çekme özelliğini yitirmiştir. Çünkü geyik sözcüğünün bu ifade içerisinde, gerçek anlamı ile uzaktan yakından hiçbir ilişkisi yoktur. Geyik, bir çeşit hayvandır. Ancak dilimizde söz konusu ifadenin içinde bir isim durumuna gelmiştir. Anlam olarak, *birden fazla kişinin çok ciddi olmayan konularda ve havadan sudan konuşmalarla şamata yapmasını* ifade eder. Bu daha çok *"geyik muhabbeti"* olarak bilinir.

stres olmak

Stres olmak ifadesinde de, daha önce sözü edilen yardımcı fiil kısırlaştırmasından doğan bir kullanım vardır. Olmak yardımcı fiili tıpkı yapmak fiilinde olduğu gibi hemen her türlü isimle birleştirilerek birleşik fiil oluşturulmaktadır. Oysa Türkçe anlamı *bunalım* olan stres, insanlar için kullanıldığına göre bir kişinin stres olması diye bir durum söz konusu olamaz. Bu, ancak kişinin sıfatını veya statüsünü değiştirdiğinde veya bir meslek sahibi olduğunda kullanılabilir. Kişi, strese ancak maruz kalabilir. Yani strese girer. Bu durumda sırf farklılık yaratıp dikkat çekmek için, Türkçenin yapısını bozan birleşik fiiller kurmakdan da vazgeçilmesi gerekir.

yoğun olmak

Yoğun olmak, son günlerde her işini daha fazla hız kazanarak yapmaya çalışan insanoğlunun yanlış türettiği birleşik fiillerden biridir. Çünkü kişinin yoğun olması söz konusu değildir. İnsanlar için ancak *meşgul olmak veya işi olmak* fiilleri kullanılabilir. Yoğun olan ise, ancak trafik veya sis'tir.

sahne almak

Basın-yayının diline pelesenk olan kavramlardan biri de, sahne almak birleşik fiilidir. Burada yanlış yardımcı fiil tercih edilmektedir. Sahne alınmaz; ancak *sahneye çıkılır* veya *sahnede yer alınır. Örnek:* "Şimdi de Mahsun Kırmızıgül'ün sahne aldığı mekândayız."[115]

[115] Örnek cümle, *Renkli Hayatlar* adlı magazin programından alınmıştır.

aleme akmak

Televizyon dizi ve programları sebebiyle moda haline gelen yanlış kullanımlardan biri de, “aleme akmak” kullanımıdır. Akmak, burada *gitmek* anlamında; âlem de *eğlence* yerine konulmuş argo tabirlerdir. Bu durumda doğru ifade şekli, *“Hadi eğlenmeye gidelim, dışarı çıkalım.”* olmalıdır.

kal gelmek

Kal gelmek, bir televizyon dizisi karakterinin replikleri ile moda hâline getirdiği ifadelerdendir. Burada da kalmak fiili, isim gibi kullanılmış ve gelmek yardımcı fiili ile yanlış bir birleşik fiil türetilmiştir. Oysa verilmek istenen anlamı, *“Çok şaşırdım, dondum kaldım.”* ifadeleri sağlayabilir.

kıl olmak

Kıl olmak, argo kullanımlardan biridir. Burada kıl olmak, *çok sinirlenmek* anlamını vermektedir.

çakozlamak, çakmak

Türkçe fiiliden (çakmak) türemiş argo tâbirlerdendir. İfade ettikleri anlam ise *fark etmek, anlamak* ‘tır.

kırışmak

Kırışmak, argo tâbirlerden biridir. Anlamı iki kişinin herhangi bir şeyi aralarında *“yarı yarıya paylaşması”*dır.

… olayı

Günümüzde moda hâline gelen kullanımlardan biri de, hemen her durum ve ifadenin sonunda "olay" sözcüğünü kullanmaktır. Örnek: "Sağlıklı yaşam olayları, vejetaryen olayları....."[116]

alt yapı veya **arka plân**

Background, son zamanlarda çok sık kullanılan moda ifadelerden biridir. Bu, aslına uygun olarak İngilizce şekli ile kullanılabildiği gibi Türkçe çevirisi olan "alt yapı" veya "arka plân" olarak da tercih edilmektedir. Bu ifade, Türkçede sadeleşme hareketlerinden sonra Türkçesi ile değiştirilen *tecrübe*, yani *deneyim* sözcükleri ile dile getirilebilecek çok karmaşık olmayan yapılardır. Bunun için ısrarla yabancı dilden bir çeviri getirilmesine gerek yoktur. Üstelik, bu tür ifadeler Türkçenin mantığına uygun olarak çevrilirse bu dil için bir tehlikede değil; bir zenginlik olacaktır.

sempatik

Sempatik, Türkçedeki sıcakkanlı insanlar için kullanılan "cana yakın" deyiminin İngilizce versiyonudur. Oysa görüldüğü gibi Türkçede cana yakın gibi, çok da orijinal bir deyim vardır.

şimdilerde

İngilizce "now a days" ifadesinin, tam olarak kelime karşılığı olan şimdilerde sözcüğü, son zamanlarda çok sık kullanılır olmuştur. Oysa şimdi demek, zaten *şu anda içinde bulunulan ânı ve zamanı* karşılamaktadır. Bunun için şimdiyi çoğaltmanın bir anlamı yoktur. Şimdilerde dendiğinde ise, bu zamanlarda olan bir şeylerden

---

[116] Örnek cümle *"Avrupa Yakası"* isimli televizyon dizisinden alınmıştır.

bahsedilmektedir. Bunun yerine *son zamanlarda, günümüzde* gibi hem mantık, hem de ses yapısı olarak Türkçenin yapısına ters olmayan ifadeler kullanılmalıdır.

Tanrı aşkına!

Tanrı aşkına, “for God’s Sake” veya “for the love of god” ifadesinin çevirisidir. Türkçeye öylesine yerleşmiştir ki; biraz daha Türkçeleştirmek veya sahiplenmek için yama gibi duran Tanrı kelimesini de Allah ile değiştirilip her durumda birisine bir şey yaptırılmak istendiğinde bu deyim (Allah aşkına) kullanır olmuştur. Bunun, doğduğu dildeki asıl kullanım alanı aslında şaşkınlık ifade eden durumlardır. Bu durumda, çevirinin bire bir yapılması yerine uyarlama yoluyla oturtulması gerekmektedir. Çünkü dilde bu gibi durumlarda şaşkınlığı ifade etmek için, bu tür bir deyim kullanılmamaktadır.

yüzde elli, **yarı yarıya**

Türkçedeki “yüzde elli”, “yarı yarıya” gibi ifadelerin varlığı bilinmesine rağmen, bunlar yerine tercih edilen “fifti fifti”, İngilizce imlâsı ile “fifty-fifty” kavramının karşılığıdır.

ikinci el

Kullanılmış eşyalar için çevirisi yapılmış “second hand” kavramı, Türkçe ikinci el ifadesi ile karşılanmaktadır. Bu ifade bire bir İngilizce second hand kavramını karşılamaktadır. Üstelik dilimizde oldukça geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Ancak bu kavram Türkçenin yapısına hiç uymamakta ve yabancı gelmektedir. Çünkü Türkçede –nci eki sayılara gelerek sıra sayı sıfatları yapar ve önüne geldiği ismi söz konusu duruma göre benzerleri ile sıralar. Oysa dilimizde önceden beri bu tür kullanılmış eşyalar için mevcut olan elden düşme deyimi vardır.

doğru (adam)

Right, İngilizcede "doğru, sağ, hak, uygun" anlamlarına gelen bir sözcüktür. Ancak bu sözcüğün içinde geçtiği bazı kelime grubu veya tamlamalar ile Türkçeye yanlış yapı ve kullanımda kavram girmektedir. Örneğin *"Bu senin için doğru adam."* cümlesinde *doğru adam*, tam olarak çeviri mantığı ile geliştirilmiş bir ifadedir. Aslında bunun, Türkçe olarak ifade ediliş biçimi *uygun adam, uygun kişi*dir.

en çok satan (kitap)

"En çok satan kitap" ifadesi, İngilizce "best-seller"in Türkçeye çevrilmesi ile oluşturulmuştur. Oysa bu, dilin yapısına aykırı bir kullanımdır. Çünkü kitap kendi kendine satmaz; kişilerce satılır. Bu yüzden ifade, *"En çok satılan kitap"* şeklinde değiştirilmelidir.

insan hakları

İnsan hakları tamlaması da İngilizce "human rights" karşılığında kullanılmaktadır.

dehşet / acayip / korkunç / deli / manyak güzel

Dehşet / acayip / korkunç / deli / manyak güzel gibi ifadeler de, yanlış çeviri yoluyla dile girmiştir. Türkçede dehşet, "korkutucu ve tehlikeli durumlar" söz konusu olduğunda kullanılan bir sözcüktür. Acayip farklı, değişik, tuhaf anlamına gelir. Korkunç, korku duyulması gereken nesnelerin sıfatıdır. Deli ve manyak da insanlar için kullanılan olumsuz sıfatlardır. Ancak bu türden mantık hataları ile, sanki tam zıddı durumlarda tercih edilen sıfatlar gibi kullanılmaya başlanmıştır. Yani "taşkın duyguların ve mübalağalı anlatımların" sıfatları olmuştur. Burada dile getirilmek istenense, filmin, kişinin vs. *çok güzel, çok iyi, mükemmel ve muhteşem* olduğudur.

kocaman bir alkış

Televizyon spikerlerinin veya program sunucularının sıklıkla yaptığı bir yanlışlık, seyircilerden ve konuklardan "kocaman bir alkış" istemektir. Bu ifadedeki yanlış, alkışın kocaman sıfatı ile nitelendirilmesidir. Ancak kocaman, büyük sıfatının pekiştirilmişidir ve durum nitelemesinde kullanılamaz. Bunun yerine kullanılacak "coşkulu bir alkış" ifadesi, daha doğru bir kullanım olur.

artı

Günümüzde art arda bir şey söylenirken ya da bir şeyler sıralanırken sürekli artı kelimesinin kullanılması da âdet haline gelmiştir. Örnek: *"Hastayım, artı canım sıkkın."* Ancak bu yanlış ve moda haline gelmiş sözcük yerine dilimizin çok önemli ve zengin söz varlığından istifade edilebilir: *ve, ayrıca, kaldı ki, bununla birlikte, şunu da söylemek gerekirse.... gibi. Örnek:* "Önünüzde muhteşem bir manzara artı deniz...."[117]

canısı

Bir dönem popüler bir şarkı ile kullanımı moda haline gelen sözcüğün kullanımında, çekim hatası olduğundan kullanımı yanlıştır. Burada "can" sözcüğü üçüncü teklik şahıs iyelik eki ile çekime sokulmuş; ancak ek yanlış seçilmiştir. Çünkü üçüncü teklik şahıs iyelik eki, sonu ünlü ile biten sözcüklere geldiği zaman -sı, si, -su, -sü şeklindedir. Ancak ünsüzle biten kelimelerin sonunda -ı,-i,-u,-ü'dür. *Canısı* sözcüğündeki vurgu, zaten söz konusu sahiplenmeyi değil; birinci tekil kişiye ait bir iyeliği ifade etmektedir. Buradaki gibi aşırı sevgi dolu duyguların *canım* sözcüğü ile dile getirilmesi daha uygundur.

---

[117] Söz konusu örnek, *"ATV Öğle Arası Haberleri"*nde konuşan bir emlakçının ifadesidir.

neyysıı

Neyysıı, popüler bir dizi karakterinin repliğinin moda kullanım hâline gelmesi ile yaygınlaşmış yanlış ifadelerindendir. Burada Türkçenin ses yapısının bozulması ile ilgili bir yanlışlık söz konusudur. Çünkü *"şimdilik boş ver, önemli değil"* gibi anlamları olan neyse sözcüğünün telaffuzunda yanlışlık yapılmaktadır.

janjanlı

Janjanlı ifadesi de, bir reklam metninin diyaloğu ile günümüzde çok moda olan kullanımlardandır. Bu, daha çok *rengârenk, ışıl ışıl... nesne veya durumlar* için kullanılır olmuştur.

çok kafa çocuk

Çok kafa çocuk tâbirindeki "kafa" sözcüğünün anlamı, aslında *kafadar*'dır. Yani birinin bir başkası ile düşüncelerinin uyuşması sonucu, o kişi için kafadar sıfatı kullanılır. Burada ise söz konusu sözcük, kısaltılarak yanlış bir yapı ortaya çıkartılmıştır. Bunun yerine *"Çok iyi anlaşabileceğim biri"* denilirse daha doğru olur.

olsun (gelsin) için

Olsun için veya gelsin için gibi kullanımlar, yine yanlış çekimlenmiş fiillerin moda haline getirilmesi sonucu ortaya çıkan yanlışlardandır. Her iki fiilde de -sun, -sin üçüncü teklik şahıs emir eki ve için edatı kullanılmıştır. Oysa Türkçede emir eki ile birlikte kulanılan edat yoktur. Anlamda karışıklık ve bozukluk olmasının sebebi, için ile birlikte kullanılan -ası, -esi sıfat fiil eki yerine zaman eki getirilmesidir. Yani doğru kullanım sıfat-fiil ve için edatı ile yapılmalıdır: *Olması için / Gelmesi için…*

yok ööle

Yok ööle, günlük kullanımdaki vurgulu bir telaffuza sahip moda ifadelerdendir. Bu anlamsız dil birliğinin telaffuzdaki yanlışlığı bir yana, *"Öyle olmaz."* anlamını ifade etmek üzere kullanıldığı görülmektedir.

herılt yani

Bir onaylama ifadesi olan "herılt yani" bir dönem, oldukça yaygın bir şekilde hemen her kesimden kişinin ağzında duyulmakta idi. Buradaki herılt, muhtemelen Türkçe "her halde" zarfının İngilizce konuşma özentisi ile ortaya çıkarılmış bir versiyonudur.

hey dostum; heeey adamım

Hey dostum; heeey adamım gibi ifadelerde dikkat çeken nokta, Amerikanvâri bir telaffuzla özenti kullanımlar oluşturulmasıdır. Oysa Türkçede bu türlü kullanımlar yoktur. Heey gibi bir seslenme ünlemi vardır. Ancak bu, birine seslenmek için kullanılır. **Vaaaaauv!** şaşkınlık ünlemi de bu özenti kullanımlardan biridir.

morcivert

Son dönemlerde lacivert sözcüğüne benzetilerek yeni, anlamsız renkler oluşturulması da moda hâline gelmiştir. Bunlardan biri de morciverttir.[118] Aslında bu sözcükle, mor rengi pekiştirilerek söylenmeye çalışılmakta; ancak mübalağanın daha vurgulu hâle getirilmesi için lacivert renginin bir bölümü alınarak farklılık yaratılmış olunduğu gibi yanlış bir düşünceye sahip olunmaktadır. Halbuki mor renginin pekiştirilmiş hâli *"mosmor"*dur.

---

[118] Bu tür sözcüklere örnek olması için "morcivert" sözcüğü verilmiştir.

görüşmek üzere

Bu ifade de İngilizce "See you"nun Türkçeye birebir uyarlanmış biçimidir. Örnek: "Ana Haber Bülteninden sonra yeniden görüşmek üzere..."[119]

3.2. CÜMLE BİÇİMİNDEKİ İFADELER

"Üzgünüm."

Günlük konuşma diline yerleşmiş çeviri ifadelerin başında, "I am sorry"nin çevirisi olan "Üzgünüm." gelmektedir. İngilizcede *"Özür dilerim."* karşılığıyla kullanılan bu ibare, Türkçede de olumsuz cevap niteliğinde ve çoğunlukla herhangi bir şeyi yapamayacak olmanın bir ifadesi olarak kullanılmaktadır.

"Umarım."

Umarım, korkarım ve üzgünüm bire bir İngilizce çeviri mantığı ile dile yerleşen ifadelerdendir. Bunlardan umarım "I hope"un çevirisidir. Beklenti içinde bulunulan durumlarda "Umarım, (istediğin gibi olur.)" yapısını kullanmak âdet hâline gelmiştir. Zaten korkmak, üzgün olmak gibi fiiller, Türkçedeki bilinen anlamı ile herhangi bir durumdan dolayı duyguların hareketlenmesiyle ortaya çıkan kavramlar değildir.

"Korkarım!"

Korkarım, İngilizce "I am afraid"in çevirisidir ve *beklenilmeyen veya istenmeyen bir durumla karşılaşmanın* ifadesi olarak kullanılır. Oysa bunun için Türkçede *maalesef, ne yazık ki*, gibi çeşitli kelime, kavram, deyim ve ifadeler vardır.

---

[119] Örnek, ATV Öğle Arası Haberleri"nden alınmıştır.

“Kahretsin!”

Kahretsin şeklindeki ilenme, İngilizce “damn it” yapısının çevirisidir. Bu Türkçeye değil; İngilizceya ait bir beddua biçimidir. Dilimizde bu tür durumlarda kullanılan pek çok ilenme cümlesi ve kavramı vardır. Örneğin “Allah belasını versin!, Allah cezanı versin”. Ayrıca **Lanet olsun!** yapısı da aynı kavramdan çıkmıştır.

“Büyüksün!”[120]

Büyüksün sözcüğünün Türkçede bilinen anlamı, *birinin birinden yaşça büyük olmasıdır.* Ancak yaygın bir yanlışlıkla *“Sen çok değerlisin, itibar gösterilmesi gereken birisin”.* anlamında kullanılır olmuştur.

“Kendine iyi bak.”

Film çevirileri ile dile girmiş, çok yaygın bir kullanım alanı bulmuş ifadelerden biri de “Kendine iyi bak.” dileğidir. Bunun orijinal biçimi “Take care of your self/Take care”dir. Ancak Türkçede bu çeşit bir ifade şekli olması mümkün değildir. Çünkü kişi, kendi kendine iyi veya kötü bakamaz ya da davranamaz. Bu yanlış bir kullanımdır. Bir takım iyi dileklerde bulunmak için, Türkçede öncelerden beri var olan *“Allah’a emanet olmak”* deyimi vardır.

“Nasıl gidiyor?”

Günlük konuşma dili ibarelerinden biri olan “Nasıl gidiyor?”, İngilizce “What about you?”nun çevirisidir. Türkçede *“Nasılsın, İşlerin nasıl?”* gibi kullanımlar varken yanlış çeviri mantığı ile dile yerleştirilmeye çalışılan bir ifadenin benimsenmesi doğru değildir.

---

[120] Örnek için bkz. (Önen, 2004: 284).

“Başıma gelen en güzel şeysin.”

İngilizce çevirilerin ifade veya kelime olarak yanlış olanları dışında, bunların cümle biçiminde dile yerleşmiş veya yerleşmekte olanları da vardır. *“Başıma gelen en güzel şeysin.”* cümlesi de bunlardan biridir. Türkçede başa gelen şey, olumsuz bir ifadedir ve kişinin istediği yönde gitmeyen durumlar için kullanılır. Ancak bu ifadede olumlu bir durum söz konusur. Bu yüzden bu tür bir kullanım şekli yanlıştır. Tercih edilmesi gereken doğru şekle, *“Seninle tanışmaktan çok mutluyum.”/ “Seni tanıdığıma çok memnunum…”* cümleleri örnek olarak verilebilir.

“Bunu bana neden yapıyorsun?”

Cümle biçiminde geçen yanlış çevirilere örneklerden biri de, “Bunu bana neden yapıyorsun?” ifadesidir. Türkçede bu tür bir kullanım şekli yoktur. Çünkü burada *bir şey yapmak* somut bir eylem gibi kullanılmıştır. Oysa cümlenin asıl anlatmak istediği, karşıdaki kişinin soyut anlamda bir davranış şeklinin kişiye hissettirdiği olumsuz duygulardır. Bunun için, mevcut duruma göre *“Benimle neden bu şekilde şekilde konuşuyorsun?”* veya *“Bana neden sırt çeviriyorsun?, Damarıma neden basıyorsun?”* gibi dilimizin yapısına uygun cümlelere ihtiyaç vardır.

“Bu program kaçmaz.”

Televizyon tanıtımlarında sıkça duyduğumuz bir ifade olan “Bu program kaçmaz.”, Türkçe cümle kurma mantığına uygun düşmemektedir. Çünkü geniş zamanın olumsuzu ile çekimlenmiş bir fiille kurulmuş cümle, her zaman meydana gelebilecek ve kesinliği olan bir durumu dile getirmektedir. Yani bu cümlede seyircilere sunulacak programın, gereçekten izlenilmeye değer olduğunun reklamı yerine seyircilerin bunu her koşulda kaçırmayacağını bir kesinliğe bağlama

vardır. Bu yüzden aslında cümlenin doğru şekli *"Bu program kaçırılmamalı."* şeklinde olmalı.

"Sanırım bu doğru."

"Sanırım bu doğru." ifadesindeki mantık hatası, hemen göze çarpmaktadır. Çünkü sanmak fiili *herhangi bir şey için sahip olunan beklentidir.* Oysa aynı cümle içerisinde, bir de kesinlik bildiren yapı kullanılmıştır. Bu durumda ya sadece sanmak fiiline bağlı olarak olasılık bildiren -e bilir yapısı kullanılmalı veya sadece bunun kesinliği ortaya konulmalıdır.

"(Bu söylediklerini) yapmak isteyeceğimden emin değilim."

"Bu söylediklerini yapmak isteyeceğimden emin değilim.", cümlesi ile Türkçeye aktarılan filmler yoluyla, günlük kullanımda sıklıkla karşılaşılır duruma gelmiştir. Oysa cümlenin ifade ettiği mantık, Türkçenin yapısına aykırıdır. Çünkü kişi, kendisine söylenmiş bir şeyi yapmaktan emin olur veya olmaz. Kendisine söylenmiş bir şeyi yapmayı isteyip istemeceğinden, gelecekte emin olmaz. O anda sadece kararsız olabilir ve bunu dile getirir. Bunun için gelecekle ilgili bir varsayımda bulunamaz. Bu yüzden Türkçede *"Söylediklerini yapabileceğimi sanmıyorum."* ya da *"Bu söylediğini yapıp yapmamak konusunda tereddütlerim var veya kararsızım"* gibi doğru ifadeler tercih edilmelidir.

"Canımı acıtıyorsun, (lütfen bu kadar ağır konuşma)."

"Canımı acıtıyorsun, lütfen bu kadar ağır konuşma." cümlesinin asıl dikkat çekilmek istenen kısmı, canın acıması kısımıdır. Kişinin canının acıması elle tutulur, gözle görülür bir olumsuzlukla karşılaştığında vücudunda hissettiği acı veya sızı sonucu oluşur. Oysa burada muhâtap kalınan durumdan veya sözlerden dolayı kırgın olmak, üzgün

olmak, hatta Türkçede bulunan bir deyim ve ifade şekli ile mecazî anlamda yaralanmak durumları söz konusudur. Tabii burada mecazî bir söylemle durumun ne kadar ağır olduğu mübalağalı bir dille anlatılmak istenmiştir. Ancak bunun için, dildeki mevcut pek çok imkândan yararlanmak yerine mantık hatası yaratacak kullanımlara meyletmenin gereği yoktur. Çünkü Türkçe, mecazî ifadelerinin zenginliği ile de rüştünü ispatlamış bir dildir.

"Öldüğün için sağol."

Herhangi bir kişi ile öldükten sonra konuşma imkânı bulunmadığından "Öldüğün için sağol." gibi bir yapının, film çevirileri ile dile kazandırılması doğru değildir.

"Seni seviyorum'a ne oldu?"

"Seni seviyorum'a ne oldu?" cümlesi de film çevirileri ile dile kazandırılmaya çalışılan ifade kalıplarındandır. Burada "seni seviyorum" cümlesi bir nesne gibi değerlendirilmiştir. Oysa bu *"Önceden beni sevdiğini söylerdin."* biçiminde doğru ifade edilebilir.

"Size şükranlarımı sunarım."

"Size şükranlarımı sunarım.", tam olarak çeviri bir yapıdır. Çünkü Türkçeye mâl olmuş "şükran duymak" diye bir fiil yoktur. Bunun Türkçe ifadelendiriliş biçimi *"Yardımlarınız vs. için size teşekkür ederim."*dir.

"Şaka ediyor olmalısın."

"Şaka ediyor olmalısın." cümlesindeki şaka etmek birleşik fiili, yine yapmak, almak gibi yardımcı fiillerdeki kullanım sıklığına bağlı olarak türetilmiş çeviri ifadelerdendir. Ancak bu fiilin doğru şekli, *şaka yapmaktır.*

“Yapacak bir şey yok.”

“Yapacak bir şey yok.” gibi Türk diline ve kültürüne uzak olan ifadeler de, dile yerleşmeye başlamıştır. Çünkü Türk toplumu her koşulda yardıma muhtaç kişilerin yardımına koşmak ve elinden hiçbir şey gelmiyorsa bile teselli edebilme meziyetine sahiptir. Oysa bireyselliğin kılık değiştirmiş yeni biçimleri olan bu tür söylemler, dil mantığının beraberinde getirdiği düşünce yapısına da aykırıdır. Bir dilin kelime hazinesini ve kavram yapısını, içinde bulunduğu toplumun kültürel ve sosyal yapısıyla parelel ihtiyaçlar belirler. Bu açıdan bakıldığında, söz konusu ifadenin Türkçenin öz malı olmadığı hemen ortaya çıkmaktadır. Bu ifade İngilizce “There is no things to do!”nun çevirisidir.

“Bu bir (Atıf Yılmaz) filmidir.”

Türkçede İngilizcedeki gibi article yoktur. Bu yüzden televizyon veya sinemalarda kulaklara çalınan “Bu bir Atıf Yılmaz filmidir.” kullanımı yanlıştır.

“Sekiz gibi gelirim.”

Türkçede herhangi bir saat dilimine yakın bir zamandan söz ederken kullanılan *civarında, sularında, - e doğru* gibi pek çok zarf ve kelime vardır. Bu tür kullanımlar dururken, dilde daha çok *bir şeyin bir şeye benzer olma* durumunda kullanılması gereken *gibi* edatının zamanı belirtilirken dile getirilmesi yanlıştır. Çünkü bu ifade aslında *“Sekize benzer olarak gelirim.”* anlamını ortaya koymaktadır. Bu durumda doğru şekil, *“Saat sekiz civarında/sularında/sekize doğru gelirim.”* olmalıdır.

“Ayıpsın!”

Türkçede böyle bir kullanım şekli yoktur. Çünkü ayıp sözcüğü kelime türü bakımından bir isimdir ve ikinci teklik şahıs bildirme eki ile

çekimlenmiştir. Oysa sözcük nasıl ki "Ayıbım, Ayıbız" şeklinde çekimlenemezse, ikinci teklik şahısla da çekimlenemez. Kelime, şahıslar için değil, durumlar için kullanılır. Yani kişi ayıp olamaz; davranışı ayıp olabilir ki; burada da sözcük zaten gerçek anlamının dışında ve argo bir anlamla kullanılmış; "Tabii ki… bunu söylemen bile yanlış, sen dersin de yapmam mı " gibi bir mânâ ortaya koymaktadır. Bunun yerine tercih edilmesi gereken doğru ifade *"Ayıp ediyorsun."/ "Tabii ki yapmaz mıyım.."* olmalıdır.

"Takıl bana."

Bu, *"benimle gel!"* anlamına kullanılan bir ifadedir. Tabii bu söylemlerin yaygınlaşmasında, daha çok televizyon reklamları ve şarkılar etkili olmaktadır. Örnek: *Takıl bana, hayatını yaşa!*

"Koptum!"

"Koptum!", yine bir şarkı sözü aracılığı ile dile yerleşen ifadelerdendir. Kopmak fiilinin sözlük anlamı her ne kadar, *bir nesnenin bir nesneden ayrılması, ayrılmak, bir bütünden ayrılmak* olsa da bunun birinci teklik şahıs eki ile çekime girmiş hâli *"Konudan uzaklaştım veya daldım."* anlamlarının dışında "Kendimi tutamayıp güldüm." ifadesinin bir karşılığıdır. Bu tarz bir söylem, biraz da argo dile aittir.

"Oldu!"

"Oldu!", bir dizi karakterinin konuşma tarzı ile dilde yer bulmuş ifade şekillerindendir. Bu, telaffuzda biraz da pekiştirerek söylenirse bilinen anlamının tam aksine *"Olmaz veya hiç olur mu?"* anlamını vermek üzere kullanılır.

“Uçmuş, sıyırmış.”

“Uçmuş, sıyırmış.”, *şaşırmış ve bilinçsizce hareket eden insanlar* için kullanılır. Uçmak, *uçan bir nesnenin havalanması* anlamına gelirken; sıyırmak *birbirine bağlı, bitişik nesneleri birbirinden ayırmak* anlamına gelir. Ancak günümüzde kullanım alanı değişmiştir.

“Benden kaçmaz/kaçar mı?”[121]

Moda kullanımlardan biri de “*Ben herşeyi bilirim, beni kandıramazsın.”* anlamına kullanılan “Benden kaçmaz/kaçar mı?” ifadesidir. Aslında kaçmak fiilinin anlamı, burada kullanıldığından çok farklı olarak *bir yerden firar etme, bir şeyden uzaklaşma, kurtulma*’dır. Oysa burada *gözden kaçmak* deyimindeki anlamla parelellik kurulmak istenerek kullanılmıştır.

“Bunalım takılıyor.”[122]

“Bunalım takılıyor.” ifadesinde takılmak, sözlük anlamının dışında bir anlamla kullanılmış ve *kasvet, sıkıntı, buhran* anlamındaki bunalım sözcüğü ile birleşince “*Sıkıntısı var.”* ibaresini anlatmak istemiştir. Bu kullanım günümüzde oldukça moda olmuştur.

“Ne iş?”

Son zamanlarda yalnız Türkçe ifadelerle kurulu olan ve pekiştirilerek soru biçiminde kullanılan “Ne iş?” ibaresi ile, ortadaki durumun açıklığa kavuşturulması istenmekte; yani *“Bu ne demek?”* anlamında soru sorulmaktadır.

---

[121] Örnek için bkz. (Önen, 2004: 284).
[122] Örnek için bkz. (Önen, 2004: 284).

“Alolaşırız, telefonlaşırız, cepleşiriz.”

Günümüzde, hızla gelişen teknolojik olanakların bir meyvesi olan cep telefonlarının dile kazandırdığı ayrı bir kelime dağarcığı oluşmuştur. “Alolaşırız, telefonlaşırız, cepleşiriz.” gibi ifadeler, bunların bir ürünüdür. “*Haberleşelim, Ben seni ararım, sen de beni ara.”* gibi Türkçenin yapısına uygun ek ve sözcüklerle oluşturulmuş ifadeler varken, yanlış eklerin yanlış sözcüklere getirilmesi sonucu ortaya çıkartılan söylemler dili güdükleştirmektedir. Buna benzer bir ifade şekli de **cepten aramak’**tır. Örnek: “Beni cepten arayan siz misiniz?”[123]

“Ne oluyoruz oldum.”

“Ne oluyoruz oldum.” biçiminde kurulmuş bir cümlenin, Türkçenin yapısına uygun düşmediği ortadır. Çünkü olmak fiiline, yine olmak yardımcı fiili getirilerek bir birleşik yapı oluşturulamaz. Şimdiki zamanın hikâye çekimi vardır. Ancak, doğru kullanım bu şekilde değildir. Burada, her iki fiil de şahıs eki ile çekimlenmiştir. Bu anlamsız yapı ile Türk gramer yapısına da zarar verilmektedir. Oysa anlatılmak istenen, gayet kısa, öz ve anlamlı bir şekilde *“Ne olduğunu anlayamadım.”* cümlesi ile ifade edilebilir.

“Kayıplardasın?”

Türkçe bir sözcükle yapısı, gramer ve anlam bakımından yanlış olan, vurgusu soru biçiminde verilen “Kayıplardasın?” söylemi de, belli bir dönem moda hâline gelmiştir. Aslında ortaya konulmak istenen anlam, doğru bir ifade şekli ile *“Uzun zamandır görünmüyorsun.”* dur.

---

[123] Söz konusu örnek cümle, *“Avrupa Yakası”* isimli televizyon dizisinden alınmıştır.

“Bık geldi, öööö geldi.”

“Bık geldi, öööö geldi.”, artık son zamanlarda Türkçenin Avrupaî tâbir ile ne denli dejenerasyona (bozulmaya) uğradığının örneklerinden biridir. Burada bıkmak fiili, bir isim gibi kullanılmakta; bir anlamı olmayan ve birinin bir şeyden midesi bulandığında kullanılan taklidî ses “öööö”ye bir dil birliği gibi muamele edilmektedir. Halbuki bir şeyden bunalma, bıkma dilin yapısı bozulmadan *“Sıkıldım, bunaldım.”* gibi cümlelerle de ifade edilebilir.

“Hasta ettin (beni yaa)!”

“Hasta ettin beni yaa!” cümlesindeki hasta etmek fiili, bilinen anlamda sağlığı bozuk olma durumunu ifade etmek için değil; bir kişinin davranışlarının açtığı olumsuz koşulların muhatap olan kişiyi bunaltması anlamında kullanılmaktadır. Türkçe ifade şekli ile kişinin *“Beni sıkıyorsun.”* demek istediği söylenebilir.

“(Onun) hastasıyım.”

“Onun hastasıyım.” ifadesinde hasta sözcüğü ise, yukarıda söz edilen anlamın dışında, bir kişiye olan hayranlığı ve beğeniyi dile getirmektedir. Yani bu argo tâbiri kullanan kişi, *“Ona hayranım.”* demek istemektedir.

“Ay inanmıyoruuuum.”

“Ay inanmıyoruuuum.” ifadesinde, hem telaffuz hatası hem de anlam karışıklığı vardır. Çekime sokulan inanmak fiili, gereksiz yere uzatılmıştır. Ayrıca *“Çok şaşırdım!, Öyle mi?, Şaşkınım”* gibi cümleler kurulabilecekken bu tür bir ifadeye gerek yoktur.

“Oha falan oldum yani”; “Oha oldum.”

“Oha falan oldum yani”; “Oha oldum.”, yine bir dizi karakterinin repliği ile moda kullanım haline gelen ifadelerdendir. Bu ifadenin neresinden bakılırsa bakılsın hiç bir düzeltme yapılamaz. Çünkü dilimizin ne gramer ne de semantik yapısına uymamaktadır. Bunun yerine *“Çok şaşrıtıcı..., Öyle mi?, Bu benim için hiç beklenmedik bir durum..”* gibi ifadeler kullanılabilir.

“Yıkılmadım, ayaktayım.”

“Yıkılmadım, ayaktayım.”, bir şarkı sözü ile moda olmuş ifadelerdendir. Aslında yapısında herhangi bir bozukluk olmayan ifadenin, hemen her zorlu durumdan sonra kişinin güçlü kalabilmesini anlatmak üzere kullanılması gereksizdir. Çünkü bu tür durumları ifade edebilecek pek çok sözcük, cümle tercih edilebilir. Örneğin: *Tüm olumsuzluklara rağmen direnebiliyorum*.

“Hallederiz.”

“Hallederiz.”, yine bir dizi karakteri ile meşhur olan sözcüklerdendir. Bu sözcüğün yapısında da bir hata yoktur. Ancak, her türlü işin altından kalkılabileceğinin ifadesi olarak sürekli kullanılması yanlıştır. Bu tür kullanımların Türkçenin ifade gücünü azalttığı ve zengin kelime hazinesini boşalttığı ortadadır.

“Yıkılıyooo.”

“Yıkılıyooo.”, bir reklam metninin diyaloğunun bir parçası olarak ortaya çıkmış ve halk tarafından çok benimsendiği için, kısa sürede geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Bunun yerine Türkçede *çok güzel veya çok etkileyici* gibi kullanımlar vardır.

“Döncem (ben sana).”

“Döncem (ben sana).”, yine bir televizyon programındaki diyalogla moda haline gelmiştir. Bir dönem salgın hastalık gibi herkesin diline bulaşan bu ifade şekli, günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. Bunun anlamı aslında *“Daha sonra seninle tekrar irtibata geçeceğim, seni ararım, haberdar ederim.”* dir.

“Deeeermişim.”

“Deeeermişim.”, gramer yapısı bakımından yanlışlık olmasa da hem ifade hem de telaffuz bakımından dilimize yakışmamaktadır. Öncelikle kelimedeki /e/ sesinin sakız gibi sündürülmesi, her şeyden önce bir diksiyon bozukluğu doğurmaktadır. Ayrıca, gerçek anlamından ziyade *“Kandırdım, şaka yaptım.”* anlamında kullanılması gereksizdir.

“Geberik bi haldeyim, geberik.”

“Geberik bi haldeyim, geberik.” ifadeleri, Türkçe *gebermek* argo sözcüğü ile *“Çok yorgunum, yorgun.”* anlamlarını vermek üzere kullanım alanını genişletmiştir.

“(Hadi ben) kaçtım.”

“Ben gidiyorum, çıkıyorum.” anlamında, günlük konuşma dilinde yer bulmuş oldukça sık kullanılan cümle örneklerindendir.

“Oldu… Gözlerim doldu.”

Bu ifade, bir dizi karakterinin moda hâline getirdiği kullanımdır. Türkçenin yapısına uygun düşmemektedir. Çünkü şimdiki zaman söz konusu olduğunda bile geçmiş zaman eki ile çekimlenmiş bir fiil duyguları ifade etmek için kullanılmaktadır. Ayrıca buradaki ifade, tam

aksine “olmaz” anlamını vermek üzere kullanılmaktadır. Örnek: “Oldu, gözlerim doldu”[124]

“Gerçekten mi?”

Bazı şakınlık ve hayrete düşme duygularının ifadesi olarak kullanılan “Gerçekten mi?”, İngilizlerin bu tür durumlarda kullandığı “Really?” ifadesinin çevirisidir. Türkçedeki *“Öyle mi?”*nin, yerini almaya başlamıştır.

Bu cümle çevirileri ile dile girmiş yanlış yapıların yanı sıra, her türden eylemi İngilizce mantığına göre tek bir fiille ifade etme alışkanlığı da artmaya başlamıştır. Bu da her durumda ve koşulda “yapmak” fiilini kullanmak yoluyla kendini göstermektedir. Örneğin,

-“Onu aramış olamazsın.”

-**“Yaptım bile”** diyaloğundaki yapmak, aslında aramak fiilinin karşılığıdır. Yapmak Türkçede somut durumlara karşılık gelen bir fiil olduğu için bu tür kullanımlar yanlıştır. Tabii, yapmak fiilinin sadece tek başına değil çeşitli isimlerle bir araya getirilerek birleşik fiiller halinde de kullanım sıklığı kazandığı görülmektedir. Örnek: *banyo yapmak, alışveriş yapmak, yemek yapmak vs.*

“(Kendine yeni) sevgili yapmışsın.” cümlesindeki yapmak fiilinde de aynı durum söz konususdur. Yapmak, buradaki anlamı ile insanlar için kullanılamaz. Bu, *bir şeyi meydana getirme, oluşturmadır*. Bu yüzden *“Yeni sevgili bulmuşsun , yeni biriyle tanışmışsın.”* denmelidir.

---

[124] Örnek, *“Avrupa Yakası”* isimli televizyon dizisinden alınmıştır.

“Fark yapmaz.”, diğer yanlış veya gereksiz yardımcı eylem tercihi ile türetilmiş birleşik fiilerdendir. Fark soyut kavramının, bir şeyi yapması söz konusu olamayacağına göre bu kullanım yanlıştır. Doğrusu *fark etmez* biçiminde olmalıdır.

3.3. İNGİLİZCEDEN DOĞRUDAN ALINTI YAPILARAK KULLANILAN İFADELER

bilboard

Sadece ifade olarak Türkçeye yerleşmeyen, özenti yoluyla dile giren İngilizce kelimeler de vardır. Bilboard da bunlardan biridir. Bu sözcük aslına uygun bir şeklide Türkçeye girmiş ve günümüzde de kullanılmaktadır. Oysa bu sözcük yerine, dilin kendi imkânları ile türetilebilecek kelime veya tamlamalar vardır. Örneğin: *duyuru tahtası, reklam panosu…*

reality show

Reality show, gerçek olay ve durumları konu alan programlar için kullanılan bir ifadedir. Bu kavram, Türkçeye aynen alınmıştır.

trend

“Şu sıralar değişik trendler var.” cümlesindeki moda kullanım, İngilizce trend sözcüğüdür. Bunun Türkçedeki karşılığı *eğilim, meyil’*dir. Bu özenti kullanım, günlük konuşma dilinden çok televizyon programlarında hâkimdir.

inaf (enough) gari[125]

İngilizce *yeterince, yeteri kadar* anlamındaki *enough,* Türkçe telaffuzuna uygun bir şekilde "inaf" ifadesinde yer bulmuş ve *herhangi bir durumdan, olaydan, içinde bulunulan durumdan sıkılmış olmayı* belirtmek için "yeter artık" anlamında kullanılır olmuştur.

kuul (cool) adam

Kuul (cool) adam, belli bir dönem *soğuk ama, karizmatik erkekler* için sıkça kullanılır olmuştur. Cool, İngilizce bir sözcüktür ve *soğukkanlı, küstah, klas* gibi anlamları vardır. Örnek: "Hani siz kuul(cool) diyosunuz ya."[126]

byee (baaay, ba-baay)!

Baaay!, ba-baay, İngilizce "bye" sözcüğünün Türkçedeki telaffuz ediliş biçimidir ve özenti yoluyla dile girmiş; bir veda sözcüğü olarak kullanımı moda halini almıştır. Halbuki Türkçenin, zaten çok zengin bir kültürü olduğu için kelime dağarcığında bu tarz özentilere gerek duymayacak kadar çok sözcüğü vardır. Örneğin ; *Hoşçakal, güle güle, Allaha ısmarladık…*

yihuu ve **heey**[127]

Daha önce bahsedilen ilenme, teşekkür etme, hayıflanma sözcüklerinin yanı sıra, çok sevinmenin ve coşkun duygularla çeşitli ünlemler kullanmanın da özenti ile yaygınlaşan moda tabirleri ortaya çıkardığı görülmektedir. Bunlardan "yihuu" ve "heey" gibi olanları, İngilizcenin etkisiyle yaşam bulmuştur. Türkçede bu gibi durumlarda *"Yaşasın."* sözcüğü duyguları ifade etmek için yeterlidir.

---

[125] Örnek için bkz. (Önen, 2004: 284).
[126] Örnek cümle, *"Avrupa Yakası"* isimli televizyon dizisinden alınmıştır.
[127] Örnek için bkz. (Önen, 2004: 285).

dont panik! veya **panik yapma!**[128]

"Dont panik!" veya "Panik yapma!" yine İngilizcenin olumsuz etkisi sonucu, dile yerleşip moda olduktan sonra kullanım alanını genişleten ifadelerdendir. Bu ifade "don't panik" şeklinde birebir İngilizce imlâ ve telaffuzu ile kullanıldığı gibi, bunun Türkçeye çevrilmiş şekli olan "panik yapma" biçiminde de tercih edilebilmektedir. Buradaki yanlış veya anlatımda duruluğu engelleyen kısım ise, birleşik fiilin Türkçede alışık olunmadığı üzere yapmak yardımcı fiili ile oluşturulmasıdır. Bunun doğru ifadelendirilişi bu tarz semantik karmaşalara yol vermeden seçilecek, *"Telaşa gerek yok."* veya *"Sakin ol."* ibareleri ile sağlanabilir.

brifing (briefing) vermek[129]

Brifing (briefing) vermek, basın yayının yanlış özendirmesi sonucu dile yerleşmiş ifadelerdendir. Kelime anlamı *bilgi ve talimat vermektir*. Bu yüzden Türkçe – İngilizce karışık bir fiil yerine Türkçe *bilgilendirmek* fiili kullanılabilir.

drink almak[130]

Drink almak ifadesindeki, yabancı sözcük drink'tir ve içecek anlamına gelir. Gençlerin diline pelesenk olan bu ifadenin Türkçeye çevirisi, "*bir şey içmektir."*

fri (free) takılmak

Fri (free) takılmak ifadesi *özgür, özgür olma* anlamına gelen İngilizce free ile Türkçe takılmak fiilinden oluşturulmuş birleşik bir fiildir. Bununla verilmek istenen anlam *"Karşılıksız, bağımsız iş yapmak"* tır.

---

[128] Örnek için bkz. (Önen, 2004: 284).
[129] Örnek için bkz. (Aksoy, 1980: 219).
[130] Örnek için bkz. (Önen, 2004: 289).

çek (check) etmek[131]

Çek (check) etmek fiili, hem İngilizcenin dile yaptığı olumsuz etkinin, hem de yanlış moda kullanımın bir örneğidir. Bunun sebebi sanki Türkçede yer etmiş kontrol sözcüğü yerine İngilizce "check"in tercih edilmesidir. Dolayısıyla bu da İngilizce – Türkçenin karıştırılması ile oluşturulmuş melez sözcüklerden biri olmuştur.

fulle, ful yap ve (**bugün) fulüm**[132]

"Fulle", "Ful yap." ve "(Bugün) fulüm." ifadelerindeki ful sözcüğü İngilizce *tamam, dolu* anlamındaki full sözcüğüdür. Bu tür kullanımların Türkçeye ne denli zarar verdiğinden daha önce de bahsedilmişti. Çünkü yabancı bir sözcüğe -le isimden fiil yapan ek ve -m teklik birinci şahıs iyelik eki getirilmiştir. Türkçe, bir şeyin doldurulmasını isteme veya meşgul olma durumunu ifade etme konusunda her hangi bir kelimeye sahip olamayacak kadar kısır değildir. Bu ifadenin de, zaman zaman öne çıkan bazı sözcükler gibi geçici bir heves olduğu ortadadır. Ancak bu süreci hızlandırmak, her bilinçli dil gönüllüsünün görevidir. Bunlar yerine şu tür ifadeler kullanılabilir: *Doldur, tamamla/Bugün hiç zamanım yok, Bugün çok meşgulüm.*

[131] Örnek için bkz. (Önen, 2004: 289).
[132] Örnek için bkz. (Önen, 2004: 284).

4. BÖLÜM
TABELÂ, LEVHA VE DUVAR YAZILARINDAKİ YANLIŞLIKLAR

4.1. TABELÂ, LEVHA VE DUVAR YAZILARINDAKİ YANLIŞLIKLAR

Daha önceki bölümlerde, dil kullanımında gösterilen özensizlik sonucu pek çok dil yanlışının sözel somut verileri ele alınmıştı. Bu bölümde ise bu özensizliklerin tabela, levha ve duvar yazılarına yansıyan örnekleri verilmiştir.

Ülkede çeşitli tabelalarda, levhalarda veya sokaklarda hemen her yerde rastlanabilecek duvar yazılarında, Türkçenin ses ve şekil yapısı ile ifade gücünü ortaya koyma konusunda büyük bir özensizlik ve duyarsızlık görülmektedir. Bu yazılar, dili ifade etmekten ziyade herhangi bir nesnenin, durumun, yerin vs. reklamını bozuk moda söylemlerle ya da türlü yollardan ilgi çekici bir hâle sokmak veya sadece reklam yapmak amacı güdülerek ortaya konulmaktadır.

Söz konusu durum, artık sadece belli bir kesim duyarlı Türk vatandaşının veya çeşitli araştırmacı ve bilim adamlarının dikkatini çekmekten öte, bilinçli bir çaba ile basın-yayında veya günümüzün teknoloji harikası internette ilân edilmeye başlanmıştır. Tabii bunların büyük bir çoğunluğu da, dil kullanımı konusunda insanları duyarlı olmaya davetten çok güldürme ve hoş vakit geçirtme amaçlı ortaya konan verilerdir. İşte bu tür teknolojik imkânları kullanarak ve şahsî gayretlerle bir araya getirilen fotoğraflar, tezin “Ekler” kısmında sunulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk dilinin kullanımına ilişkin bilgisizlik ve dikkatsizlik sonucu ortaya çıkan bazı hatalar, Türkçenin gramer yapısını bozmak gibi, nasıl türetildiği bilinmeyen kelimeleri ve söz kalıplarını dile sokmak gibi, geriye dönüşü ve telâfisi mümkün olmayan sorunlara sebep olmuştur. Söz konusu güncel problemlerle ilgili şu sonuçlara varmak mümkündür:

Ülkede bugün hava, su ve çevre kirlenmesi yanında, dil kirlenmesi diye bir kavramdan da söz etmek mümkün görünmektedir. Bu da, aslında dil kullanımında görülen duyarlık ve bilinç eksikliğinin bir yansımasıdır. Türkçenin bugün içinde bulunduğu en önemli problemin, kelime varlığındaki hızlı yoksullaşma ve genel olarak da İngilizcenin Türkçe üzerindeki olumsuz etkisi olduğu varsayılmaktadır.

Dil kullanıcıları tarafından yapılan en büyük hata, kelimelerin doğru yazımı ve telaffuzu konusundaki bilgi ve dikkat eksikliğidir. Bunun sonucu olarak da, kelimelerin yapısında bulunan seslerin kullanımdaki tercihi konusunda bir karmaşa yaşanmaktadır. Bu hatalı kullanımla ilgili en yaygın örnekler ise, ünlülerin uzunluk ve kısalığı dışında, ünsüzlerin kalınlık ve inceliğindeki nüansta kendini göstermektedir.

Kelime, kavram veya deyim gibi kalıplaşmış ifadelerin anlamlarını bilmemekten kaynaklanan yanlışlar sonucu, yakın anlamlı kelimeler, yazılışları birbirine yakın olan kelimeler, bitişik ve ayrı yazılan kelimeler sıklıkla birbirine karıştırılmaktadır.

Bir dilin varlığını tehlikeye sokan şey, onun yabancı dillerden kelime almasından ziyade dil bilgisi kuralı almasıdır. Bu etkinin yansıması da İngilizceden çeviri yoluyla dile giren Türkçe yanlışlarında kendini göstermektedir. Bu noktada, cümle veya gramer yapısı bakımından

kelimesi kelimesine İngilizceden tercüme olan yapılar, dile hâkim olmaktadır. Bu tür yapılar, Türkçeyi istila eden yabancı kaynaklı kelimelerden daha tehlikeli bir durum arz etmektedir. Çünkü, dilin yapısını bozmakta ve yozlaştırmaktadır. Buna sebep olan en büyük faktör de, yabancı film ve dizilerin Türkçeye, İngilizce mantığına uygun biçimde ve dili iyi bilmeyen kişilerce çevrilmesi ve uyarlanmasıdır.

Bilinçsizce yapılan çeviriler yoluyla yayılan yanlışlar dışında, moda hâline gelen kullanımlar, özenti yoluyla yayılmakta ve özellikle genç kuşak tarafından benimsenerek sahip çıkılmaktadır. Böylece dile yerleşen kuralsız ve anlamsız yapılar etrafında, sadece birkaç kelime ile anlaşabilen Türkçe kullanıcıları oluşmaktadır.

Ülkede tabela, levha veya çeşitli duvar yazılarında, Türkçenin ses ve şekil yapısı ile, ifade gücünü ortaya koyma konusunda büyük bir özensizlik ve duyarsızlık görülmektedir. Bu yazılar, dili ifade etmekten ziyade herhangi bir nesnenin, durumun, yerin vs. reklamını bozuk moda söylemlerle ya da türlü yollardan ilgi çekici bir hâle getirmek veya sadece reklam yapmak amacı güdülerek ortaya konulmaktadır.

Mevcut durumun değerlendirilmesi ve varılan tespitlerin sunulmasının ardından, bu konuda çeşitli öneriler sunmak yerinde olacaktır:

1. İnsanlara her şeyden önce dil sevgisi ve bilinci aşılanarak Türkçe kullanımı özendirilmelidir.

2. Doğru ve güzel Türkçe kullanımı yaygınlaştırmak, öncelikle toplumumuza -özellikle de çocuklara ve gençlere- dili güzel kullanan yazarların eserlerini okuma alışkanlığını kazandırmakla başlar.

3. Türkçenin kurallara uygun, kirletilmemiş ve yanlış özendirmelerden arınmış kullanımı konusunda özellikle yazılı ve görsel basın (kitle iletişim araçları), üzerlerine düşen sorumluluğun bilincine varıp; bu konuda gereken hassasiyeti göstermelidir. Bununla ilgili çeşitli eğitici yayınlar hazırlanmalıdır.

4. Dil bilinci ve duyarlığı geliştirmek için, özellikle genç dimağların eğitimine büyük önem verilmeli; bunun için yazılı ve sözlü dilin yanlış kullanım ve ifadelerle dolmaması ve özendirici güzel Türkçe bilinci için ortaöğretimlerde çeşitli ek dersler verilmelidir. Ancak bu dersler, klâsik bir anlayışla hazırlanacak ezberci sisteme uygun müfredatlar yerine, öğrencilerin ilgisini çekebilecek ve onlarda merak uyandıracak metodlar uygulanarak; yaparak yaşayarak öğrenmenin üzerine vurgu yapılarak sistemli bir hâle getirilmelidir. Hatta, bu konuda müfredatlarda eksik olan ve öğrencinin sözcük dağarcığını geliştirecek olan bir "kelime bilgisi" (vokabüler) dersi konulmalıdır. Bu konuda da yetkili kurumlar, üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidirler.

5. Kelime tercihinde ırkçı bir yaklaşımla köken şartı aramak yerine kullanımda, sözcüklerin beraberinde getirdiği kültürü, alt yapıyı gözden uzak tutmadan aynı anlama geliyormuş gibi görünen sözcüklerin anlamlarında dikkat edilmesi gereken nüansın bilincinde olunmalıdır. Bunun için temel söz varlığı içerisinde çoktan yerini almış kelimeler yerine, ilerleyen hızlı teknoloji ile birlikte dile giren yeni kavramlar Türkçenin ses ve şekil yapısına -uygun türetmelerle- yaklaştırılmaya çalışılmalıdır. Bunun için konunun uzmanlarından oluşacak bir kurul veya komisyon görevlendirilmelidir. Bu konuda Türk Dil Kurumu'nun etkin çalıştığı söylenemez. Söz konusu kurum, alanın uzmanlarından oluşacak geniş çapta bir kurul ile Türkçenin ses ve şekil yapısı ile tarihî gelişimine uygun türetmelerin yanı sıra, ortaöğretim kurumlarında okutulacak ders kitaplarını da eleştirel bir yaklaşımla denetlemelidir.

6. Yazı dilinde birlik olması için sözcüklerin imlâsı, istikrarlı bir anlayışla ortaya konacak, değişmeyecek nitelikte bir kılavuz yoluyla çözüme kavuşturulmalıdır.

7. Yüksek öğretimde Türkçe dersleri, ortaöğretimde öğrenilenlerin tekrarından ziyade, çağdaş metod ve yaklaşımlarla; alanın uzmanlarının katkılarıyla ve günlük hayatta kullanılabilecek nitelikte olan bilgilerin ve örneklerin üzerine vurgu yapılarak verilmelidir.

8. Çalışmanın önceki bölümlerinde ele alınan tüm Türkçe yanlışları, özensiz kullanımlar ve olumsuz örnekler sunan tabela ve levhalar konusunda, en azından caydırıcı olması için gerekli yasal düzenlemeler sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, Türkçenin içinde bulunduğu sorunlara çözüm üretmenin en etkili yolunun, bu konuda bireysel ve toplumsal çabalar veya duyarlıklar geliştirmekten geçtiği ortadır.

KAYNAKÇA

AKBAYIR, Sıddık; **Dil ve Diksiyon**, Ankara, Bilgi Yayınları, 2003.

AKSAN, Doğan; **Türkçenin Gücü**, 3. basım, İstanbul, Bilgi Yayınları, 1993.

AKSOY, Ömer Asım; **Dil Yanlışları**, İstanbul, Adam Yayınları, 1980.

---------- **Dil Üzerine Düşünceler, Düzeltmeler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi,1964.

ALTINTAŞ, Günel; **Nasıl Yazılır, Nasıl Yazılmaz ?**, İstanbul, Seçme Kitaplar Yayınevi, 1998.

ATEŞ, Kemal; **Öğretemediğimiz Türkçe**, İstanbul, Cumhuriyet Kitap Kulübü, 1999.

BANGUOĞLU, Tahsin; **Türkçenin Grameri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1959.

ÇOTUKSÖKEN, Yusuf; **Türkçe Üzerine Denemeler Eleştiriler: Bir Dilcinin Günlüğünden**, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2002.

DEVELİ, Hayati; **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1**, 9. basım, İstanbul, 3F Yayınevi, 2006.

DEVELİ, Hayati; **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 2**, İstanbul, Bilimevi Yayınları, 2001.

DEVELLİOĞLU, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugât**, 17. baskı, Ankara, Aydın Kitabevi, 2000.

ERGİN, Muharrem; **Türk Dil Bilgisi,** 4. baskı. İstanbul, 1972.

GENCAN, Tahir Nejat; **Dilbilgisi**, İstanbul, Ahmet Sait Basımevi, 1966.

GÜNEYÇAL, Aydın Sami; **Türkçenin Şikâyeti Var**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2002.

HEPÇİLİNGİRLER, Feyza; **Türkçe "Off"**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997.

KONGAR, Emre; **Yozlaşan Medya ve Yozlaşan Türkçe**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.

KORKMAZ, Zeynep; **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.

LEWİS, Geoffrey L.; **Trajik Başarı Türk Dil Reformu**. çev. Mehmet Fatih Uslu, İstanbul, Gelenek Yayınları, 2004.

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi; 1990, 1. cilt, S.186.

MUALLİMOĞLU, Nejat; **Türkçe Bilen Aranıyor**, İstanbul, Avcıol Basım-Yayın, 1999.

ÖNEN, Akın; **Türkçeyi Türkçe Konuşmak**, Ankara, İnkılâp Kitabevi, 2004.

ÖZDOĞRU, Nüvit; **Türkçemiz**, İstanbul, Gün Matbaası, 1958.

ÖZEL, Sevgi; **Dil Kiri, El Kiri**, Ankara, Bilgi Yayınları, 2000

ÖZERKAN, Şengül; **Türkçeyi Nasıl Kullanıyoruz?**, İstanbul, Martı Yayınları, 1997.

ÖZKAN, Fatma; "Türkçe Yanlışları Üzerine", **Türk Dili**, sayı 525, 1995, s. 974-981.

---------- "Türkçede Anlam İncelikleri Yok Mu Oluyor ?", **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim** , sayı 64-65, 2005, s. 16-18.

ÖZKAN, Fatma ve B. MUSA; "Yabancı Dillerin Türkçenin Söz Dizimi Üzerindeki Etkisi", Bilig, sayı 30, 2004, s. 95-139.

TEZEREN, Nihat; **Yıpratılan Dil Türkçe**, İstanbul, Gendaş Yayınları. 2000.

Türkçe Sözlük; Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.

UYGUR, Mermi; **Dilin Gücü: Denemeler**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997.

VARDAR, Berke; **Dilbilimin Temel Kavramı ve İlkeleri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982.

YALÇIN, Şiar; **Doğru Türkçe**, İstanbul, Metis Yayınları, 1997.

YAVUZ, Hilmi; **Dilin** Dili, İstanbul, Arma Yayınları,1991.

Yazım Kılavuzu; Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.

EKLER

Ek-1

1

2

FIRIN BOYACI
MARANGOZ
ARANIYOR
DEMAR FERFORJE
[redacted]
M
LUCK
[redacted]
"Yeni Çağın Emlakçısı"
M-Luck

3

4

5

2.EL TELEFON ALINIR SATILIR
TELEFON
İMEİ'LERİNİZ
İNTERNETDEN
BAKILIR...
TV
NDASI
NUR

6

HER SEVİYEDE
MATAMATİK
DERSİ VERİLİR
ÜCRET UYGUNDUR
AYRICA KEMAN VE UD DERSİ
VERİLİR.

7

8

9

10

Mükellef Kaşesi

İplik, Pamuk, Çuval
Naylon Tic. Duran Top

MALİYE BAKANLIĞI
T.C.
06

PERAKENDE
SATIŞ FİŞİ

Seri : LV

Sıra : 670456

Tarih : 23/5/2005

MAL VEYA HİZMETİN CİNSİ	MİKTARI	TUTARI
pamuk	25 kg	60,00

11

12

TETERJANCI
HEMI UCUZ
HEMI KALITELI
ve GÜLERYÜZLÜ
MÜSTERI
MÜSTERI

13

14

15

ÖGRENCİLER. ICIN.
DAYALI. DÖŞEMELİ. KALEFOR.
SÜZ. KIRALIK. EV.
YATAK. BAŞI 20MİLYON
TL 05 6 72 20 5.

ÖZET

KARAKILIÇ AKI, Serap. Türkçenin Güncel Problemleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Bu çalışmanın amacı, Türkçenin kullanımında ortaya çıkan aksaklıklara ve özensizliklere dikkat çekerek; bu tür kullanımların dile olan olumsuz etkisini bilimsel disiplin çerçevesinde vurgulamaktadır.

Tez, ***"Yazım (İmlâ) ve Telâffuz Yanlışları"***; ***"Anlamla İlgili Yanlışlar"***; ***"Moda Kullanımlar ve İngilizce İfadelerin Olumsuz Etkisi Sonucu Dile Yerleşen Yanlışlar"***; ***"Tabelâ, Levha ve Duvar Yazılarındaki Yanlışlar"*** olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

"Yazım (İmlâ) ve Telâffuz Yanlışları" adlı bölümde çeşitli alt başlıklar halinde, Türkçenin kullanımında yapılan belli başlı telaffuz ve yazım yanlışlarına; ***"Anlamla İlgili Yanlışlar"*** bölümünde yine bazı alt başlıklar ile özellikle kelime bazında yapılan anlam hatalarına; ***"Moda Kullanımlar ve İngilizce İfadelerin Olumsuz Etkisi Sonucu Dile Yerleşen Yanlışlar"*** bölümünde cümle veya gramer yapısı bakımından İngilizceden, kelimesi kelimesine tercüme olan ve dile hâkim olmaya başlayan yapılara ve son yıllarda özellikle basın-yayın kuruluşlarının olumsuz yönde özendirmesinden dolayı dile giren ve Türkçenin ses ve şekil yapısına uymayan, mantık hataları ile dolu anlatımı bozuk ifadelere; ***"Tabelâ, Levha ve Duvar Yazılarındaki Yanlışlar"*** bölümünde de ülkemizde çeşitli tabela, levha veya duvar yazılarında rastlanılabilen, Türkçenin ses ve şekil yapısını bozan hatalara "Ekler" bölümünde verilen somut örnekler yoluyla değinilmiş ve dikkat çekilmiştir.

Anahtar Sözcükler

1. güncel problemler
2. özenti ile yaygınlaşan moda kullanımlar
3. dil bilinci
4. dil kirlenmesi
5. bilgi ve dikkat eksikliği.

ABSTRACT

KARAKILIÇ AKI, Serap. Actual Problems Of Turkısh, Master Thesis, Ankara, 2007.

The purpose of this study is to emphasize the negative effects of the misusage of Turkish by pointing out the carelessness and defects in language use.

The dissertation is composed of four main chapters: “Spelling and Pronunciation Mistakes”, “Mistakes relevant to meaning” , “Language mistakes that arise from popular uses and negative effects of English expressions, “Mistakes on signboards and billboards”

“Spelling and Pronunciation Mistakes” consists of subtitles that discuss salient pronunciation and spelling mistakes. In “Mistakes relevant to meaning” part, meaning mistakes especially in terms of words are presented. In “Language mistakes that arise from popular uses and negative effects of English expressions”, grammatical and syntactic structures of English that have begun to pervade the language and meaningless and illogical statements inappropriate in language, which are against the morphology and phonology of the language and are spreading by the means of the misguidance of the media, are discussed. In “Mistakes on signboards and billboards” part, mistakes on signboards and billboards, which violate Turkish morphological and phonological rules and that can be observed frequently, are presented. In appendix, relevant examples of mistakes that have been discussed in the chapters are listed.

Key Words

1. actual problems
2. the popular uses on account of emulatıon
3. the consciousness of language
4. corruption of language
5. the deficiency information and care.